V. LEVÝ: IMMACULATA.

ALMANACH MARIANSKÝ

VYDANÝ

NA PAMÁTKU MARIANSKÉHO KONGRESSU

V PRAZE 1905.

V PRAZE.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ V. KOTRBA.

1905.

SLOVO ÚVODNÍ.

Když rozmluví se svým kovovým jazykem zvon, který nejvýše visí, tiše zaznívají souhlasnými tony všechny, které mlčíce odpočívaly pod ním. Šeptají, chvějí se a netrpělivě čekají, kdy ochotné paže rozvážou i jejich jazyky, vysvobodí je z němoty, v kterouje spoutalo mrtvé ticho. Chtí vpadnouti i ony v souzvuk, sesíliti hlas svého vůdce; připojiti se k jeho písním.

Zvony si rozumějí. — —

Když věčný Řím vydal heslo, že sluší slavností zvláštní a významnou oslaviti paměť prohlášení dogmatu neposkvrněného početí Matky Boží, zvučelo to v křesťanských srdcích radostným ohlasem. Po slavnostech katolického Říma rozhlaholily se hymny úcty k Bohorodičce po celém katolickém světě.

Srdce katolíků porozuměla a promluvila. — — —

Celá církev vzdává zvláštní hold Neposkvrněné. Osmý prosinec byl vrcholem; vše ostatní bylo jako kruhy na vodní hladině, které šíří se úderem od svého středu vždy dále. Po slavnostech následovaly *sjezdy*. Po slovech díků, vysílaných k nebi, slova povzbuzení, mířící k lidským srdcím; slova rad a návrhů do budoucna.

A sjezdů význam?

Duchovní život většiny lidí dá se vystihnouti dvěma slovy: *Útěk před tajemstvím.*

Svět prchá před Vznešeným, Nepochopitelným, Tajemným. Zrak světa zapomněl cesty vzhůru, k hořícím světlům Víry. Bloudí na poušti života bezradostný, jako ten, jenž uchýliv se, ztratil s očí karavanní oheň, jenž ukazuje směr cesty.

Nuž, vyzvedáme tajemství Neposkvrněné jako heslo k radostným návratům z mrtvé pouště všedního života v duchovní zahrady vnitřního štěstí a spokojenosti, v nichž vládne Syn s Matkou, Ježíš a Maria.

Ježíš a Maria! Jména sladká i závratná zároveň. Sladká velikostí lásky, závratná hloubkou svých tajemství. — — —

Horský velikán, jehož čelo zdvihá se k nebesům, zrcadlí se v jasné hladině jezera, jež rozlilo se u jeho paty. *Tajemství majestátu Kristova, Boha-člověka, vrhá svůj odlesk na vznešenou osobu jeho Matky.* Tajemství početí Ježíšova odpovídá tajemné, neposkvrněné početí Matky. Tajemství jeho božství odpovídá její svatost. Je v nich harmonie, souzvuk, který jen věřícím duším dáno je slyšeti. —

Immaculata! Neposkvrněná! Veliké slovo. Jako by vzato bylo z úst Isaiášových. Panna a Matka zároveň, jejíž nevinnost — jako věčný sníh, jenž chladí čelo Himalají — nikdy nebyla poskvrněna hříchem, nikdy nebyla sežehnuta plameny vášní!

Světu, jenž hady svých vášní je spjat bolestněji nežli Laokoon se svými syny, ukazujeme návrat ku prahům duchovního ráje. *Ukazujeme na Neposkvrněnou, abyste v ní viděli soubor všech ctností: pokoru dívky, pracovitost matky, čistotu ženy, zbožnost a trpělivost člověka, jenž přes všechna protivenství jde bolestnou brázdou života klidný, spokojený.* — — — —

— —

Jak v duších našich vzrostlo, tak tuto podáváme. Heslo oslavy padlo jarními paprsky v duši. Co pod jich dotekem rozpučelo, přinášíme. Ten prostou pomněnku, jež jen lahodí oku, jiný královskou růži, nádhernou svojí vůní. Jeden přichází jako plesající děcko s kvítím, jež dala lučina, jiný jako žnec, jenž živné obilí nese. Jeden ze zahrad krásy, druhý z rolí pravdy. Z poesie i z vědy, klečících před Bohorodičkou.

Chceme věnčiti oltáře, jež vyzdvihli jste v srdci svém k její úctě. A jestli listy tyto nebudou ničím více, než potravou jednoho dne plamenům lásky vaší k Matce Boží, než dotknutím vašeho srdce, pod nímž vypramení jen jediné, upřímné, jásající: ***Ave Maria****, jsme spokojeni.*

Vykonali jsme svůj úkol. *Em. Žák.*

DR. JAN LAD. SÝKORA.

UČENÍ O NEPOSKVRNĚNÉM POČETÍ PANNY MARIE VE SPOJENÍ SE ZÁKLADNÍMI PRAVDAMI ZJEVENÝMI A S DÍLEM VYKUPITELSKÝM.

Podle učení církve sv. byla Panna Maria počata bez hříchu prvotního: nebyla totiž poskvrněna jím ani na okamžik, nýbrž ochráněna jest od něho již v onom okamžení, ve kterém duše její pojila se s tělem v lidskou bytost, v lidskou osobnost její; ochránění toho dostalo se jí jakožto předřízené matce vtěleného Syna Božího udělením zvláštní milosti Boží, a to s hledem k zásluhám Kristovým či proto, že Kristus Pán lidstvo vykoupí. Netvrdí se tedy učením tímto, že by Panna Maria nebyla potřebovala vykoupení; nikoli, ona potřebovala ho, jako my, ale ten prohlašuje se rozdíl mezi ní a námi v příčině hříchu prvotního, že nám a jiným lidem odpouští se až po narození na křtu sv. (po případě křtem žádosti neb krve), takže my hříchem tím skutečně poskvrněni byli, Panna Maria však byla ochráněna ho zvláštní milostí Boží již před narozením hned v prvním okamžení svého početí, takže jím nebyla poskvrněna ani na okamžik; nám odpouští se pro minulé zásluhy Kristovy či proto, že Kristus Pán již lidstvo vykoupil, Panna Maria však byla ho ochráněna s hledem k budoucím zásluhám Kristovým či s hledem k tomu, že Kristus Pán lidstvo vykoupí.

Učení toto bylo prohlášeno za článek víry teprve před 50 roky, chováno však jest v církvi hned od počátku jejího trvání, jest obsaženo v Písmě sv. a souvisí tak těsně s učením o vykoupení lidstva, že v souvislosti s ním nejen zvláštního světla nabývá, nýbrž samo též ve zvláštním světle ukazuje dílo vykupitelské a jmenovitě božskou velebnost a dokonalost.

Bůh totiž je naprosto nezávislý a sám v sobě nejvýš blažený. Stvořiv tedy svět, učinil to nikoliv, že by ho byl potřeboval aneb z něho mohl míti nějaký přírůstek ke vnitřní své dokonalosti a blaženosti, nýbrž zcela svobodně, z pouhé lásky ke své dokonalosti: ta láska totiž, kterou s naprostou nutností má zalíbení sám v sobě jakožto v bytosti nejvýš dokonalé a nejvyšší úcty i lásky hodné, pohnula jej, aby sebe sama zjevil, a tedy aby stvořil bytosti, s nimiž by dokonalost svou větší neb menší měrou sdělil, v nich zrcadlil, jim předmětem úcty učinil a podle jejich schopnosti požívat jim dal. Účel, který při tom měl, jest vnější oslava a požívání božské dokonalosti se strany tvorstva. Jsa totiž bytostí nejvýš dokonalou, musí při všem, co činí na venek, míti nejen nejlepší pohnutku, nýbrž i nej-

lepší účel; poněvadž však nejlepší a nejvýš dokonalý jest Bůh sám, jest na jevě, že jako pohnutka ke stvoření světa, tak ani účel jeho nemohl a nemůže býti jinde než v Bohu. Jako tedy láska k božské dokonalosti to byla, která pohnula Boha, aby svět stvořil, tak vnější oslava a oblažující požívání dokonalosti té se strany tvorstva, jmenovitě rozumného, bylo účelem, ke kterému jej stvořil — oslava dokonalosti božské účelem předním a to nepodmíněným, jehož Bůh při všech tvorech dosahuje, oblažující pak požívání její se strany tvorstva jmenovitě rozumného (či blaho tvorů rozumných) cílem druhotním a to podmíněným, závislým na tom, zda budou tvorové ti (rozumní) oslavovati jej dobrovolně. Pojav tedy Bůh z řečené pohnutky úradek, zjeviti svou dokonalost ve tvorech, chtěl též, aby dokonalost ta byla od tvorů poznána a uznána — chtěl tedy míti u nich oslavu nejen neuvědoměnou a nucenou (jakou mu vzdávají i nerozumní tvorové tím, že svým zřízením, trváním a nuceným podrobováním se vůli jeho projevené zákony přírodními, v sobě zrcadlí a tak hlásají Boží jsoucnost a velebnost a moc i moudrost a dobrotu), nýbrž i uvědoměnou a dobrovolnou, jakou by mu vzdávali tvorové rozumní jednak poznáváním a uznáváním jeho dokonalosti, jednak milováním ho, jakožto bytosti nejvýš lásky hodné a dobrovolným podrobováním se jeho vůli projevené zákonem mravním. Stvořil proto bytosti netoliko nerozumné a nesvobodné, nýbrž i rozumné a svobodnou vůlí opatřené. S úradkem, takové bytosti stvořiti, byl však nutně spojen úradek, nechati je též užívati své svobody a tedy nebrániti jim ani tehdy, když by jí zneužívaly a rozhodujíce se proti Bohu, od něho se odvracely. Ale právě na tom, jak budou užívati své svobody, zda totiž rozhodnouce se svobodně pro Boha, budou vzdávati mu poctu a oslavu dobrovolně, aneb rozhodnouce se proti němu odeprou mu poctu takovou, mělo záviseti, zda dosáhne se u nich druhotního onoho účelu, pro který je Bůh stvořil, zda totiž dostane či nedostane se jim trvale oblažujícího onoho požívání božské dokonalosti, které jediné činí tvora rozumného opravdově šťastným; neboť jest zcela přirozeno a spravedlivo, aby ti, kteří by rozhodnouce se svobodně proti Bohu, odvrátili se od něho, nebyli účastni blaha, jež plyne z láskyplného spojení s ním a z požívání jeho dokonalosti. Byť však i tvor rozumný, anděl nebo člověk, připravil se zneužitím své svobody o blaho jemu za cíl určené, neměl a nemohl tím nijak trpěti přední účel, ke kterému Bůh svět stvořil nepodmíněně, oslava totiž božské dokonalosti; neboť nechtěl-li by tvor takový vzdávati Bohu poctu a oslavu dobrovolně, musil by to činiti nuceně, tím totiž, že by, stížen jsa ztrátou blaženosti a jinými tresty vině přiměřenými, vydával svědectví Bohu, jakožto bytosti nejvýš spravedlivé.

Ačkoli však Bůh pojav úradek stvořiti bytosti svobodné, nutnou důsledností připustil též možnost toho, aby tvorové takoví zneužili své svobody a připravili se tak ke svému neštěstí o blaho sobě za cíl určené, nechtěl přece, aby tvorové ti zneužívali své svobody skutečně, nechtěl jejich neštěstí, naopak chtěl je míti šťastny, nevýslovně šťastny a blaženy, ovšem pod podmínkou, že dobrovolně rozhodnou se pro něho a tím jakožto bytosti svobodné, pokud by na nich bylo, onoho blaha si zaslouží; proto učinil, co bez porušení svobody jejich učiniti se dalo, aby jednak usnadnil jim náležité užívání svobody a tím i dosažení vytknutého cíle, jednak povzbudil co nejmocněji, by rozhodnouce se pro něho, spěli k cíli svému co nejusilovněji. Vykázalť jim za poslední cíl blaženost nadpřirozenou, spočívající v tak dokonalém poznání a v tak nevýslovně oblažujícím a nikdy nepřestávajícím požívání božské dokonalosti, jaké přesahuje síly přirozené nezměrně, a nejen

že vštípil jim přirozenou náklonnost k dobrému, také dary nadpřirozené udělil jim, aby byli způsobilí k řečenému cíli spěti a dospěti.

Co zejména člověka se týká, první rodiče stvořil Bůh v posvěcující milosti své a tou povýšil je ve stav svatosti a spravedlnosti, povznesl k životu nadpřirozenému, ve kterém byli dítkami Božími podle přijetí a dědici království nebeského podle naděje, majíce nejen účast v poznání a milování božském svojí věrou a láskou, nýbrž i schopnost, konati skutky pro nebe záslužné a právo na věčnou blaženost. Mimo to udělil jim dary mimopřirozené či takové, které nepatří ku podstatě přirozenosti lidské, ale mají v ní podklad svůj; totiž zvláštní dokonalost rozumu i vůle a nesmrtelnost těla, jakož i přiměřené k těmto přednostem zvláštní místo (ráj) k obývání a dokonalou vládu nad vnější přírodou.

Takto jsouce obdařeni, byli již tu na zemi nevýslovně šťastni, požívajíce blaženosti nejen přirozené, nýbrž do jisté míry i nadpřirozené. Žíliť při posvěcující milosti, kterou měli, v úzkém spojení a důvěrném obcování s Bohem, poznávajíce a milujíce ho nejen jako tvůrce světa a dárce všeho blaha časného, nýbrž i jako dobro nejvyšší a dárce milosti i blaha věčného, a jsouce sami milováni a chováni od něho jako dítky a obraz jeho neporušený. Vědoucností vlitou pak znali výborně nepřehledné moře oněch pravd, které Bůh uložil v přirozeném řádě věcí, nýbrž i ty pravdy nadpřirozené, které bylo jim třeba znáti, aby mohli nadpřirozeně v Boha věřiti, doufati a ho milovati. Měli tedy přehojný pramen i takových radostí, které plynou z poznání pravdy vůbec, nýbrž i takových, které pocházejí z víry, doufání a milování Boha, jakožto dobra nejvyššího a nejdokonalejšího.

A blaženost ta nebyla ničím kalena. Nerušilyť jí ani bouře vnitřní, ani bolesti tělesné, ani strasti plynoucí z pohrom živelních; neboť ctnostmi mravními, které Bůh vlil jim do duše, byla vůle jejich tak nakloněna k dobrému, že nepovstávalo v nich žádného hnutí nezřízeného, aniž co zdržovalo je v letu ku prameni všeho dobra a blaženosti veškeré, ku Pánu Bohu: tělo pak jejich jsouc neporušitelné a vší choroby prosté, bylo ovocem se stromu života udržováno v prvotné svěžesti a síle a kráse i mladosti a mělo tak trvati stále, až by člověk beze smrti přešel do blaženosti věčné, a příroda podrobujíc se mu bez odporu, podávala mu v takové hojnosti plody a půvaby a krásy, že upomínka na rozkošný ráj nevyhynula nikdy z mysli národů.

Avšak nadpřirozená blaženost ta, a zvláště její dovršení v nebesích, bylo sice cílem člověka posledním, ale nikoli předním a nutným, nýbrž, jak řečeno, toliko druhotným a podmíněným; měla proto po vůli Boží pouze pod tou podmínkou býti mu ponechána a časem v nebi dovršena, jestli by on, jakožto bytost svobodnou vůlí opatřená, dobrovolně vykonával úkol svůj přední, Boží totiž oslavu, a tak onu blaženost si zasloužil. Bylo mu proto rozhodnouti se svobodně pro Boha a pro jeho oslavu.

Aby to učiniti mohl, podrobil jej Bůh zkoušce; zvláštním přikázáním totiž dal Adamovi na jistou dobu příležitost, aby skutkem učinil pro všecky časy vyznání, že člověk celou svou bytostí závisí na Bohu, jakožto tvůrci a zachovateli všehomíra, a že podrobuje se vůli jeho jakožto nejvyššímu pánu a zákonodárci svému. Poněvadž však Adam měl po věčném úradku Božím býti praotcem a hlavou veškerého lidstva, by tak všickni lidé jakožto potomci jednoho praotce tvořili spolu jednu velikou rodinu a měli proto lásku k sobě vespolek, ustanovil Bůh, aby zkouška ta byla rozhodnou nejen pro Adama, nýbrž i pro lidskou přirozenost vůbec a tedy též pro všecko člověčenstvo, jakožto potomstvo Adamovo. Záleželo proto na ní, nejen zda

sám bude ponechán v blaženosti rajské a časem přijat do blaženosti nebeské, nýbrž i to, zda nadpřirozené a mimopřirozené dary, kterými byl opatřen, stanou se trvalým majetkem lidské přirozenosti a budou přecházeti jako dědictví na všecky lidi, by každý z nich mohl rozhodnouti se svobodně pro Boha a jeho oslavu a tak zasloužiti si blaženost věčnou.

Dal pak Bůh Adamovi ke zkoušce té pouze jedno přikázání a to velice snadné, neboť chtěl, aby člověk vida, že má nad sebou svrchovaného pána, seznal též, že Pán ten jest na výsost dobrotivý. Přikázáním tím zakázal mu jísti se stromu vědění dobrého a zlého, a rozuměl to doslovně o skutečném požívání ovoce toho stromu, a nikoli pouze obrazně o ukojení jiné žádosti tělesné. Bylo tedy přikázání to snadné již samo o sobě, neboť vztahovalo se toliko k jednomu stromu, nebráníc požívati se stromů ostatních, a ono bylo lehké zvláště pro prvního člověka, neboť on byl obdařen velikými dary mimořádnými a mohl proto kterékoli přikázání Boží zachovati bez obtíže. Nicméně i při té snadnosti bylo přikázání to přece zcela přiměřeno tomu účelu, pro který Adam byl podroben zkoušce. Omezovaloť jeho svobodu s hledem ku předmětu vnějšímu, kterýž měl Adam se svojí manželkou před očima každý den, ba každou skoro hodinu. Opět a opět tedy, zvláště když pohleděl na strom zapovězený, přivádělo mu na mysl povinnost: S toho stromu nesmím jísti, Bůh mi to zakázal. I pamatovalo jej tak přikázání to nejen na jeho svobodu, kterou podobal se Bohu a byl schopen panovati nade vší zemí, nýbrž i na jeho závislost na Bohu a tedy též na to, že svoboda jeho, nejsouc žádnou nevázaností, nemá jeviti činnost svou jinak leč v podřízenosti Boží. Také podávalo mu příležitost, aby přinesl Bohu obět zdrželivosti a poslušnosti a vyznaje tak skutkem svou závislost na něm, rozhodl se navždy pro dobrovolnou službu a oslavu jeho; ano přikázání to jsouc spojeno též s hrozbou, že bude mu odňata neporušitelnost a nesmrtelnost těla, a tedy též ostatní dary mimořádné, pamatovalo jej též na velikou váhu, kterou Bůh kladl na šetření daného zákazu a pobádalo jej i ku bdělosti a ostražitosti, aby nehřešil.

Ohlásil pak Bůh přikázání to pouze Adamovi, a to dříve ještě, než stvořil Evu, neboť toliko jeho zkouška měla býti rozhodnou pro veškeré lidstvo; nevázal však jím pouze osoby Adamovy, nýbrž též lidskou přirozenost vůbec a tedy i manželku jeho Evu a všecky potomky jeho či veškeré pokolení lidské, tak že by, jak někteří myslí, nejspíše také potomci jeho byli povinni zdržeti se ovoce se zapovězeného stromu, kdyby byl ve zkoušce obstál. Adam proto oznámil je své manželce, jakož vysvítá z rozmluvy, kterou měla Eva s hadem; ukázalať v ní, že zná dobře daný zákon i jeho závaznost a dosah, který mělo míti nešetření jeho.

Jak dlouho měla trvati doba zkoušky, není známo; nezmiňuje se Písmo sv. ani o tom, jak dlouho řídili se Adam a Eva daným přikázáním Božím. To jisto však, že přestoupili je oba dříve ještě, než měli dítky, ano zdá se, a sv. Otcové souhlasí v tom, že stalo se to dosti brzy po jejich stvoření. Nehřešili však podnětem vlastním, nýbrž podnětem ďábelským. Svedlť ďábel Evu, ona pak přilákala k tomu Adama. Mojžíš sice označuje hada jakožto svůdce Evina, avšak líčí jej jako bytost, která mluví, dle dobře promyšleného plánu postupuje a tedy bystrým rozumem vyniká, která však lže a za svůj čin jest od Boha trestána; i dává tak na jevo, že vlastním svůdcem Evy nebyl had přirozený, nýbrž duch zlý či ďábel, který mluvil skrze hada. Že tomu tak, vyjadřuje Písmo sv. na jiných místech také výslovně; praví t na př. kniha Moudrosti (2, 23—24): »Bůh zajisté stvořil člověka neporušitelného, k obrazu podobenství svého učinil jej, ale závistí

ďábla přišla smrt na okršlek země.« A sv. Jan udávaje i osobu svůdcovu, poučuje, že to byl sám satan či kníže duchů zlých; píšeť ve svém Zjevení (12, 9): »I svržen jest drak ten veliký, had starý, jenž slove ďábel a satanáš, kterýž svodí celý okršlek země.«

Ďábel ten záviděl člověku jeho blaho, i přál si proto, aby jej mohl připraviti o ně, a poněvadž věděl, že přání jeho vyplní se, budou-li Adam a Eva jísti se stromu zapovězeného, umínil si, že vynasnaží se, aby je svedl ku přestoupení daného zákona Božího.

Dosud však neměl žádné moci nad člověkem pro jeho nevinnost a svatost; nemohl proto z nitra jeho působiti v jeho obraznost a smyslnost; aby tedy přece mohl k němu, použil hada jako nástroje, skrze nějž by mluvil. Bůh nebránil mu ve zhoubné snaze jeho hlavně proto, aby člověk mohl v boji proti němu tím více osvědčiti svou věrnost ke Stvořiteli svému a zjednati si větší zásluhy, jakož i proto, aby ďábel tím citelněji byl zahanben, kdyby překonán byl od tvora slabšího. A on připustil pokušení to tím spíše, poněvadž i při pádě člověka podávala se mu jím příležitost, vykoupením lidstvu zjeviti zvláštní měrou nejvyšší svou moc a moudrost i milosrdenství a spravedlnost a pokořiti tím více ďábla.

Ačkoli však Bůh nebránil ďáblovi člověka pokoušeti, nepřipustil mu přece užiti k tomu kteréhokoli zvířete jako nástroje, nýbrž jen takového, které by povahou svou zobrazovalo jeho lstivost a zlobu. A takovým byl právě had, zvíře to jedovaté a nad jiné chytré. Toho tedy s dopuštěním Božím použiv, skryl se v něm a umístiv se s ním na stromě zapovězeném oslovil skrze něj Evu, když se tam přiblížila. Obrátil se nejprve na Evu poněvadž věděl, že ona při všech přednostech, které obdržela, přece slabší jest a tedy spíše může býti svedena než Adam; také očekával, že svede-li Evu, podaří se mu potom spíše strhnouti skrze ni i muže, a to pro tu lásku a náklonnost, která pojí muže a ženu vespolek. Osloviv pak Evu, tázal se s líčenou účastí a strojeným úžasem: »Proč přikázal vám Bůh, abyste nejedli s každého stromu rajského?« aneb dle textu hebrejského: »V skutku-liž přikázal vám Bůh, abyste nejedli s každého dřeva rajského?«

Přiváděl jí tak na mysl přikázání Boží, aby přestoupivši je nemohla býti omluvena ani neznalostí ani zapomenutím zákona; ale chtěje vzbuditi v ní nedůvěru v Boha a seslabiti její oddanost k němu, stavěl se, jakoby přikázání to pokládal za příliš přísné a tvrdé; neboť nahlížel zcela správně, že člověk ve stavu svatosti nedá se tak snadno svésti k činu zakázanému, pokud božského zákonodárce svého vroucně miluje a mu zcela důvěřuje.

Eva uslyševši hada mluviti, byla zajisté překvapena, ale jsouc ve stavu svatosti, nezalekla se, ačkoli při vlité své známosti věcí přírodních poznávala, že nemluví to had, nýbrž duch skrze něj. Neuvážívši však ani, jaký jest to duch, zda dobrý či zlý, dala se s ním do řeči. Pravila: »Z ovoce (všeho) stromoví, kteréž jest v ráji, jíme, ale z ovoce stromu, kterýž jest uprostřed ráje, přikázal nám Bůh, abychom nejedli, a abychom se ho nedotýkali, bychom snad nezemřeli.« Ukázala tak, že zná zcela dobře i zákon Boží i jeho závaznost a dosah spojený s jeho přestoupením; také úctu k němu dala na jevo slovy »abychom se ho nedotýkali«. Neboť jest alespoň pravděpodobno, že slova ta přidala sama od sebe ke slovům zákona toliko z úcty k němu, a nikoli z nelibosti k jeho tvrdosti. Výrokem »abychom *snad* nezemřeli« nevyjádřila pochybnosti o tom, zda skutečně by zemřeli, kdyby jedli se stromu zapovězeného, nýbrž toliko podmíněnost výsledku a nebezpečenství, které z přestoupení daného zákona hrozilo. Nebylo tedy v odpovědi její nic závadného.

Nicméně již tím, že dala se v neopatrnosti do řeči s hadem, stal se ďábel odvážnějším; popřelť již přímo pravdivost výroku Božího, řka krátce: »Nikoli, smrtí nezemřete.« A zapudiv tak bázeň před svrchovaným zlem, před smrtí, dodával jí naděje v nesmírné dobro. Dodalť ještě: »Neboť ví Bůh, že v kterýkoli den budete jísti z něho, otevrou se oči vaše, a budete jako bohové, vědouce dobré i zlé.« Zda slovy těmi chtěl ukázati pouze, že není možno, aby Bůh dal přikázání tak tvrdé, aneb zda vinil jimi Boha ze závisti a řevnivosti, jakoby pouze proto byl zakázal jim jísti se stromu vědění dobrého a zlého, že by jim byl nepřál podobné vědoucnosti a moci, jakou má sám, a zda tedy hrozbu v přikázání obsaženou vydával za pouhého strašáka, není zřejmo; první výklad přiměřen jest více dosavadní svatosti Evině, druhý zlobě ďáblově. Ale právě tato dvojsmyslnost slov svůdcových svědčí o tom, s jakou lstivostí postupoval ďábel, aby člověka svedl k odpadnutí od Boha podobným způsobem, jakým sám připravil si věčnou záhubu.

A vskutku, slova jeho neminula se s účinkem. Eva uslyševši, že bude jako Bůh, požije-li se stromu zapovězeného, zatoužila po výbornosti, kterou jí ďábel lhavě předstíral, a dala tak *pýše* vniknouti do srdce svého. Nežádala si však, aby se rovnala Bohu vědoucností a mocí, neboť věděla, že to není možné, ale žádala si toliko, aby podobala se Bohu v řečené příčině. Věc ta ovšem není sama o sobě zlá; ale ona toužila dosíci podobnosti té způsobem nezřízeným, a v tom právě připustila pýchu: chtěla totiž, aby sama ze své síly přirozené mohla určiti sobě, co by bylo dobré a co zlé konati, aneb aby o své újmě a vlastní silou přirozenou mohla nabýti plné blaženosti. A čím více tak oddávajíc se pýše, vzdalovala se od Boha, tím více odvracel od ní Bůh nadpřirozenou pomoc a milost svou, tím více také rostla její nezřízená žádost po poznání a podobnosti s Bohem a ochota ukojiti ji přestoupením daného zákona. Přistoupivši totiž blíže ke stromu, hleděla naň zvědavě, aby vlastním rozumem posoudila, komu má věřiti, Bohu či hadu. Ale duševní oko její bylo již zakaleno pýchou, takže nevidouc na stromě ničeho, proč by nemohl působiti to, co pověděl had, přijala za pravdu slova ďáblova a dopustila se tak též *nevěry* v Boha, ať již nevěřila slovům Páně o sobě, aneb podkládala jim smysl jiný, než který podložil jim Bůh. S nevěrou spojila *nezřízenou žádost smyslnou* po zapovězeném ovoci; neboť čím déle na strom hleděla, tím více líbilo se jí ovoce, tím více budilo se i přání okusiti je. »Viděla tedy, že by dobrý byl strom k jídlu a očím pěkný a na pohled rozkošný, i vzala z ovoce jeho a jedla«, a přestoupivši tak vědomě a dobrovolně skutkem vnějším přikázání, na které Bůh tak rozhodnou váhu kladl, hřešila též skutečnou *neposlušností* proti Bohu.

Tím uškodila ovšem sama sobě nesmírně, ale ne svým potomkům, a kdyby bylo zůstalo pouze při jejím hříchu, pokolení lidské nebylo by vzalo z něho žádné škody; neboť Adamovu toliko, a nikoli Evinu zkoušku učinil Bůh rozhodnou pro lidskou přirozenost, ne tedy na Evině, nýbrž na Adamově zachování se k danému přikázání záleželo, podrží-li přirozenost lidská mimořádné ty dary, kterými byli opatřeni první lidé. Proto kdyby byla hřešila pouze Eva sama, a ne také Adam, byla by sice Eva po jisté, Bohem samým předurčené době zemřela a přišla buď do nebe neb do očistce neb do pekla dle toho, zdali by v té době byla hříchu svého dokonale litovala a za svůj hřích buď úplně nebo jen částečně se odkála, aneb zda by byla v hříchu svém zůstala nekajícně a tak se zatvrdila ve svém odporu proti Bohu. Avšak dítky, které by byla Adamovi porodila a vůbec všickni po-

tomci Adamovi byli by přicházeli na svět ve stavu svatosti a spravedlnosti a byli by měli rozum i vůli dokonalou, tělo neporušitelné i nesmrtelné a plnou vládu nad vnější přírodou, takže by se byli snadno naučili pravdám i zjeveným i přirozeným a ovládali by úplně sami sebe bez odporu sil nižších, a byli by bez námahy dostávali od přírody vše, čeho by potřebovali k výživě, a to po celou dobu, kterou by byli ponecháni na zemi až do té chvíle, kdy by je Bůh beze smrti přijal do nebe, předpokládajíc ovšem, že by sami od Boha se neodvrátili. Neboť ani oni nebyli by utvrzeni hned v dobrém, nýbrž byli by též podrobeni zkoušce, aby každý pro svou osobu rozhodl se buď pro Boha nebo proti němu, a tak zasloužil si buď věčné spojení s ním, aneb věčné zavržení od něho; ale kdyby některý z nich ve zkoušce neobstál, nebyl by tím uškodil nikomu, leč sám sobě.

Nezůstalo však pouze při hříchu Evině; dalať Eva také Adamovi se stromu zapovězeného, a lákajíc ho, stala se příčinou, že hřešil i on. Kterak ho lákala, Písmo sv. nepraví; nepochybně však vypravovala mu, co se jí přihodilo; pověděla, že jedla ovoce se stromu vědění dobrého a zlého a nezemřela, že ovoce to jest nejen pěkné, nýbrž i velice chutné, ano sdělila s ním zajisté i to, co jí slíbil had, budou-li jísti ovoce zapovězené. A Adam? — nevěřil zajisté hned, že by požívání ovoce toho mělo skutečně účinky, které dle slov Eviných had předstíral; uslyšev však, že budou jako bohové, zatoužil přece žádostí nezřízenou po podobnosti s Bohem a vida, že Eva nezemřela, ač jedla se stromu vědění dobrého a zlého, myslil, že nezemře vůbec, a soudil z toho, že by se nestalo nic ani jemu, kdyby z něho jedl. Připustiv tak pochybnost, zda uskuteční se hrozba Páně, počal též připouštěti, že by snad přece dostalo se mu té výbornosti, kterou podle výpovědi Eviny sliboval had; i žádal si jí tím toužebněji, přeje si, aby mohl vlastní silou přirozenou poznati a stanoviti prostředky ke blaženosti, jakož i aby mohl jich užívati samostatně a dojíti tak blaha plného a trvalého neodvisle od Boha. Zároveň zmáhala se ho obava, aby odpíraje ženě neznelíbil se jí. A tak puzen jsa i pýchou i obavou, aby neztratil zalíbení u své ženy, požil také ovoce zapovězené a přestoupiv dané přikázání dovršil svůj hřích skutkem neposlušnosti k Bohu.

A byl to hřích velmi těžký, ano hledíc k okolnostem, za kterých byl spáchán, byl to nejtěžší hřích, který kdy spáchal člověk. Neboť byl vykonán přestoupením přikázání, které bylo sice velice snadné, avšak na výsost důležité i pro tu váhu, kterou Bůh na ně položil, i pro ty následky, které stanovil na jeho přestoupení. A byl učiněn od osoby, která byla takovou měrou opatřena dary mimořádnými, že byla schopna bez obtíže zachovati přikázání i taková, která by byla o sobě velmi nesnadná. Ano, byl spáchán s plným vědomím a svolením, s plným vědomím i toho, že se jím uvalí smrt jak na pachatele, tak na jeho potomky, a že zaviní se jím nevýslovná bída časná i věčná.

Adam a Eva poznali také ihned, jak hřích byl spáchán, veškerou tíhu svého činu a neštěstí, do kterého se uvrhli. Jak dí Písmo, otevřely se oči jejich, oči totiž duševní, ale ne tak, jak čekali Adam a Eva na základě nesprávného pojímání dvojsmyslných slov hadových, nýbrž tak, jak svá slova pojímal ďábel. Poznali nyní skutečně dobré i zlé, ale ne tak, jak je zná Bůh ve světle své pravdy a svatosti, nýbrž jak oni zakusili jejich účinky: poznali, jak veliké dobro ztratili a jak nesmírné zlo uvalili na sebe i na své potomky.

A byla to ztráta nesmírná. Pozbyliť posvěcující milosti Boží, kterou bývali svatí a spravedliví, pozbyli dokonalosti rozumu a vůle, takže ne-

mohli více tak snadno a tak dokonale poznávati pravdu a konati vůli Boží, jako dříve, a to tím méně, poněvadž se v nich probudila i zlá žádostivost, kterou tělo vzpíralo se duši a vůle klonila se více ke zlému než k dobrému; ztratili též neporušitelnost a nesmrtelnost těla a z části i dokonalé panství nad přírodou, takže od té chvíle počali stárnouti a podléhati nemocem a nedostatkům i smrti a byvše zbaveni ráje jen po pracné námaze dostávali od přírody to, čeho potřebovali ke své výživě. A co nejhorší, uvalili na sebe hněv Boží a stali se vinni věčným zavržením. Ačkoli však odvrátili se hříchem svým tak velice od Boha, nezatvrdili se přece ve svém odporu proti němu, jako padlí andělé, kteří rozhodli se s takovou zatvrzelostí proti Bohu, že stali se nepřístupni pravdě i milosti jeho; naopak byli naplněni studem a bázní pro čin svůj jako na znamení, že byli přístupni milosti Boží a hotovi působiti s ní, kdyby se jim podávala. A v tom právě byla příčina, že Bůh nezavrhl jich navždy od sebe, ba nedopustil ani, aby zachvátila je hned smrt tělesná, kterou jim byl pohrozil, nýbrž podav jim ve své dobrotivosti pomoc svou, aby pojali náležitou lítost nad hříchem spáchaným, rozžehl v nich paprsek naděje ve slitování ještě dříve, než vyslovil nad nimi rozsudek, oním totiž výrokem k hadu (ďáblu) řízeným, které obsahovalo zároveň první zaslíbení Vykupitele.

Avšak hřích Adamův neuškodil pouze jemu, nýbrž i všem jeho potomkům. Poněvadž totiž Adam byl podroben zkoušce nejen jako osoba soukromá, nýbrž i jako hlava a zástupce lidské přirozenosti vůbec a tedy i jako praotec a hlava a zástupce pokolení lidského, proto neobstáv v ní, ztratil všecky ty dary mimořádné, kterými byl původně opatřen, nejen pro sebe, nýbrž i pro lidskou přirozenost vůbec, a tedy také pro všecky ty, na které lidská přirozenost přechází od něho řádem přirozeným či plozením, as podobně, jako když některý šlechtic ztratí zločinem šlechtictví, ztratí je nejen pro sebe, nýbrž pro všecky své potomky. Plozením tedy nedostává se žádnému potomku Adamovu lidské přirozenosti jinaké, leč jakou zůstala po pádu prvního člověka, byvši hříchem jeho oloupena. A proto všickni lidé, jakožto přirození potomci Adamovi, přicházejí na svět nejen bez darů mimopřirozených — bez dokonalosti rozumu a vůle, bez souladu duševních a tělesných sil, bez neporušitelnosti a nesmrtelnosti těla a bez plné vlády nad vnější přírodou — nýbrž i bez darů nadpřirozených, zejména bez milosti posvěcující, kterou by byli svatí a spravedliví a jako přijaté dítky Boží měli právo na věčnou blaženost. Nedostatek ten však, zejména nedostatek posvěcující milosti Boží, povstav vinou hlavy přirozenosti lidské proti vůli Boží, nese na sobě tíži viny a jest proto ohledem na vůli praotce Adama, z níž vzal původ svůj, spojen se stavem hříšným, s hříchem tedy pravým, s hříchem, který jmenujeme prvotným či dědičným. Všickni lidé přicházejí proto na svět ve stavu hříchu dědičného, ve stavu, ve kterém postrádajíce posvěcující milosti Boží, nemají nadpřirozené náklonnosti k Bohu, a jsouce obtíženi vinou, ne sice osobní, nýbrž přirozenostní či tou, která hříchem Adamovým byla uvalena na lidskou přirozenost, jsou proto nejen nehodni, nýbrž i neschopni věčné blaženosti, posledního to cíle svého. Výjimka učiněna jest jedině při Panně Marii, jakož bylo již řečeno a ještě níže řečeno bude. Že také Pán Ježíš byl vyňat z něho zcela nutně, netřeba zvláště připomínati; neboť on nepřijal přirozenosti lidské od Adama řádem přirozeným — plozením, nýbrž řádem nadpřirozeným — působením Ducha svatého.

Ačkoli však hřích Adamův tak velice poškodil lidskou přirozenost, ačkoli člověk upadl pro něj i v porobu ďáblovu, takže duch zlý nabyl od

té doby zvláštní moci nad ním a mohl také z nitra pokoušet jej ke zlému působením v obrazivost a nižší síly jeho, nebyla přece přirozenost lidská jím zkažena, nýbrž pouze porušena; i měl proto člověk také po pádu nejen rozum, nýbrž i svobodnou vůli, a třeba že rozum ten, ztrativ původní bystrost svou, byl zatemněn a vůle jeho, pozbyvši prvotní síly své, byla seslabena, byl přece člověk také po pádě schopen i pouhými přirozenými silami svými Boha a pravdu poznati a dobré alespoň do jisté míry vykonávati. Neboť každý tvor jest bytostí konečnou, a proto konečné ceny také všecko to, co činí, byť jinak bylo jakkoli dobré a prospěšné.

Poznati pravdy nadpřirozené, jež třeba znáti k dosažení posledního cíle, sám sebou ovšem nemohl, tím méně byl s to, aby přirozenými silami svými povznesl se k životu nadpřirozenému, ve stav milosti Boží, a konal skutky pro nebe záslužné; neboť ať pomlčíme o tom, že Bůh byl uražen, a proto On a nikdo jiný měl právo stanoviti podmínky, pod kterými by člověk zase byl přijat na milost, ať mlčením pomineme i to, že člověk, ztrativ posvěcující milost, postrádal života nadpřirozeného a nemohl proto činiti žádných skutků nadpřirozeně dobrých či pro nebe záslužných: vina, kterou člověk na sebe uvalil uražením bytosti nekonečné, byla nekonečně veliká a nemohla proto býti shlazena dostiučiněním jiným, leč takovým, které by mělo cenu nekonečně velikou. Toho však nemohl podati žádný tvor vůbec, tím méně tvor padlý.

Ačkoli však v tom stavu, který nastal po pádě Adamově, člověčenstvo nebylo s to, aby pouhým rozumem svým poznalo pravdy nadpřirozené a prostředky spásy, bylo mu přece možno poznati a uznati je, kdyby mu byly zjeveny, a ačkoliv pouhou silou vlastní nebylo schopno povznésti se do stavu milosti a konati skutky pro nebe záslužné, bylo přece způsobilé milost Boží přijati a s pomocí její takové skutky působit, kdyby mu byla podávána, a to tím spíše, poněvadž jednotliví potomci Adamovi nepřicházeli v nešťastný onen stav vinou osobní, nýbrž dědičnou či přirozenostní. Proto také Bůh předvídaje od věčnosti nejen pád Adamův a jím zaviněné porušení lidské přirozenosti, nýbrž i to, že člověčenstvo zůstane také v porušeném stavu svém přístupno jeho milosti, ustanovil hned od věčnosti, že neponechá ho v jeho neštěstí, nýbrž vysvobodí je z něho a způsobí, aby každý mohl zase býti povznesen k životu nadpřirozenému a dospěti k té blaženosti, kterou mu byl vykázal za poslední cíl jeho.

Úradek ten oznámil Bůh Adamovi a Evě již v ráji; projevil jej sice jen nepřímo a zakrytě ve slovech, kterými ohlásil trest ďáblovi, ale přece tak, aby oba mohli vyrozuměti, že dává se naděje ve vysvobození i jim i jejich potomkům. Řekl k hadu: »*Že jsi to učinil, zlořečený jsi mezi všemi živočichy a zvířaty země, po prsech svých polezeš a zemi jísti budeš po všecky dny života svého. Nepřátelství položím mezi tebou a ženou, mezi semenem tvým a semenem jejím; onoť* (onať) *potře hlavu tvou, a ty budeš činiti úklady patě jeho* (její).« Slova ta řídil totiž Bůh sice k hadu, avšak nevztahoval jich k němu, alespoň ne přímo, nýbrž k ďáblovi, neboť nikoliv on, nýbrž ďábel byl ten, jenž člověka svedl; had byl pouze nesvobodným, a tedy i nepříčetným nástrojem v moci ďáblově, nemohl proto býti ani chválen, ani kárán za čin, který spáchal jiný skrze něj. Že Bůh ona slova řídil k němu, učinil jednak s hledem ku přirozeným jeho zvláštnostem, aby naznačil pokoření ďáblovo, jednak s hledem k tomu, že byl nástrojem k zlému činu, a to nikoliv, aby ho trestal — vždyť, jak řečeno, jsa nepříčetný, trestán býti nemohl — nýbrž aby vyjádřil svou nenávist ke zlému. Jako totiž otec, jemuž syn byl zabit, pojímá odpor proti nástroji, kterým

mu byl vyrván syn milý, a snad jej i láme a ničí, ne že by trestati chtěl nástroj ten, nýbrž že odporem a hrůzou jest naplněn nad činem spáchaným, tak i Bůh, který později klnul také zemi pro hřích Adamův, řídil kletbu k hadovi, ne že by jej byl chtěl trestati, ani že byl pojal odpor proti němu samému, nýbrž aby ukázal názorně, jak velice nenávidí zlé a hřích, když řídí kletbu i k nástroji, jehož ďábel použil k činu zhoubnému, jakoby i jej chtěl trestem stíhati. Nevyslovil-li však Bůh uvedenými slovy žádného trestu skutečného nad hadem, ba nevztahoval-li jich ani přímo k němu, nezměnil jimi ani přirozenosti a podoby jeho. Dovozovali to sice někteří z oněch slov božských, tvrdíce, že had původně neplazil se po zemi, ale maje nohy chodil. Avšak neprávem. Had vypadal před vyslovenou kletbou právě tak, jako potom. Ale jako různé šelmy při vší divokosti své nebyly člověku před pádem jeho ani hrozivy ani škodlivy, ač k sobě vespolek nechovaly se jinak, než jak chovaly se k sobě po pádě člověka, tak nebyl mu původně odporným a nebezpečným ani had svou plíživostí a slídivostí a jedovatostí. Jinak však bylo po pádě. Tu stal se had pro přirozené vlastnosti ty předmětem odporu a zdrojem nebezpečenství. A to jediné vypověděl Bůh o hadu samém, když řekl, že poleze po prsou a bude jísti zemi, jestli vůbec slovy těmi také o něm chtěl něco vyjádřiti, neboť, jak řečeno, přímo vztahoval Bůh ona slova svá nikoli k hadu, jako ke zvířeti, nýbrž k ďáblovi, jenž byl první příčinou, že člověk hřešil. Jemu tedy vyslovil trest řečeným svým výrokem. Ale ovšem, ani jemu nepřisoudil ničeho, co by podstatně bylo zvětšilo dosavadní jeho bídu; neboť on byl již odsouzen na věky a nemohl proto upadnouti v trest podstatně zvětšený; toliko potvrdil ono odsouzení, které byl učinil po pádě andělů, a dovršil je prohlášením, že bude úplně pokořen či, jak s hledem k přirozeným vlastnostem hadovým řekl obrazně, že poleze a bude jísti zemi, pokoření to pak že bude způsobeno vymaněním člověka z moci jeho.

Ďábel totiž radoval se již, že hříchem vešla s ním Eva ve spojení, a vydavši se v jeho porobu, strhla s sebou i Adama s veškerým jeho potomstvem. Ale Bůh překazil mu za trest radost tu, prohlásiv, že zkazí nastalý poměr mezi nimi, a to tím, že položí či stanoví rozhodné a nikdy nepřestávající nepřátelství mezi ním a semenem či přívrženstvem jeho s jedné strany a mezi ženou a jejím semenem s druhé strany, z nepřátelství toho pak že vzejde boj, který skončí potřením hlavy hadovy či úplnou porážkou ďábla a jeho říše. Ohlašuje tak trest ďáblovi, dal poslouchajícím rodičům prvním patrně na jevo, že sám zasáhne v jejich prospěch a jim pomůže. Všichni vykladači proto pojímají slova ta zcela správně jakožto první zvěst radostnou o vykoupení.

Co se týká jednotlivých výrazů, není pochybnosti, že semenem hadovým či ďáblovým rozuměti jest přívrženstvo ďáblovo, a to především ostatní anděly padlé, v druhé řadě pak také ty lidi zlé, kteří se ve zlém zatvrdili, a umírajíce v nekajícnosti, jakožto přívrženci ďáblovi věčného zavržení docházejí. Čítají-li někteří k semeni ďáblovu také ty lidi zlé, kteří časem pokání učiní a s Bohem smířeni zemrou, nesoudí správně; neboť, jak pověděno, tím nepřátelstvím, které Bůh slíbil stanovit mezi řečenými stranami, míněno jest nepřátelství rozhodné, nikdy nepřestávající; v takovém však nejsou s Vykupitelem ti, kteří umírají kajícně s Bohem smířeni, byť před tím dopustili se hříchů jakkoli těžkých a trvajíce po léta v nich i delší dobu byli v odporu proti němu.

Koho však mínil Bůh onou ženou, jejímž úkolem by bylo v rozhodném nepřátelství býti s ďáblem a jeho přívrženstvem, a koho označil ja-

kožto vítěze nad ďáblem, o tom nemají vykladači jednotného náhledu. Hlavní příčina jest v tom, že uvedený výrok božský poněkud jinak podává latinský překlad, zvaný Vulgata, a překlady z něho učiněné, než jak jej obsahuje text hebrejský a s ním v té věci souhlasný překlad alexandrijský. Dle hebrejského textu totiž mělo potříti hlavu hadovu *ono*, t. j. símě ženino, dle Vulgaty měla to učiniti *ona*, t. j. žena. Ti proto, kteří se drží textu hebrejského, rozumějí ohlášeným vítězem buď veškeré lidstvo aneb alespoň všecky spravedlivé aneb toliko Pána Ježíše, dle toho, zdali ženou, o níž mluvil Bůh k hadu (k ďáblovi), vyrozumívají Evu nebo Pannu Marii, a zda semenem Eviným míní všecky lidi vůbec, aneb toliko spravedlivé. Ti však, kteří hledí pouze k Vulgatě nebo ku překladům z ní učiněným, rozumějí oním vítězem jedinou Pannu Marii, a to proto, poněvadž ona jediná ze všech žen nejen ochráněna byla hned při svém početí od hříchu prvotního a všeliké moci ďáblovy, nýbrž i skrze Syna svého porazila ďábla na hlavu. — Uváží-li se však, že s textem hebrejským souhlasí v řečené příčině nejen nejstarší překlad řecký, totiž alexandrijský, zdělaný ve III. století před Kristem, nýbrž i text samaritánský, překlad syrský Pešíttá, ba i některé rukopisy překladu latinského a výklady starých spisovatelů židovských i křesťanských, není zajisté oprávněné pochybnosti o tom, že čtení hebrejského textu (*ono*, t. j. símě *potře hlavu tvou*) jest původní, a tedy že jakožto vítěz nad ďáblem označuje se símě ženino, ač, jak níže ukážeme, při čtení »*ona*, t. j. *žena potře hlavu tvou*« zůstává smysl co do věci tentýž.

Je-li však označeno símě ženino jakožto ten, který potře hlavu hadovu, nelze zajisté vítězem tím rozuměti právem ani celého pokolení lidského ani všech spravedlivých lidí vůbec, nýbrž jedině Pána Ježíše, neboť nikoliv celé pokolení lidské ani veškerenstvo spravedlivých, nýbrž jedině Pán Ježíš to byl, kterýž ve smyslu onoho výroku Božího hlavu hadovu skutečně potřel, nad ďáblem plného vítězství docílil; všichni jiní lidé, kteří došli neb dojdou života věčného, stali nebo stanou se vítězi nad ďáblem nikoli sami sebou, nýbrž, pokud přidržujíce se Krista Bohočlověka, v jeho vítězství účast měli nebo míti budou, tedy jedině skrze Krista a v Kristu a s Kristem. Také pouze na něho hodí se rčení Hospodinovo »símě ženino«, neboť On jediný, byv jako člověk počat způsobem nadpřirozeným z matky panenské bez porušení jejího panenství, byl v plném smyslu slova toliko semenem či synem ženy, a nikoli též semenem či synem mužovým. Mimo to třeba považiti, že v uvedeném výroce Božím jest řeč o potření hlavy hada, t. j. ďábla či knížete duchů zlých, tedy o porážce jedince, a že proto bylo přiměřeno, aby proti němu postaven byl v boj také jedinec, který by jej porazil na hlavu, a tím způsobil úplnou porážku také všem jeho přívržencům.

Je-li však toliko Pán Ježíš oním semenem ženiným, který podle předpovědi Boží měl potříti hlavu hadovu, jest na jevě, že ženou, jejímž semenem tento vítěz jest, není míněn nikdo jiný, leč Panna Maria, ona jest tedy také ta, o níž Bůh prohlásil, že bude i se synem svým v rozhodném a nikdy nepřestávajícím nepřátelství s ďáblem a jeho přívrženstvem.

Co však se týká vítězství, jehož símě ženino (Pán Ježíš) mělo dobýti nad ďáblem, to nemělo býti zjednáno beze vší pohromy vítěze samého; neboť podle řečeného výroku Božího mělo sice símě ženino potříti hlavu hadovu, ale samo též mělo potřeno býti na patě; řekl Bůh: »onoť potře hlavu tvou, a ty budeš činiti úklady patě jeho«, úklady totiž smrtivé, jakož zřejmě vyjadřuje text hebrejský, užívaje jak o semeni s hledem k hlavě

hadově, tak o hadu s hledem k patě ženina semene téhož výrazu *šuf*, kterýž znamená sice také »činiti úklady«, předem však tolik jako »potříti« značí. Měl tedy podle předpovědi té potříti jeden druhého, s tím však ohromným rozdílem, že símě ženino (Pán Ježíš) mělo potříti hada na hlavě, způsobiti tedy ďáblu porážku úplnou, a tak vybaviti člověka z jeho moci, had však či ďábel měl potříti símě ženino na patě, t. j. na jeho člověčenství jakožto nižší části jeho bytosti.

Naznačil tedy Bůh řečeným výrokem svým, že vítězství nad ďáblem a tím i vykoupení lidstva bude provedeno jedním z údů jeho, a to oním, který způsobem nadpřirozeným bude počat z ženy ode vší moci ďáblovy ochráněné a porazí ďábla na hlavu právě v tu chvíli, kdy sám bude zraněn smrtelně na patě či na svém člověčenství, tedy ve chvíli, kdy k popudu ďáblovu bude usmrcen, takže vykoupení bude vykonáno smrtí řečeného Syna ženina.

Od tohoto smyslu slov Hospodinových neliší se co do věci čtení, které podává Vulgata a v souhlase s ní i překlad český slovy »ona potře hlavu tvou«, neboť rozumí se, že žena ta (Panna Maria) potře hlavu hadovu nikoli sama sebou, nýbrž ve svém Synu a se Synem svým (Pánem Ježíšem). Zvítězila vítězstvím svého Syna. Čtení to ovšem není původní, ale bylo již před 4. stol. křesťanským kladeno do některých exemplářů textu latinského místo čtení »ono potře hlavu tvou« — a to i s vědomím a svolením církve, jednak z přesvědčení, že změnou tou smysl textu co do věci se nemění, pojímá-li se v duchu církve tak, jak právě bylo udáno, jednak proto, že ženou, o níž Bůh v prvním svém zaslíbení Vykupitele mluvil, rozuměli Pannu Marii.

Bůh pak prohlásil radostnou zvěst tu ještě dříve, než vyslovil soud nad prvními rodiči; učinil tak v neskonalém milosrdenství svém nejspíše proto, že chtěl je ochrániti od malomyslnosti a zoufalství. Oni ovšem nepostihli celého dosahu slov Hospodinových; tolik však poznali z nich zajisté, že Bůh naloží s nimi milosrdně a pomůže jim i potomstvu jejich skrze jistého syna ženina, který úplně porazí ďábla, do jehož moci se byli vydali. A tak dán jest jim prvním tímto zaslíbením také zdroj, ze kterého by čerpali jak důvěru v božské milosrdenství a pohnutku ke smýšlení kajícnému, tak útěchu v utrpení a sílu v boji života.

Neposlal však Bůh Vykupitele na svět hned, nýbrž až po delším čase, neboť chtěl, aby lidstvo připravilo se dříve na něj zejména tím, že by poznajíc jeho potřebu zatoužilo po něm opravdově a tak stalo se ochotno přijati jej a vůli jeho zachovávati. Ale k touze té nedospělo lidstvo najednou, nýbrž znenáhla a po mnohých zkušenostech, tehdy totiž, když již dostavila se mnohonásobná bída duševní i hmotná a lidé po mnohých pokusech marných seznali, že sami nemohou si pomoci. Uplynulo proto as 4000 roků od pádu Adamova, než Vykupitel na svět skutečně přišel. Ale ani v té době nenechal Bůh člověka bez pomoci, aniž odvrátil od něho zvláštní péči svou, nýbrž sám vychovával jej a vedl, by udržela se alespoň v jisté části lidstva víra v pravého Boha i pocta jeho a budila se vždy mocněji touha po Vykupiteli. Čím pak více toužil člověk po Vykupiteli a čím více blížila se doba, ve které měl Vykupitel na svět přijíti, tím četnější a určitější udával Bůh známky, po nichž by lidé mohli jej poznati. Udával totiž brzy výslovně v předobrazích i osobu Vykupitelovu i místo, kde se narodí, a dobu, kdy vystoupí, i způsob, kterým své dílo vykoná, až jej konečně poslal ve vtěleném Synu svém, Kristu Ježíši, který nás svou smrtí na kříži vykoupil. Ovšem k vykoupení lidstva nebylo třeba

s nutností naprostou, aby božská osoba se vtělila a zemřela na kříži. Jen tím bylo vtělení k vykoupení nutné, že Bůh žádal dostiučinění úplného. Ačkoli však, jak samo sebou se rozumí, Bůh má právo vyžadovati na vinníku dostiučinění úplného, není přece povinen sám sobě — své spravedlnosti, aby na tom právu stál a úplného dostiučinění vskutku požadoval. Neboť spravedlnost božská musí jen toho žádati s nutností rozhodnou, aby hájilo se uraženého práva a mravního řádu, a proto aby nebylo vinníku odpuštěno, leč když uzná zákon Boží, který přestoupiv zneuznal, a dá se alespoň nějaká záruka, že v budoucnosti nebude zákon přestupovati se lehkomyslně Může proto Bůh ve shodě se svojí dokonalostí odpustiti vinu již tehdy, když, pokud se týká hájení práva hříchem uraženého, vinník lítostí nad hříchem právo Boží uzná a hotov jest, pokud možno, vyhověti mu, a když, pokud se týká hájení mravného řádu před lehkomyslným přestupováním, neodpustí veškerého trestu kajícímu hříšníku. Nikterak tedy nebyl Bůh sám sobě povinen žádati dostiučinění úplného či nekonečně velikého.

Když však Bůh, stoje na svém právu, vyžadoval dostiučinění úplného, tu nemohl člověk býti vykoupen, leč když božská osoba se vtělila. Neboť, jak svrchu řečeno, vina, kterou Adam hříchem svým uvalil na sebe i na celé lidstvo, byla nekonečně veliká, a proto bylo třeba nekonečně velikého dostiučinění, aby bylo úplné a stačilo ke shlazení nekonečně veliké viny. Avšak takového dostiučinění nemohl podati nikdo jiný, než kdo sám byl nekonečně veliký, totiž Bůh. Ale nikoli Bůh sám o sobě. Neboť ať pomlčíme o tom, že Bůh nemůže žádných zásluh zjednávati: zhřešil *člověk*, a proto člověk musil dosti činiti, aby dostiučinění to mohlo počítati se za zásluhu lidstvu a shladiti vinu jeho Musil tedy Vykupitel býti Bohem i člověkem: Bohem, aby dílo jeho mělo nekonečně velikou cenu, člověkem, aby dílo to mohlo přičteno býti za zásluhu lidstvu. A z té příčiny — předpokládajíc totiž vůli Boží, vyžadovati dostiučinění úplného — bylo k vykoupení lidstva naprosto třeba, aby božská osoba se vtělila.

Že pak Bůh stál na svém právu a žádal dostiučinění úplného, stalo se proto, poněvadž tento způsob vykoupení byl i Boha nejdůstojnější i člověka nejčestnější. Byl nejdůstojnější Boha, poněvadž se jím ukázala ve zvláštní jasnosti a velikosti božská moudrost, spravedlnost a milosrdenství, ona moudrost, která dovedla tak věci zaříditi, aby vyhovělo se úplně i božské spravedlnosti, která k dokonalému napravení viny vyžadovala dostiučinění úplného — nekonečně velikého, i božskému milosrdenství, které žádalo plného odpuštění. Nejčestnějším člověka pak byl způsob ten proto, poněvadž se jím umožnilo, aby hřích byl odpuštěn ne pouhou milostí, nýbrž i odkáním viny a usmířením božské spravedlnosti.

Avšak i když Bůh, stoje na svém právu, vyžadoval dostiučinění úplného a proto, chtěje nicméně člověka vykoupiti, ustanovil, aby druhá osoba božská se vtělila, nebylo přece ani potom ještě nutno, aby vtělený Syn Boží trpěl a zemřel na kříži; neboť jsa Bohem, jest nekonečný, a proto také co do ceny nekonečný a k vykoupení lidstva postačitelný byl každý skutek, který jako Bohočlověk činil. Nicméně pojal Bůh Otec zalíbení, aby vtělený Syn jeho podstoupil smrt kříže. Zalíbilo se mu tak proto, poněvadž chtěl způsobem co nejvíce názorným ukázati velikost lásky a milosrdenství svého, a tím pohnouti nás, abychom i my roznítili lásku k němu a z té lásky hotovi byli říditi se vůlí jeho a pečovati o duši svou, pro kterou Syn Boží tolik trpěl

Ustanoviv však Bůh, aby k vykoupení lidstva vtělila se osoba božská, pojal nutně též úradek, Vykupiteli tomu připraviti důstojnou matku, matku totiž, která by právě tak vynikala nade všecky ostatní tvory rozumné nevinností a přednostmi jmenovitě duševními, jako je převyšovat měla důstojností jakožto Matka vtěleného Syna Božího. Ovšem k účelu tomu nebylo třeba s nutností naprostou, aby předurčená matka ta byla ochráněna od hříchu prvotního již v prvním okamžiku svého početí, neboť bylo by se ho dosáhlo také tím, že by až po svém početí neb i až po svém narození byla očištěna od hříchu prvotního a tou měrou naplněna milostí Boží, aby nejen po celý život svůj uvarovala se každého i nejmenšího hříchu, nýbrž i vynikala nade všecky jiné tvory rozumné ve všelikých ctnostech. Ačkoli však ochránění od hříchu prvotního nebylo k řečenému účelu naprosto nutným, bylo přece zcela přiměřeno nejen důstojnosti Matky vtěleného Syna Božího, nýbrž i božské velebnosti a svatosti, jakož i božské dobrotě a lásce. Jestiť důstojnost Matky vtěleného Syna Božího největší, které kdy dostalo neb dostane se osobě stvořené, jí převyšuje Panna Maria nejen všecky lidi, nýbrž i všecky anděly; a takové důstojnosti jest zajisté přiměřeno, aby ta žena, která k ní byla povznesena, byla v každé příčině zcela čista a tedy hned od prvního bytí svého prosta nejen všelike skvrny osobní, nýbrž i dědičné. Bůh pak jest celou bytostí svou nekonečně povznesen nade všecko tvorstvo, a jsa nejvýš dokonalý a svatý, má v největší nenávisti všeliký hřích, a proto bylo mu zajisté neméně přiměřeno, poskytnouti řečenou ochranu od hříchu prvotního předurčené Matce vtěleného Syna svého a tak zabrániti, aby ďábel nemohl se takřka chlubiti, že také Matka vtěleného Boha byla, byť i jen na okamžik, pod hříchem a v jeho porobě. Mimo to jest Bůh nejvýš dobrotivý a nekonečný jest poklad jeho dobroty, a s tou ovšem srovnávalo se, aby zvláštní měrou obdařil a tedy také od prvotního hříchu hned v prvním okamžiku početí ochránil tu, kterou byl předurčil za Matku vtěleného Syna svého.

Než z toho, že rozum uznává přiměřenost řečené ochrany při Matce Boží, Panně Marii, nejde ještě, že by jí byla poskytnuta skutečně; neboť ochrana ta, nejsouc naprosto nutna, závisela na svobodném konu božské všemohoucnosti a lásky, a nemohla proto vejíti ve známost, leč Bůh sám jí zjevil. Záleží tedy na tom, zda Bůh dal nějak na jevo, že předurčenou Matku vtěleného Syna ochrániti chtěl a skutečně ochránil od hříchu prvotního hned v prvním okamžiku jejího početí.

Že tak učinil, není pochybnosti. Svědčíť o tom i Písmo sv. i ústní podání, a na jich základě učí tomu neklamně církev sv. s jistotou rozhodnou. Ovšem takových míst není ani v Písmě sv., ani v podání, která by vyjadřovala řečenou pravdu zřejmě, ale jsou tam místa četná, která vyslovují ji obecně, slovy nedosti určitými, aneb zavinutě ve pravdách jiných, ale přece tak, že po náležité úvaze a zejména za vedení církve poznána býti může. Zařídilť to Bůh tak též při některých jiných pravdách zjevených, a to nejspíše proto, poněvadž chtěl jednak povzbuditi člověka, aby o nich uvažoval, jednak, a to hlavně, nakloniti jej, aby hledě k omylnosti lidského rozumu, přidržel se tím ochotněji církve sv. jakožto té, která těšíc se při zastávání učitelského úřadu svého zvláštní pomoci božské, nemůže mýliti se ve věcech víry a mravů, a proto ani vydávati za učení zjevené, co by vskutku zjeveno nebylo.

Dal pak dle svědectví Písma sv. Bůh již v ráji na jevo svůj úradek, že Matku Vykupitelovu ochrání od hříchu prvotního, a to v oné zvěsti radostné, ve které dal první zaslíbení budoucího Vykupitele. Prohlásilť

tehdy, že položí nepřátelství mezi hadem či ďáblem s jedné, a mezi ženou a jejím semenem, t. j. Pannou Marii a Synem jejím Pánem Ježíšem s druhé strany, a jak učí souvislost, mínil nepřátelství rozhodné, nikdy nepřestávající a plného vítězství nad ďáblem dosahující, nepřátelství, ve kterém sice (dle správného znění textu hebrejského i řeckého) símě ženino, t. j. Vykupitel porazí ďábla na hlavu, avšak žena (Panna Maria) co nejúže spojena jest se svým semenem či Synem (Pánem Ježíšem), takže ve spojení tom i ona hlavu hadovu potírá, nad ďáblem vítězí, jakož zřejmě vyjadřuje se v textě latinském a z něho učiněných překladech, dle nichž, jak řečeno, *ona* (Panna Maria) potře hlavu hadovu. O takovém nepřátelství však a vítězství nad ďáblem nemohlo by při Panně Marii býti řeči, kdyby byla byť jen na okamžik stížena hříchem prvotným. Prohlásil-li tedy Bůh, že nepřátelství takové i vítězství způsobí, dal tím na jevo též úradek, že Matku budoucího Vykupitele ochrání nejen od hříchův osobních, nýbrž i od hříchu dědičného, zkrátka od každého hříchu vůbec.

Úradek ten projevil později též různými předobrazy, ustanoviv totiž věci a zbudiv osoby, jejichž osudy řídil tak, aby podobajíce se něčím Panně Marii bez poskvrny hříchu prvotního počaté, předem naznačovaly, že Matka budoucího Vykupitele bude ochráněna od hříchu prvotního. Mezi předobrazy těmi vyniká zvláště Judith, která s pomocí Boží potřela hlavu Holofernovu, jako Panna Maria skrze Syna a se Synem svým potříti měla hlavu hadovu (ďáblovu), jakož i Esther, která jediná byla vyňata ze zákona, v celé říši perské platného, dle něhož nikdo nesměl bez trestu smrti předstoupiti před krále do vnitřní síně jeho, nebyv předvolán, podobně jako P. Maria, jakožto předurčená Matka Vykupitelova, jediná ze všeho lidstva měla býti vyňata z nálezu všeobecně platného, dle něhož prvotný hřích měl přejíti na každého potomka Adamova přirozeným řádem zplozeného.

A že Bůh také učinil, co byl slíbil a předobrazil, o tom svědčí Písmo sv., když vypravujíc o zvěstování narození Ježíše Krista, podává též onen pozdrav, který archanděl Gabriel z rozkazu Božího učinil Panně Marii slovy: »Zdrávas milostí plná, Pán s tebou, požehnaná ty mezi ženami.« Nazvav ji totiž milostí plnou, s níž jest Pán, dal mimo jiné na jevo také to, že neměl v ní místa hřích žádný, tedy nejen osobní, nýbrž ani dědičný, a prohlásiv, že jest požehnaná mezi ženami, učinil to zajisté nejen proto, aby jí oznámil důstojnost nade všecko pomyšlení vyvýšenou, důstojnost totiž, že stane se Matkou vtěleného Syna Božího, nýbrž i proto, aby ukázal, že byla také přede všemi ženami účastna jeho milostí, a tedy již v prvním okamžiku svého vzniku nejen ochráněna ode všeho toho, co by se nesrovnávalo s vysokou důstojností Matky Boží, nýbrž i tou měrou milostí Boží naplněna, aby jednou i co do těla i co do duše důstojným stala se příbytkem vtěleného Syna Božího.

K uvedeným těmto svědectvím Písma sv. druží se právem také to, které podává Zjevení sv. Jana (12, 1—17), vyličujíc zjev mimořádný, který sv. Jan spatřil ve svém vidění, zjev totiž ženy, oděné sluncem a mající měsíc pod nohama a na hlavě korunu dvanácti hvězd, která pracujíc s bolestí ku porodu, pacholíka porodila, jenž měl spravovati všecky národy, a proti níž útočil drak, ale přes všecko úsilí nic proti ní nesvedl. Naznačuje se sice ženou tou církev sv. a její neustálý boj proti úhlavnímu nepříteli lidstva, ďáblu, avšak ve smyslu duchovním představuje se jí též Panna Maria a nesmířitelné ono, ale vítězné nepřátelství, ve kterém podle zaslíbení v ráji daného byla postavena proti ďáblu, a které vylučuje každé,

byť i okamžité poddání se ďáblu neb sjednocení se obou, a tedy též nejen veliký hřích osobní, nýbrž i dědičný.

Co se týká podání nejstaršího, také ono neosvědčuje učení o neposkvrněném početí Panny Marie zřejmě a rozvinutě, nýbrž podobně, jako Písmo sv., toliko obecně a zavinutě v učení o pravdách jiných. Příčina jest hlavně v tom, že mysl sv. Otcův a církevních spisovatelů staré doby byla obrácena předem k osobě Ježíše Krista, o níž povstávaly záhy u některých křesťanů názory nepravé a bludné, takže bylo třeba opravovati je a vyvraceti, jakož i pravé učení v té příčině vykládati a hájiti. Ovšem mluvíce o osobě Kristově, nemohli pomlčeti o Matce jeho, Marii Panně; avšak zmiňujíce se o ní, vytýkali s důrazem a přímo zcela pochopitelně pouze to při ní, co bylo bráno v pochybnost od některých z těch, kteří měli nepravé názory o Kristu (popírajíce buď jeho božství nebo pravé člověčenství), totiž její ustavičné panenství a úplnou čistotu i svatost. Přes to však nepomíjeli zcela neposkvrněného početí Rodičky Boží. Zahrnovalit je právě v učení o ustavičném panenství a plné čistotě i svatosti Panny Marie, užívajíce o jejím panenství a svatosti takových výrazův a přirovnání, které vylučují poskvrnu veškeru, tedy i poskvrnu hříchu prvotního. Nazývajíť ji neposkvrněnou (ἄμωμος, immaculata), neporušenou (ἄσπιλος, intemerata), nevinnou (ἄμεμπτος, inculpata), bezúhonnou (ἡ ἀκήρατος, illaesa), nepokálenou (ἀμόλυντος, impolluta), svatou (ἁγία), čistou (καθαρά pura), krásnou (ἡ καλή, pulchra), sličnou (ἡ ὡραία, speciosa), požehnanou (εὐλογημένη, benedicta), ctihodnou (σεμνή, veneranda), posvěcenou (ἱερά, sacra), blahoslavenou (μακαρία, beata); a přisuzují jí vlastnosti ty nikoli v míře obyčejné, nýbrž vrchovaté, říkajíce také, že jest docela neposkvrněná (καθ' ὅλον ἄμωμος neb πανάμωμος), úplně bezvinná (παναμώμητος, penitus inculpata), zcela nepokálená (πανάχραντος). nejsvětější (ἁγιωτάτη), svrchovaně posvěcená (ἱερωτάτη), nejsličnější (ὡραιοτάτη), Bohu nejmilejší (θεοχαριτώτατος), světější nad cherubíny a nade všecky anděly (ἁγιωτέρα ὑπάρχουσα χερουβὶμ καὶ πάντων τῶν ἀγγέλων). Tak na př. *Origenes* (v první polovici 3. st.) praví: »Maria Panna byla jediná hodna, býti Matkou Boží, jsouc neposkvrněna, Matkou Svatého, Neposkvrněného.« *Sv. Efrem Syrský* oslavuje ji slovy: »Paní moje, na výsost svatá (ὑπεραγία) a milosti plná, Matko Boží nejpožehnanější, Bohu nejmilejší, Matko Boží, nádobo božství tvého neviditelného Otce, jednorozeného, nesmrtelného Syna, ... všecka čistá, všecka neposkvrněná, všecka neporušená, všecka nepokálená, všecka bez porušení, všecka blahoslavitelná, všecka nedotknutá, všecka ctihodná, všecka velebná, všecka požehnaná, jejíž památka má se vždy konati, celá tužeb našich hodná, Panno tělem, duší i myslí.« (Ad sanctissimam Dei matrem, precat. IV.). Sv. Augustin pak dí: »O hříších-li jest řeč, vyjímám Pannu Marii, o níž pro čest Boží nechci, aby v té věci děla se vůbec nějaká otázka: neboť víme, že byvši uznána za hodnu počíti a poroditi toho, jenž, jak známo, žádného hříchu neměl, obdržela více milosti, aby zvítězila nad hříchem všestranně« (»De natura et gratia«, c. 36). A *Theophanes* velebí ji slovy: »V tobě, ó Panno, není poskvrny ani vady, ale zjevila jsi se jako stánek všech ctností, celá svatost (proti svatosti tvorů), nade všecko neporušená (Anthолog. die 13. Novemb. Ode γ'. Viz Lenz, Anthropologie, str. 510). Podobně činí sv. Sofronius, patriarcha Jerusalémský, sv. Germanus, patriarcha Konstantinopolský, sv. Ambrož, sv. Jan Zlatoústý, Chrysippus, sv. Josef Hymnographus a přemnozí jiní, jakož i různé liturgie či řády nebo formy bohoslužebné, zejména řecká, arménská, syrská, ano i liturgie sv. Jakuba, sv. Petra a sv. Marka, kteréž sice v té podobě, ve které

se zachovaly, pocházejí ze 4.—5. st., co do podstaty své však od jmenovaných osob apoštolských původ mají. Tak na př. liturgie sv. Jakuba činí vzpomínku na Pannu Marii slovy: »Vzpomínajíce na nejsvětější, neposkvrněnou, slavnou Paní naši, Matku Boží a vždy Pannu Marii.« Liturgie řecká pak oslovuje ji slovy: »Neposkvrněná Matko Emmanuelova, ó čistá, nyní ho (Ježíše Krista) pros, jakož sluší na Matku, aby mne přijal jako marnotratného.«

Mimo to srovnávají sv. Otcové a spisovatelé církevní Pannu Marii s Evou, stvořenou ve stavu nevinnosti a svatosti, s tím však rozdílem, že Eva připravila se hříchem o milost Boží a stala se matkou či příčinou smrti, Panna Maria však milosti Boží nikdy nepozbyla, s ní souhlasila a stala se matkou či příčinou spásy naší (Efrem. Syr. op. syr. II. 327); srovnávají ji též s věcmi starozákonními, Bohu výhradně zasvěcenými a s Bohem ve zvláštním spojení trvajícími, praví, že jest pravým svatostánkem, pravou svatyní svatých, pravým chrámem živým, pravou archou úmluvy, zdělanou ze dřeva neporušitelného a zlatem zcela obloženou, která nechová v sobě desek kamenných, nýbrž toho, kterýž jest nám pravdou, cestou a životem; jmenují ji s hledem k její neporušené nevinnosti věží ze slonové kosti, věží Davidovou a j., praví, že jest nad měsíc i slunce čistší a jasnější, lilií nejčistší a j., ano, nazývají ji dcerou Boha Otce a nevěstou Ducha sv., ovšem, jak samo sebou se rozumí, nikoli ve smyslu obyčejném, nýbrž duchovním, vyjadřujíce tak přeúzké ono spojení s Bohem, do kterého byla uvedena udělením takové míry Božích milostí, jaké nedostalo se žádné osobě stvořené. Ano, nepřestávajíce na tom, jmenují Pannu Marii Dcerou Boží jednorozenou neb prvorozenou, aneb i Prvorozenkou veškerého tvorstva: jednorozenou Dcerou totiž právě proto, že ona jediná jest v celém tvorstvu, které dostalo se takové důstojnosti a tak úzkého spojení s Bohem; prvorozenou Dcerou proto, poněvadž nejen vyniká nad všecky ty, kteří milostí posvěcující spojeni jsou s Bohem a přijati za dítky jeho, nýbrž i duchovní Matkou jejich jest; Prvorozenkou pak všeho tvorstva, poněvadž již od věčnosti byla předurčena k důstojnosti tak veliké; neboť jako Bůh předvídaje od věčnosti pád člověka, od věčnosti ustanovil, že vykoupí lidstvo vtělením a smrtí Syna svého, tak od věčnosti též předurčil Pannu Marii k tomu, aby se stala Matkou jeho a jakožto taková byla s hledem k zásluhám Kristovým nade všecky tvory milostí jeho naplněna a s ním spojena.

Uváží-li se již všecky tyto a podobné výroky i výrazy o Panně Marii, jež vyskytají se již ve spisech starších sv. Otcův a spisovatelů církevních, a to dle Passaglia v počtu velmi četném, a připojí-li se k tomu i to, že v některých krajinách byl zaveden záhy svátek Početí Panny Marie, na východě dle typika či ritualu sv. Sáby již v 5. st., nelze zajisté býti v pochybnosti o tom, že již v prvních stoletích církve byli sv. Otcové a spisovatelé církevní přesvědčeni o plné neporušenosti a čistotě Panny Marie a že tedy, byť ne rozvinutě a v plném vědomí, přece alespoň zavinutě chovali víru, že Panna Maria byla hned v prvním okamžiku svého početí od poskvrny hříchu prvotného ochráněna.

Pravda ovšem jest, že u některých sv. Otcův a spisovatelů církevních staré doby shledávají se také takové výroky, které zdají se býti v odporu s učením o neposkvrněném početí Panny Marie, buď že

a) jediného Boha svatým neb bezhříšným býti praví, jako Tertullian (De anima, c. 41), řka: »Jediný Bůh jest bez hříchu a z lidí jediný Kristus jest bez hříchu, poněvadž i Kristus jest Bůh«, Klement Alex. (Paedag. III., 12):

»Jediné Slovo jest, nad nímž hřích nepanuje; jest totiž hřešiti všem v povaze vrozeno,« aneb že

b) mluvíce o hříchu prvotném, nevyjímají z něho nikoho z lidí (leč Krista jako člověka) na př. Origenes, jenž (De nupt. et concup. II.) dí: »Nikdo čist není od poskvrny, ani dítě, jehož život na zemi trvá jeden den«, aneb že

c) nazývají tělo každého člověka (i Panny Marie) tělem hříchu, tělo Pána Ježíše pak *podobným* tělu hříchu, na př. sv. Augustin (C. Julianum l. 5. c. 15): »Tělo Kristovo proto nazváno jest podobným tělu hříchu, poněvadž každé jiné tělo lidské jest tělem hříchu, a kdo to popírá, jest kacíř.«

Ačkoli však připouštíme, že z těch sv. Otců v a spisovatelů starých celkem nemnohých, kteří takovým způsobem se vyslovili, některý, zejména Tertullian, skutečně myslil na nějakou poskvrnu hříchu také při Panně Marii, většina z nich nemyslila tak, jakož patrno dílem z výpovědí, které mužové ti učinili na jiných místech svých spisů (na př. sv. Augustin, který, jak svrchu řečeno, ve spise »De natura et gratia« Pannu Marii výslovně vyjímá ze hříchu), jednak z toho, že svrchu uvedené a podobné výroky jejich při náležitém výkladě podávají smysl s učením o neposkvrněném početí Panny Marie souhlasný. Praví-li totiž, že jediný Bůh jest bez hříchu, z lidí pak jediný Kristus, poněvadž jest Bůh, míní to ve smyslu naprostém, ve kterém nejvyšší svatost patří ku podstatě, v kterémžto smyslu skutečně jediný Bůh (a Kristus jako Bůh) jest svatý, neboť on jediný, k jehož podstatě nejvyšší svatost patří, on nejvyšší svatost sama, každý jiný, kdo svatý jest, jest jím jen Boží milostí a potud, pokud se Bohu připodobnil.

Jestliže pak mluvíce o všeobecnosti hříchu prvotního, nevyjímají z něho výslovně Pannu Marii a jen Pánu Ježíši přisuzují bezhříšnost naprostou, nestaví se tím v odpor proti učení o neposkvrněném početí Panny Marie. Neboť předem třeba považiti, že Pán Ježíš jako člověk jest skutečně jediný z lidí, který přijav tělo způsobem nadpřirozeným, působením totiž či všemohoucností Ducha sv., byl již početím samým tak prost hříchu prvotného, že se k němu nevztahovala ani závaznost k hříchu tomu, a jsa s božstvím spojen v jedné a to božské osobě, jest tak nesmírně vyvýšen nad všeliký hřích, že nejen nepotřeboval vykoupení, nýbrž jakožto Bohočlověk sám Vykupitelem všeho lidstva se stal. Právem tedy přisuzovali mu sv. Otcové bezhříšnost naprostou. Docela jinak bylo to však při Panně Marii. Poněvadž totiž byla počata řádem přirozeným, vztahovala se také na ni závaznost hříchu prvotního, takže i ona měla jím býti stížena, jako všickni jiní potomci Adamovi přirozeným řádem zplození; avšak závaznost ta nebyla při ní ani na okamžik provedena, takže poskvrna hříchu toho se jí vůbec nedotkla, a to nikoli, že by se jí bylo dostalo neposkvrněnosti početím samým, nýbrž tím, že zvláštní milostí Boží a s hledem k zásluhám Kristovým byla ochráněna od poskvrny hříchu prvotného hned v prvním okamžiku svého početí, takže ani na okamžik nebyla jím stížena, podobně as. jakoby se stalo, kdyby někdo byl určen k zajetí, ale právě tu chvíli, když by měl býti do něho odveden, ochráněn byl by od něho s hledem k tomu, že by některá osoba vážná a spolehlivá slíbila za něho dáti náležité výkupné; také k němu vztahovala by se sice závaznost k zajetí, ale on nepřišel by do něho ve skutečnosti ani na okamžik, nikoli mocí a zásluhou vlastní, nýbrž s hledem k výkupnému, jež od jiného bylo slíbeno. Poněvadž tedy závaznost k hříchu prvotnímu vztahovala se k Panně Marii také a ona jen s hledem k zásluhám Kristovým byla ochráněna od sku-

tečného poskvrnění, jednali sv. Otcové zcela správně, když také Pannu Marii nazývali Vykoupenkou Kristovou, aniž chybovali, když mluvíce o všeobecnosti hříchu prvotního, nikoho z potomkův Adamových přirozeným řádem zplozených z něho nevyjímali. Nezmiňovali-li se však výslovně o té ochraně od poskvrny hříchu prvotního, kterého se jí dostalo hned v prvním okamžiku jejího početí, nestavěli se tím proti učení o neposkvrněném jejím početí; neboť pouhé pomlčování o oné ochraně není popíráním jí, a to tím méně, poněvadž ona ochrana byla vyjadřována alespoň obecně v oněch výrazech a výpovědích, kterými, jak svrchu uvedeno, osvědčovala se plná svatost a čistota Panny Marie.

Že nezmiňovali se o té ochraně výslovně, toho příčina byla dílem v tom, že nikdo jí nepopíral, dílem v tom, že chtěli s důrazem tím větším vytknouti všeobecnost hříchu prvotního a tak čeliti tím účinněji proti Pelagiovi a jeho stoupencům (5. st.), kteří popírali hřích prvotní, ač tak patrně jest vyjádřen v Písmě sv.

Ale ani tím nevyslovují se sv. Otcové a spisovatelé církevní proti neposkvrněnému početí Panny Marie, že tělo její rovněž jako tělo ostatních lidí nazývají tělem hříchu, tělo Kristovo pak tělem podobným tělu hříchu. Neboť slovem »hřích« nerozumějí v oněch výpověděch hříchu ve vlastním slova smyslu, nýbrž žádostivost smyslnou, která sice z hříchu pošla a k hříchu zavádí, ale sama o sobě hříchem není, tělem hříchu pak míní tělo zplozené s žádostí či řádem přirozeným. Nazývajíce tedy také tělo Panny Marie tělem hříchu, nic jiného tím netvrdí, než že Panna Maria byla zplozena řádem přirozeným a tedy že také na ni vztahovala se závaznost k hříchu prvotnímu, a pravíce, že Pán Ježíš měl tělo podobné tělu hříchu, to jedině zcela právem vyjadřují, že Kristus Pán měl sice pravé tělo lidské, ale nikoli přirozeným řádem zplozené, a tedy že na něho nevztahovala se ani závaznost k hříchu prvotnímu. Že výrazem tělo hříchu nemínili přisuzovati Panně Marii skutečnou poskvrnu hříchu prvotního, patrno ostatně i z toho, že tělo její nazývali někteří, zejména sv. Augustin, tělem hříchu ještě tehdy, když počala již ve svém životě tělo Pána Ježíše; neboť že by v tu dobu ještě byla měla skvrnu hříchu prvotního, netvrdil a nebude zajisté nikdo tvrditi, kdo vůbec věří v božství Pána Ježíše.

Co však po staletí bylo chováno v církvi o početí panny Marie zavinutě ve pravdách jiných jako pestík a tyčinky v poupěti, to bylo zenáhla, zvláště od 12. a 13. st. rozvinováno a vždy k jasnějšímu vědomí přiváděno, až konečně církev sama učení to přesně vymezila a vyložila. Přispěly k tomu zvláště různé úvahy a spory, které v té věci nastaly mezi učenci bohosloveckými, z nichž jedni vyslovali se proti neposkvrněnému početí Panny Marie, jiní však počtem mnohem četnější rozhodně ho hájili. Podnět k nim daly dílem svátek Početí Panny Marie, dílem nepravé představy, které s ním byly spojovány. Svátek onen totiž, byv zaveden v krajinách východních nejspíše již v 5. st., v Neapolsku pak ve st. 9. ne-li již dříve, šířil se zvláště v 11. a 12. st. velmi rychle po jiných krajinách západních, jmenovitě po Anglii a Francii. Všude sice slavili »Početí«, ale ne všude v stejném smyslu. Někteří totiž pojímajíce slovo »početí« ve smyslu činném, o tom konu totiž muže a ženy, kterým dává se vznik tělu člověka, vztahovali oslavu svou nikoli k tomu, že spojením těla a duše v jednu bytost *počata* byla osobnost Panny Marie, nýbrž k tomu, že matka její sv. Anna, byvši po delší dobu neplodnou, pro své prosby a modlitby konečně neplodnosti své byla zbavena a ve svém životě tělo Panny Marie *počala*; vzhledem k tomu zvali také místy svátek ten Početím sv. Anny (Conceptio

s. Annae). Ti pojímali sice svátek Početí Panny Marie nesprávně, ale nedotýkali se učení o neposkvrněném jejím početí. Jiní však porozuměli sice slovu »početí« ve smyslu trpném o povstání bytosti Panny Marié, ale myslíce, že tělo člověka nebývá s duší spojeno a oživeno hned, jak bylo počato, nýbrž nějakou dobu později, činili rozdíl mezi početím a oživením těla člověka a chtíce vyložiti úplnou neposkvrněnost a čistotu Panny Marie, tvrdili zcela nesprávně, že tělo její bylo posvěceno již dříve, než bylo spojeno s duší v lidskou její osobnost. Nepovážili, že tělo samo o sobě není schopno ani mravní poskvrny ani posvěcení, aniž pomyslili, že tvrzením svým staví se na odpor proti učení o hříchu prvotním a o potřebě vykoupení. Neboť kdyby tomu bylo tak, jak tvrdili, byla by při vzniku osobnosti Panny Marie spojena bývala duše čistá, jak byla od Boha stvořena, s tělem již dříve posvěceným, a nebylo by proto příčiny, proč by na ni měla přijíti závaznost hříchu prvotního a potřeba vykoupení. A přece podle učení církve založeného na Písmě sv. i ústním podání přechází hřích ten plozením na všechny lidi, nevyjímajíc, *pokud se týká závaznosti*, ani Pannu Marii, která však, jak řečeno, zvláštní milostí byla ochráněna od té poskvrny, která podle závaznosti také jí měla se dotknouti. — Jiní však zabíhali ještě dále, tvrdíce zcela nesmyslně, že Bůh již před pádem Adamovým vyňal jakousi částici zcela nepatrnou z těla jeho a uchoval ji čistou až do té doby, kdy povstalo z ní tělo Panny Marie a Pána Ježíše.

Proti takovýmto výkladům nepravým i nesmyslným povstali zcela právem různí učenci bohoslovečtí, aby je vyvrátili a zamítli, ale nemajíce sami náležitého ponětí o početí osobnosti člověka, zda totiž tělo hned při svém vzniku bývá spojeno s duší a oživeno od ní, neb o něco později, a nemohouce srovnati neposkvrněného početí s článkem víry o všeobecnosti hříchu prvotního a potřebě vykoupení, zacházeli někdy sami také do nesprávnosti a při vší chvále, kterou vzdávali Panně Marii v příčině její čistoty a neposkvrněnosti, činili některé výpovědi, jež nejsou v plné shodě s učením o neposkvrněném početí jejím. Patří k nim mimo jiné sv. Anselm, Petr Lombardus, sv. Bernard, sv. Bonaventura a sv. Tomáš Akvinský.

Sv. Bernard zejména vystoupil proti kanovníkům Lyonským, když nevyžádavše si souhlasu sv. Stolice, zavedli kolem r. 1140 ve své diecesi svátek Početí Panny Marie a v něm oslavovali nikoliv onoho okamžiku, ve kterém tělo a duše byla spojena v osobnost Panny Marie, nýbrž početí a posvěcení těla jejího, modlíce se ten den při mši sv. »Bože, který jsi *tělo* blahoslavené Panny Marie jakožto svaté předřídil a ode vší poskvrny ochránil.« Vytýkal jim ve svém listě, že zavedli svátek o své újmě a že chybili velice, oslavujíce početí tělesné stránky Panny Marie, ježto tím porušuje a seslabuje se i přednost Krista Pána, jenž jediný ze všech lidí byl počat bez hříchu, i všeobecnost zákona o hříchu prvotním. V důvodech svých pravil mimo jiné takto: »Byla-li blahoslavená Panna ve svém početí svatá, musila býti posvěcena buď před prvým okamžením své organisace, aneb v prvé době této organisace. Avšak před prvým okamžením její organisace v životě mateřském nemohlo se tak státi, neboť jí ještě nebylo; v prvém okamžení však také ne, neboť v okamžení tom zplodili ji rodiče. A kterak mohlo nastati posvěcení bez posvěcujícího Ducha, kterak Duch sv. mohl míti společenství s hříchem, aneb jak mohl scházeti hřích, kde byla žádostivost? Leč by někdo tvrdil, že Panna Maria byla počata z Ducha sv., což však dosud nebylo slýcháno. Nemohla-li tedy býti posvěcena před početím ani po početí samém pro hřích, který v něm byl, nezbývá, než aby se věřilo, že až po početí, když trvala již v životě (matčině), obdržela

posvěcení, které by vyloučíc hřích posvětilo narození, ale nikoli též početí.« Jak vidno, sv. Bernard nečelil tak proti svátku Početí Panny Marie, jako proti tomu, — a to ovšem plným právem — že zavedli jej o své újmě bez souhlasu sv. Stolice, a že oslavovali nikoli početí osobnosti Rodičky Boží, nýbrž početí její stránky tělesné. Mluvě o hříchu při početí, pojímal výraz »početí« ve smyslu činném vzhledem ke konu plození a ovšem pokud tak činil, nedotýkal se neposkvrněného početí Panny Marie; chybil však, tvrdě, že sv. Panna nebyla posvěcena při svém početí, nýbrž až po něm, když trvala již v životě, neboť tím dotýkal se též trpného početí či povstání osobnosti její a popíral jeho neposkvrněnost. Vyjádřil tím však pouze osobní své mínění, jež podrobil soudu církve řka: »Co jsem řekl, řekl jsem bez předsudku. Jsem ochoten ustoupiti moudřejšímu a zvláště autoritě církve, jíž toto a podobné mínění své předkládám, usoudí-li ona jinak.«

Podobně jako sv. Bernard, soudili též sv. Bonaventura a sv. Tomáš Akv. Horlíce proti přehnaným a nesprávným výkladům neposkvrněného početí Panny Marie, tvrdili, sami též chybujíce, že Panně Marii dostalo se posvěcení až po jejím početí, ovšem velmi brzy, snad již v prvních okamžicích po něm. Připouštěli tedy při ní poskvrnu hříchu prvotního v okamžiku jejího početí. Nicméně zásadními odpůrci neposkvrněného početí Rodičky Boží nebyli. Vždyť i oni vyznávali zcela rozhodně plnou její čistotu a neposkvrněnost, kteráž, jak svrchu řečeno, zahrnuje v sobě též neposkvrněné početí. Ale proto jen tvrdili, že posvěcení Panny Marie stalo se až po jejím početí, poněvadž učení o neposkvrněném početí nedovedli srovnati s články víry o všeobecnosti hříchu prvotního a potřebě vykoupení pro všecky lidi bez výjimky, a kdyby to byli dovedli, nebyli by zajisté váhali přijati je a hájiti. Čeho však nedovedli oni, to podařilo se Duns Scotovi († 1308). Čině totiž rozdíl mezi závazností k hříchu prvotnímu a skutečnou poskvrnou jeho, ukázal, že neposkvrněné početí Panny Marie nejen nečelí proti všeobecné potřebě vykoupení ani proti výjimečnému postavení Pána Ježíše přede všemi tvory, nýbrž i ve zvláštním světle ukazuje sílu a moc jeho milosti (dílem vykupitelským zjednané), ježto milostí tou mohla Panna Maria již předem hned při svém početí býti ochráněna od poskvrny hříchu prvotního, která také na ni měla přijíti; zároveň upozornil, že bylo nejen možno, nýbrž i přiměřeno Bohu, aby Panně Marii jakožto budoucí Matce vtěleného Syna svého zvláštní milostí takovou ochranu poskytl a ji tím milosti vykoupení měrou dokonalou účastnu učinil.

Po takovém vysvětlení nepřestala sice hned všecka mínění protivná; jmenovitě mezi dominikány byli mnozí, kteří poukazujíce ke sv. Tomáši Akv., zastávali zcela rozhodně náhled, že Panna Maria byla sice narozena bez poskvrny hříchu prvotního, ale nikoli počata bez ní; nicméně počet odpůrců menšil se od té doby a pocta neposkvrněného početí ujímala se čím dál více, zvláště když novými úvahami bylo čím dál s větší určitostí poznáváno a uznáváno, že učení to jest nejen ve shodě s učením o všeobecnosti hříchu prvotního a potřebě vykoupení pro všecky, nýbrž způsobem svrchu vytknutým (zavinutě) obsaženo jak v Písmě sv., tak v ústním podání, a když čím dál mocněji bylo cítěno, jak velice bylo přiměřeno božské velebnosti, aby již v prvním okamžiku početí od poskvrny hříchu prvotního ochránil a nad všecky jiné milostí svou obdařil tu, kterou byl předurčil za Matku vtěleného Syna svého.

Rozhodlit se pro učení to františkáni a zavedli ve svém řádě svátek Neposkvrněného početí již ve 13. století. Podobně učinili řádové jiní, jako benediktini, cisterciaci, coelestini, karmelitáni, trinitáři, augustiniáni,

kartusiáni, praemonstráti, jesuité a jiní, ač někteří jednotlivci vnich ještě drželi se mínění protivného. Také university hlásily se k učení tomu a hájily je, zejména universita Pařížská, Kolínská nad Rýnem, Mohučská, Komplutská, Salamanská, Toledská, Granadská a jiné, do polovice 17. st. celkem na 140 universit neb kollejí. Ba i králové a císařové uznavše je, vydávali různé výnosy ve prospěch slavností ku poctě Neposkvrněného početí. Tak učinil zejména roku 1354 ve Španělsku Navarrský král Jan, roku 1397 král Martin, roku 1437 Marie Arragonská, tak učinil v Polsku Ladislav IV., Jan Kazimír a Sigmund III., tak učinil i císař Ferdinand III., který dav roku 1650 postaviti v Praze na Staroměstském náměstí sloup Panny Marie bez poskvrny hříchu prvotního počaté na památku osvobození Prahy od Švédův, ustanovil roku následujícího, aby byla při ní konána každou sobotu a každý svátek Marianský pobožnost, pro kterouž učinil štědré nadání. Mimo to vydal rozkaz, aby každý professor universitní při nastoupení svého úřadu, každý kandidát při promoci, každý rektor universitní neb děkan při installaci přísahou se zavázal, že bude držeti a hájiti mínění o neposkvrněném početí Panny Marie, leč by sv. Stolice rozhodla jinak. Přísaha ta byla až do roku 1772 obnovována každého roku způsobem slavnostním vždy v neděli nejblíže příští po svátku Neposkvrněného početí, a to za přítomnosti arcibiskupa a předních hodnostářů duchovních i světských, zpravidla v kostele Týnském.

Co se týká autority církevní, zejména Stolice papežské, ta vyslovovala se sice opatrně, ale také čím dále s větší rozhodností a určitostí ve prospěch toho učení — jednak tím, že vycházela příznivě vstříc slavnostem ku poctě neposkvrněného početí předsebraným a stanovila přesně jejich předmět, jednak tím, že čím dál užší stanovila meze jeho odpůrcům. Tak Sixtus IV. zakázal r. 1483 církevními tresty stíhati tvrzení, že Panna Maria byla počata bez poskvrny hříchu prvotního, ovšem nedopustiv ani jako kacířství označovati tvrzení opačné. Pavel V. zakázal r. 1617 výnosem inkvisice, ve veřejných přednáškách a kázáních hájiti mínění, že Panna Maria byla počata s poskvrnou hříchu prvotního, a Řehoř XV. (1622) rozšířil platnost výnosu toho také na spisy a řeči rázu soukromého. Alexander VII. prohlásil roku 1661 v bulle »Sollicitudo omnium eccl.«, že »starou jest k Panně Marii úcta věřících, kteří cítí, že duše její byla zvláštní milostí a výsadou Boží ochráněna od poskvrny hříchu prvotního hned v prvním okamžiku stvoření a vlití do těla a to s hledem k zásluhám Ježíše Krista, Syna jejího a Vykupitele pokolení lidského, a kteří v tomto smyslu uctívají svátek jejího početí obřadem slavným«. Řehoř XVI. pak dovolil r. 1838 zvláštním dekretem kongregace ritů všem biskupům, kteří by za to žádali, aby o svátku Početí Panny Marie vkládali v praefaci mešní slova »et te in conceptione immaculata« (a tebe v početí neposkvrněném), a aby v litanii Loretánské připojovali pozdrav »Královno bez poskvrny hříchu prvotního počatá«. A bylo mnoho těch, kteří za to žádali již v letech 1838—1844 nejen v Evropě, nýbrž i mimo ni. A jako papežové, tak i některé sněmy církevní vyslovovaly se ve prospěch mínění o neposkvrněném početí, zejména Basilejský, který r. 1439 v sezení 36. řečené mínění nazval »zbožným a s katolickou věrou souhlasným, jež by mělo býti drženo ode všech věřících«, a sněm Tridentský, který jednaje o hříchu prvotním v sezení V. výslovně prohlásil, že nemíní ve svůj dekret o všeobecnosti hříchu prvotního pojímati také Pannu Marii.

Mimo to papežové dopouštěli, ano svou autoritou potvrzovali, aby P. Maria s názvem »neposkvrněná« jmenována byla patronkou měst, provincií

a říší, potvrzovali bratrstva, kongregace, spolky a řády k poctě neposkvrněného početí zřízené, potvrzovali i řehole, chrámy a oltáře k oslavě početí Marianského, jakož potvrdili svátek, mešní formulář a církevní hodinky pro touž poctu zasvěcené. S papeži pak souzvukovali biskupové, kněží a řádové, města, ano všickni katoličtí národové jednomyslně, oslavujíce Rodičku Boží jakožto neposkvrněně počatou. Ano, mnozí vyslovovali též přání a zasílali ke Stolici papežské žádosti, aby učení o neposkvrněném početí bylo prohlášeno za článek víry. Poukazovali k tomu, jak spasitelným bylo by toto prohlášení vyznáním víry s hledem k bludům časovým, rationalismu a naturalismu, jež popíraly nadpřirozené zjevení, osvícení a posilování, poněvadž učení o neposkvrněném početí přivádí na paměť nejen zděděnou slabost všech potomků Adamových, nýbrž i to, že posledního cíle svého nikdo bez zjevení a milosti Boží dojíti nemůže; ukazovali i na to, jak mocnou vzpruhou víry bylo by prohlášení to s hledem ke zmáhající se lhostejnosti náboženské, ježto úcta k Panně Marii nevyhasla, nýbrž živou jest v myslích národů. Také upomínali na ochranu, kterou Panna Maria poskytovala věrným ctitelům svým v časech nebezpečných, a vyslovovali proto přesvědčení, že by prohlášení to bylo k velikému prospěchu veškeré církve.

Poněvadž tedy přesvědčení o neposkvrněném početí Panny Marie jevilo se po celé církvi a žádosti za prohlášení jeho jakožto článek víry přicházely a opakovaly se ze všech končin, rozhodl se papež Pius IX. vyhověti jim, sám jsa horlivým ctitelem Panny Marie a přesvědčen o pravosti řečeného mínění o neposkvrněném početí. Dříve však, než to učinil, rozeslal o svátku Hromnic r. 1849 provolání ke všem biskupům katolického světa, ve kterém oznámiv svůj úmysl a vyzvav k modlitbám za jeho osvícení Duchem sv., žádal, aby mu podali podrobné zprávy o tom, »jakou poctu chová duchovenstvo a věřící lid s hledem k neposkvrněnému početí Panny Marie, a jakou měrou přáli by si, aby Stolice apoštolská učinila o té věci rozhodnutí«, jakož i aby sami přičinili ke zprávám těm osobní své náhledy o přiměřenosti takového rozhodnutí. Provolání to bylo uvítáno s radostí a podáno k němu 540 odpovědí. Veliká většina souhlasila nadšeně s úmyslem papežovým a děkovala mu, že konečně míní vyhověti přání jejich i věřícího lidu. Arcibiskup Rouenský zrážel sice od prohlášení neposkvrněného početí za článek víry, ale jen proto, že to prý jest zbytečné, poněvadž »toho času nikdo neupírá Panně Marii výsady neposkvrněného jejího početí«. Několik jiných zráželi sice také, ale jen proto, že pokládali to za nevčasné, obávajíce se, že by tím byli protestanté roztrpčeni a zbytečné spory rozníceny. Jediné arcibiskup Pařížský projevil některé pochybnosti podmíněné o možnosti řečeného prohlášení. (Pareri, dell' episcopato cattolico sulla definizione dogmatica dell' immaculato concepimento della B. V. Maria, Roma 1851.)

Došlé odpovědi byly odevzdány kongregaci (sboru) zvláště k tomu zřízené a v ní r. 1852 a 1853 prozkoumány a uváženy co nejbedlivěji. Když pak seznalo se, že věroučné ono prohlášení jest přípustné, pozval papež mimořímské kardinály a 40 cizích biskupů do Říma. Dostavilo se jich však celkem 188, a to z Italie, ze Španělska, z Rakouska (z Prahy kardinál Schwarzenberg), ze Švýcarska, z Francie, z Belgie, z Holandska, z Německa, z Anglie, z Ameriky, z Australie a z Asie. Byli mezi nimi 54 kardinálové, 1 patriarcha, 42 arcibiskupové, 91 biskup. Ti všickni, pokud se již dostavili, obdrželi po exemplári bully, kterou mělo býti prohlášeno řečené učení o neposkvrněném početí, jakož i krátkou zprávu o tom, co

v té příčině posud bylo projednáváno. Na to konali ve dnech 20., 21., 23. a 24. listopadu 1854 (celkem 20 hodin) porady, ve kterých byla bulla odstavec za odstavcem předčítána a brána v úvahu. Kdo měl nějakou obavu nebo pochybnost, proslovil ji, aby se o ní vyslovili. Všecky byly vysvětlením zapuzeny. Když pak při čtvrté poradě dne 24. listopadu bilo 12 hodin v poledne, všickni pokleknuvše pomodlili se Anděl Páně; a zaujavše pak zase každý místo své, a vyměnivše spolu ještě několik slov, počali najednou všichni jako jedněmi ústy volati k papeži za prohlášení řečeného učení slovy: »Petre, doce nos, confirma nos.« (Petře, pouč nás, potvrzuj bratry své.)

I svolal papež kardinály dne 1. prosince k tajné konsistoři a předloživ jim v allokuci (promluvě) rozvoj celé záležitosti, tázal se na konec: »Jest vám tedy milo, abychom vyslovili věroučné rozhodnutí o neposkvrněném početí nejblahoslavenější Panny?« Jeden kardinál vyslovil ještě některé pochybnosti. Ostatní však ukázali, že jsou bezdůvodny, načež papež k radosti všech ujistil, že dne 8. prosince učiní toužebné prohlášení v kostele sv. Petra. Zatím konaly se devítidenní pobožnosti ve všech kostelích římských, věřící zachovali předepsaný půst svatvečerní a obklopili zpovědnice, chtíce dne 8. prosince přistoupiti při mši papežské k sv. přijímání a býti účastni plnomocných odpustků.

Dne 8 prosince 1854 shromáždili se biskupové o 8. hodině ranní v zasedací síni Vatikánské a obléknuvše se v roucha biskupská, odebrali se do kaple Sixtinské. Když pak v $8^{3}/_{4}$ dostavil se sv. Otec, brali se všickni v slavnostním průvodě do basiliky sv. Petra, zpívajíce litanie ke všem svatým. Bylo v průvodě 50—60 kardinálů, 130—150 biskupů a několik infulovaných prelátů. Papež nedal se nésti, jak jest v obyčeji, nýbrž šel pěšky. V kostele sloužil papež po obvyklých obřadech slavnou mši sv., při níž epištola i evangelium zpívány byly v řeči latinské i řecké. Když pak bylo po evangeliu, přistoupil ku papeži děkan kardinálského sboru, kardinál Macchi, provázen nejstaršími z přítomných arcibiskupův a biskupů, jakož i biskupem řeckým a arménským, a přednesl jménem sboru kardinálů, katolických biskupův i věřících snažnou prosbu, aby učinil věroučné prohlášení o neposkvrněném početí Panny Marie.

Na to povstal papež a předčítal latinsky tato slova: »Neustavše nikdy v kajícné pokoře přednášeti Bohu Otci skrze Syna jeho své soukromé a církve veřejné prosby, aby milostí Ducha sv. mysl naši říditi a posilniti ráčil, prosíme nyní za ochranu všechny kúry nebeské, vzýváme vroucně přispění Ducha sv. a prohlašujeme, oznamujeme, stanovíme s pomocí jeho ke cti svaté a nerozdílné Trojice, k oslavě a chvále panenské Rodičky Boží, ku povznesení katolické víry a k rozšíření křesťanského náboženství ve jménu svatých apoštolů Petra a Pavla i (ve jménu) svém, jakož následuje: Učení« (nyní poustal sv. Otec, nemoha pro pláč mluviti; i pohlédl vzhůru, ohlédnul se v pravo i v levo k zástupům věřících, jichž zraky byly naň upřeny, načež pokračoval): »*Učení, že nejblahoslavenější Panna v prvním okamžiku svého početí zvláštní milostí a výsadou Boha všemohoucího s hledem k zásluhám Ježíše Krista, Spasitele pokolení lidského, byla uchována nedotknuta ode vší poskvrny viny prvopočáteční, jest od Boha zjeveno, a proto dlužno všem věřícím pevně a nezvratně je věřiti.* Kdo by tedy jinak, než jest stanoveno, odvážil se smýšleti ve svém srdci, čehož Bůh nedopouštěj, ten nechť sezná a ví, že vlastním nálezem se odsoudil, ve své víře zkázu utrpěl a od jednoty církve odpadnul.« Jak papež domluvil, hlásaly dělové rány s hradu andělského, že vykonáno jest věroučné

prohlášení. Hned na to rozezvučely se všecky zvony římské, zdobena okna i balkony. Zatím děkoval ve chrámě kardinál děkan za vykonané prohlášení a prosil, aby je zvláštní bullou oznámil křesťanskému světu. Večer provedeno slavnostní osvětlení v celém městě. Sama správa městská osvětlila kopuli kostela sv. Petra i paláce na Kapitolu. Druhého dne podělil papež po předchozí promluvě všecky kardinály a biskupy v Římě přítomné památným penízem ze zlata australského, který měl na jedné straně obraz Panny Marie, na druhé nápis: »Deiparae Virgini sine labe conceptae Pius IX., Pont. Max., ex auri Australiae primitiis sibi oblatis cudi jussit VI. Jd. Dec. MDCCCLIV« (= Panenské Rodičce Boží bez poskvrny počaté Pius IX., nejvyšší biskup, dal raziti z prvotin zlata australského jemu obětovaných dne 8. prosince 1854.) Den na to (10. pros.) pak uveřejnil věroučnou bullu, ve které učení o neposkvrněném početí Panny Marie přesně vyložil, odůvodnil a jako článek víry všemu světu křesťanskému prohlásil.

Jak patrno, papež nestanovil žádného učení zcela nového, aniž povýšil na článek víry učení pouze lidské — toho učiniti nemůže, — nýbrž přesně vyložil a jakožto učení Bohem samým zjevené stanovil to, co v Písmě sv. o početí Panny Marie alespoň obecně a zavinutě jest vskutku obsaženo, co v církvi od počátku nejprve také jen obecně a zavinutě, potom čím dál jasněji a s větším rozvinutím bylo chováno; a učinil to jako nejvyšší pastýř a učitel celé církve autoritativně, t. j. ukládaje závaznost všem věřícím, aby rozhodnutí to jako pravé přijali a jím se řídili. I jest proto od té doby nejen zcela jasno, jak učení o neposkvrněném početí Panny Marie jest rozuměti, nýbrž i nade vši pochybnost s určitostí naprostou jisto, že učení to ve smyslu vyloženém jest vskutku od Boha zjeveno, a proto pravé. Neboť v takových rozhodnutích, která činí papež ve věcech víry neb mravů jako nejvyšší učitel a pastýř celé církve, těší se zvláštní pomoci Boží a nemůže se mýliti.

Kristus totiž, ustanoviv církev, aby věřící vedla ke spáse, svěřil jí své učení jakožto jeden z prostředků, kterým by své údy vedla ke spáse. Avšak jen potud jest učení jeho prostředkem spásy, pokud jest čisto a neposkvrněno. Neboť jakmile by se porušilo, přestalo by býti učením Kristovým a tím i prostředkem spásy. Bez zvláštního zřízení však neudrželo by se čistým, jako vůbec nezachová se v ničem čistota, není-li ustanoven nikdo, kdo by bděl nad jejím zachováním. Proto Pán Ježíš ustanovil v církvi úřad učitelský, aby učení jeho nejen hlásal a šířil, nýbrž i neporušeným zachoval. Pravil k apoštolům a skrze ně i k jejich nástupcům: Jdouce, učte všecky národy ... učíce je zachovávati všecko, cožkoli jsem přikázal vám; a aj, já s vámi jsem po všecky dny až do skonání světa (Mat. 28, 20). Avšak ani tento úřad učitelský nebyl by mohl zachovati učení Páně bez porušení pouze svými silami a svým přičiněním. Přisvědčí tomu zajisté každý, kdo uváží, kterak již druhého dne zkomolena bývá mnohá řeč různými přídatky, výpustkami a podkládáním jiného smyslu, než řečník měl na mysli; čím spíše tedy porušilo by se učení Kristovo v tak dlouhé řadě let, kdyby zachování čistoty jeho viselo pouze na lidských silách a lidském přičinění. A přece Pán Ježíš nemohl dopustiti, aby učení jeho porušilo se a tak zbaveno bylo lidstvo onoho prostředku spásy, o němž pravil: Kdo uvěří a pokřtěn bude, spasen bude, kdo pak neuvěří, bude zavržen. Vždyť bylo by to totéž skoro, jako by řekl, že mu nezáleží na spáse duší a tedy ani na tom, zda dosáhne kdo účelu, pro který se vtělil, trpěl a smrt podstoupil. Tím však by jednal proti své moudrosti

a svatosti a vešel by v odpor sám s sebou: a to ovšem u něho, jakožto pravého Boha, nemůže se státi. Byl proto Pán Ježíš sám sobě — své dokonalosti a moudrosti božské povinen postarati se o to, aby učení jeho zachovalo se čistým. A on učinil tak. Věda, že učitelský úřad církve nezachoval by přirozenými silami svými učení jeho neporušeným, dal mu zvláštní pomoc či zvláštní dar, kterým působí, že úřad ten nemůže nikterak uchýliti se od pravdy při hlásání, vykládání a zachování učení zjeveného. Že to učinil, ujistil sám, když apoštolům a jejich nástupcům jako hlasatelům učení jeho slíbil ustavičnou pomoc svou (Mat. 28, 20), a pomoc Ducha sv. (Jan 14, 16, 26), a když prohlásil, že ani brány pekelné neodolají proti církvi jeho (Mat. 16, 18). Neboť bude-li Kristus a Duch sv. s učitelským úřadem církve stále (po všecky dny až do skonání světa), nedopustí zajisté, aby úřad ten hlásaje a vykládaje učení jeho uchýlil se od pravdy. A neodolá-li církvi žádná moc, ani peklo samo, neodolá proti ní ani blud ve věcech víry a mravů; sic jinak nevyplnila by se přípověď Kristova, jež však vyplniti se musí, poněvadž Kristus, jsa pravý Bůh, vždy plní a plnit musí, co slíbil.

Dal však Pán Ježíš tuto zvláštní pomoc či dar neomylnosti učitelskému úřadu církve pouze k tomu konci, aby zachoval, hlásal a vykládal bez porušení učení jeho, učení zjevené. Patrno tedy, že neomylnost netýká se kterýchkoli věcí, nýbrž pouze pravd náboženských, a to těch, které Pán Ježíš buď sám, neb skrze apoštoly hlásal, jakož i těch, které již dříve byly od Boha zjeveny a potom od Krista stvrzeny. Jest proto učitelský úřad církve neomylný toliko 1. v hlásání, vykládání a zachovávání článků víry a mravů, které byly zjeveny zřejmě; 2. v určování článků víry a mravů, které sice nebyly zjeveny zřejmě, ale přece alespoň obecně neb zavinutě ve pravdách jiných, takže z nich jako důsledky nutně plynou; 3. v rozhodování sporů, týkajících se učení víry a mravů; 4. v určování, které spisy a která podání jsou božského původu, či které knihy patří k Písmu sv. a které podání jest apoštolské, jakož i v rozhodování o takových událostech a věcech kázeňských, jež sice nepatří k zjevenému učení, avšak tak těsně souvisí s ním, že popřením jich popíral by se některý článek víry neb mravů.

Svěřil pak Pán Ježíš učitelský úřad církve pouze apoštolům s Petrem v čele a jejich nástupcům, biskupům, s římským papežem. Neboť apoštolům toliko a skrze ně i jejich nástupcům řekl: »Jdouce, učte všecky národy, učíce je zachovávati všecko, cokoli jsem přikázal vám; a aj, já s vámi jsem po všecky dny až do skonání světa.« Oni tedy jedině mohou učení Kristovo předkládati věřícím autoritativně či s ukládáním závaznosti, aby to, co k věření předkládají, věřící jako pravdu, Bohem zjevenou, skutečně uznávali a zachovávali. (Kněží, jáhnové učí a vykládají, co učitelský úřad jako pravdu zjevenou předkládá k věření.) Poněvadž tedy k učitelskému úřadu církve, jemuž Pán Ježíš udělil dar neomylnosti, patří biskupové s římským papežem, jakožto nástupci apoštolů, patrno, že oni to jsou, kteří se těší daru neomylnosti, pokud onen úřad vykonávají. Nejsou však ve věcech víry a mravů neomylni jednotliví biskupové sami o sobě; neboť to nelze dokázati ani z Písma sv., ani z ústního podání; také nebylo by toho ani potřebí. Ale veškerenstvo biskupů, spojených s papežem, těší se daru tomu, jakož patrno již z oněch slov Páně, svrchu uvedených, jež ukazují vůbec, že církev v učení svém neomylná jest. Neboť kdyby ani všichni biskupové s papežem dohromady neměli daru toho, neměla by ho církev —

učitelský úřad její — vůbec; vždyť oni jsou to, jimž učitelský úřad církve svěřen jest.

Proslovuje pak veškerenstvo biskupů neomylné nálezy buď na církevním sněmě obecném aneb i mimo sněm, když v souhlase s papežem, jisté rozhodnutí ve věcech víry aneb mravů činí.

Mohou však nastati případy, kdy nelze ani svolati sněm obecný, (na př. ve válce) ani čekati, až by veškerenstvo biskupů, po zemi rozdělených, svůj nález podalo, na př. kdyby někdo hlásal nějakou nauku pochybnou jakožto učení Kristovo a bylo by nebezpečenství, že věřící přijmou ji v domnění, že jest pravá. V případech takových porušila by se snadno jednota a čistota učení Kristova, kdyby mimo veškerenstvo biskupů, spojených s papežem, nemohl nikdo jiný činiti neomylná prohlášení ve věcech víry a mravův. A proto Pán Ježíš, přihlížeje zvláště k takovýmto případům, udělil dar neomylnosti také Petrovi a každému jeho nástupci, římskému papeži, o sobě, takže i jeho rozhodnutí ve věcech víry a mravů prosta jsou omylu, jestli je učinil jako učitel a pastýř celé církve autoritativně. Patrno to mimo jiné z oněch slov, která pravil Petrovi při poslední večeři: »Já jsem prosil za tebe, aby nepřestala víra tvá, a ty někdy obrátě, potvrzuj bratří svých.«

Rozhodnutí o neposkvrněném početí Panny Marie týká se však také víry, a papež učinil je jako nejvyšší učitel a pastýř celé církve autoritativně, a tedy za oné pomoci, Kristem slíbené, při které nelze dopustiti se omylu. I není proto pochybnosti, že rozhodnutí ono jest omylu prosto a zcela bezpečné: Panna Maria, jakožto předurčená Matka vtěleného Syna Božího, byla vskutku zvláštní milostí a výsadou Boží ochráněna hned v prvním okamžiku svého početí od poskvrny hříchu prvotního, a to s hledem k zásluhám Ježíše Krista.

Jak důležitým, poučným i potěšitelným jest rozhodnutí to, netřeba podotýkati. Upomíná nejen na to, že člověk nezůstal v té dokonalosti, ve které byl stvořen, sám se o ni připraviv, nýbrž i na to, kterak Bůh, slitovav se v nekonečné milosrdnosti, dobrotě a lásce své nad lidstvem, vykoupil je vtělením a smrtí Syna svého a tak opět přístup k věčné blaženosti, poslednímu to cíli jeho (druhotnímu), otevřel. Upozorňuje i na to, že bez milosti Boží, Kristem zasloužené, nelze dojíti onoho cíle, a povzbuzuje, aby každý hleděl si zjednati milost tu a s ní působiti, a tedy, aby též za vedení církve svědomitě užíval oněch prostředků spásy, které Pán Ježíš ve své církvi uložil, totiž sv. svátostí, oběti mše sv. a neomylného učení jeho.

MARIA!

Ó jméno plné rosy, něhy, vůně!
jest sladké jako hrozny cypresové;
jím opojeni chvějí se mi rtové
a duše spita jeho zvukem stůně.

Jest vonné jako nard, jenž v lesní tůně
své roní perly, žhavé, rubínové;
jak hudba tklivé a jak tóny nové,
jenž poletují na chvějící struně;

jest plno kouzla v ústech starců, dětí,
v něm poesie, edenu pták, vzletí;
nechť život drsný žal či rozkoš skýtá,

v něm sladké útěchy jest manna skrytá;
a život můj-li tone ve běd moři,
to jméno nad ním žhavou duhou hoří!

IMMACULATA.

Zem mizí pod Tebou již v tmavém stínu,
jak světlý zjev se vznášíš k nebesům;
Tvé oko září plno sladkých dum
a touhou hoří vroucí po Tvém Synu.

Ach, brzy odpočineš v Jeho klínu,
čís slastí věčných skloní se ke Tvým rtům;
již v ústret poslal archandělů tlum
a s lilijemi zástup serafínů.

A kolem Tebe tryská jas a víří:
teď roste v nekonečno cizích světů,
že hvězdy září jako zlaté chmýří,

a pod Tvou nohou měsíc stříbrem hoří —
ach, co jest proti lilje květu,
jenž nad sníh čistší z duše Tvé se noří?!

PO LETECH.

Hle, kaple známá! Z náruči snětí,
jasmínu, růží, kývá mně vstříc;
ač noha váhá, bázní se chvíc,
cosi mě vábí přes práh dál spěti.

Čarovný obraz! Ve věnců spleti
Madonna s děckem, andělská líc,
a jak k ní patřím, vždy víc a víc
vzpomínek blahých duší mou letí . . .

Ach, což vše zašlo jako sen pouhý:
ty vzněty, sny a nadšené touhy?
samoten vždy mám kráčeti v žití

bez květu, lásky, soucitu mříti? —
Ty, Matko, aspoň přiviň mě k Sobě,
jak vineš v náruč Božské své robě!

X. Dvořák.

JINDŘICH Š. BAAR.

DO POČTU »ZNAMENANÝCH«.

Svroucí láskou a posvátnou úctou vzpomínám si dnes na ně... Stojí tam v daleké domovině jistě tak, jak jsem je posledně byl spatřil. Šetří jich ruka lidská, šetří jich snad i živlové. Blesk se jim vyhýbá — vichr jich nevyvrátí — mráz jich nespaluje, čas letí kolem nich a jich se nedotýká — protože jsou to stromy — »znamenané«.

Od svého nejútlejší dětství pamatuji je beze změny. Navštěvuji je každoročně, ale jsou stále stejně nachýlené, stejně mohutné. Jeden je dutý a dutina jeho stejně vyhnilá dnes, jako byla před třiceti roky, jiný je ohněm vypálený a zelená se dnes tak, jako se zelenal v mladosti mé...

Jsou to slavné stromy. Některé z nich jako mohykáni samy a samy stojí v širém poli, siré, ale hrdé v samotě své. Jiné tyčí se v zelené záplavě lesů, silné a mohutné, jako obři přerůstající a přehlížející okolí své.

Pamatuji, kterak padali jejich druhové kolem nich, zkáza a smrt nesčíslněkrát kráčela kolem, ale jim se vyhnula. Stojí v cestě, ale cesta se jim ubne, stojí uprostřed pole, ale pluh před nimi se obrátí, jde člověk kolem a smekne před nimi, protože jsou to stromy »znamenané«. Šetří jich i sama naše vrchnost, při kácení lesa život jim daruje, a kartografové zakreslují je do svých map.

Jako vojín nosí hrdě záslužný peníz na své hrudi, tak na jejich starých kmenech visí jejich vyznamenání. Na jednom visí kříž, na druhém Boží muka, na jiném soška anebo obrázek Bohorodičky. A byly to činy hrdinské anebo na výsost tragické, kterými sobě vydobyly šlechtictví stromů »znamenaných«... Jednu z těch tklivých historií povím vám nyní...

* * *

V dílském revíru nad Klepčím veliký obdélník lesa odsouzen byl na smrt. Víc než půl století ve svorném přátelství stály tu smrky a jedle. Řadu let společně rostly, dole proplétaly se jejich kořeny a nahoře objímaly se svými větvemi. V tichém vánku šeptaly si navzájem dlouhé, nekonečné věty čisté lásky, a když se v prudkém vichru jakoby dravou vášní zmítaly jejich koruny, tu vlastním tělem druh druha kryl a podpíral. Řasnaté haluze jejich, oděné věčně zeleným rouchem, jako ruce společně spínaly se k nebi a v mohutném chorálu společně zpívaly velebné hymny svému Tvůrci. Ve svých kadeřích skýtaly pohostinsky měkký a bezpečný příbytek ptákům, a všecky stejně, malé i velké, dravce i zpěváčky jako na loktech něžně houpaly na pružných větvích svých.

Denně navštěvoval je tu lesník, který je hlídal, aby jim nikdo neublížil a měl je spočítané jako pastýř stádo oveček.

I jiní lidé přicházeli k nim. Hledali pod nimi suché klestí, zelený mech anebo jedlé houby, ale nikdo z nich dosud neodvážil se jim ublížit.

Až teď sám lesní vešel mezi ně, sekerkou na holi upevněnou odťal s každé kus temné kůry, až jejich nahé tělo pod ní se zabělelo, a na to bílé tělo čepelem sekyrky po řadě vpaloval jim pečeť smrti.

Vyměřoval paseku. »Kroupo s Bartákem,« řekl v sobotu po výplatě, »v pondělí začnete s pasekou.« — »Začneme, pane fořt,« kývli oba muži. — »Porazíte padesát kmenů v Sádku.« — »Porazíme padesát kmenů.« — »Sami?« — »Nejraději sami.« — »Dobrá,« kývl lesní a obrátil se k ostatním »pilám«.*)

V pondělí od časného rána hrnuli se k lesu odpočalí dřevorubci.

Šli na průběry do hustého mlází, šli klát dříví polenové, strouhat šindel, chmelné a telegrafní tyče vysekávat, šli do školky a do mytí...

Kroupa s Bartákem zaměřili do Sádku. Šli na holoseč.

Šli oba mlčky, tiše, jakoby němí byli. Mlčeli celou cestou, protože k mluvení jsou u nás večery, ale den je k přemýšlení, k práci a k modlitbě; pouze rty jejich se pohybovaly. Oba muži totiž v duchu konali svoji ranní modlitbu. Kráčeli vážně, jakoby cítili, že kráčí smrt v jejich patách a smrt že vnášejí v nádheru milovaného lesa. Určený kus vysekají do hola. — Jako obilí na poli pokácejí mohutné kmeny, jakoby to stébla byla, a pouze strnisko pařezů zbude z celého Sádku...

V lese čekal už na ně hajný.

»Dříví půjde na stavbu, každý coul délky je proto drahý, řežte u samé země a kácejte proti vrchu. Počněte s touhlé jedlí, ta musí padnout semhle do průseku, aby se ušetřil mladý les, druhá a třetí musí jít za ní a pak už to půjde jako karty.«

»Dobře,« kývli hlavou a chystali se k dílu Kroupa i Barták.

»V poledne přijde se podívat sám pan lesní,« křičel ještě odcházející hajný, ale neodpověděli mu ani. »Jen ať přijde,« myslili si v duchu, »najde v průseku jistě tři kmeny,« a Kroupa shodil s ramene pilu.

Byla to dlouhá ruční pila, na obou koncích uchy opatřená, ve kterých vězely ohmatané rukojeti. Jako kousavý pes na své tlamě nosí košík, aby nikomu neublížil, tak pila, když zahálela, na dlouhé řadě svých ostrých zubů měla lať s hlubokou drážkou uprostřed po celé délce. Lať byla uvázaná na provaze, a jako myslivec nosí na řemeni svou smrtonosnou zbraň, tak na rameni přehozenou nosil z práce i do práce Kroupa svoji pilu — »hušatku«. Miloval ji, protože byla krásná a výborná. Byla neobyčejně

*) Dvěma v lese společně pracujícím dřevorubcům říká se: »jedna pila«.

dlouhá, hřbet měla rovný jako struna a ostří jen mírně vypouklé. Tenká byla jako list a pružná jako had. Prohýbala se v ruce a její ocel zakalená svítila do modra. Kroupa opatrně sňal s ní drážku a pila vycenila jako vlk dravé zuby. Byly ohlazené a nově nabroušené, vysekané ve formě písmeny M, které řezaly při každém tahu v obou směrech. Byla to zlá pila.

Barták mezitím odhodil sekery a z režného pytlíku vysypal hromádku tvrdých, bukových klínů.

Oba svlékli pak šerkové kazajky a teskným zrakem podívali se po lese. Viděli stromy, kterak jim ze zraněných boků vytéká vonná smůla. Zdálo se jim, jakoby plakaly a krvácely ty staré kmeny před svojí smrtí a že se tlačí a tulí k sobě jako stádo ovcí, když větří lačného vlka...

Sestárli oba ti muži při vražedné práci své, ale bylo jim přece pokaždé teskno u srdce, když po jaře počínali v lese novou seč...

»Tak s Pánem Bohem,« prolomil konečně ticho Barták a se sekerou v ruce klekl na jedno koleno. Proti němu poklekl na zem Kroupa. Obhlídli kmen a směrem k průseku, tam kam se měl střítit, počali ho těsně nad kořeny rubat. Střídavě se zatínaly v pravidelném tempu ostré sekery do měkkého, teď po jaře šťávou a mízou napitého dřeva. Vysoko přes hlavy obou dřevorubců lítaly veliké kusy bílých zdrůbků a brzy v půlkruhu pokrývaly zemi.

Asi na dlaň hlubokou ránu vysekali do kmene, aby, až ho podřežou, v pádu se nezaloup, ale pěkně, čistě aby se oddělil od pařezu.

»Dost,« řekl Kroupa a oba povstali. Odhodili sekery a chopili se pily. Obešli jedli, poklekli tentokráte na obě kolena a přímo proti vysekanému místu na opačném konci stromu přiložili jiný vražedný nástroj, ozubenou pilu. A už řezavý zvuk její ozval se tichým lesem...

Jako by všechen život z obou mužů přešel do ní, tak oba mlčeli, a ponze ona, pila, zpívala hlasitě svoji jednotvárnou, hrčivou píseň. Hleděli upjatě na ni, sem tam smýkali ji ocelovými pažemi, po každém smyku jako pod úderem kladiva zlobně zasršely na obou koncích jako jiskry drobné a vonné, nažloutlé piliny. S obou stran šířícího se řezu vylézaly a kropily deštěm svým šat i obuv dřevorubců, malý závěj na obou koncích z nich zvolna se vršil a rostl. Jako stroj, neviditelnou silou hnaný, bez zastávky, pravidelným chodem i tempem pracoval Barták s Kroupou. Cítili, že ta pila jako nerv spojuje je v jedinou bytost, mající tytéž myšlenky a tutéž vůli: řezati rovně, stejně, aby řez se nezkřivil a pila hladce probíhala úzkou chodbičkou svojí.

Hloub a hloub ocelovými zuby zakusovala se do stromu pila. Hlas její čím dál tím více se nížil, tlumil a dusil až konečně celou šíří svého tenoučkého těla zmizela v kmenu. Harašivě, jakoby zlostí a vztekem ochraptěla, podrážděně ozývala se uvnitř stromu. Ale dál a vytrvale překusovala vlákno po vláknu, hryzla dřeň a přetínala tajemné cesty, kterými stoupala míza od kořenů do vysoké koruny, až do vršku a do posledních konečků zeleného jehličí...

»Odpočinem!«

»A zarazíme klíny,« promluvili asi po hodině oba muži a stroj se rázem zastavil. Pila umlkla, zmizely pršky pilin a ticho zavládlo vůkol. Rukávem režných košil stírali si dřevorubci horký pot s vrásčitých čel, a v kříži se prohýbali, až obratle v nich hlasitě praskaly. Cítili oba v rukách, jak už pila se dusí, jak jen stěží prodírá se hlubokou ranou.

Vstali proto a sáhli po tvrdých klínech. Jednou rukou přidržovali pokaždé klín u zářezu a čepelem sekery v druhé ruce zvolna klepali na

tupé hlavy bukových klínů. Ale jakmile chytil klín a pevně vězel v těsném řezu, pustili ho, a oběma rukama sevřeli sekeru a vší silou bušili doň. Poslušně zalézal klín po klínu hloub a hloub do čerstvé, svěží rány.

Jedle až dosud stála nehybná a vznešená, hrdá a pyšná, jakoby přehlížela v mohutnosti své, co ti dva lidští červi tam dole u její paty kutí. Ale teď po každém úderu na klín zachvěla se hrůzou. Celým jejím štíhlým tělem jako mrazení probíhalo lehounké chvění, i konečky větví po každé ráně znatelně, jakoby leknutím se otřásly. Podčšeně z její koruny vyletěli ptáci, vyskočila ustrašená veverka. Cítili blížící se zkázu a prchali z jejího objetí.

Nové a nové klíny zasazovali dřevorubci, novými a novými ranami vháněli je do vnitř.

Rána konečně se roztáhla, rozchlípla se o malé poznání. Jako inženýři pozdvihli teď dřevorubci oči svoje vzhůru a na ráz poznali, že jedle vrchem svým mírně se naklonila, ale že k průseku nesměřuje.

»Svažuje se ke mně,« řekl Kroupa a po těch slovech, jakoby se rozumělo samo sebou, čeho třeba učinit, chopili se znovu seker a znovu ztichlým, zamlklým lesem ozvaly se pádné rány. Bušili tentokráte pouze na dva klíny, střídavě tloukli na ně, až dřevěné hlavy jejich pod ocelovou čepelí seker se třepily a praskaly.

Občas jejich oči zdola do výše přejely kmen a znovu svezly se dolů, až konečně skoro současně vydechli dřevorubci: »Srovnala se!«

Vykřikli to skoro jásavě, vítězně, protože podařilo se jim přemoci toho mohutného obra, vysoko nad ně se vypínajícího ....

Se sekerami v ruce popošli několik kroků a stanuli právě uprostřed širokého průseku. Na první pohled, když z povzdálí na jedli se zadívali, viděli, jak krásně se nahnula. Sem přímo na ně — do středu průseku míří — nachýlila se, jakoby se jim pokloniti chtěla, uznati jejich převahu a vítězství. Není možná, aby padla jinam. S láskou ve zraku, tiše a mlčky dlouhou chvíli hleděli na ni Kroupa i Barták. Ach, jaký krásný strom to byl! Rovný jako svíce, jeho kmen byl pěkně oblý, dole mohutný a do výše stejnoměrně ubývalo mu síly, jako by byl osoustruhovaný. Větve po něm pravidelně byly rozložené, jakoby je rozměřil a rozsázel ...

Tak němě stáli proti sobě drvoštěpové a jedle —. Dlouhou chvíli hleděli si do očí, měřili se navzájem a pozorovali se.

»Ne, nesvážím se, nešlehnu se stranou, ale určitě padnu, kam vy chcete, v celé nádheře své položím se vám do průseku k nohám, zcela tak, jak si to lesní přeje,« zdálo se jakoby jedle slibovala.

Spokojeně k zařízuté pile vrátili se oba muži. Změřili ještě sílu dřeva, které jedli drželo ve výši.

»Řízneme desetkrát a znovu se podíváme,« rozhodl Kroupa a už zase rozezpívala se pila.

Šla nyní volně, hladce protahovala se řezem — a bručela svoji píseň spokojeně.

Po několika tazích překročila střed, kde byl kmen nejširší; »dost« chtěl právě vykřiknouti Kroupa při desátém řezu ale v tom zarazila se pila. Zaskřípnutá, hroznou silou sevřená ani se nehnula. — Uvnitř stromu zlověstně cosi zapraskalo jednou, po druhé —

»Pro Boha — padá,« vykřikl Barták — a oběma v té chvíli bylo jasno, že strom je oklamal, podvedl, že se kácí předčasně a k tomu falešně že se svažuje ještě stranou, protože pilu jim zaskřípl, že se řítí kamsi proti jejich vůli, že letí jinam, než oni chtějí, než mu vyměřili a rozkázali.

»Ale kam jen — kam asi?« mihla se otázka hlavou.

Cosi jako panika zmocnilo se jejich zmatených, překvapených duší a celého okolí. Vyskočili na nohy a pohlédli vzhůru.

Ohromná jedle jako příšera kývala se v modrém azuru, větvemi mávala kolem, jakoby se se všemi stromy loučila, pomalounku natáčela se kolem své dlouhé osy, jakoby hledala svoje nové těžiště, jakoby se na okamžik rozmýšlela — co dělat, dále stát, anebo vykročit a položit se ... A jakoby rázem se rozmyslila zavlála peručím jako perutěmi pták chystající se k odletu a řítila se stranou od průseku, do zeleného mlází, tam, kam uskočil Kroupa.

»Letí!« hrozným hlasem vykřikl tento, přikrčiv se a roztáhl nad hlavou ruce jakoby ji chtěl v pádu zachytit ve svoji náruč.

Byla to chvíle děsu a hrůzy.

Ptáci praskotem ulekáni oněmli, sluníčko hrůzou schovalo se za mrak, větru leknutím zatajil se dech ...

Pouze větve kácejícího se stromu šuměly, syčely a hvízdaly v rozráženém vzduchu — a zoufalý výkřik »Panenko Maria!« letěl od země k nebi ....

V mladém bujném lese zapraskalo to — jedle se sřítila. Mrtvé hrobové ticho zavládlo kolem — — — — —

* * *

S rukama sepjatýma a se zrakem hrůzou vytřeštěným klečel Barták na holé zemi, kam uskočil.

»Zabila Kroupu — zabila Kroupu,« jako hrany znělo mu v uších a jako na zelený hrob hleděl na korunu jedle, pod kterou před očima mu zmizel věrný jeho druh.

Tak ho spatřil Kroupa prodírající se z hustého peručí padlého stromu na světlo Boží. Byl bledý a jako osykový list třásl se rozčilením na celém těle po přestálé hrůze. Stopy smrti, která kolem letěla, zračily se dosud v jeho tváři.

Jako na přízrak hleděl Barták na vylézajícího Kroupu.

»Kroupo —« vykřikl a skočil k němu, »ty jsi živ — a jak se to stalo?«

»Nevím — Bůh ví — ale podíváme se« — hlasem vážným, jakoby hrobovým mluvil dřevorubec a oba pohlédli na padlou jedli a rázem vysvětlilo se všecko. Viděli, že jedle nedopadla.

»Visí,« vykřikli jakoby jedním dechem.

Spatřili několik zpřerážených, mladých smrčků, jež hned na pokraji hrdinně postavili se proti ní, ale ona v rozmachu své síly zlomila je jako třísky. V slepé vášni neušetřila ani svoji dceru, mladou jedli, a zlomila ji v polou jako křechýl.

Sedm zlomených kmenů napočítali, ty všecky chtěly ji zadržet, zachytit, ale zmírnily jen prudkost jejího letu — její tíži však neodolaly.

»Ty se za mě obětovaly,« prostě ale hluboce dojat zašeptal Kroupa —.

»Ale tu ten tě zachránil,« řekl Barták a ukázal na mladý doubec. Byl odřený sice, ale na jedné z jeho větví jako na ruce napřažené ležel štíhlý vrchol skácené jedle. Dub se nezlomil. Pouze se nahnul pod tíží, kterou dosud nesl.

»Počkej, pomohu ti,« řekl Kroupa, vyzul dřevěnky a bos lezl na doubec vzhůru.

Nahoře nohou kopl do jedle a ta zvolna — pomalu svezla se nyní k zemi....

Po týdnu šplhal se Kroupa znovu na dubový kmen. Na zádech měl zasklenou skřínku se soškou Rodičky Boží. Zavěsil ji nahoru právě na místo, kde z kmene vyrůstala větev, odřená větev, ta, která zachytila padající jedli. Dub stojící v dílském revíru — na Sádku — přijat byl do počtu stromů »znamenaných«.

Z LEGEND O MATCE BOŽÍ.

V HELIOPOLI.

Jal v Městě Slunce postrach neslýchaný
lid domácí i přišlé karavany,
kněz, kníže, žebrák třásl se a rmoutil —
»Kdo bohy spásy s podnoží nám shroutil?«

V tom rozruchu, kdy Egypťan se děsil,
čímž poutavým, nač zrak se bezděk věsil,
Máť Panna byla, Dítě na rohoži
a skromně vyložené její zboží.

Jas tajemný plál Dítku v obličeji
a divem byl tah každý tváře její
a v díle mistrném, jež na trh tkala,
zrak postřehoval kouzla neskonalá.

Dav pestrý skupil se zřít božskou vnadu,
jež nestačila zakrýt stopy hladu,
a její přičinlivá ruka bílá
groš bídný brala za půvabná díla.

I spěla pro chléb, úsvit ranní v líci,
a Dítě chtivě sáhlo po krajíci
a jedlo vymořeno dlouhým postem,
jenž na útěku byl jim věrným hostem.

A lačná Máť se chvěla slastí velkou,
že Toho smí být něžnou živitelkou,
jenž včera teprv, do města když vcházel,
své ručky kynem bohy s trůnů sházel.

»Je slyšet dusot katů,
jež vyslal Herodes —
Kde honem najít chatu,
keř hustý, chrannou mez?«

A řekla Panna svatá:
»Hle, pole zkypřené!
Vsej tato zrna zlatá,
než vrah se přižene!«

Vzal Josef zrní z mála
a v lán je rozsypal
a mžikem pšenka zrála
a větérek s ní hrál.

A jen se s Ježuletem
Mát v setbě stulila,
již byla tu jak letem
sběř vrahů zběsilá.

»Šla matka s dítkem tudy?«
kat vyzvídal a klel.
»Šla, pane, když jsem v hrudy
tu zlatou žatvu sel.«

I spěli bez váhání
zpět vrazi zmatení,
a s jasnou vyšla skrání
Mát Boží z osení.

»Oh, pšeničko, má zlatá,
jak's všecka rozmilá,
že's očím zlého kata
mé Dítě ukryla!

Jsou nedaleky chvíle,
kdy na oltáře svět
z tvé mouky chleby bílé
klást bude za obět.

A v nich se bude divem,
by kojil duší hlad,
v svém božském těle živém
můj Ježíš ukrývat.«

F. Kyselý.

Dr. A. PODLAHA:

PANNA MARIA V NAŠICH PÍSNÍCH PROSTONÁRODNÍCH.

S jakou oddaností a láskou lid náš k Bohorodičce lne, jeví se jasně v srdečných a tklivých písních na její počest složených. Z písní chrámových zajisté nejraději lid náš zpívá právě písně Marianské. A většina našich písní Marianských jest výtvorem neznámých prostých skladatelů z lidu samého. Něžná láska našeho lidu k Panně Marii patrna jest již z něžných přirovnání, jichž užívá k tomu, aby naznačil její krásu srdce jímající. Prostí skladatelé písní Marianských nebyli na rozpacích, k čemu Pannu Marii přirovnati. Neboť co znali něžnějšího a krásnějšího nad vonné květiny? A především neposkvrněná čistota Panny Marie — k čemu případněji mohla býti přirovnána, nežli k bělostné lilii anebo i k bílé konvalince?

A tak oslovuje jedna národní píseň moravská Pannu Marii slovy:

»Ty jsi to vonné lilium, ó Maria!
Čistější nad konvalium, alleluja.« *)

A jiná píseň oslovuje Pannu Marii slovy: »Ty jsi nebeská lilija«

Ale nejen lilium, nýbrž i královna květin, růže, hodila se prostonárodnímu skladateli, aby jí užil jako obrazu Panny Marie, a tak nedivme se, oslovuje-li ji píseň prostonárodní přímo: »Ó Maria, ó růžičko!« a zasvěcuje-li takřka růži Panně Marii. Překrásně praví jedna z písní moravských: »Před Pannú Marjí růže prokvétá.«

A šíře oboje toto přirovnání Panny Marie k růži a lilii rozvádí jiná píseň česká těmito slovy:

Zelená se kmen Jesse
Po té nebeské rose.
Vyved *růžičku* voňavou
Nad padlý sníh bělejší,
Zplodil panenku předrahou
Nad *lilii* vonnější.
Vykvetl prut Aronů,
Zplodil nám drahou Pannu.
Její vůně naplnila
Všecky kůry andělské,
Až před trůn Boží vstoupila,
Bohu se zalíbila. **)

Vůně oněch květin byla skladateli vhodným obrazem k tomu, aby naznačil velikost ctností Marie Panny, kteráž nalezla milost před Pánem.

Srdci našeho lidu zamlouvala se Panna Maria velice jako pečlivá, laskavá matička, pečující o svého synáčka. Sladké ukolébavky, jež asi mu zpívávala, tak často zaznívají v našich prostonárodních písních, zejména vánočních. Kolik prostosrdečnosti, dětinnosti, ale kolik zároveň i poesie jest v popěvcích těch obsaženo! Poslyšmež jen:

Maria práh překročila,
Hned synáčka porodila.
Vzala si ho na své ruce,
Zpívala mu velmi sladce.
Zpívala mu: nynej, nynej,
Můj synáčku roztomilej. ***)

*

Maria ho kolíbá,
Nynej, nynej mu zpívá.
Anděl zpívá písničku,
Pozdravuje matičku:
Zdrávas Panno Maria,
Milosti Boží plná. †)

Jak idyllický to obrázek, jejž si fantasie lidu vykouzlila v ovzduší radostí vánočních!

---

*) Bartoš, Nová sb. 1093.
**) Kamar, I., 17.
***) Suš. 32.
†) Suš. 33.

Ale ovšem i s bolestmi Panny Marie lid náš upřímnou měl soustrast; dojemné postní písně Marianské jsou toho důkazem.

Představují a líčí nesmírné ty bolesti tak prostě a krásně, že srdce bezděky uchvacují. Tklivý, žalem chvějící se nápěv dojem ovšem ještě zvyšuje. Překrásná jest píseň počínající slovy:

Lámala matka své ruce,
Když viděla syna v těžké muce.
Slyšela ho plačícího,
Viděla ho ukrvaveného,
Nemohla ho slovem těšit,
Ani jeho svatou krev zastavit. *)

Uctívaje Rodičku Boží jest si lid náš především živě vědom, že jest ona i jeho matkou, a to matkou předobrou, přelaskavou. V ní spatřuje po Bohu svoji naději; kochá se v lásce k ní a diví se, že by kdo mohl jí nemilovati. Překrásně to vyjadřují tato slova písně:

Maria po Bohu v tom světě naděje,
Tebe naše srdce milovat slibuje.
Ty jsi překrásného matka milování,
Nad tebe po Bohu krásnějšího není.
Není hoden míti srdce ve svém těle,
kdo by nemiloval matičky spanilé. **)

Jak krásně a rozhodně vyslovena tu takřka přirozená potřeba každého křesťana uctívati Rodičku Boží!

Je-li Panna Maria pečlivou matkou, jest zajisté i mocnou ochránkyní, tím spíše, že jest zároveň Matkou Boží. I toto pevné přesvědčení vyslovují naše národní písně opět a opět. Tak jedna z nich volá:

»Maria, matičko milá,
Vypros nám milost u Syna.
U Syna svého milého
Vypros nám milost každého.« ***)

A jako dítky k matce své se tulící v záhybech roucha jejího se skrývají, cítíce se tu býti bezpečnými, tak uvědomoval si lid mocnou ochranu Rodičky Boží jako plášť, pod nějž lze se uchýliti. Jak bezpečno musí býti pod pláštěm jejím v samé, bezprostřední její blízkosti! Ano, tam jest útočiště naprosto bezpečné! Z této představy vyplynula tato prosebná píseň:

Pod Tvůj plášť se utíkáme,
Panenko Maria,
za ochranu tě žádáme,
matko dobrotivá.
Ochraň, zastaň, vysvoboď nás,
Panno milostivá,
nedej, nedej hubiti nás,
matko lítostivá. †)

*) Suš. 68.
**) Suš. 61.
***) Suš. 72.
†) Bartoš, Nová sb. 1084.

Ochraně Boží a Rodičky jeho i andělů doporučuje především zbožná matka dítko své.

Tak, když je ukládá ke spaní, říká nad ním:

Pán Ježíš buď mi v hlavách,
panna Maria v nohách,
andělíčkové Boží po všech všudy stranách. *)

Může-liž ochraně bezpečnější poručiti dítko své?

A kolik modliteb a proseb vystupuje vzhůru k nebesům k Panně Marii!

Lid náš jest přesvědčen, že pod mocnou její ochranou ničeho nemá se co báti.

Velice pěkně vyjadřuje to jedna moravská píseň. Táže se mladého muže, chystajícího se na cestu:

Mladženečku mlady
Kaj ty povandruješ?

Odpovídá:

»Z tej země do jinej,
do krajiny cuzej.«

A na otázku:

»Kdo čě tam opatři,
Dy čě smrć zachvaci?«

Odpovídá bezstarostně:

»Mám já tam svú milú
Panenku Mariu.
Ona mne opatři,
Dy mne smrć zachvaci...
Do hrobu položi,
Do nebe sprovodzi.**)

Opravdu, je-li zajištěna blažená smrt pod ochranou Matky Boží — čeho se báti?

A v tesknych chvílích, kdy všichni jej opustili, vzdychá ubohý Slováček:

Už mne opuščila celá má rodzina,
Ene mne ty nepuščaj, panenko Maria! ***)

Vzdálenější představě našeho lidu jest přirovnání Rodičky Boží k hvězdě mořské, ale i toto přirovnání přijal lid náš s porozuměním, jak svědčí píseň, která zní:

Ó Maria, hvězdo morská
Přebolestná Matko božská,
Na tom moři světa vzdychám
A s prosbou k Tobě pospíchám. †)

Nad jiné oblíbeným projevem úcty k Panně Marii jest lidu našemu pout do míst jí zasvěcených. Z rodné své dědiny vydávali se poutníci

*) Erben 1, Bartoš »Domácí čítanka« 14.
**) Suš. 21.
***) Suš. 53.
†) Suš. 66.

radostně na cestu, a na místech poutních očistivše duši svou a povznesše svoji mysl vraceli se domů. Když zavlály korouhve a zahlaholil zpěv poutní písně, kolik očí zarosilo se radostí! A po dokonané pouti zbyla touha navštíviti krásné to místo zas. Touhu tu krásně vyjadřuje píseň ve sbírce Bartošově:

»Překrásná růžička líbezně voní,
má duše, mé srdce dychtělo po ní,
po Matce Boží,
mé srdce túží,
Maria kdě si? *)

A srdce neodolá, když naskytne se příležitost k pouti:

Slyšel sem krásný hlas mezi horama,
andělé zpívajú: Zdrávas Maria;
po hlasu půjdu,
bát se nebudu,
kde jsi Maria?

Prostomilý jest dialog, jejž poutník vede v jedné moravské písni s malým Hanáčkem.

Poutník vypravuje.

Když jsem já šel na svatý Kopeček,
Potkal mě tam hanácký chlapeček.
Ptám se já tě, hanácký chlapečku,
Kudy cesta k svatému Kopečku?
»Tamhle je ta panenka Maria,
Ona voní jako konvalija.
Jenom pospěš, můj milý pútničku,
Tam ty najdeš svú milú matičku.«**)

Ano »svú milú matičku« — kolik poutníků ji tam našlo na krásných těch našich místech poutnických! Vřelé procítěné písně poutní výmluvně to hlásají, jakož i touhu, která tam věrného křesťana ob čas pudí.

Slyšmež jen jednu z lidových písní Svatohorských, píseň při vší své prostotě skutečně dojemnou:

Horo krásná, spanilá,
Kde přebývá Maria,
Jak jsi krásná k milování,
Svatohorská Maria!
Uslyšel jsem krásný hlas,
Jak Maria volá nás:
Pojďte ke mně moje děti,
Přišel čas, již přišel čas.
Poutníčkové rozmilí,
Pozdravujme Marii,
Čisté srdce Boží Matce
Darujme, ó darujme.

*) Bartoš, Nová sb. 1089.
†) Suš. 17. »Cesta k P. Marii.«

Slyš matičko volání,
Pros za věrné křesťany,
By se ráčil Bůh smilovat
Nad námi, ach nad námi.
Vypros nám požehnání,
Ó Svatohorská paní,
Ať víra, naděje, láska
Přebývá mezi námi.
Zvlášť se rač přimlouvati,
Když budem umírati,
Bychom hodně tělo Páně
Přijali, ach přijali.

Moravané ovšem vším právem sobě zakládají na svých neméně krásných poutních místech Marianských.

Na svatém Kopečku — praví jedna z jejich písní —
Na svatém Hosténě,
A tam jsó dvě perličky
Není jich v Moravě.
Není na Moravě přes ty dvě Marie:
Jedna na svatém Kopečku,
Druhá na Hosténě.*)

A jak blahý to pocit, když po dlouhé pouti za krásného letního jitra objeví se konečně vytoužený cíl! Pěkně to maluje moravská píseň:

Nad Hostýnskú horú vychází slunečko;
na stokrát buď pozdravena má milá matičko!

Památkou na poutní místa přináší náš lid s sebou domů obrázky a sošky Marianské, napodobeniny oněch milostných obrazů a soch, jež na poutních místech se uctívají. A ozdobuje jimi nejen příbytek svůj, nýbrž i ve volné přírodě nalézá pro ně vhodná místa. Jsou to poetická ta zátiší lesní, kde tak často na prastarých stromech vidíme zavěšený obrázek Marianský, jsou to ty kapličky nad studánkami v polích a u křižovatek cest.

Básnické nadání našeho lidu nespokojilo se však pouze velebením Matky Boží a míst jí zasvěcených, nýbrž obíralo se často i životem jejím a okrášlilo jej mnohými legendami.

Jak asi — tak rozjímala prostá mysl lidu — se vedlo Matičce Boží a Synáčku jejímu v kruté zimě vánoční? Vždyť, jak praví píseň:

Porodila v ty vánoční hody,
Co zamrzly všechny všady vody.
Není ptáčka ani křepelice,
Samé zimy, samé metelice.

Ale pak vyznívá píseň konejšivě:

Edem jedna voda nezamrzla,
Kde Maria pro vodu chodila,
By Ježíšku kúpel udělala.**)

*) Suš. 62.
**) Suš. 4.

Jak krátká to legenda, a kolik skvostné poesie v ní!

Jiná píseň líčí útěk Marie Panny. Herodes strojí Ježíšku úklady:

»Josef s Mariu to slyšali,
Hned s dzicjatkem preč ucikali.
Našli chlopka v poli žito sjać:
Vrač se pro srp, hojí se už žać.

Rolník uposlechl, a skutečně, když se vrátil se srpem, vyrostlo a uzrálo obilí. A již jsou tu pronásledovatelé, kteří se rolníka táží:

»Nevidzěls-li panny iducej
Co nesla dzěcjatko na ruce?«
‚Dy sem já to žito rozsíval,
Překrásnú sem pannu uhlídal.'
»O ty chlopku, chlopku šaleny,
Ty jsi to žitečko sel vloni!«

A s nepořízenou pronásledovatelé se vrátili.

Dojemná jest ballada v Čechách i na Moravě známá o Panně Marii a zmrzačeném dítku.

»Chodila Maria
po širokém světě.
nosila synáčka
v svém svatém životě.
Přišla ona, přišla
k jednomu kováři.

Nalezla u něho utulek ve stáji, a tam narodil se Ježíšek.

Přišlo do maštalky
kovářovo dítko:
»Zakolíbej ty mně
moje nemluvňátko!«
»Jak pak zakolíbám,
když ručiček nemám:
Ani těch ručiček,
ani těch očiček?!«
»Dotkni se plínčiček,
nabudeš ručiček,
dotkni se jesliček,
nabudeš očiček . . .«

Otec, vida uzdravené dítko, se táže s údivem:

»Kdes ty ručky vzalo?«

I odpovídá dítko s radostí:

»Dala mi je dala
panenka Maria . . .«

Jak mnoho poesie jest obsaženo v prostonárodních legendách Marianských, poesie, na kterouž by i básník největší mohl býti hrd, jest zajisté patrno každému již z toho, co dosud bylo uvedeno. Ale obzvlášť krásným způsobem jeví se to v této legendě moravské:

Svatý Lukáš, maléř Boží,
On maloval obraz Boží.
Ale práce se mu nedařila:
Nemohl on ho vymalovat,
Musel nad ním podřimovat!

A tu:

Matka Boží přistúpila,
Obraz svatý malovala:
Svoje líčka přiložila,
Hned obrázek ozdobila.*)

Jak krásná to myšlenka! A jak prostě, ale dovedně jest vyjádřena! Neméně názorně vylíčila sobě poesie prostonárodní Pannu Marii jako přímluvkyni. Ne suše, ale takřka dramaticky, jako by se celý děj před námi odehrával. Slyšmež:

Hříšná duše od bran nebeských zahnána s nářkem ubírá se do pekla:

Šla dušička plakající
A svých hříchů litující.
Potkala ju Matka Boží:
»Co naříkáš hříšná duše?«
»A jak nemám naříkati,
Dy se nevím kam podčti!«
»Vrať se duše, vrať se se mnú,
Přimluvím sé k mému synu.«
Jak k nebeským vratům přišly,
Na ty vrata zabúšily.

I praví Kristus Pán:

»Svatý Petře vemte klíče,
Pohlednite, kdo to tluče.«
»Tluče to, pane, matka tvá,
za ní stojí duše hříšná.«
»Mú matičku mně sem pusťte,
Duši hříšné odtad kažte.
Kažte jí cestu širokú,
Kady hříšní do pekla jdú.«

Ale již přimlouvá se Matička Boží:

»Netak, netak, synu milý
Odpusť hříšné duši viny . . .« **)

Pokusil jsem se vybrati malou jen kytici z toho, co poesie našeho lidu vytvořila na počest Matky Boží. Učinil jsem tak rukou neumělou a setřel při tom zajisté jemný pel s mnohého toho kvítka, ale snad mnohé z nich prostou svojí krásou zalíbilo se přece srdci čtenářovu . . .

*) Suš. 41.
**) Suš. 25.

PÍSEŇ POUTNÍKŮ.

Tvůj pozdravujem týn, ó Matko Páně,
ze krajin dálných jdeme ve Tvůj chrám,
v záplavě jitra hoří jeho báně
modlitbou vroucí k nebes výšinám.

Jdem *starci* k Tobě s mozolitou dlaní,
čas šíji naši sklonil dolů v zem,
vlas bílý vlaje vráskovitou skráni:
»Buď útěchou nám v stáří klopotném!«

Jdem *muži* k Tobě, život těžkou pěstí
nás v zápas na život a na smrt zve,
jdem k Tobě síly ždát a v práci štěstí:
»Ó Maria, chraň v boji syny své!«

Jdem *ženy* k Tobě, Matko Ježíšova,
Ty víš, jak často ženě krutý los
z ocele bolesti meč ostrý sková:
»Ó Matko matek, za nás matky pros!«

Jdem *panny* k Tobě — vínek duše bílý
Ti v lásce kladem v čistou Tvoji skráň,
na lužích víry s písní jsme ho vily:
»Ó Matko, květy duší našich chraň!«

Jdem v slzách lásky, v prachu kajícnosti,
zpěv náš již jásá v chrámu Tvého zdech,
kde pokoj Kristův v lůnu Tvém se hostí
a bolest umírá i bídy vzdech!

Radostí, plesem duše nám se plní,
Tys' jejím štěstím, drahým pokladem,
andělským zpěvem volná hruď se vlní
a víry vítězící mocným nápěvem.

Maria Matko, duší našich Paní,
buď s námi vždycky, daleký náš cíl
a nevíme, kde kámen nohu raní,
kde duši čeká osten těžkých chvil.

Pod rukou Tvou, z níž požehnání řine,
s důvěrou v Boha půjdem v domov svůj,
slyš, zpěv náš k nebesům jak vzhůru plyne:
»Na cestu duše má - a v Matku důvěřuj!« *Vl. Hornov.*

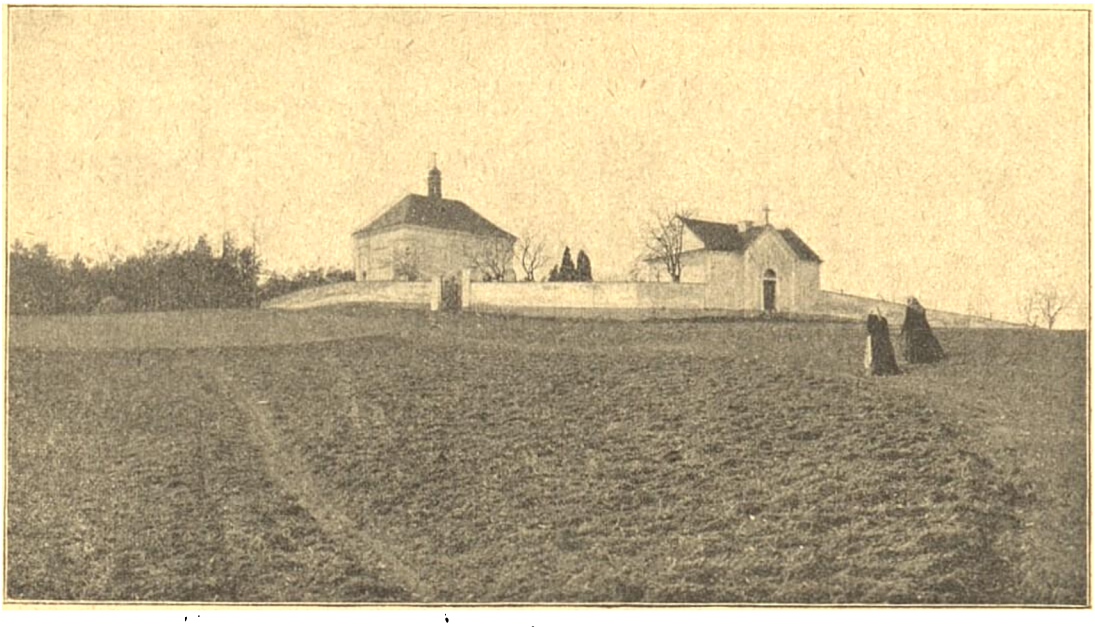

Lorettánská kaple u Pyšel.

J. KOŠNÁŘ:

LORETTÁNSKÉ SVATYNĚ V ČECHÁCH.

Chýše Nazaretská, v níž přebývala po drahnou dobu Neposkvrněná Panna všech panen, byla již od prvních dob církve předmětem zbožné úcty prvních křesťanův, a ne bez příčiny. Vždyť tam den co den obětovala Bohu královna Nebeská všecky své tužby, tam trvala na modlitbách, tam přijala radostné poselství archanděla Gabriela, a v nepatrné i chudičké chýši té »Slovo Tělem učiněno jest«.

Pokud první zprávy se zachovaly, zbudovala nad chýší Nazaretskou sv. Helena, matka císaře Konstantina, nádherný chrám, do něhož dle svědectví sv. Jeronyma († r. 420) putovali již tehdy četní poutníci, a pouti tyto neutuchly ani v pozdějších dobách, kdy Saraceni zmocnili se Svaté země.

Jak staré podání vypravuje, byla chýše Nazaretská, proměněná ve svatyni, anděly přenesena na konci třináctého století do Dalmacie, a dne 7. září r. 1295 do Italie blízko města Recanatti. Papež Pavel II. jal se nad ní budovati nádherný chrám roku 1461, který teprve dostavěn byl roku 1587, kdežto vlastní chýše Nazaretská obložena byla již roku 1549 mramorem dle plánů znamenitého umělce Františka Bramante. Nádhernou tuto zevní ozdobu provedl sochař Sansovino se vzornou pílí i dovedností.

Jaký div, že na toto posvátné místo, jež zváno bylo »Loretto«, putovali z celého světa a tudíž i z Čech mnozí poutníci, kteří s dojmy nejposvátnějšími vraceli se do své vlasti. Ale žádný z nich nezanechal po sobě takou památku, jakou zůstavil po sobě český pán *Gotthard Florian Dětřich ze Žďáru*, který roku 1618 pojal za choť zbožnou *Alžbětu*, dceru horlivého katolíka *Jaroslava Bořity z Martinic*, toho času místodržícího království Českého. Sňatkem tímto uveden byl ve spojení s katolickou

šlechtou v Čechách, a ač dříve lnul k utrakvismu, stal se vlivem své dobré choti horlivým katolíkem.

Ježto nemohl se obratem ruky vymanit z vleku jitřící se šlechty nekatolické, chtěl vyhnouti se veškerým nepříjemnostem i odcestoval téhož léta do Italie, kde navštívil s chotí svou posvátnou Lorettu, kterou nemálo si oblíbil. Tam učinil i slib, že, bude-li manželství jeho obdařeno synem, podobnou chýši Nazaretskou zbuduje na svých statcích. Vrátivšímu se do vlasti narodil se skutečně roku 1622 syn, jemuž dal na křtu jméno František Adam Euseb, a pln vděčnosti hleděl i slibu svému dostáti. Ke stavbě Loretty vyhlédl si Dětřich Žďárský ze Žďáru místo asi hodinu na severozápad ležící od dědiny Jenče, kde první Lorettu zbudoval dle rozměrů posvátné chýše Nazaretské v Italii.

Nová tato svatyně Marianská posvěcena byla již dne 2. července roku 1625 kardinálem Arnoštem Harrachem, arcibiskupem Pražským, za ohromného účastenství lidu z Prahy i blízkého okolí, který sem také rok co rok na svátky Marianské začal putovati, ježto papež Urban VIII. nadal poutní místo toto plnomocnými odpustky.

Poněvadž svatyně tato stála v hájku, pojmenováno bylo i místo celé »*Hájkem*«, kteréžto jméno přeneslo se také na kapli, při níž později založen byl i klášter Františkánský a vystavěny i »ambity«.

Tent jest vznik *první Loretty v Čechách*, ano i v celém Německu, jak dokazuje to nám obrázek rytý r. 1630 Janem Smíškem, který nese nápis: »Dům Lorettánský v Hájku nedaleko červeného Újezda, první v německých zemích(!) . . roku 1623 vystavěný, až do dneška zázraky se stkví.«

Druhou posvátnou kapli Nazaretskou, ne o mnoho pozdější, jest ona, kterou roku 1626 v Praze *na Hradčanech* založila *Benigna Kateřina, choť Viléma Popela z Lobkovic*. Tato druhá Loretta posvěcena byla dne 25. března na svátek Zvěstování Panny Marie roku 1631 kardinálem a arcibiskupem Pražským hrabětem Harrachem, a péče o ni i konání služeb Božích svěřena byla sousedním OO. Kapucínům. Zde pohřbena byla r. 1654 i zbožná zakladatelka. R. 1661 zbudovány byly i ambity kolem svatyně této synem zvěčnělé o sedmi kaplích, z nichž prostřední ve východním ochozu proměněna byla v kostel Narození Páně r. 1718 nákladem Markéty hraběnky Valdštýnové, rozené Černínové. Bohaté průčelí nad západním ambitem dokonáno bylo r. 1720 Eleonorou Karolinou vévodkyní zé Sagan, a na věž r. 1694 dána i zvonková hra, pořízená nákladem bohatého měšťénína Pražského Eberharda z Gloukova.

Nelze upříti, že tato Pražská Loretta náleží mezi nejvýstavnější v Čechách a na Moravě. Zvlášť pečlivě bylo pečováno i o zevnější výzdobu posvátné chýše Nazaretské, kterou dokončil r. 1684 dobrý sochař a štukatér Jáchym Agosto. Žel Bohu, že i tu mnoho bylo pokaženo zabílením i zubem času.

Ku Hradčanské Lorettě, která svého času byla slavným místem poutnickým, záhy přidružila se jiná, a to v *Golčovu Jeníkově*, kteréžto městečko s mnohými statky náleželo na počátku sedmnáctého věku českému pánu Trčkovi z Lípy. Leč po bitvě Bělohorské bylo zboží Trčkovo císařem Ferdinandem II. zkonfiskováno, který Jeníkov daroval polnímu zbrojmistru *Martinovi Maxmilianu svob. pánu z Golče*, po němž i městys jméno obdržel. Když byla r. 1648 třicetiletá válka ukončena mírem Westfálským, zbudoval zbrojmistr z Golče na poděkování v Jeníkově »Lorettu«, do které putovati začal zbožný lid z blízka i z dáli. Aby poutníci mohli zde sv. svá-

tosti přijímati, vystavěla choť jmenovaného, *Maria Magdalena z Opsiniku*, blíže posvátné chýše Nazaretské residenci, do níž s přivolením církevní vrchnosti uvedla duchovní z řádu Tovaryšstva Ježíšova. Svobodný pán z Golče zemřel r. 1653 a choť jeho následovala jej o čtyři léta později. Oba pohřbeni byli před oltářem jim tak milé a drahé svatyně, kde těla jejich slavného vzkříšení očekávají. Po zrušení řádu Jesuitského r. 1774 zřízeno bylo při Lorettě místo administrátora, a r. 1827 vyklenut byl nad posvátnou chýší Nazaretskou i prostorný farní chrám, který zasvěcen jest ke cti a slávě sv. Františka Serafinského.

Skoro současně budována byla *Loretta nad Starým Kinšperkem* nedaleko Chebu, kde v bezprostřední blízkosti stával hrad, v němž blaho-

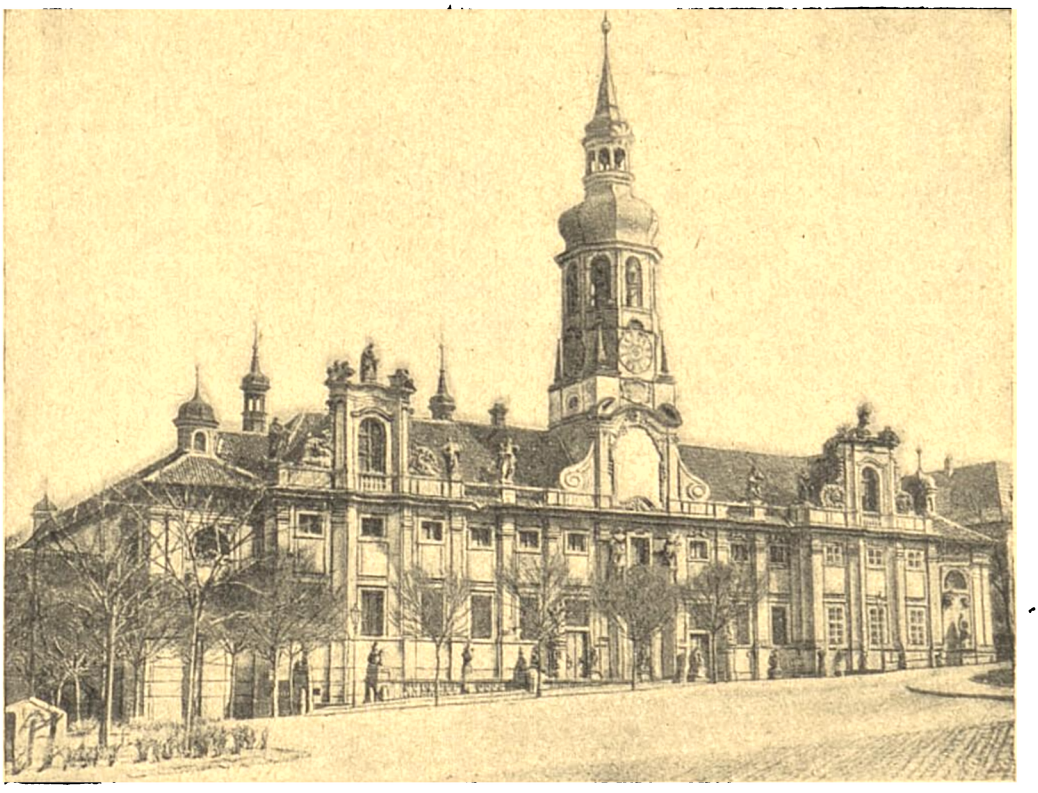

Loretta v Praze.

slavený Hroznata, veliký ctitel Marianský a zakladatel řádu premonstrátského, svůj život mučednickou smrtí r. 1217 dokonal. První základ k této svatyni dali bratři *Jan, Arnošt a Adam z Ottengrünu*, kteří místo toto darovali roku 1648 OO. Jesuitům, již v městě obnovili chrám sv. Ducha, načež nad městem jali se stavěti Lorettu s ambitem, a od této k městu i křížovou cestu u velikých rozměrech s 29 zastaveními. Po zrušení řádu Jesuitského dosazen byl k svatyni administrátor a roku 1855 zřízena byla v Kinšperku i fara.

Po bok tohoto poutního místa posvátné chýše Nazaretské můžeme postaviti směle *Lorettu v Římově* na Budějovicku, která dosud náleží mezi nejslavnější poutní místa česká. I zde zbudovali svatyni tuto Jesuité, kteří obdrželi statek Římovský r. 1626 od *Jana Oldřicha knížete z Eggenberku*,

jenž jej na vydržování semináře v Českém Krumlově daroval. Bratr laik *Jan Gurre* T. J., který vynikal jako výborný lékárník, věnoval na vystavění posvátné chýše Nazaretské všecky své úspory, a ježto nestačily, začal i sbírati příspěvky, k čemuž obdržel povolení od kardinála arcibiskupa hraběte Harracha dne 20. června r. 1648. Kaple i s ambitem dokončeny byly r. 1658 a dne 12. září (na svátek Jména P. M.) slavně posvěceny. I při této svatyni vystavěna byla pod širým nebem veliká křížová cesta s 25 zastaveními v podobě prostranných kaplí, jež ozdobeny jsou četnými sochami, představujícími případný děj. Roku 1697 přistavěn byl k východní části ambitu i kostel sv. Ducha, při němž r. 1786 zřízena byla lokalie, od r. 1857 povýšená na faru.

Podobnou Lorettu dle první svatyně toho druhu v Čechách, která, jak jsme se zmínili, zbudována byla v Hájku, chtěl vystavěti na svých statcích zbožný *hrabě Frant. Antonín z Weisenhofu.* K tomu cíli vyhlédl si místo velice malebné, položené v oboře »Němčí«, jež rozprostírá se as půl hodiny jihovýchodně od města *Vlašimi* po pravé straně silnice. Se stavbou započato bylo r. 1704, i byla po dvou letech dokonána stavitelem Janem Jiřím Erhardem. Zbožný zakladatel založil r. 1715 při této posvátné Lorettě i místo administrátora, ale ke stavbě ambitů již se nedostal. Za to na straně východní ke svatyni přistavěl věž s cibulovitou vížkou, a dal na ni zavěsiti zvony, které svým lahodným hlasem podnes svolávají věřící každé soboty za doby letní do této posvátné kaple, jež zvláště Vlašimskému obyvatelstvu jest podnes tak milá, a tolika zbožnými vzpomínkami posvěcená.

Jako zmínili jsme se o těchto Lorettánských svatyních v drahé vlasti naší, tak mohli bychom se zmíniti i o jiných, které na sklonku XVII. a na počátku XVIII. věku zbudovány byly u *Pyšel,* v *Boru,* v *Slaném* a jinde dle posvátné chýše Nazaretské. Ale že by látka příliš vzrostla, obmezili jsme se pouze na ty nejhlavnější a také nejstarší, což zajisté postačí laskavým našim čtenářům. Mají i tyto Loretty téměř stejný původ, ježto ne vrchnost církevní, ale láska dobrodinců — je stavěla po většině z vlastního popudu za obdržené milosti.

Zevnějšek kaplí těchto různí se sice namnoze od sebe, ale zřídka kdy rozměry, přesně odměřené dle vlašské Loretty, což platí i o vnitřním zařízení. Ve všech nalezneš tentýž oltář, opatřený za tabernakulem stříbrnou mříží, za níž stkví se socha »Lorettánské« Rodičky Boží, ano ani stěny holé, z prostých, zašlých cihel se zbytky opadalé omítky neliší se od sebe nikterak. A přece klesáš pln hlubokého dojmu v tom zášeří svatyní těchto na svá kolena, a v srdce loudí se ti city nejposvátnější, jak to vyjádřil jeden z katolických básníků našich:

Tu cítím, jak bych přestal žíti tělem,
a s ním jak zmizel z nitra tmavý stín,
jenž provázel mě přísně v žití celém,
skryt tajně srdce mého do hlubin.

Ach, jest mi, jak bych rozepjat měl prudce
své duše chvějících dvé perutí,
a zatím spínám v dumách vroucně ruce
a oko vlhne v slzách pohnutí . . .

MÉ KRÁLOVNĚ.

Noc rozsela hvězdy již nad širou zemí
a v diadém sepjala zářivá světla,
teď v čarovném úsvitu luna nad všemi
výš vyplula, v čelenku královskou vzkvetla
ó, hořte, vy hvězdy, dál na prahu ráje,
kde touha mé duše a naděje má je,
Marii, královně sladké.

Již červánky poupat keř růžový planc
i lilie rozkvetly, hyacint prostý
a jasmínu opojná vůně sem vane,
luh zazářil ve slunci sterými skvosty;
ó, rozlejte vůni svou nádherné květy
a kadidlo dýchněte v nadzemské světy
Marii, královně sladké.

A v modlitby varhan ať slavičí pění
se ozve zas tlukotem lásky a bolu,
drozd samotář s kosem ať rejstříky mění,
sbor pěvců nechť chvalozpěv zapěje spolu;
ó, zapějte, ptáčkové, v lesní své tiši,
ať chvalozpěv zavzní až v nebeskou říši
Marii, královně sladké.

Své poklady otevřte hlubiny moří
jas perel a jantar a korály rudé,
nechť podnoží královny ve zlatě hoří,
věž z drahocenné sloně za trůn jí bude;
ó, země a moře dík za skvosty vám,
já hořící srdce sám za oběť dám
Márii, královně sladké.

Miloslav Javorník.

Lidový obrázek: »Pouť na Sv. Horu« (ryl Maulini).

KAREL PROCHÁZKA.

JAK SE JEVILA A JEVÍ ÚCTA MARIANSKÁ V ŽIVOTĚ PROSTONÁRODNÍM LIDU ČESKÉHO.

Prameny a význam zkratek: *BP* = Bibliograf. přehled č. národních písní. Sest. Dr. Č. Zíbrt. V Praze 1895. — *ČL* = Český lid. Red. Dr. Č. Zíbrt. Ročník I—XIV. — *ČM* = České a moravské písně. Řady II: odd. IV. V Praze, nakl. A. Reinwart — *K* = Koledy vánoční. Řada II. odd. III. Nakl. A. Reinwart. — *M* = Mudrosloví . . . Uspořádal František Ladislav Čelakovský. V Praze 1852. — *MB* = Matce Boží. Almanach. V Olomouci 1904. — *ML* = Moravský lid. Fr. Bartoš. V Telči 1892. — *N* = Nákres slov. bájesloví. Napsal Dr. H. Máchal. Praha 1891. — *ND* = Naše děti. Fr. Bartoš. V Brně 1888. — *NH* = Naše Horácko . . . Pořad. Jos. Dufek. Ve V. Meziříčí 1893. — *NP* = Národní pohádky . . . vydává Slavia. Sv. 1, 2, 4. V Praze, nakl. R. Vilímek. — *NPŘ* = Nár. pohádky. Pořádá . . Slavia. Ř. II. odd. I. V Praze 1877. — *NS* = Národopisný sborník československ. Svazek I—X. — *P* = Prostonár. č. písně a řík. Sebral K. J. Erben. Nové vyd. V Praze A. Hynek. — *R* = Rostlinstvo a jeho význam. Sepsal P. Sobotka. V Praze 1879. — *S* = Seznam zvykosloví . . . Objasňuje Dr. Č. Zíbrt. V Praze 1894. — *S a O* = Slavnosti a obyčeje lidové z Moravy na národop. výstavě českosl. 1895. — *SL* = Naše Slezsko. Napsal J. Vyhlídal. V Praze 1903 — *V* = Věstník k. č. spol. nauk. 1896 (XII), 1897 (XI), 1897 (XXII). *Ž* = Život nejbl. Bohorodičky . . . Napsal P. Pl. Mathon — a jiných více.

Jako zvonečková hra Lorettánská v Praze na Hradčanech připadá mi úcta lidu českého k Panně Marii. Hra ta není grandiosní budbou — je prostinká: a přece navždy nesmazatelné stopy zanechá v srdci toho, kdo aspoň jednou hru tu zaslechl.

A tak nevyhladitelným dojmem působí na citlivého pozorovatele prostonárodní úcta P. Marie, jež proniká celou bytnost lidu našeho od kolébky až ke hrobu.

Při studiu předmětu toho nakupil se mně nesmírný material — leč na místě tom lze jen část otisknouti. Ač indukční methodou z materialu toho bylo by lze utvořiti zajímavé reflexe, pomíjíme toho, pouze jednotlivé zjevy úcty Marianské, jak se jeví v lidu našem, uveřejňujíce.

Ne vše, co tuto následuje, schváliti lze s hlediska přesně katolického. Jaké stanovisko k jednotlivým uváděným jevům zaujímá církev, vlídnému čtenáři zajisté s dostatek je známo.

Ty, kteréž církev sv. uvila v Lorettánské litanii kolem skrání nejlepější diadem, kterouž však i ten český lid prostý troufá si oslovovati — v koledách — prostičkými jmény: Panenko Maria — chudinká, čistá, stydlivá, ctná Panno — Matičko milá, Matičko rozmilá — nezamítej ode tváře Své těch několik chudobek, které sebral jsem na luzích Mariánské úcty lidu českého!

I.

Již *příbytek* svůj lid český rád stavěl ode dávna v ochranu Rodičky Boží.[1]) Proto vně domů na vískách našich ve štítu vídáme různé reminiscence na Pannu Marii.

Tak na kuklách východočeských lomenic lid rád na bílé půdě maluje žluté věnce květinové a do nich psává písmem červeným: Maria, obrano. (Ve Člupku, čís. 10.) Jindy zase jako v Nedošíně, čís. p. 14, do kruhu černí vepsán je monogram Marianský.[2]) Z r. 1790 již jest věnčený monogram Marianský na statku z Vrchů (severových. Čechy.)[3]) V nápisu na mlýně v Celkovicích (u Tábora) vzpomenuto je P. Marie.[4])

Kromě monogramů a nápisů Marianských lid náš na štítech domů svých dává malovati obrazy P. Marie, nebo obrazy zarámované a zasklené tu zavěšuje (Kolárovice na uherské Slovači). Druhdy zvenčí zavěšoval lid náš tu a tam i hliněné obrázky Marianské, hojně pracované kdysi v Sobotišti, Bolerázu a na Dobré Vodě na Moravě,[5]) jež ustoupily méně cenným obrazům Marianským na skle malovaným.

Též i sošky P. Marie — hliněné, porculánové, skleněné i dřevěné do malých výklenků ve štítech lid na venku hojně umisťuje jako na Horácku moravském,[6]) na Chodsku[7]) a jinde. Výklenky ty či »kapličky« bývají často zasklené.

V kapitolce této jsme označili několik typických výzdob příbytků lidu našeho se vztahem na P. Marii. Projděmež všechny kraje, v nichž bytuje lid český v Čechách, na Moravě, ve Slezsku i s uherskou Slovačí křížem krážem a s některou formou této úcty Marianské se jistě četně potkáme.

II.

Vejděmež *dovnitř obydlí* lidu našeho! Tu již u dveří leckde zavěšena bývá hliněná, porcelánová nebo cínová *kropenka* s reliefkem Panny Marie. V Národopisném Museu v Praze mezi keramikou je několik hliněných kropenek s obrazy P. Marie, jiné jsou tu dvě cínové různých typů, a třetí odlišnou cínovou kropenku s pěkným reliefkem P. Marie mají v museu Slánském.

Na stěně příbytku svého lid náš rozvěšuje rozličné *obrazy* P. Marie, na skle *obyčejně* malované; vzácnější mezi nimi bývají tak zvané *zrcadlové* obrazy. Nejednou vymodeloval sobě obyvatel některé chaty i obraz P. Marie z *vosku*, nebo z přerůzných *ústřižků* papíru vyšperkoval obraz P. Marie, a vyzdobil tak příbytek svůj. (Viz obrázek z vosku v museu národop. a jiný z Hané (Mor. Kopanice) z výstřižků složený v témže museu!)

---

[1]) O malbách nádomovních náboženských srv. Kult. obrazy č. měst Dra Z. Wintra. Díl I. str. 390. — [2]) ČL V. 556. — NS X. obr. 9. — [3]) ČL X. 73. — [4]) ČL XII, 461. — [5]) ČL X. 279. — [6]) NH 212. — [7]) ČL II. 51.

V sednicích svých rozvěšoval lid náš i všelijaké *rytiny* s obrazem P. Marie — někdy i ručně kolorované. Kraje české obrazy těmi byly zásobovány hlavně Vídní, nebo Pražskými starými firmami: Mauliniho, Hoffmanna, Fiesse a Lovicaha.

V některých krajích jindy hojněji, nyní vzácně se nalézají v příbytcích lidu našeho i *hliněné* obrazy reliefové s P. Marií. [1])

Nade dveřmi příbytku lidu na venku bývají i typická Marianská *požehnání* s nápisem na př.: »Matko krásného milování, oroduj za nás do skonání.« Obyčejně sklenkáři je prodávají. Na místě požehnání domovního nebo i jinde bývá ve skříňce nebo bez »kastlíku« soška P. Marie buď ze dřeva urobená, neb i z hlíny či vosku uhnětená. [2])

Obyčejně to bývá P. Maria Svatohorská buď v šatečkách nebo bez nich, aneb i bolestná P. Maria. Také i jiná P. Maria v blízkém poutním

Hliněný obraz P. Marie.

místě ctěná. [3]) Tolikéž bývá P. Maria na prodlouženém dřevě kříže dole upevněna.

»Mariánský básník« Jul. Zeyer oblíbil si druhdy velice lidové sošky Marianské a celé malé museum z nich si utvořil.

Pod stropem bývá police na *nádobí*. Tam bývají rozloženy mísy, talíře a džbány, okrášlené nejednou obrazy Marianskými. V té příčině pouta v Národopisném Museu uložená mísa z jižních Čech z r. 1695 s monogramem: M R A, jakož i řada mis a džbánů modrých z Vyškova s obrazem P. Marie, jakož i skupina keramiky s obrazem P. Marie uprostřed květinové růžičkové ozdoby ze západní Moravy. [4])

Někde v koutě »seknice« či »komory« stojí *almara*, zdobená náměty lidové ornamentiky a také i obrázky P. Marie. Proslulý je v té příčině

[1]) Průvodce po národopisném museu. V Praze 1904 str. 79. — Národopisná výstava českoslov. 1895 str. 348. — [2]) ČL III, 14, 15. — [3]) ČL III. 321 et seq. — [4]) Průvodce po národop. m. str. 71, 74, 76, 77. — Národop. výstava, str. 346. —

šatník z Holenic,[5]) méně krásná je almara s Marianským obrázkem v Národopisném Museu Pražském.

V truhlici vykládané či malované bývají uloženy rozličné *modlitební knihy* psané i tištěné s hojnými modlitbičkami i obrázky Marianskými. Začasté i do kožených desek knihy modlitební vtlačen bývá obrázek P. Marie (krásný doklad toho jest chován v Národopisném museu), anebo jsou-li desky z mosazu, bývá tam vyryt obrázek P. Marie.[6])

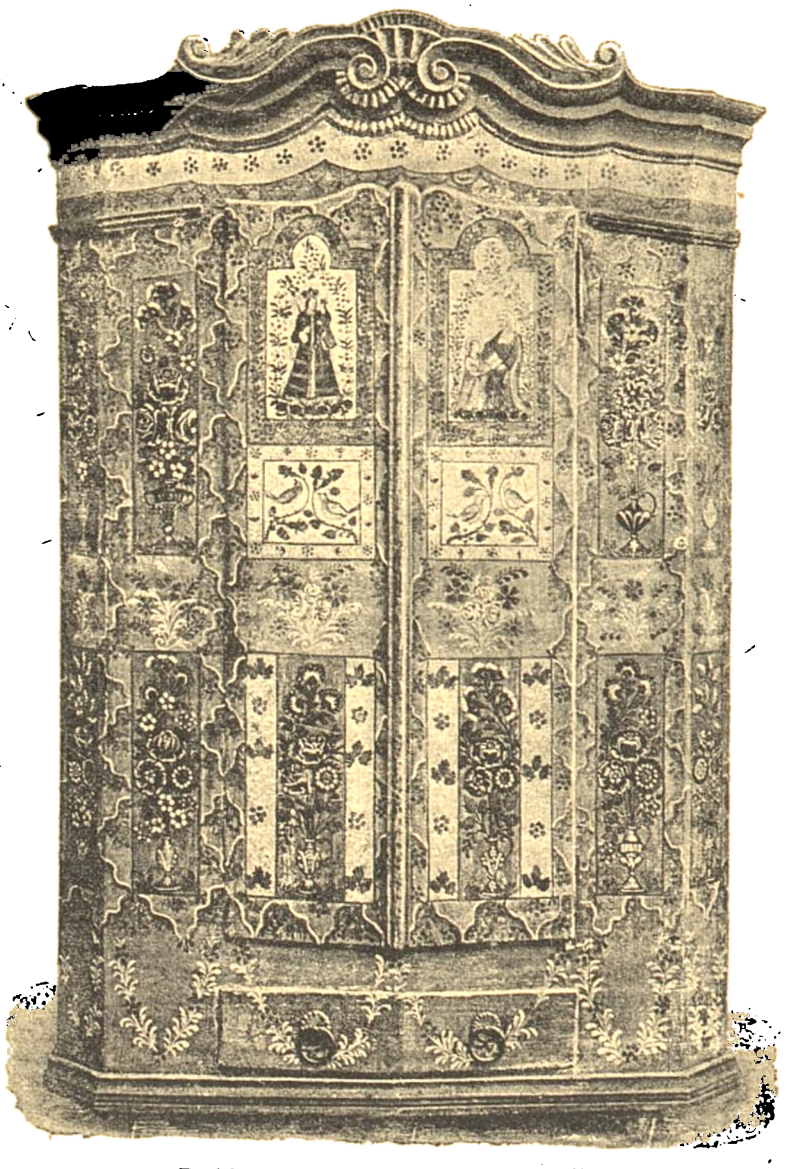

P. Maria na malovaném šatníku.

V nebeklíčích našich matiček tam v truhlách pečlivě chovaných bývají *vloženy* rozličné obrázky Marianské z pergamenu nebo papíru, starší ručně malované, novější tištěné. Dosud se shledáváme v modlitebních knihách se skupinou mědirytů Marianských starších našich mědiryjců jako je Balzer, Birckhartové a jiní. (XVII. a XVIII. století.)

[5]) ČL I. 578. — [6]) ČL XI. 123.

Od těchto obrázků jsou odlišné Marianské obrázky s prolamovanými okraji, ručně malované, buď z papíru nebo pergamenu, jež jsouce původem prací našich klášterů se dostaly hojně do modliteb lidu našeho. (XVIII. stol.)

Zcela jiného rázu jsou Marianské obrázky, jimiž vkusu lidu hovíce, zásobovali lid náš Pražské závody Mauliniho, Hoffmanna, Hory, Rudlů Kopeckého, Pachmayera, Baudische, Moraka a jiných a jiných.

III.

V příbytku zvlášť čestné místo popřává lid náš *růženci* s různými závěsy Marianskými i medailkami Marianskými a *hromničkám*, kteréžto svátostiny souvisí úzce s kultem Marianským. Proto jim věnujeme zvláštní kapitolku.

Růženec v příbytcích našich bývá obyčejně zavěšen na kříži, někde i u kropeničky jako na moravském Horácku.[1]) Toť místo vyhražené pro růženec. Jenom když se jde do kostela a buď kolem krku nebo kolem ruky otočený se nese anebo když doma, zvláště v adventu a postu se modlívají růženec — někde denně po celý rok — odtud se snímá. Bývá z klokočí, kostěný, skleněný. Mnohá stařička matka uctívá Rodičku Boží růžencem jiným ve dne, jiným v noci.

Jaké uctivosti v lidu českém se těší růženec, vysvítá odtud, že Slezané dítkám svým zastrkují za poviján »patěrky« či »růžanec«, aby Pán Ježíš a Panna Maria dítě chránili.[2])

Růženec ve Slezsku i zpívávají.[3])

Když je růženec u lidu našeho tak oblíben, není divu, že K. J. Erben ve známé »Svatební košili« nevěstě za pas klade růženec. Neboť nebohá dívka divému snoubenci k otázce: »Co máš, má milá, za pasem?« odpovídá: »Růženec s sebou vzala jsem.« Růženec ten byl z klokočí. (Vydání u Otty 1901 str. 49.)

Týž prostonárodní básník v »Záhořovu loži« poutníku v habitě šerém v ruce klade růženec. (L. c. Kytice Erbenova str. 86.)

Tak srostlý je růženec s myslí lidu našeho, že i v prostonárodních písních lidu našeho se naráží na růženec. V písni jedné pěje hoch:

»Kdyby mně byl dal
zlatej tatíček,
dokud jsem bejval
malej chlapíček,
růženec, breviář,
nebyl by ze mne lhář . . .«[4])

Všaktě r. 1727 jakýsi neznámý člověk u Kolína na cestě umřev, že u sebe neměl ani »rozarium« na tom místě co umřel, pohřben jest.[5])

Růženec najdeš i v torbě drotarů a sklenkářů, kteří s tímto průvodčím, upomínajícím je na Matičku Boží i domov, putují po vlasti naší.

Na růžencích bývají nejednou pozoruhodné závěšky mosazné, zobrazující zejména bolestnou P. Marii nebo Staroboleslavskou P. Marii, nebo medailky Marianské, které lid náš nosívá rád i na hrdle.[6]) Jest to známá

---

[1]) NH 127. — [2]) ČL. VI. 40. — [3]) ČL. VIII. 365. — [4]) P. str. 216. — Jiná píseň: ČM 103. — [5]) ČL XII. 157. — [6]) Viz o medailích: Katalog Mar. výstavy v Praze str. 27. a Národop. výstavu str. 376. Porůznu zmínka o nich: Beschreib. d. Samml. böhm. Münzen u. Med. des M. Donebauer. —

věc, leč přes to velmi sympaticky čte se v »Dlouhé noci« od B. Němcové (z r. 1846) o slavnosti po ukončení přástek na Králové-Hradecku. Která nejvíce upředla, byla královnou o slavnosti; i vzala z přítruhlíčku dřevěnou škatulku, vyndala z ní pět šňůrek granátů, uvázala je kolem krku a zlatý *peníz s Pannou Marií.*

I *hromnička,* posvěcená v den Očišťování P. Marie je v lidu našem velice vážena. Bývá zdobena obrázkem P. Marie. Za bouřky se rozžehuje a konají se modlitby. [1])

Při smrti umírající se obnáší hromničkou. (Na Strašecku.)

Katechismus ovšem praví, že svěcených věcí máme užívati jen k tomu účelu, ke kterému byly od církve posvěceny. Leč čtu v staročeském rukopisu o mysliveckých obyčejích: Aby jiný terče netrefil. Kousek svíčky *hromničné* přilep na terč, když máš sám střílet, tedy ho odlup. [2])

A jinde čtu: »Vezmi vosk, který na voltáři kape z rohomjice (hromice) ... zadlabej to do hřídele ... dosti mlíti budeš.« [3])

Toť ovšem zneužití hromnice, nicméně však svědectvím, jaké vážnosti se těšila v lidu našem povždy více hromniční.

IV.

Nejen příbytek svůj, ale i *přírodu* lid český povždy něžně spojuje se jménem P. Marie. »V *slunci* je (prý) Panna Maria, v měsíci sv. David.« [4])

Šťastným dnem je sobota, den Mariánský: tu musí sluníčko zasvítiti, byť se jen cípkem ukázalo. [5]) To prý proto, že v sobotu prala Panna Maria plínky. [6])

Duha jeví se v názorech prostonárodních jako trůn P. Marie, pás Bohorodice, jímž přikrývá hříšníky. [7]) Je-li na Matku Boží z rána *hvězdnaté* nebe — bude úrodný rok. [8])

O *mléčné dráze* se vypráví, že je pěšinkou P. Marie, takže P. Marie ty dušičky na modlitby přátel a její mocnou přímluvu z očistce vysvobozené po té pěšince do nebe uvádí. [9])

Jestliže lid náš se jménem Marie spojuje hvězdy nebeské, není divu, že i ty hvězdičky pozemní, *květiny,* poutem něžnosti pojí se se jménem Maria.

Tak přichází pojmenování: Matky Boží len, [10]) Panny Marie vršky, [11]) Panny Marie varkočky (vrkoče), [12]) vlásky Panny Marie, [13]) Panenka Maria v trní, [14]) růže sv. Marie — bylina Matky Boží, [15]) srdíčka Panny Marie, pantoflíčky Panny Marie, kolínko Panny Marie, Matky Boží lýčí, *slzičky* Panny Marie. [16])

Vyrostly prý ze slz Panny Marie. Dítky hledajíce hezký tento kvítek potírají jimi oči, říkajíce:

Panny Marie slzičky,
aby mně nebolely očičky. [17])

V Čechách vypravují v okolí Mnich. Hradiště, že *tráva* sečená na den P. M. krvácí. [18])

---

[1]) ČL XII. 453. — Život církevní v Č. Dr. Z. Winter II. str. 866. — [2]) V 1897 (XI) str. 25. — [3]) V 1897 (XXII), str. 7. — [4]) M L 292. — [5]) Smíchovsko a Zbraslavsko str. 474. — [6]) NH 246. — [7]) N 69. — [8]) NH 243. — [9]) Dva obrázky. Vl. Pittnerová. Ludm. II., sv. 6, str. 36. — [10]) V 1896. VII. 10. — [11]) ČL X. 403. — [12]) ČL VIII. 54. — [13]) ČL XIII. 126. — [14]) ČL XIV. 174. — [15]) R 52 a 278. — [16]) a [17]) R 253, ČL VI. 569, NH 282. — [18]) R 315. —

Lid slovenský zase si vypráví: Prečo má obilie krátké klasy? Když chtěl Pán Bůh za trest zničit všecko obilí, P. Maria chytila shora klas a uprosila Pána Boha, aby nechal »aspoň pre psa a pre kočku.«[16])

První tři hrstky *jahod* Panně Marii obětují, »aby neplakala a zase jahoďářům urodila.«[17])

P. Maria také způsobila, že *jahody* nesytí. Potkala kdysi dítě, jdoucí s jahodami a tázala se ho: »Co to neseš?« — Skoupé dítě odpovědělo: »Nic.« — »Když nic,« odvece P. Maria, »tedy také ať toho sníš cokoli, nic to nevydá.« A od té chvíle jahody nesytí.[18])

Před svatým Janem žádná matka, které dítě zemřelo, nemá požívati *jahod*, ani *třešní*; neboť toho dne rozdává Panna Maria v nebi dítkám po jahodové neb třešňové kytičce a kdyby přišla k takovému dítěti, jehož matka prve toto ovoce jedla, řekla by: »Tvoje matka mlsná byla, tvou kytičku tobě snědla, nemám ti co dát« — a dítě by plakalo.[19])

První tři nalezené houby lid klade v obět P. Marii.[20]) Pozoruhodno jest i to, že lid náš rád v den Nanebevzetí P. M. dává si světit rozličné květiny.[21])

Na zrně *pšeničném* je prý podoba P. Marie. (Ze Smíchovska a jinde.) Vysvětlení k tomu podává koleda ze Slezska.[22])

Šípek prý voní, že na něm P. M. sušila plénky.

Na cestě do Egypta ztratila prý Panna Maria pantoflíčky — z nich vyrostla květinka *pantoflíčky* P. Marie (ledenec). Merkulanu a verbince kopané na den Nanebevzetí P. M. přičítá lid velikou moc.[23])

Lid dává rád — a v tom ohlas Písma sv. — jména květin Rodičce Boží. Dávno a dávno již volal lid náš ke královně nebe a země: »Rože stkvucie« — v koledách ji oslovuje: »O Maria, lilia — o Maria z růže květ, — rajská růžička«.

Mohutným dojmem působí v písni: »Tisíckrát pozdravujeme tebe« — biblická oslovení: »O překrásná paní na Libanonu — jako cedr jsi vyvýšená — jako cypres . . .«

* * *

Nejen rostlinstvo, ale i ostatní příroda jest vděčným předmětem, k němuž lid náš poutá vzpomínky na Rodičku Boží.

Hle, *skřivánek* jest zpěváčkem Marianským.[24]) I vlaštovka je »ptáček Panny Marie«.[25])

Pavouk s bílým křížem nemá se prý hubiti. Ostatní *pavouci* se mají hubiti, poněvadž se Panně Marii posmívali, jak předla a šila pro lidi.[26])

Venkované lesklé nitě *babího léta* nazývají přízí P. Marie.[27])

Jdouce do lesa na jahody, říkávají: *Hadi* a štírové, jděte z lesa, Ježíš, Maria jde do lesa.[28])

Na Narození P. M. musí hadi zalézti do děr.[29])

* * *

I ty milé *studánky* v Boží přírodě tak často bývají spojeny se jménem P. Marie.

---

[16]) ČL III. 31. — [17]) ČL XIII. 118. — [18]) R 258. — [19]) R 25[illegible], ND 80, ČL VII. 41, ČL VIII. 198: »O dětech na N. Strašecku.« Napsal K. P., str. 18. — [20]) R 24. — [21]) SL 53, NS VII. 160. — [22]) SL 22. — [23]) NS VII. 164. — [24]) ČL XI. 183. — [25]) ML 299. — [26]) SL 64. — [27]) ČL XII. 22. — [28]) ČL XIII. 113. — [29]) ML 300.

O vodě vůbec se říkává: »Hladina vodní je oko Panny Marie; kdo plije do vody, plije Panně Marii do očí.« [30])

V jedné písni se pěje:

Bylatě studánka stavěná
kalichem roubená;
přebývala tam Panna Maria,[31])

Zajímavý obyčej z Táborska je tak zvané »vylívání studánek«, což děje se za sucha. Při tom dívky zpívají: »Svatá Maria, přispěj nám, tichý deštíček vypros nám . . .« [32])

Při velké části Marianských svatyní bývá studánka, z níž lid se zvláštní důvěrou čerpá vodu a domů ji nosí.

V pravdě — jako v biblickém rybníce bravním — Matka boží mnohé důkazy moci své připoutala k těmto studánkám Marianským. Annály míst poutních o tom mnoho nám vyprávějí. Není divu, že přemnohé studánky Marianské obestřeny jsou i půvabnými zkazkami [33])

* * *

Jakoby lid český na tom neměl dosti, že od těch hvězdiček až do těch kytiček Boží příroda opět a opět připomíná mu Rodičku Boží, na stromy venku rád zavěšuje obrázky Marianské — jinde i do »Božích muk« vtesává obraz Matky Bolestné (na př. u Čelechovic, hejtm. Slaný) nebo i jiný obrázek na kříži umisťuje.

Připomínám tuto, že lid náš vždy lnul k poustevníkům, kteříž od dávnověku žili na samotách vlasti naší.

Jsou to bytosti sympatické lidu českému. Proto jdouce sympatii té vstříc loutková divadla česká, ráda na jeviště uvádí poustevníky. I v ježličkových figurkách nescházívá poustevník.

A hle, co miluje lid — rád vidí po boku Rodičky Boží.

Proto jak rád asi v lidové knize: »Kronika kratochvilná o ctné a šlechetné panně Meluzíně« čítal, kterak »Reymond s tjm knězem gel až do Monseratu, a tu kázal domeček u toho Božjho domu vystavěti, v něm nábožně přebýval. A když Gofrogovi sv. Otec oznámil to, že by byl *poustevníkem* Reymond u Matky Boží v Monserátu, jelť on, vzav odpuštění, k otci . . .«

Poustevníky nalézáme druhdy žíti u kaple Marianské blíže Poděbrad,[34]) na Bezdězi,[35]) ve Strašíně,[36]) u Hvězdy u Police,[37]) ve Filipsdorfu.[38])

V.

Význačným zjevem v úctě Marianské jsou *pouti* Putuje vše na poutní místa Marianská — děti i starci.[1]) Jsou to úctyhodné číslice, jichž dostupuje do roka počet poutníků.

Na Svatý Kopeček v Moravě ročně přichází přes sto tisíc poutníků z Uherské Slovače, z moravského Slovácka, Valašska, Hanáci, od hranic českých, ze Slezska od Božího jara až do svátku růžencového.

---

[30]) NS VII. 156 (158) — [31]) P 563. — [32]) ČL XIV. 29. — [33]) Ž 323, 337, 360, 367, 371, 373, 376. — [34]) R 85. — [35]) Ž 330. — [36]) Ž 366. — [37]) Ž 434. — [38]) Z 389. — [1]) Život církevní v Čechách. Dr. Z. Wintra, II., 872.

A kdo spočetl by všechny poutníky Svatohorské, Staroboleslavské a do jiných poutních míst Marianských putující?

Zvláště o tak zvaných »*zlatých sobotách*« jako v Strašini (a sice ty tři soboty po sv. Václavu do posvěcení chrámu a po něm opět následující

Pobožnost u obrázku P. Marie.

neděle — úhrnem šest sobot zlatých) hrnou se poutníčkové do Marianských míst poutních.

Na Svatou Horu hrnou se poutníci kromě tak zvané Korunovace ještě na *Velký Pátek*. Na Sv. Hoře kromě církevního Velikého Pátku mají ještě

jeden Veliký Pátek po Nanebevstoupení Páně. Císař Josef II. zrušil totiž všecka processí mrazivou rukou svou a dovolil, aby jenom v tento pátek průvody konati se mohly

Na Sv Horu poutních průvodů letní doby se čítá na 300. Poutníků ročně sem přichází na 200.000, z nichž 70—80 tisíc přijímá svaté svátosti.

Na některé pozoruhodné zjevy při poutích Marianských tuto poukážeme.

V čele processí bývá kříž, korouhve, pak následuje mládež, hoši, dívky. Za nimi muži. Střed tvoří družičky, z nichž nesou některé Pannu Marii. V zápětí kráčí kněz až na místo poutní — jindy pouze vyprovází. Za duchovním se ubírají ženy. Cestou se modlí — u křížů se činí zastávky — modlitba se střídá se zpěvem.

Zvláštním typem jsou zpěváci, kteří předříkávají. Mnohý z nich by slaviti mohl leckteré jubileum, kolikráte již byl na tom či onom místě poutním.

Zvláštní obyčej mají někde přijímati »nováčky« do processí.[2])

Což jak dojímavý bývá příchod poutníků na místo poutní!

Některá processí přišedše, jako na povel před hlavním oltářem celým tělem padají na tvář. Uctivše tak klaněním nejsv. Svátost oltářní a spolu uctivše i Matku Boží, povstanou a jdou po zpátku, tváří k oltáři obráceni, až před chrám. Po schodech klečmo vstupují processí na místo poutní. (Na Sv. Kopečku)

Kdo po prvé na Svatou Horu přijde, má klečmo po schodech na čtyřech stranách vystupovati.

Originelní je vítání poutníků zvláště na Svaté Hoře. Takřka všechna processí bývají tu slavnostně vítána.

Průvod se zastaví před portálem, až přijde kněz Svatohorský s malými hudebníky. Když kněz přišel, hudebníci zanotují malé intrado, pak obyčejně jedna nebo dvě družičky mají kratičkou promluvu. Po té přivítá poutníky kněz. Následují intrády. Na to jde průvod po dolních ambitech kolem kostela, zpívá a malí hudebníci po jednotlivých slokách písně hrají.

Což ty jednotlivé projevy zbožnosti na poutních místech Marianských — co v nich důvěry, zbožnosti a vroucí lásky k Panně Marii!

Kdo viděl tak zvané »*svaté noci*« na poutních místech, v nichž při polosvětle voskovic modlitbami a zpěvy po celou noc uctívají Rodičku Boží — nezapomene!

Na Svaté Hoře jsou proslulé »*večerní průvody*« po ambitech za bohatého osvětlení, jež končívají dojemným »Zdrávasem Svatohorským«.

Líbajíce poutníci sošky či obrazy Marianské na některých místech, vkládají do polibků všechnu vroucnost lásky k Rodičce Boží. Při té příležitosti dávají si dotýkati růžence, obrazy, kříže atd.

Úkazem nad jiné zajímavým jsou tak zvané *obětiny*, jež lid na poutních místech obětuje.

Koho lid miluje, tomu dává rád dárky. A do těch dárků vkládá i své tužby, prosby. O věci té znamenitou studii kulturně-historickou i náboženskou podal Dr. Č. Zíbrt v »Českém Lidu« roč. XIV. str. 228. Tam odkazujeme.

Velmi krásný obyčej na Svaté Hoře zachovávají poutníci z jednoho místa na Moravě. Dívky na znamení kajícnosti mají kající šat, vlasy rozpuštěné a na hlavě voskové korunky. Každá má malou hůlčičku, zvanou

[2]) ČL IX. 449.

»pokora«. Když se přiblížily ke vchodu portálu, hůlku oběma rukama drží na šíji (což znamená, že nesou jho Kristovo). Korunky pak obětují Panně Marii.

Od dávných dob bývalo srdečné setkání se poutníků ze Žebráka u Hořovic s poutníky německými ze Žatce. Kteří zde byli dříve, šli přicházejícím vstříc. Družičky obou stran nesly své sošky, a když se setkaly, políbily se, aniž sobě rozuměly, a sošky si přeměnily. Ejhle, národní otázka se řeší u P. Marie!

Na Marianských místech rádi zapisují návštěvníci jména svá. Tisíce jmény popsány jsou stěny Svatohorské. Mnohý tu ke jménu svému připisuje i prosby; B. H. z Lužce 16./8. 1901 prosí Bohorodičku o uzdravení — neopouštěj nás, ale pomoz nám a mrtvým našim i všem, za které prosím a oroduji — uzdrav mě — Královno nebes, uslyš mne. Kterýsi poutník připsal ke svému jménu: »Ó, jak je to zde krásné«, jiná poutnice: »M. J. zde byla prvně na Sv. Hoře 1902 a také u správy Boží« — a podobně.

Pobožnost u konce na místě poutním! Kde jsou ty chvíle, kde zdálo se, že i zvony, vítajíce poutníky, hlaholily: »Panenka Maria dvírečka otvírá« [3]) — kdy družičky aneb i zpěváci rozličné »vinše« s vroucností před obrazem Panny Marie odříkali při svém příchodě — nastává loučení!

Scházejí se všichni poutníci z jednoho processí — družička se rozloučila s poutním místem — snad i rozplakala celý zástup —, a již se srdcem potěšeným s mnohými dárečky z pouti v uzlíčku — vrací se processí do svého domova.

Povždy k poutním Marianským místům lid náš bude pohlížeti, jak pěkně to vyjádřil básník Jan Psohlavý (J. Š. Baar):

Přes hory, přes doly
nosíme sem svoje boly.
Všecku víru, naděj, lásku
k Matce Boží na obrázku.

VI.

Přihlédneme nyní k tomu, kterak jednotlivé věky lidské připoutány jsou ke svatému jménu Maria.

Nejprve *dětství.*

Již při příchodu dítka na svět z úst matky nejednou zaznívá volání k Panně Marii. Ve slovácké legendě v »Putuvanie Pána Ježíša« (z Trenčanska), když Pán Ježíš se sv. Petrem meškal přes noc na povale u jednoho uhlára, — v noci »žena uhlára volá a prosí Pána Boha, *Panenku Mariju* a sv. Annu, aby jej boli na pomoc.«

Což potom, když dítko se narodilo a jež nejednou matka na Marianském místě Rodičce Boží obětovala a v ochranu poručila — *s ukolébavkami*, se jménem Maria uspává. Je jich veliká řada. Zde za všechny jedna:

Hajej, můj Pepíčku, hajej tiše,
panenka Maria tobě píše.
Až ti napíše cedulíčku,
dá ji Pepíčkovi na ručičku.[1])

[3]) ČL XIII. 355. — Zprávy některé podali i vdpp. probošt na Sv. Kopečku — Ševčík, O. S. R. na Svaté Hoře — Mat. Ziegloser, b. notář a farář. Vroucí díky! — [1]) ČM 5, 6 . . . 10. Srv. Modlitby a písně ukoléb. P 1, 2, 563, 564. — ND 9, 18. — NH 56, 59. — O dětech na N. Straš. 8, 9. — SL 233 . . . 238.

Rázovité jsou i jiné prostonárodní modlitby dětské, jež babička nebo maměnka kromě církevních modliteb Marianských ráda se modlívá s dětmi. Na př.:

Beru vodu na své ruce,
Krista Pána na své srdce,
Pannu Marii na pomoc,
by mne uchránili celý den a celou noc.[2])

Typická pak bývají zakončení modliteb: Tak nám Bůh dej, milá *Matička Boží*, zlý od nás pryč, dobrý k nám — opatruj nás Pán Bůh sám!

Hrajíce si dítky, ve hru rády vnáší vzpomínku na P. Marii.

Oblíbena je mezi dívkami hra na Pannu Marii, jak již z Domažlicka uvádí ji Bož. Němcová. Varianty hry té známy jsou ze Slezska,[3]) Strašecka.[4]) I drotaři Kolárovští vyprávějí o té hře, z domova jim známé.

Odlišná hra na Pannu Marii as před 60 lety se hrávala v Lidicích u Buštěhradu takto: Jedna z dívek uprostřed ostatních poklekla a vrchní sukénku od pasu vzhůru vyzvedla. Ostatní dívky kolem do kola stojíce, drží sukénku zvednutou. Jiná dívka chodíc kolem říká z některých říkadel tak dlouho, až dle známé praktiky rozčítací zbude pouze jedna dívka sukénku držící — ta zase klekne, je Marií a hra se opakuje.

I *v říkadlech* svých děti pamatují na Pannu Marii. Odrobinky rozhazujíce po poli, říkají: »Ptáčkům brablenčkům: — hadům, štírům nic, Panence Marii nejvíc.«[5])

Na hada pokřikují:

Hade, hade, stůj!
Panenka Maria nese kůl,
a Pán Ježíš kameň,
zabijem tě na něm.[6]) — —

Dítky bojí se uraziti Rodičku Boží. A proto se děvče hvízdající napomíná: »Když děvče hvízdá, Panenka Maria pláče.«[7])

S obzvláštní láskou děti zpívají »*koledy*«, v nichž vedle Ježíška se hlavně opěvá Panna Maria.

Tu koledují o Rodičce Boží, »že je panna čistá — Panna syna porodila, panenství neporušila — Katrle, pro matičku zaopatř polevčičku — matička ho kolíbá, nynej, nynej mu zpívá; — narodil se Ježíšek z chudinký panenky, — ušlechtilý synáček z tý božský milenky. — Venclíčku pospěš a do lesa běž, přines dřívíčka suchýho . . . by nemrz (Ježíšek) zimú s matičkú milú. - Ježíšek byl chudý, bohumilý . . . panenka Maria jeho máma — kde (v Egyptě) Maria přebývala, — nad tím domem hvězda stála — Žádnej jinej než Maria — jest ta chudá panímáma.« Toť několik jen fragmentů Marianských z přečetných koled dětských.[8])

Také záznamu hodno, že o Velikonocích *klapajíce* dítky klekání zpívají ke konci:

Protož, milý křesťane, modli se Anděl Páně,
aby nás Bůh vždy zachoval na přímluvu Marie.[9])

---

[2]) Z modliteb. knihy prof. J. Hrušky: Chléb náš . . . — Srv. jiné modl. a písně modlitbičkové ČL VI. 472, 473, 474. — ČL VII. 55. — ČL XII. 34, 77, 219. — ČL XI. 34 a 36. — NS IV. a V. 17. — [3]) SL 250. — [4]) O dětech na N. Strašecku 23. — [5]) ND 33. — ČL IX. 148. — [6]) ND 39. — [7]) ND 28. — [8]) P. 44, 46, 47, 49, 53. — K 34, 35, 37, 39, 41, 75, 87, 109. 118, 124, 134, 155, 159, 163, 177, 186. — NH 127. — ND 255. — ČL IV. 532. — ČL XI. 145. — ČL X. 155. — MB 117. — ČL I. 505. — ČL IX. 203, 210, 409. — [9]) ND 301.

Při bití umí některé děti prosit: »Pro Boha vás prosím, pro všecky svatý, *pro Panenku Marii*, maminečko zlatá, nebite mě . . .« [10])

VII.

Poukázavše na některé zjevy prostonárodní úcty Panny Marie u věku dětském, vizmě některé ukázky úcty Marianské ve věku *jinošském a panenském!*

Výsadou věku jinošského je *zpěv*. Ne že by jiní nezpívali — ale jako ozdobou jara jest květ — výsadou věku dospívajícího je píseň.

Prostonárodní písně Marianské rozděliti můžeme na písně Marianské duchovní — dále na světské písně se vzpomínkou na Pannu Marii — až k těm písničkám zvaným »poutním«, tu a tam svázaným do tak řečených »špalíčků«.

Perlou mezi náboženskými Marianskými písněmi jsou Roráty z časů Arnošta z Pardubic. Mnoho duchovních písní Marianských zaznamenal Kamarýt. [1]) Podrobný seznam písní takových uvádí Dr. Č. Zíbrt v Bibliogr. přehledu českých národních písní. [2]) Porůznu jsou i jinde. [3])

I v prostonárodních světských písních se ozývá někdy vzpomínka na Pannu Marii.

V okolí Rojnova (Morava) na př. se zpívá:

Neboj sa synečku,
neboj sa žádného,
edem sa nespúšťaj
. . . .
panenky Marie. [4])

Nepřehledná je řada písniček pouťových prostonárodních od dob po třicetileté válce až po naši dobu.

Mnohdy ovšem nebývá v těchto prostonárodních skládáních s hlediska náboženského vše správným, leč často jsou písničky ty bezvadné a jako lidových projevů nesluší jich podceňovati. Mládež naše vždycky ráda je kupovala a zpívala.

Ku podivu i při tanci — v »královničkách Troubských« — je reminiscence na Pannu Marii.

Zpívají tu dívky:

»Svaté, milé Floriánko, pros za nás,
me prosíme Pána Jezu Krista, Panenko Mario.« [5])

Při rozličných *obyčejích* hold vzdává mládež i Panně Marii.
Na Smrtelnou neděli děvčata obcházejíce, zpívají:

Ó Maria, ó Maria,
kde's tak dlouho byla?
U studýnky, u rubínky,
ruce jsem si myla.

---

[10]) ČL VII. 57. — [1]) České národní duchovní písně. Sebr. Kamarýt J. V. 2 díly. V Hradci Kr. 1831. — [2]) BP 172, 191, 205, 217, 231, 233, 244, 270. [3]) NPŘ 134. — P 561. Nový školní zpěv. Poř. F. Pivoda a A. Váyra. Seš. 4. a seš 16. — ČL X. 436, 437, 438. — P. 559–563. — NS VII. 199. — [4]) NPŘ 91. — ČL VII. 28. — [5]) SaO 83–84.

Ne na Mořenu — na Pannu Marii myslí tu mládež. [6])

I při pěkném obyčeji *věnčení* kříže vzpomíná svět mladý Matky Boží v mnohých krajích. [7]) Zajímavý je i obyčej *chození s Matičkou* [8]) tu a tam.

V rozličných pak hrách divadelních jako v pašijových hrách, jesličkových hrách a jiných, jež hrávají obyčejně dívky a hoši dospívající, Rodička Boží vystupuje na jevišti buď mlčíc, nebo i mluvíc, zpívajíc. [9])

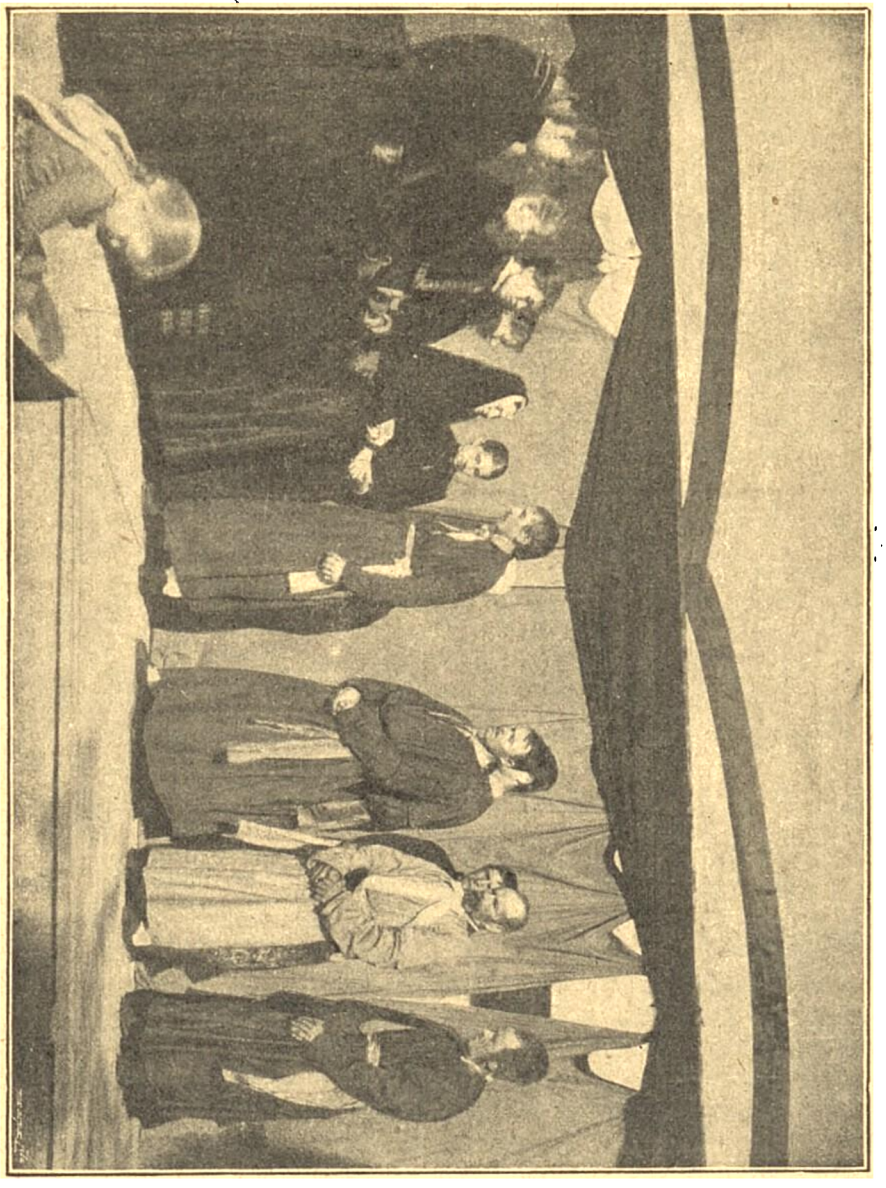

Výjev z lidového divadla: Pán Ježíš loučí se s P. Marií.

[6]) P. 66. — ČL X. 246. — [7]) ČL IV. 97, 512. — [8]) ČL IV. 341. — [9]) Pašijové hry ve Lstiboři a jinde. — Jesličková hra v Dobřanech. — ČL IV. 311. — NH 128. — ČL XI. 121. — ČL V. 88. — ČL V. 137. — ČL IV. 131.

Jak lid náš ve věku *mužném* uctívá Rodičku Boží, bylo by lze psáti celou knihu. Zde aspoň několik význačných zjevů prostonárodních se dotkneme.

Jaksi v dobu mužnosti z největší části se vstupuje sňatkem.

A tu již při oddavkách dle starého podání pamatuje se na Pannu Marii. — Milenci již skládají všecku důvěru v Pannu Marii, že se její pomocí dostanou za sebe: »Buděme se modlit k Panně Marii, jak ve dně tak v noci a v každú chvíli, by ona svolila ta Panna Maria dostať tě.« (Lachové na Moravě.)

Dávajíc matka dceři požehnání, vece k ní: »Putujte po této poutní

Lidové sošky P. Marie.

dráze vždy věrně a laskavě, tak jako putoval sv. Josef s Pannou Marií, když sobě noclehu hledali.« [1])

Družba mezi otázkami klade družce též otázku: »Co vyznamenává růženec z trnek?« »Až budú starší, aby se na něm modlili, až se jim prsty otřapí (zederou).« [2])

A jindy opět družička na svatbě v Derfli vece: »Když jsem já můj

[1]) ČL XI. 446. — [2]) ČL IX. 308.

zelený vínek míti chtěla, musela jsem do skály vejíti, Panenku Mariji prositi, aby mně ho ráčila na hlavu vložiti.« [3])

Při odvážení věna nevěstiny v Polánce u Vsetína se zpívá:

A mně založí
Matička Boží,
a já vyjedu
s pomocí Boží. [4])

V Troubsku na Moravě vítají se novomanželé písní:

Vítáme vás, páni hosti . . .
od koho je stav manželský . . .
A od koho je jiného, než od Boha samého
a od Panenky Marie . . . [5])

Na Hané z Kroměřížska se nevěsta loučí:

»Maměnko přemilá, prosím vás pro Boha, pro panenku Mariju a . . . esli sem vám v čem ubližila, . . . odpuste mně to . . .« [6])

Založena je domácnost, nastává vážná úloha životní — je řada nejrozmanitějších povolání. Jak všechna ta povolání prozářena jsou u lidu našeho úctou Marianskou! — Nemůžeme-li to sledovati při všech povoláních lidu našeho, sledujme aspoň letmo, jak úcta Marianská prostonárodně proniká život lidu *selského!* — To obilíčko hospodáři je tak vzácno — co starostí, jak vzejde — jak ho sklidí. — Na Tišnovsku rozsévaje obilí hospodář, pokleká a modlí se: »Pšeničko, buď čistá, jak byla Panna Maria, když počala Pána Krista. Amen.« [7]) Na Strašecku, když strojí (chystá) hospodář obilí k setí na komoře, postříká je vodou vápennou, promíchá je žehnaným v kostele obilím a říká:

Medailka P. Marie Vyšehradské.

Světím toto osení,
od Pána Boha stvořený.
Buď tak čisto jako Maria [8])
před a po porodu zůstala.

Zvláštní je obyčej »hlásání« žneček na Prachensku. Dvě žnečky vstanou od své práce a zakrývajíce sobě obličej hrstí obilí »hlásají« krátkou písničkou na př.:

My máme pána mladýho,
mladýho:
u Voseka mají starýho;
toť nám ho dal Pán Bůh sám,
Pán Bůh sám,
Panenka Maria, svatej Jan. [9])

---

[3]) ČL IX. 310—315. — [4]) S a O 16. — [5]) S a O 61. — [6]) S a O 96. — Viz i NPŘ 28. 61. — P 160, 204. — S a O 36. — Srv. SL 75, 85, 89. — [7]) ČL I. 336. — [8]) Srv. ČL VIII. 393. — ML 282, 283. — [9]) P 97. — Srv. SL 324.

Zvláštní vážnosti těší se u našich hospodyň vejce »matičková« stříbaná mezi svátky Panny Marie.[10])

Vyhání-li se dobytek na pastvu, začasté se to děje za vzpomínek na Rodičku Boží.

Pastýř vyhání stáda, odříkávaje . . . já vyháním tento Boží dobytek . . . pod Panny Marie svatý plášť . . .[11])

Když dochází hospodáři obroku, ovsa, sena pro koně, rozpomíná se, proč kůň je nenasytný a v souvislost to uvádí v legendě s Pannou Marií.[12])

IX.

Dospěli jsme k odstavci v jaké bližší souvislosti je *stáří* k prostonárodní úctě k Panně Marii.

Naši starci a stařenky jsou nositeli tradicionelních pranostik. A proto tuto něco o Marianské *pranostice.*

Nejznámější jsou Marianské pranostiky na Hromnice jako: O Hromnicích musí skřivánek vrznout, kdyby měl zmrznout. — Hromnice — půl krajíce, půl píce. — Slunko na Hromnice, moc ovoce, ale dlúhá zima. — Jiné pranostiky: Jaro zvěstuje Zvěstování, ale zimu ještě nevyhání. — Na Zvěstování Panny Marie déšť — rodí se rež. — Svatá Královna (v srpnu) dává první vejlupek (oříšky). — Den Panny Marie Orodovnice — první mrazíky.[1])

Tu budiž vzpomenuto, že pověrčivě naši staříci verbince okopané na svátek na Nanebevzetí Panny Marie přičítají vyšší moc.

Též i ne přesně dle katolického učení se jménem Panny Marie spojují zařikání zlého povětří, mračen.[2])

Léčením lidovým zabývají se i naše babičky. Tu rády se obracejí na Panenku Marii různými formulemi. Nelze popříti, že mnohé ty průpovídky prostonárodní skrývají v sobě krásné jádro poetické. Mívají začasté za druha i obstojný medikament. Lékař při nich nemůže neuznati psychologického momentu důvěry a kulturní historik musí se při věci té pozastaviti. Církevní hledisko — jak již jinde připomenuto — k věci té je známo. Pelem léčby té bývá nelíčená zbožnost.

Již u Štítného je v lekovadle reminiscence na Pannu Marii. I v tiscích XVI. a XVII. století přicházejí lekovadla lidová se spojením jména Maria.[3])

Ukázkou otiskujeme jedno lekovadlo z Erbena:

Byla Panna Maria přečistá,
měla tři vlastní sestřičky:
jedna předla,
druhá vila,
třetí žehnala.[4])

Stáří vidí před sebou smrt. A tu hledí si zabezpečiti smrt šťastnou. I ctí Pannu Marii jako patronku blažené smrti.

---

[10]) ČL XII. 285. — NH 250 — ČL I. 231. — [11]) ČL I. 18, 19. — ML 249—251 — [12]) ČL V. 64. — [1]) M 441—454 — ČL VII. 374, 375 — NH 237, 239, 244, 245. — P 54, 61, 99. — ČL V. 323. — ČL XI. 183. — NS III. 80. — Lidské dokumenty Aug. Šebestové 224 — SL 53. — [2]) ČL VII. 39. — ČL XII. 457. — [3]) S 61, 62, 64. — [4]) P 568 — Jiná zažehnavadla viz ČL VII 283, 284. — ČL IX. 463. — ČL XI. 266. — ČL XII. 155, 175, 191, 192, 432, 437. — ČL XIII. 92. — ČL XIV. 10—12. — NH 27, 292, 293. — NS VIII. 135 a 138. — ML 188 et seq. — Časopis »Třebízský« ve Slaném ročník I. č. 11.

V kraji Mladoboleslavském domnívali se (r. 1687) mnozí, že kdo se po dvanácte pátků úplně postí, tomu že se dvanácte dní před jeho smrtí zjeví Panna Maria.[5])

Dojemné je vzývání lidu našeho Rodičky Boží při zaopatřování[6]) a odpros při smrti.[7])

Na Slovači v Kolárovicích takto odprošuje někdo jménem mrtvého: »Aj vy taťko, aj vy mamko, aj krsná mamko, aj šecka rodzina, která sa tu zejdeta, odpuscíce mi pro *Matku Boží*, pro Baránka Božího, jak som vas v čom rozhneval(a) «

Na hlavu dítka mrtvého — ani dospělému se nemá dávati věneček — Panenka Maria prý v nebi o korunovaci sama korunuje.

O pohřbu tu a tam na rakev vstavují i sošku Rodičky Boží — a v písních dovolávají se milosrdenství Matky Boží.[8])

* * *

Vidíme-li jinde vzácná umělecká díla výtvarná na počest Rodičky Boží lesknoucí se třpytem zlata a drahokamů — slyšíme-li jinde velkolepé hymny na oslavu Královny nebe i země — tu sáhl jsem do nitra lidu našeho, do srdce jeho, a vynesl jsem z něho několik dobrých granátů — několik ukázek vroucí, nelíčené, prosté úcty.

Zdrávas Maria!

---

[5]) ČL IV. 290. — [6]) ČL VIII. 194. — [7]) ČL VIII. 197. — [8]) NS VIII. 13

Medailka P. Marie Klatovské.

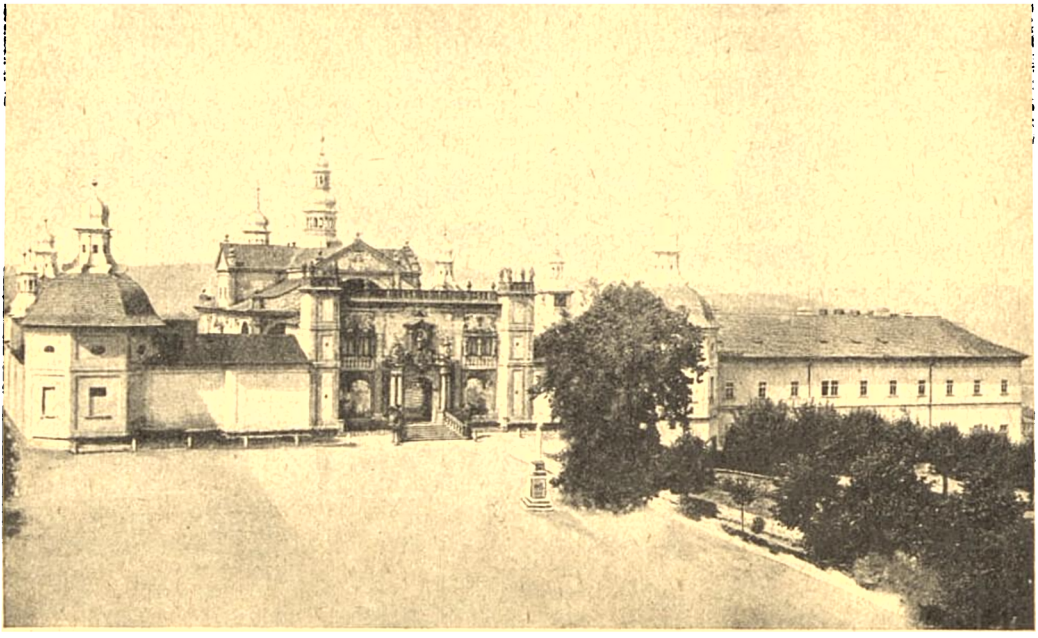

P. J. ŠIMON

SVATÁ HORA.

CYKLUS BÁSNÍ.

NA SV. HOŘE.

Horo svatá, slavná Horo!
Myslím na tě s pláčem skoro,
toužím zříť zas čelo tvoje,
svatyni a lidí roje.

V srdci byla těžká vina, —
chvěl jsem se; — však tys jako syna
přijala mne v náruč svoji, —
— to žal každý upokojí.

Vrhl jsem se na kolena,
a má duše posilněna...
Na jak dlouho?! — Tady zase
smutek v prsa zarývá se.

Tam je klid, — a tady vřava,
tam je štěstí, — zde bouř dravá...
Proto myslím s pláčem skoro
na tebe, ó svatá Horo! —

V SOBOTU.

Maria! Panno! Jak tě vzývám rád!
Mé myšlenky jsou k tobě obráceny,
den tento úctě tvé je zasvěcený, —
ó kéž bych moh' ti více, více dát!

Hle, v noci temné vstanu častokrát,
a volám tebe nejsladšími jmény, —
a poslouchám, co v ozvěnu dí stěny,
a van co nese nazpět ze zahrad.

Ach, zřím tě! Zřím! Hle, ladně usmívá
a kyne mi nebeská líce tvá, —
a budí ve mně víru, city svaté.

Ach, zřím tě, zřím! — A padá s prsou žal,
a srdce touhou ke ctnostem je jaté...
Maria! Panno! — Jakýs ideál!

OBRAZ PANNY MARIE.

Panno čistá, Panno krásná,
ty jsi zora naše jasná, —
aj, tys moje kotva spasná!

V tváři hvězda míru dlí ti,
nebe se ti v zraku svítí, —
božský jas a čarné kvítí.

A když slovo se rtů splyne,
zní jak ručej, jež se vine
v žírný luh a v háje stinné.

Líce tvé jest poupě vnadné,
které nikdy neuvadne.
nachem hoří, nevychladne.

A tvé svaté, bílé čelo
se jak duha rozestřelo
nad chrámem, jenž tvé jest tělo. —

VYPROS ŠTĚSTÍ NÁM.

Jaká radost, jaké štěstí: —
býti lidem blaha zvěstí,
Spasitele světu nésti!

Jaký žal a jaké hoře,
v srdci hroznych útrap moře —:
s Kristem na Kalvárské hoře!

Jaká čest a jaká sláva
od tisíců se ti vzdává,
že's jim dala lidská práva!

Ó královno, máti lidu,
shlédni v světa toho bídu,
štěstí vypros nám a klidu!

PŘED TVÝM OBRAZEM.

Na obraz tvůj, Maria zíraje,
jsem vytržen a letím výš a výš,
kde jiný život, jiná mluva je, —
v tu mocnou, věčnou, slavnou Boží říš.

I vidím trůn a milliony hvězd, —
tě na trůnu, anděly na hvězdách,
již po nebi jdou, pějíce ti čest, —
jak bílé lodky modrých na vodách.

A zřím ti mnohou starost ve zracích,
— to nad lidmi se zatměl slzou hled,
a slza ta jak okem svým jsem stih', —
co zlatá prška padá na náš svět.

V tvých rukou zřím, hle, samý dar a lék,
jež po andělích na zem skýtáš nám,
zlých synů světa krotíš zášť a vztek,
a věrné své zveš k sobě k výšinám.

Ó bráno nebes! Svatý plamene!
Ty Panno panen! Matko spanilá!
Ach, nevzdal od nás svého ramene,
jež v rány naše balšám sesílá! —

Je mi tak lehko, jasno, veselo,
když pohlédnu v ten hvězdný Boží svět...
Ach, až se skončí téhle pouti zlo, —
chci k dvoru Paní naší zaletět! —

NA PROCESSÍ.

Slunce metá jasné šípy
na luh rozkvetlý, v kmen lípy,
skřivan chutě v poli pěje,
celý kraj se skví a směje, —
jako krásné, šťastné děcko, —
po bouři je svěží všecko.

Po silnici mnoho lidí,
kráčet oko moje vidí,
napřed korouhve a kříže...
Jde to slavný jakýs kníže?
Kam jdou mohutné ty davy,
a proč obnažují hlavy?

Na vršku, aj, věže bílé
ukazují blízkost cíle,
ukazují zvlhlým zrakům,
že se nepovede mrakům
skrýti Pannu, skrýti štěstí,
přivést chodce na rozcestí.

Zástup lidí rychlej' kráčí,
mnohé oko tone v pláči,
mnohá ústa šepcí: »Pane!
Vyslyš srdce utýrané,
posilni mou chabou duši!« —
A krev v žilách čerstvě buší.

Zazněl hlahol: »Tisíckráte
pozdravujem!« — však ho znáte,
ohnivý a chorálový,
krásný, nadšený, vždy nový,
hned jak van zní a hned hřímá
hlahol ten, a mysl jímá.

V zástupu jsou drobné děti
v bílém hávu, ve objetí
mají sošku Boží Matky,
na rtech sídlí úsměv sladký,
planou líce, oči svítí, —
milo na ty květy zříti.

V zástupu jsou dívky svěží,
kterým láska v srdci leží,
hbitě jdou a štěstím září,
že přistoupí ku oltáři,
aby vyprosily blaha
těm, jimž platí pamět drahá . . .

V zástupu jdou starší ženy
v šátek dlouhý oblečeny,
košík nesou, v něm kus chleba,
— málo na cestu jim třeba, —
v hlavě starost, jarost v oku,
zpěv z úst proudí v žhavém toku.

V zástupu jdou statní muži,
jeden k druhému se druží,
navzájem si osud sdělí, —
sok má k soku soucit vřelý,
jde tu manžel opuštěný,
jde tu chuďas povržený.

Už jsou blízko Hory svaté,
výš se tyčí kříže zlaté,
mohutněji bouří píseň,
ze srdce všem padá tíseň,
hlavu před obrazem kloní,
z očí horké slzy roní.

Mnohý zdvihá chromou ruku,
jiný šepce tesknou muku, —
kterou doma zkoušet musí,
jiný zoufalý ston dusí, —
prominutí viny prosí,
kterou dávno v srdci nosí.

Každý hledá utišení
žalů, starostí a vření
srdce vzbouřeného bědou,
množí hlasně nářek vedou,
jiní v dumách jsou a tiši . . .
Máti Boží všecky slyší. — —

Ach, vy matky, české matky,
proste za ty naše statky,
proste snažně svatou Pannu
divotvornou za ochranu,
by nedala zhynout vlasti, —
nad níž vrah zle poutem chrastí.

Ach, vy muži pevných paží,
do nichž krutá rána vráží,
proste sílu, rozum, radu,
byste mohli ztrestat zradu,
byste svorně žíti znali,
zvelebili národ malý.

Ach, vy ladné děvy naše,
nekončte pouti plaše,
proste, aby česká půda
byla na pohromy chuda,
aby láska, ctnost ta hlavní,
věčně mladá, bydlila v ní!

A vy děti, milé děti, —
vám ať prosba ze rtů letí
k trůnu nebes, aby jednou, —
než vám líce stářím zblednou,
— země dočkala se svátku
po tom dlouhém Velkém Pátku!

Proste, byste vzrostly v obry,
by vás duch pronikal dobrý,
byste, než složíte hlavu, —
zřely zlaté vlasti slávu,
byste dočkaly se štěstí. —
jež nám nechce, nechce kvésti!

P. Maria, záštita křesťanův.

BOHUMIL BRODSKÝ

LETNÍ VEČER.

Výměnkář Kocura usadil se na drnové sedátko pod starou hrušku »Kačenku« a dvouletá Baruška v červené sukničce a košilce schoulila se mu do klína. Pokukovala po svých dvou starších sestrách a divokém bratru Jendovi, kteří dosud horlivě si hráli pod okny, dělajíce zahrádky, rybníčky a polní kamna, jak to odkoukali od pasáků. Hrála si před tím s nimi, třeba ji odstrkávali a posměšně její nevědomost a nešikovnost kárali. Byla svrchovaně spokojena a její drobná dušička nevycházela z údivu. Ale náhle ji všecko omrzelo, únava se jí zmocnila a sotva dědoušek se objevil ve dvířkách zahrady, rozběhla se k němu jak uměla. Měl čas ji zachytit, když už padala, a zvednuv ji těžce, přivinul ji k své propadlé hrudi. Otočila buclatou ručičku kolem jeho hrdla, spokojeně vydechla a když se dědoušek posadil, položila ospalé hlavu na jeho rameno. Pohladil ji po rozcuchaných vláskách, zavolal na děti, aby tuze nekřičely a hledaje po kapsách, nahmátl růženec.

Slunce už zapadlo, ale dosud bylo světlo. Obloha na západě hořela krvavou záplavou. Výměnkář přelétl starostlivým pohledem oblohu a zavzdychal. To znamená větry. Bože, Bože, ještě větry! A kdyby aspoň po nich přišel déšť! Ale letos jakoby příroda obrátila všechny zákony vzhůru nohama. Přijdou větry, které vysuší každou krůpěj rosy a sotva pominou, slunce se vyhoupne do běla rozžhavené a pálí a ničí, až lidé i dobytek znojem padají. Z té bezeskvrnné oblohy jakoby zkáza se na zem dívala a jakoby cosi strašně nelítostného železným krokem se blížilo.

Růženec visel nehybně v prstech dědouškových. Stařec schýliv maličko hlavu, zadíval se do spálené trávy. Starost o hospodářství ho přepadla.

Nosil ji sice stále v sobě jako věčný neklid, ale vedle ní bývala naděje, že zlé pomine, že zase škody se nahradí a země-živitelka nebude necitelnou macechou. Od útlé mladosti brázdil zděděná role, sblížil se s nimi, jakoby byla živoucími bytostmi, přilnul k nim jako ke svým nejupřímnějším přátelům. Křepce a bez únavy chodil v letech mladosti a mužnosti za pluhem, pozoruje vesele rozjiskřeným pohledem, tučnou prst, jež s tichým šumotem rozhrnovala se pod blýštícím se plechem, mocným, odměřeným rozmachem ruky rozsypával zlaté těžké zrno a každý jeho krok v bořící se zemi, každá krůpěj potu, jenž se mu sléval na osmahlé čelo, jakoby mu přinášely radostný klid. Co myšlenek se mu při práci vystřídalo v hlavě, kolik starostí roznosil po svých polích, co odhodlání a pevných záměrů vzklíčilo, když kladl v nadýchanou prst semeno, od něhož čekal chléb. A nebyly to starosti malé. Devět dětí jako schůdků na jeho práci čekalo, devět krků dychtivě žádalo potravy, devět bytostí stálo za jeho zády, aby je zaopatřil. Oh, oh, měla jeho ruka co dělat, musila země-živitelka štědře vracet úrodu, aby je vyživil, aby jim dospělým vlastní hnízda stavět pomáhal, aby s jasným pohledem a čistým svědomím se mohl vracet pod svou střechu.

Pravda, žena mu pomáhala. Tak si ji nyní představil věčně neklidnou, věčně starostlivou, za tmy uléhající a za tmy vstávající. Celé stavení jí bylo plno, všeho se chápala, když bylo zle, i na pole doběhla, všem vyhověla. Pro vlastní starost její práce necenil, nerozuměl jejím ulekaným pohledům, když někdy rozmrzen, příkře se rozkřičel, když podléhaje někdy nevinné hrdosti, do hospody zašel a tam míru přebrav, domů se vracel divně rozkuráženy, tvrdý a panovitý. Až potom, když do statku se mladá nevěsta nastěhovala a on se ženou do výměnice se stěhoval, jakoby se teprve se ženou po druhé a do opravdy seznamoval. Sice mladé hospodyni hany nebylo, dobře se s ní snášeli, ale jemu vždy určitěji se v mysli upínalo přesvědčení, že jen jedny ruce byly schopny vést vládu ve statku, a to že byly ruce jeho ženy.

Teď také chápal, co znamenaly její vzdechy a její modlitby, teď jakoby se díval dál a nacházel pramen, odkud čerpala sílu ke své překotné a neúmorné práci. Když druhdy za nedělních odpolední přecházíval s ní kolem polí a viděl, kterak skrytě její rty se pohybují a »Zdrávasy« růžence pokradmu odříkávají, nemohl se ubránit útrpnému úsměvu. K čemu taková starost, napadalo ho rozjařeně. Sám jsem oral, sám hnojil, kypřil, rozséval, nikdo v celé vsi svých polí lépe si nehledí, a proto není třeba se lekat. Bude úroda, bude. A žena rozumějíc jeho rozsvíceným pohledům, jen více hlavu klopila a zaň se krčila — — —

Pramen myšlenek dědouškových byl přetržen. Od lesa nade vsí sbor hlasů zanotil píseň. Nadzvedl hlavu, ohlédl se po dětech, ale ty už prokloužly dvířkami a jako myšky cupaly úzkou cestou mezi statky ven do polí. Pevněji přitiskl Kocura zrnka růžence a ztajiv dech, naslouchal.

U kapličky pod lesem už několik týdnů scházela se ves. Ničící vedro hubilo jejich role, sežehovalo osení, přinášelo zkázu. Hladový dobytek řval ve stáji, studně vysýchaly, louky zhnědly, jeteliny se ztratily a rozpukaná země jakoby se proměnila v rozžhavenou hmotu. Hlad a bída tloukla na statky. Nikdo nebyl vyjmut, ať dobře či špatně oral, ať hnojil či nehnojil, ať se přičiňoval nebo zahálel. Zoufalá hrůza seděla na zpocených čelech a nesmírná únava ochromovala svaly. Jako po vymření byla ves. Ani ptáci nezpívali, ani květinka nezakvetla a listí stromů zaprášené a ovadlé padalo jako v podzimu. Už nezněla hospoda smíchem, už nechodila chasa za večerů po humnách, aby krátila si odpočinek výskotem a škádlením. Už ani

k obloze se nedívali, aby pozorovali západ slunce a útvary oblaků. Všecko je zklamalo, všechno opustilo. Jak vtělená zkáza letěly žhoucí paprsky po celých krajích a ničily, co žilo a se zelenalo.

Jen ta kaplička u lesa stala se jim bližší. Od staletí tam stávala ve stínu lesa a snivě se dívala do kraje, jenž před ní se rozběhl až k dalekým obzorům. Bývala léta, že nikdo ji nevyrušil z tesknéhо klidu, že jen někdy mimojdoucí na okamžik se zastavil, pokřižoval, chvatně zbožný povzdech k nebesům vyslal a zase spěchal za vlnobitím života. Neumělou rukou namalovaná Madonna s Dítkem v náruči jakoby trpělivě čekala, že snad přece někdo přijde, kdo bude potřebovat její útěchy. Ale lidé orali a sili, hlasně zněl rachot vozů svážejících úrodu, vysoko jásal křik dětí a smích chasy. Jen u kapličky bylo ticho a šumot lesa jakoby zpíval ukolébavku Jezulátku.

Dědoušek Kocurů si vzpomněl, že u kapličky už nebyl několik let. Zapomněl na ni, nic ho k ní netáhlo, ale teď, teď by rád k ní. Jakoby ho k ní vábil stín jeho zemřelé ženy, jakoby šel rád za šepotem jejích bezmasých rtů, odříkávajících pokorně své »Zdrávasy«.

V jásavém tempu rozléhala se od lesa píseň: »Chválu vzdejme«. Její vysoké tóny jako perly padaly do chvějícího se vzduchu. Jasné hlasy děvčat a žen daleko letěly přes les i ves a temné hlasy mužů úpěnlivě pojily se k rhytmickému chvalozpěvu. A když na konci každé sloky zavzněl refrain:

Maria, Maria, dennice vítězná,
Maria, Maria, lilie líbezná,
oroduj za nás, Matko, v každý čas,
Královno nadhvězdná!

jakoby tento výkřik letěl vysoko k azurové obloze, na kterou zvolna padal jemný závoj soumraku.

Ku podivu, kde brali zápal a nadšení, čím elektrisovala se jejich umdlená, vysílená nitra, vyprahlá hrdla, zmučená srdce! Smutně a zoufale ozývaly se jejich modlitby mezi jednotlivými slokami, ale sotva Mariánskou píseň zanotil třaslavý hlas starého zpěváka, jakoby cosi zrosilo jejich duše a pozvedalo jejich zmučené mysle.

Dědoušek mimoděk zapomněl odříkávat své »Zdrávasy«. Jakási sladká, veliká důvěra rodila se v jeho vyhaslé hrudi. Jeho hlava se vztyčovala a očima hledal hvězdu večernici. Za tou dlí jeho žena a jistě že tu chvíli se dívá na ves, na něho, na rodná pole a jistě že sladké Královně nebes také zpívá píseň, kterou by ji naklonila, aby přímluvou zachránila zoufalý lid. Od lesa zněla sloka:

Chraň nás, Matko nejmilejší,
na obtížné pouti zdejší,
zahynouti nedej dětem,
které pustým bloudí světem.

Dědoušek polohlasně zpíval s sebou a jeho dutý, třesoucí se hlas probudil Barušku, jež mu na rameni usnula. Otevřela udiveně své čisté pomněnkové oči, podívala se na zpívajícího dědouška a nakloniviši se k němu, bojácně šeptala: »Já bych pila.« Kývl hlavou, dozpíval sloku a potom těžce povstav, odnášel dítě do statku. Ale ještě cestou v jakémsi radostném a hluboce věřícím vytržení pobroukával si refrain: Maria, Maria, dennice líbezná!

ANNA MARIA V STARŠÍM ČESKÉM UMĚNÍ VÝTVARNÉM. — NÁSTIN MARIANSKÉ IKONOGRAFIE. SESTAVIL DR. ANT. PODLAHA.

Vystihnouti ideál Rodičky Boží, aneb aspoň s některé stránky jej výrazně zachytiti a znázorniti — tot bylo ode dávna jedním z nejpřednějších úkolů a nejvyšších cílů křesťanského umění výtvarného. Jak vděčný, ale spolu i těžký úkol! Vytvořiti obraz dívky, obraz ženy, ale obraz takový, aby tlumočil dosti výmluvně neskonalé hlubiny duševní Té, která byla Pannou Neposkvrněnou, Té, která byla Matkou Boží — nepřesahuje-liž to slabé ty prostředky, jimiž vládne umění výtvarné? Jsou-liž linie dosti krásné, formy dosti ladné a barvy dosti zářné, aby vyjádřiti mohly ideál, jenž tak vysoko povznesen jest nad krásu všeho smyslného světa? Než přece pokusilo se křesťanské umění o tento úkol, jenž přesahoval jeho síly. Nedostatky doplňovala dobrá vůle: umělec, jenž tvořil obraz nebo sochu Madonny, zajisté z pokladu svého talentu vynésti hleděl skvosty nejzářnější.

I u nás, v naší vlasti, tomu tak bylo. Mezi nejkrásnějšími poklady našeho umění přední místo zaujímají právě výtvory věnované ideálu Mariánskému. Dosud obdivujeme se těmto krásným dílům, ale o málokterém z nich víme, kdo je zhotovil. Jména umělců dávno již upadla v zapomenutí, ale výtvory jejich dosud rozněcují tisíce v náboženské i umělecké nadšení ...

A přece zachovaly se nám pouhé nepatrné trosky a zbytky toho, co krásného ve vlasti naší bylo vytvořeno ke cti Rodičky Boží! O přemnohých jen skoupé zmínky v inventářích zachovaly nám tu a tam chudičkou zprávu. Tak inventář chrámu sv. Víta v Praze z konce XV. stol. uvádí osmnáct obrazů Mariánských, jež přetrvaly bouře husitské, a z těchto osmnácti zachovaly se nám jedva dva ... A nebylo to ani výhradně obrazoborství Skultétovo, jež je zničilo, nýbrž i slohová nesnášelivost dob pozdějších, ano ještě i dob nepříliš od nás vzdálených! A přece již i lakonické zmínky prosaického inventáře dávají nám tušiti díla umělecká prvého řádu.*)

A podobně vandalsky jako s oněmi obrazy, nakládáno bylo i se sochami, drobnomalbami a výšivkami Mariánskými.

Než přece nám z bývalého bohatství uměleckého zbylo dosti, abychom utvořiti si mohli jasný obraz o tom, kterak Panna Maria ve starším umění českém byla zobrazována.

* * *

*) »Tabula b. Virginis, quam sanctus Lucas depinxit. Tabula, in que misericordia Domini et beata Virgo, quam Škrzitek pinxit. Tabula beatae Virginis cum XII. rotulis pulcra, quam paniczii depinxerunt, in quibus rotulis sunt quatuor patroni et quatuor evangelistae. Tabulae duae lamentatoriae, decoratae lapidibus, una cum gladio et secunda sine gladio; imago beatae Virginis, tenens puerum et in pectore habens lapidem citrinum et in circuitu plures lapides, quae exponitur in capella s. Wenceslai. Tabula cum imagine b. Virginis cum puero, cum duobus angelis ... Alia tabula maior cum imagine beatae Mariae Virginis et quatuor angelis ... Duae tabulae lamentabiles beatae Virginis sub cruce etc.« Srov. »Chrámový poklad u sv. Víta v Praze«, str. LXXXVII.—LXXXVIII.

MADONNA KOSTELA SV. ŠTĚPÁNA V PRAZE. (XIV. stol.)

Jako *útlá dívenka* zobrazována bývala Panna Maria, ana sedí na klíně matky své Anny. Jakýmsi anachronismem přidávalo staré naše umění na klín sv. Anny také Ježíška. A tak vidíme na těchto obrazích sv. Annu, kterak na klíně nebo na rukou svých chová dvě dítky: Pannu Marii a Ježíška.

Toto znázornění, nyní neobvyklé, bylo ve stol. XIV.—XVI. velmi oblíbené. Vlachové nazývají takovéto obrazy »S. Anna metterzia«, Němci »St. Anna Selbdritt«. Staročeský název těchto obrazů se nezachoval; nepochybně nazývány byly: »Sv. Anna samotřetí«.

Nejstarší takové vyobrazení vyskytá se v nádherném missálu Olomouckého biskupa Jana ze Středy (1264—1380), který se chová v knihovně metropolitní kapituly Pražské. Sv. Anna drží Pannu Marii na klíně, a tato opět na klíně svém Ježíška. (Viz obr. 1.)

Ve hřbitovním kostele sv. Štěpána u Mýta jest obraz tabulový (viz

Obr. 1. Sv. Anna „samotřetí".

obr. 2.), znázorňující rovněž sv. Annu »samotřetí«, a to tak, že drží na pravici Ježíška, na levici Pannu Marii. Obraz tento pochází ze století XVI.*) Podobně zobrazena jest sv. Anna »samotřetí« na stěně kostela sv. Jana Křtitele v Jindř. Hradci.**)

Poklad chrámu Svatovítského v Praze chová ze stříbra tepané poprsí zpodobující sv. Annu s Pannou Marií a Ježíškem. Panna Maria, sedící na levé ruce světice, zobrazena jest jako mladistvá dívka v dlouhém šatě, s rukama k modlitbě sepjatýma se zbožným výrazem v útlé tvářince. Ježíšek, vzadu podpírán jsa pravou rukou sv. Anny, stojí rozkročen na jejím klíně, pravou ručku maje k žehnání pozdviženu, v levé pak drže světovou kouli s křížkem.***)

Velice často zobrazováno bylo »*Zvěstování Panny Marie*«. Ve století XIV. a XV. nejčastěji zobrazován byl tento děj takto: Panna Maria stojí s rukama na prsou skřížených; před ní klečí anděl pravici jako ku přísaze maje pozdviženu, v levici pak drže pásku s nápisem: »Ave, gratia plena;

*) Srv. »Soupis okr. Rokycanského« str. 57.
**) Braniš, Dějiny středověkého umění v Čechách II., 75.
***) Viz »Chrámový poklad u sv. Víta v Praze«, str 211. a tab. 27.

Obr. 2. Tabulový obraz sv. Anny „samotřetí“ v kostele sv. Štěpána u Mýta.

lominus . . .« Tak nalézáme děj ten zobrazen v t. zv. »žaltáři Roudnickém« terý nyní v kapitulní knihovně Pražské se chová a z druhé polovice XIV. století pochází. Na obraze tom spatřujeme mimo to nahoře tvá

Obr. 3. „Zvěstování Panny Marie" v žaltáři Roudnickém.

Boha Otce a před ní holubici, u nohou pak Panny Marie vásu s liliem dvě malé postavičky klečících mnichů-augustiniánův. (Viz obr. 3.)

Podobným způsobem zobrazeno jest »Zvěstování Panny Marie« v mis

Obr. 4 „Zvěstování Panny Marie" v missálu Václava z Radče.

sálu kanovníka Václava z Radče, chovaném rovněž v kapitulní knihovně Pražské (viz obr. 4.) a pocházejícím z let 1379—1417. V »Mariale« téže knihovny ze století XV. nalézáme podobné zobrazení, ale mnohem jednodušeji provedené; Panna Maria oděna jest prostým rouchem v jednoduché jen záhyby složeným; anděl jest bez křídel. (Viz obr. 5.) Neobvyklým způsobem zobrazeno jest »Zvěstování« ve zmíněném již missálu Olomouckého biskupa Jana ze Středy: sv. Panna sedí na stolci, při němž stojí pultík s rozevřenou knihou; před ní klečí anděl, podávaje jí — zapečetěné psaní! *)

V antifonáři Arnošta z Pardubic spatřujeme v jedné iniciálce Pannu Marii v baldachýnovém stolci sedící, před ní pak na lupenu z iniciály vybíhajícím klečícího anděla s pravicí ku přísaze pozdviženou ale bez nápisové blánky.**) Mezi vzácnými nástěnnými malbami kostela Libišského, pocházejícími ze sklonku XIV. století, nalézáme také »Zvěstování Panny Marie«: v pravo sedí sv. Panna s rukama na prsou skříženýma na baldachýnovém stolci před pultem, na němž leží rozevřená kniha; z levé strany přichází anděl pravici jako ku přísaze maje pozvednutu a v levici drže

Obr. 5. „Zvěstování Panny Marie" v „Mariale" kapitulní knihovny.

*) Viz »Chrámový poklad u sv. Víta v Praze« tab. 63. a »Soupis knihovny kapitulní« obr. 31.

**) Viz »Soupis knihovny kapitulní« obr. 271.

nápisovou blánku.*) V missálu Benedikta z Louky z r. 1483, jenž náleží k nejpřednějším skvostům bibliotéky Strahovské, jest »Zvěstování« zobrazeno takto: Panna Maria prostovlasá, knihu v pravici držíc, sedí na sedadle, nad nímž pozadí tvoří pestrý koberec. Před Pannou Marií vídíme klečícího anděla řasnatým rouchem oděného, jenž oběma rukama drží pásku s nápisem »Ave gratia plena, Dominus tecum«. Později znázorňována byla ve výjevu »Zvěstování« Panna Maria klečící na klekátku. Tak na nástěnné malbě v hradu Žirovnici z r. 1490, kde malíř k umístění obrazu »Zvěstování« užil velmi dovedně špalet dveřních. Po pravici vchodu spatřujeme klečící Madonnu na klekátku, naproti pak anděla, jenž prstem vztyčené ruky ukazuje k blánce, na níž čtou se slova »Ave gracia plena«.**) Rovněž tak na oltáři v Chudenicích, ozdobeném vzácnými tabulovými obrazy české školy malířské z r. 1505, viděti jest Pannu Marii klečící u nízkého pultu, na němž leží rozevřená kniha; před ní pak anděl držící v levici žezlo, kolem něhož vine se blánka s nápisem »Ave gratia plena«, a pravicí k ne-

Obr. 6. „Zvěstování Panny Marie" na zvonech zvonaře Brikcího.

besům ukazující. K hlavě Madonny přilétá holubice, jejíž hlavička svatozáří jest obklopena. Uprostřed obrazu jest erb Černínský. ***)

Přímý vliv Dürerův jeví se na krásném reliefu, jímž slavný zvonař mistr Jaroš z Brna ozdobil největší svůj zvon »Zikmund« u sv. Víta v Praze z roku 1549†) a jehož po něm v menším měřítku užíval na zvonech svých neméně slavný zvonař Brikcí (viz obr. 6.), jako na př. na zvonu v Chorušicích z r. 1560,††) na zvonu v Dřínově z r. 1565†††) a j.

*) Viz »Soupis okresu Mělnického«, tab. IV.
**) Pam. arch. XIX, 483.
***) Srvn. »Soupis okresu Klatovského«, str. 30.
†) Srvn. *K. B. Mádl* v »Pam. arch.« XVI (1895), str. 705 a 706.
††) Srvn. »Soupis Mělnicka«, obr. 79.
†††) Srvn. »Soupis Slánska«, str. 26.

Obr. 7. „Slovo tělem učiněno jest". Vyšívání z konce XIV. století.

Ojedinělým snad jest zobrazení *Početí Slova v lůně Panny Marie*, provedené mistrným, podivuhodně jemným vyšíváním na kasuli chrámu Rokycanského z konce století XIV. (Viz obr. 7.) Panna Maria sedí pod baldachýnem; z pravé strany přilétá holubice jakožto symbol Ducha svatého; na požehnaném lůně Bohorodičky ve svatozáři spatřujeme maličké nemluvňátko — Slovo tělem učiněné.*)

Teprve zase na konci XVIII. stol. setkáváme se s obrazem, představujícím Pannu Marii ve stavu požehnaném. Jest to známý obraz Panny Marie Karlovské, zhotovený roku 1697 malířem Janem Jiřím Heintschem. — Častěji bývalo zobrazováno *Navštívení Panny Marie*, a to způsobem rozmanitým. Ve zmíněném již missálu Benedikta z Louky z r. 1483 nalézáme výjev ten v jedné iniciále takto zobrazený: Sv. Alžběta s bílou loktuší na hlavě, kolem boků majíc pás, na němž zavěšen veliký klíč, podává obě ruce na přivítanou Panně Marii, která zobrazena jest prostovlasá, s dlouhými, až na zem vlnitě splývajícími vlasy.**) — Velice cenný jest staročeský tabulový obraz »Navštívení Panny Marie«, jejž chová ve svém majetku pan architekt A. Wiehl v Praze. Obraz tento, z konce XIV. stol. pocházející, opatřen jest charakteristickým pro staročeské obrazy plochým rámcem, na němž namalo-

*) Srvn. »Method« roč. 1896; »Památky výtvarné z československé výstavy národopisné r. 1895« tab. 14, »Soupis okr. Rokycanského«, str. 104.

**) Viz »Památky arch.« XIX st. 377 a tab. XXXII.

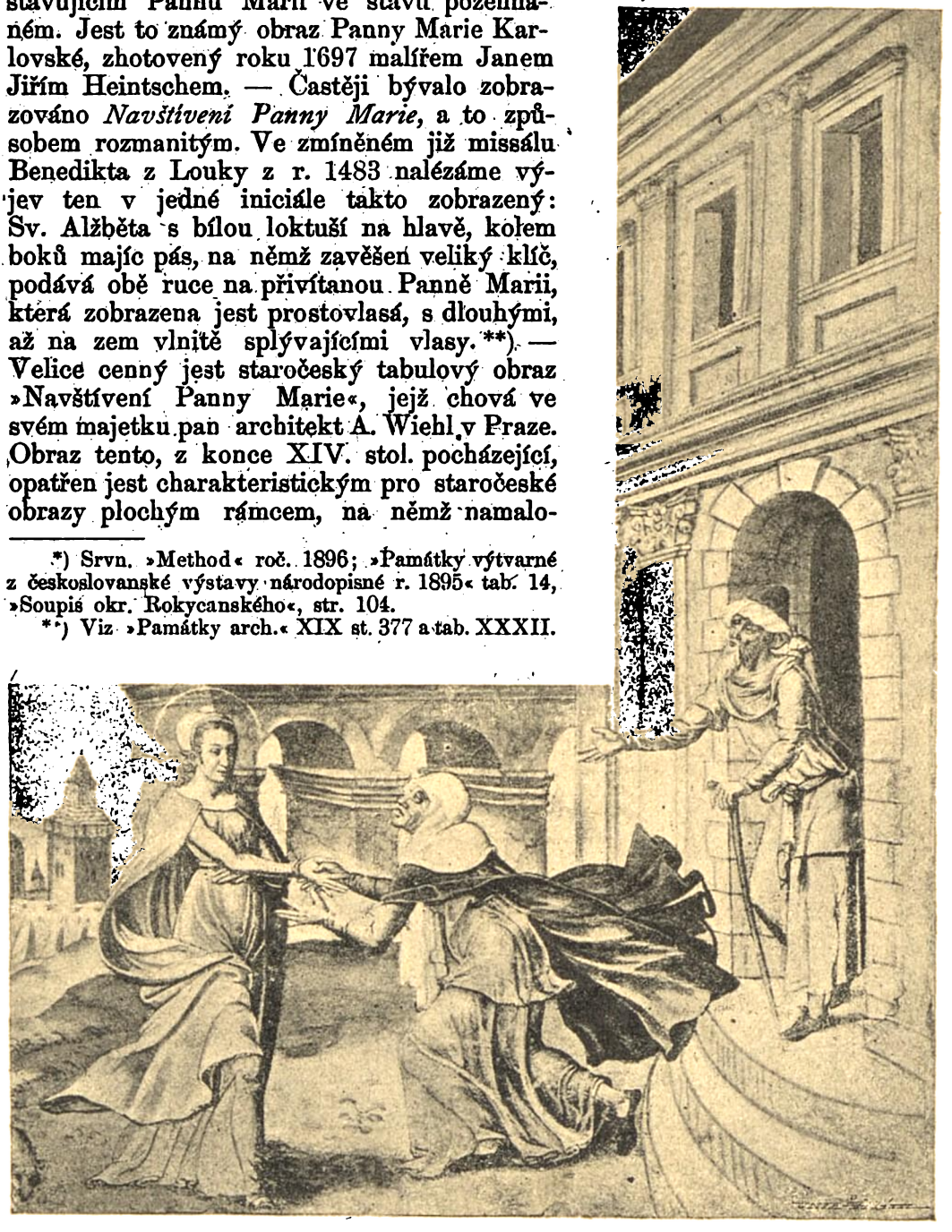

Obr. 8. „Navštívení P. Marie" v graduálu Chrudimském.

vány jsou drobné postavy andělů, světců a světic. Na obraze samém jenž malován jest na zlacené půdě, znázorněno jest setkání se Panny Marie se sv. Alžbětou; po stranách stojí sv. Dorota a sv. Kateřina. Při dolním okraji jest drobná postava kteréhosi člena rodiny pánův ze Švamberka, znatelná dle rodinného znaku. *)

Živěji a dovedněji znázorněno jest »Navštívení« v českém graduálu literátů Chrudimských z doby kolem roku 1570. (Viz obr. 8.) Panna Maria, štíhlá, mladistvá postava, přichází právě k domu Zachariášovu. Jí spěchá vstříc sv. Alžběta, shrbená již stařenka, a ze dveří domu, o berli se opíraje vychází i Zachariáš uvítat vzácného hostě. **)

Panna Maria v okamžiku po narození Páně líbezně zobrazena jest v missálu kanovníka Václava z Radče: svatá Panna se sepjatýma rukama klečí před narozeným nemluvňátkem, jež osel a vůl dechem svým zahřívají. (Viz obr. 9.) Podobný obrázek nalézáme v jiném missálu z poč. XV. stol. Pražské kapitulní knihovny: tu nemluvňátko pravou ručkou žehná matce své klečící. ***)

Podobný výjev znázorňoval onen proslulý obraz, jejž P. Dominik r. 1620 ve Strakonicích nalezl od protestantů zneuctěný, a jímž na Bílé Hoře vojsko císařské k statečnosti povzbuzoval. Na obraze tom, pocházejícím patrně ze století XV., viděti bylo Pannu Marii před novorozeňátkem klečící; za ní stál sv. Josef, drže v pravici svítilnu; v pozadí za položzíceným obloukem viděti bylo dva pastýře a výhled do krajiny. †)

Velice často setkáváme se v miniaturách českých s obrázky, představujícími *Pannu Marii přijímající s Ježulátkem hold sv. tří králův.* Panna Maria bývá tu zobrazena sedící s korunou na hlavě, majíc Synáčka svého na klíně a s přívětivým úsměvem hledíc na klanějící se krále. Tak v missálu biskupa Olomouckého Jana ze Středy (viz obr. 10.) a v missálu Benedikta z Louky. ††)

Nejvíce jímala mysl lidskou něžná *láska mateřská sv. Panny k božskému dítku.* A odtud vzniklo tolik těch krásných obrazů a soch, znázorňujících *Pannu Marii jakožto matku, zabývající se dítkem svým.* Právě do těchto obrazů vloženo nejvíce něžnosti a krásy, neboť umělci naskytovala se zde příležitost zpodobiti nevinnost panenskou a vroucí lásku mateřskou. I výtvarné umění české do těchto obrazů vložilo všechnu sílu a vřelost svou.

Většinou jsou to obrazy, nepředstavující Pannu Marii v celé postavě, nýbrž jen poprsí její anebo postavu po kolena.

Ve velikém, na pergamenu psaném kancionálu latinském, jejž pro chrám Svatovítský zhotoviti dal svaté paměti arcibiskup Arnošt z Pardubic, nalézáme v jedné iniciálce krásný obrázek Panny Marie s Ježíškem. Panna Maria znázorněna jest tu sedíc, oděná rouchem s hlavy splývajícím, pod hrdlem spjatým; na klíně jejím sedí Ježíšek, ovinující pravou ručku kolem jejího krku; Panna Maria rukama něžně tiskne jej ve svém objetí. Matka i božské dítko s láskou pohlížejí sobě navzájem ve tvář (viz obr. 11.).

*) Srvn. »Vlast« 1895—96 str. 1008.

**) Srvn. Dr. Kar. Chytil »Český graduál literátů Chrudimských«, 1898, str. 12. a tab. IX.

***) Soupis knihovny kapitulní, obr. 254.

†) Zachovalo se několik kopií tohoto obrazu u Panny Marie Vítězné na Malé Straně, v kostele na Svaté Hoře) a několik rytin. Bohatá sbírka Strahovská chová mimo jiné rytinu označenou »C. Luna del. Fischer sculp.« s podpisem »Pravé vyobrazení a velkost Panny Marie Vítězné, na němžto nekatolíci Matičce Boží, sv. Josefu a dvěma pastýřům hanebně oči vypíchli. Pomocí toho obrazu bylo dne 8. listopadu 1620 vítězství na Bílé Hoře blíž Prahy v Čechách vybojováno a katolická víra i arcidům Rakouský při koruně zachován.«

††) Pam. arch. XIX., 371 a tab. XXXI.

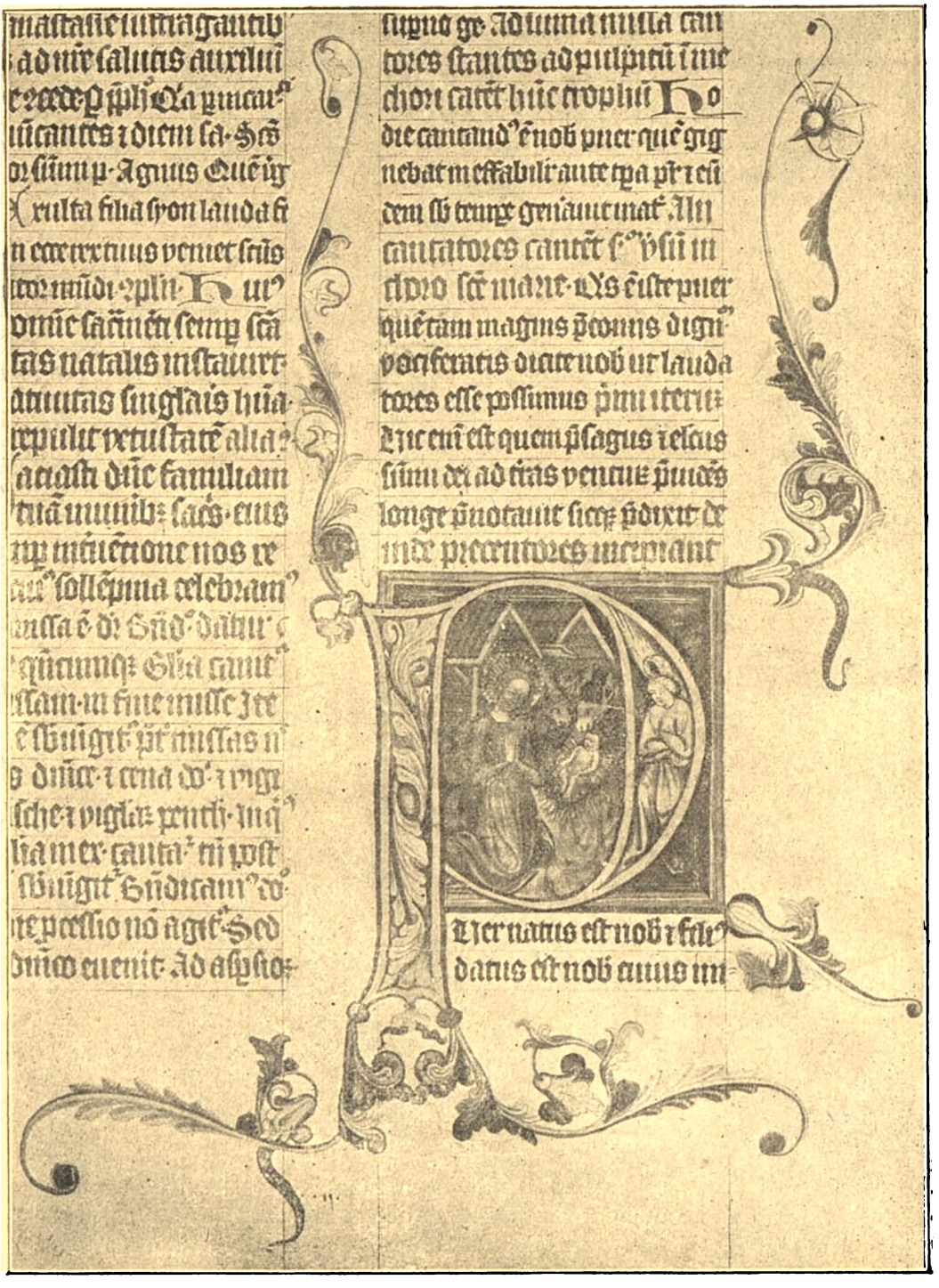

Obr. 9. Narození Páně v missálu Václava z Radče.

Sem náleží řada krásných staročeských Marianských obrazů tabulových z doby Karlovy, jichž ráz co do postavy Panny Marie samé lze vystihnouti těmito slovy: v půvabném okrouhlém obličeji převládají veliké plochy klenutého čela a plných tváří, kdežto jemný rovný nos a pné rty malých úst poměrně jen málo místa zaujímají; oči sklánějí se jakoby v milounké stydlivosti a jsou víčky zpola zakryty; obočí naznačenal jsou toliko jemnou linií, která nezřídka téměř úplně mizí. Obličej má výraz

Obr. 10. Klanění sv. tří králů v missálu Jana ze Středy.

plný nevinnosti a prostoty.†) Obrazů tohoto rázu jest v Čechách značný počet. Ale při zevrubnějším vzájemném jich srovnání postřehneme, že mnohé z nich byly s některými odchylkami provedeny dle jednoho a téhož

†) Srvn. Dr. *K. Chytil*: »Über einige Madonnen-Bilder Böhmens aus dem XIV. und XV. Jahrhundert« v »Mittheilungen der k. k. Central-Commission« 1887, str. XIX—XXV.; *Dr. A. Podlaha* a *Ed. Šittler*: »Vlast« roč. XII., str. 775 a násl.; *Dr. Podlaha*: »Obrazy Marianské v Čechách ze století XIV.—XVI.«, str. 3.

MADONNA ZBRASLAVSKÁ (z konce XIV. stol.).

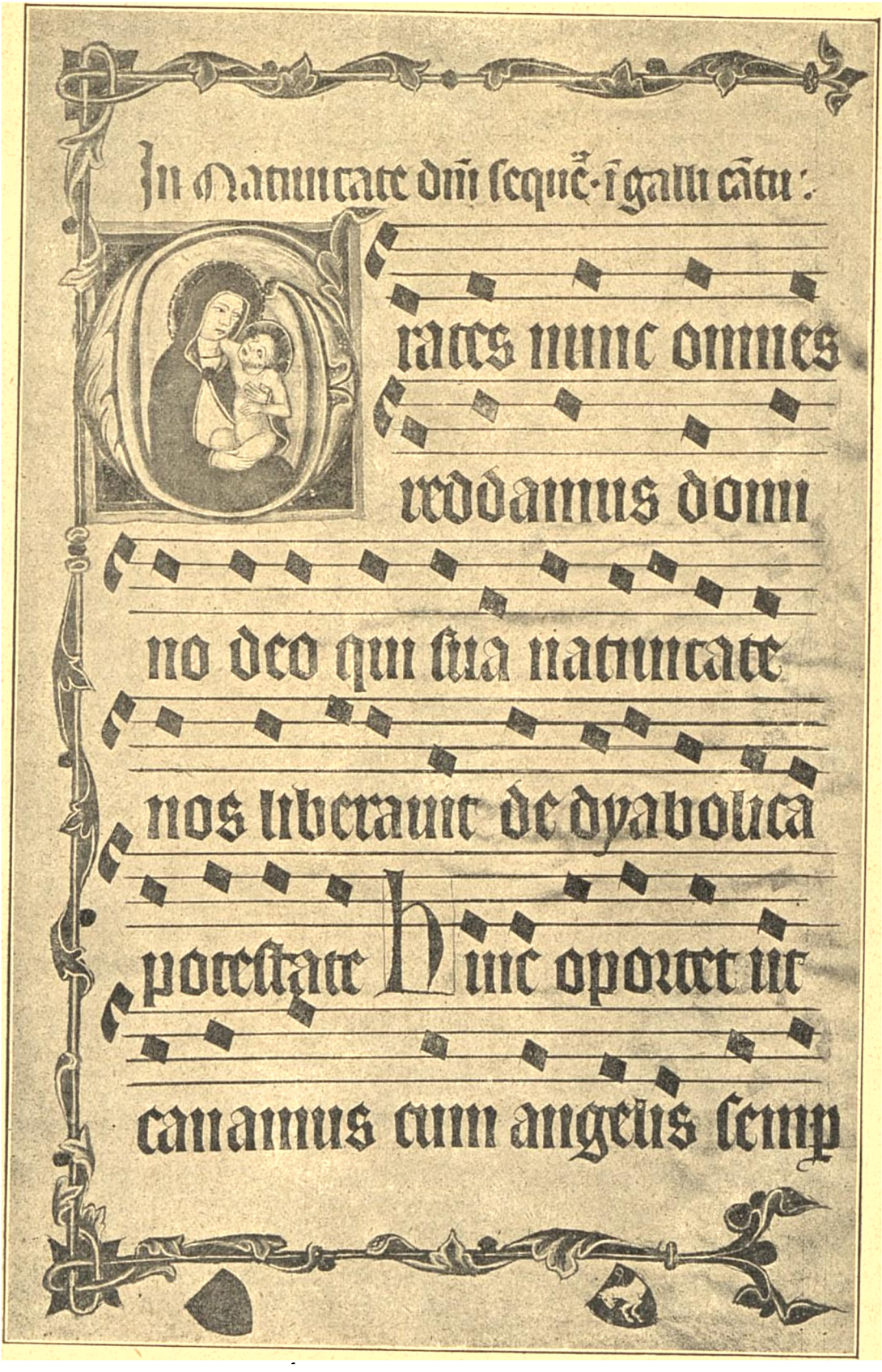

Obr. 11. Madonna v kancionálu Arnošta z Pardubic.

vzoru. A shledáme posléze *čtyři* takovéto vzory, totiž: Madonnu *Vyšebrodskou, Zbraslavskou, Zlatokorunskou* a *Doudlebskou.*

Obraz kláštera *Vyšebrodského* představuje Pannu Marii s korunou na hlavě, sklánějící se k levé straně směrem k božskému dítku svému, jež na rukou drží. Zpod koruny splývá jí s hlavy řasnatá rouška na ramena. Plášť její spjat jest pod hrdlem ozdobnou sponou. Ježíšek, mile se usmívaje, vztahuje ručky své k tváři své Matičky. K obrazu Vyšebrodskému jakožto ke vzoru svému přimyká se celá řada jiných obrazův. Nejlepším a nejstarším z nich jest Madonna kostela sv. Štěpána v Praze. Pozdějšími, ze stol. XV. pocházejícími kopiemi obrazu Vyšebrodského jsou: Madonna Jindřichohradecká, obraz bývalého kláštera dominikánského v Budějovicích, obraz Třeboňský, Krumlovský a Roudnický (tento poslední z r. 1513).

Madonna *Zbraslavská* jest po Čechách rozšířena v přehojných starých kopiích, jež nalézáme nejen v kostelích, nýbrž i v příbytcích soukromých. Svědčí to o veliké oblibě, jíž se obraz ten právem těšil. Jestiť to obrázek prostomilý. Madonna nadmíru jemné, jakýmsi trpce bolestným přídechem provanuté tváře, oděna jest podobným způsobem, jako Madonna Vyšebrodská. Na pravé ruce její sedí Ježíšek, oděný těsně přiléhající košilkou. Pravicí tiskne k sobě ptáče, jež s rozestřenými křídly k němu se tulí. Levici klade do ruky Matky své, pohlížeje k ní s úsměvnou tváří, jakoby ji vytrhnouti chtěl z tesknéhо zamyšlení. Obraz tento, pocházející ze sklonku století XIV., jest výtvor umění domácího, ač ovšem lze v něm postřehnouti koloristické reminiscence na mistra z Vlach k nám přišlého, Tomáše z Mutiny (z Modeny), od něhož zachovaly se nám dva krásné obrazy na Karlštejně, rovněž poprsní, znázorňující P. Marii s Ježíškem v náruči.

Obrazu Zbraslavskému blíží se rázem svým Madonna obrazárny Strahovské, která rovněž jeví známky řečenému malíři vlastní, takže byla za jeho dílo pokládána. Není však tak jemná, jako Madonna Zbraslavská. Ježíška, jenž rovněž s ptáčetem si pohrává a průhlednou košilkou jest oděn, zobrazil umělec v prudkém neklidu tílka. Také výraz tváře Madonniny není tak ušlechtilý, jako při Madonně Zbraslavské. Strahovský obraz klásti možno asi na počátek XV. století.

Prototypem třetí skupiny jest krásný obraz kostela *Zlatokorunského.* Madonna nakloněna jest tváří k levé straně a nese Ježíška šikmo na loktech. Zcela nahé Jesulátko obráceno jest k divákovi, hledíc naň plnou tváří z obrazu a pozdvihujíc levou ruku jako k žehnání. Jest to obraz plný vážné zbožnosti, jenž tudíž nalézal veliké obliby a často byl napodobován. Zachovalo se dosud několik rovněž velmi pěkných obrazů dle něho zhotovených; jsou to zejména: dva obrazy metropolitního chrámu sv. Víta v Praze, z nichž jeden v pokladnici, druhý v sakristii se chová, dále obraz děkanského chrámu v Písku, obraz klášterního chrámu ve Lnářích a Madonna chrámu Týnského v Praze (nyní v městském muzeu Pražském).*)

Obraz Zlatokorunský v kovu jakožto relief provedený — toť památná *Madonna Staroboleslavská.* (Viz obr. 12.)**)

---

*) Srvn. *Dr. A. Podlaha*: »Obrazy Marianské v Čechách«, str. 3—6.

**) Srvn. *Dr. A. Podlaha*: »Sochy a skulptury Marianské v Čechách«, str. 5—8. Zajímavo jest, že s Madonnou Zlatokorunskou a tudíž i Staroboleslavskou shoduje se co do celkové komposice obraz Panny Marie, jejž r. 1619 malovati dal šlechtic Corlis z Mantovy pocházející, kterýžto obraz, na němž se i dárce sám dole zobraziti dal, chová se v kostele u sv. Tomáše v Praze. Obrazu toho zachovala se rytinka od F. L. Schmitnera s podpisem: »Wahre Abbildung der sogenanten Schönen Mariae, welche Compagnonus von Corlis, ein Mantuaner, 1619 malen lassen und von der Zeit an in der Kirchen bei S. Thomas zu Prag andächtig verehret wirdt«. (Knihovna Strahovská.)

MADONNA V POKLADNICI CHRÁMU SVATOVÍTSKÉHO V PRAZE
(z prvé pol. XV. stol.).

Obr. 12. Madonna Staroboleslavská.

Obr. 13. Madonna v missálu Jana ze Středy.

Zvláštní typ staročeských Madonn tvoří *Madonna Doudlebská*. Panna Maria drží Ježíška na pravé ruce; levou ruku má dlaní vzhůru vodorovně před sebe vztaženu. Tvář Bohorodičky, poněkud k levé straně skloněná, jest oválovitá, s dlouhým, rovným nosem a s velice malými ústy. Oči hledí s obrazu klidně před sebe. Čelo jest skoro úplně zakryto tmavomodrým šatem, ve svislé záhyby upraveným, jímž hlava jest zahalena a jenž, pod hrdlem jsa spjat, zahaluje pak jako plášť celé tělo Panny Marie. Okraje roucha toho ozdobeny jsou jednoduchým ornamentem. Rouchem stejně zbarveným a stejným vzorkem na okraji ozdobeným přioděn jest také Ježíšek, jenž pravou ruku má vztaženu k Matce své, pozvedaje dva prsty jako ku přísaze, kdežto levou ruku opírá o knížku kolmo na koleně jeho stojící. V levém dolejším rohu obrazu nachází se drobná postava mnicha, jenž v sepjatých rukou drží pásku vzhůru se vinoucí s nápisem gotickou minuskulí provedeným: »Ora pro nobis, sancta Dei genitrix.« Obraz Doudlebský dlužno klásti do druhé polovice XIV. stol. Motiv Madonny Doudlebské jeví Madonna v Kamenném Újezdě z XV. stol.; Panna Maria má tu na ruce jablíčko. Zajímavo jest, že Madonna Doudlebská shoduje se zcela s Madonnou Piekarskou, jejíž kopie v Čechách rozšířily se hojně kolem r. 1680. V miniaturách českých často nalézáme výborně provedené poprsní obrazy P. Marie zabývající se s Ježíškem, ana nejčastěji jablko mu podává. Tak na př. v missálu Olomouckého biskupa Jana ze Středy (viz obr. 13.) a v jiném missálu kapitolní knihovny z počátku XV. stol. V onom jest zobrazena Madonna v přiléhavém šatě s korunou na hlavě a s Jesulátkem nahým; zde v řasnatém plášti, prostovlasá a s dítkem oděným.

Velice oblíbeno bylo u nás asi od počátku století XVI. zobrazení *Panny Marie tak zvané »Pomocné« neboli Pasovské*. Jak druhé jméno ukazuje, bylo to napodobení obrazu v Pasově chovaného. Panna Maria tiskne k sobě oběma rukama Jesulátko, jež jednou nožkou stojíc na klíně Matčině, druhou nožku položenu má na její jej podepírající levici, pravou ručkou bere Matičku svou za bradu, maje tvářinku svou k její tváři přitisknutu. Takovýto obraz na plechu malovaný z roku 1602 má metropolitní chrám sv. Víta, kamž z bývalé kaple Panny Marie u Bruské brány stávavší byl přenesen (viz obr. 14.). Takovéto obrazy dílem bývaly a dílem ještě jsou

v těchto chrámech: u sv. Klementa na Starém Městě Pražském,*) u sv. Jindřicha na Novém Městě Pražském, jenž uctíván byl zvláště za moru

Obr. 14: Obraz Panny Marie „Pomocné“ neboli „Pasovské“.

r. 1713,**) v Dolní Krupé u Čáslavi (ve Strahovské knihovně chová se

*) Rytinka Rentzova v knihovně Strahovské s nápisem: »S. Maria Auxiliatrix in templo Soc. Jesu ad S. Clementem Vet. Pragae«.

**) Stará rytinka ve Strahovské knihovně chovaná představuje onen obraz anděly nesený, dole pak Václavské náměstí se sochou sv. Václava a s dřevěnou otevřenou kaplí,

rytinka Jana Balzera, zobrazující oltář s oním obrazem; na rytince té čte se nápis: »Obraz RoDICzkY BožI KrVpskI z ČzasLaVskIho Krage, genž gest statek barona ThaDDIasse SsenoWtze«), v Křešicích u Litoměřic,*) ve Skočicích u Vodňan,**) v proboštském kostele Nanebevzetí Panny Marie

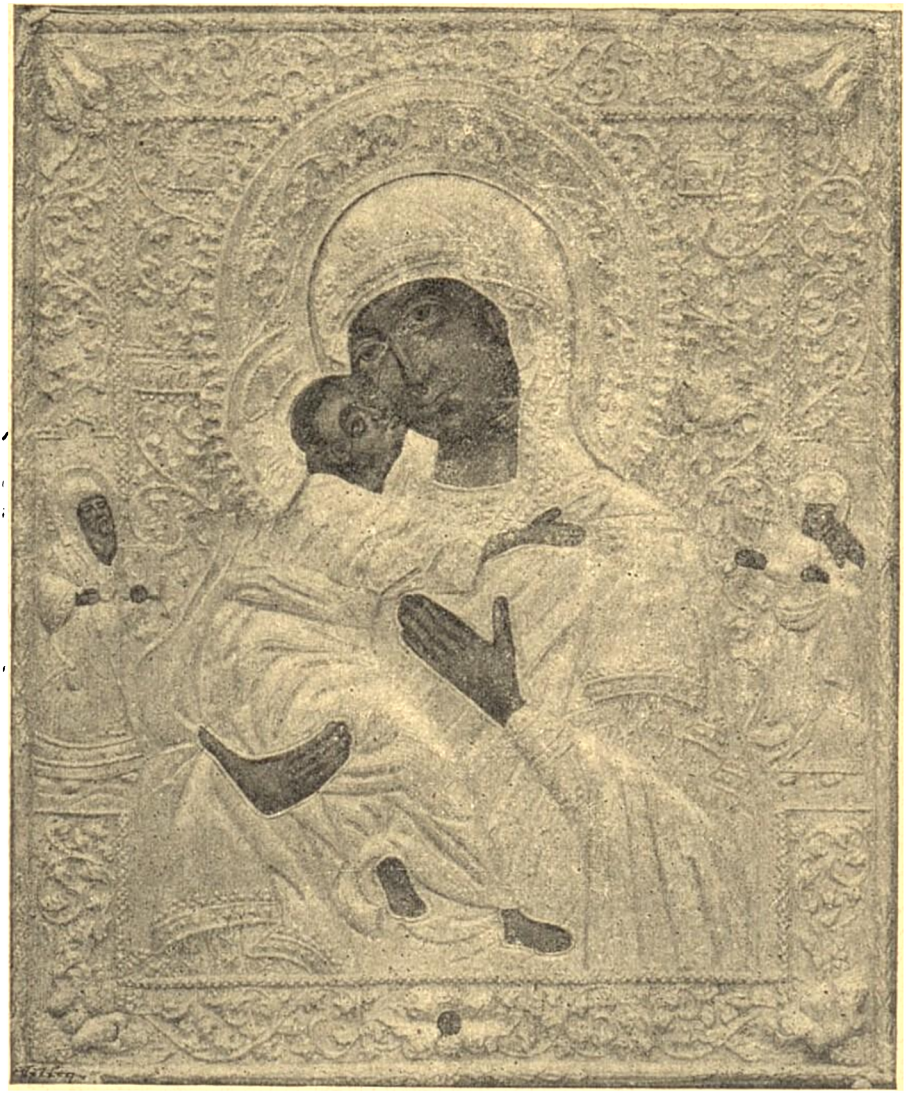

Obr. 15. Madonna Berounská.

v níž onen obraz za moru byl uctíván. Na náměstí viděti jest lidi morem zmírající a jiné ke kapli té spěchající. Pod obrázkem čte se nápis: »Wahre Abbildung des holdseeligsten Maria-Hilf-Bildes, welches in der Ao. 1713 zu Prag grassirenden Pest auf dem Ross-Marckt zu öffentlicher Verehrung ausgesetzet war, nun aber in der Pfarr-Kirchen bey St. Heinrich auf dem Altar der Allerheil. Dreyfaltigkeit verehret wird.« A na jiné podobné rytince v téže knihovně chované a rytcem Janem Weissem zhotovené čteme týž nápis, ale s dodatkem: »Nun aber im Jahre 1796 renovirt.«

*) Srovn. Mathon, »Život Panny Marie«, II., str. 399, Fr. Wildmann, »Pomněnky« str. 139 a násl.

**) Obraz tento roku 1666 hraběnka Ludmila Polyxena ze Žďáru obdržela darem od svého prvního manžela Ferdinanda Václava Švihovského, pána na Nalžovech u Klatov, a dala jej ve tvrzi Skočické v pokoji umístiti; tvrz ta shořela zcela, v pokoji onom také

v Jindřichově Hradci,*) v Doksech (Hirschberg), ve Vintířově (Winternitz), v dominikánském kostele sv. Vojtěcha v Ústí nad Labem, v kostele na Chlumku u Košumberka, ve Skocích Mariansk̀ých (Mariastock), v bývalém kostele sv. Václava na Malé Straně v Praze (rytinka Karla Saltzera v knihovně Strahovské s nápisem: »Ah Maria Hilff! Hilff! Hilff! Auff Dich der Treüe Held Pernklo gesetzt hat sein Vertrauen, rett auch all, die verehren Dich, einst aus des Teuffels Klauen. Zu finden und zu verehren in der Pfarr-Kirchen St. Wenceslai der K. R. Kleiner Stadt Prag«), u Panny Marie Sněžné v Praze (rytinka Birckhardtova ve Strahovské knihovně s nápisem »Mater DeI Vera aVXILIatrIX ConsoLatrIX nostra Neo-Pragae in Ecclesia Nivensi P. P. Franciscanorum pie colitur«) a j.

V některých chrámech českých nalézáme *obrazy Panny Marie s Ježíškem byzantského, východního rázu.* Jsou to skutečně kopie obrazů hlavně ruských, jež u nás došly veliké obliby, některé z nich i jako obrazy milostné. Jsou to obrazy tak zvané *černé*, t. j. pleť Panny Marie i Ježíška jest temně zahnědlá. Roucho na obrazech těchto bývá v tuhé záhyby upraveno a zlatými čarami stínováno. Nejstarší takový obraz v Čechách jest Madonna Březnická. Starobylý nápis na zadní straně obrazu hlásá, že byl malován r. 1396 pro krále Václava dle obrazu Roudnického, nyní ztraceného.**) Kopiemi ikóny Vladimírské jsou obrazy: Doksanský, Jičínský (ve st. XVIII. »ruśánským« nazývaný), Vilímovský, Berounský (v. obr. 15.) a j.***)

Také více méně věrné kopie jiných obrazů cizích u nás nalézaly veliké obliby. Tak na příklad často vídáme kopii prastarého obrazu chovaného v kostele S. Maria Maggiore v Římě. Jest to obraz poprsní; Panna Maria stojí, držíc na levém lokti sedícího oděného Ježíška, jenž pravou ručkou žehná, v levé pak knihu drží.†) Obraz takový nalézá se na př. na postranním oltáříku v kostele Maltánském v Praze,††) v Králíkách (Grulich) a j. Hojně oblíben byl také obraz P. Marie »dobré rady«, jehož originál nalézá se v Genazzaně v Italii. Jest to poprsní obraz Panny Marie s Ježíškem, jenž pravou ručkou objímá Matičku kolem krku, levou pak drží se za lem roucha na hrdle jejím. Obraz ten uctíván byl v XVIII. stol. v augustiniánském chrámě sv. Kateřiny na Novém Městě Pražském (ve Strahovské knihovně rytinka Arnoldova s nápisem »Verum ectypon prodigiosae imaginis B. Virginis Mariae de bono consilio in Genazzano ex Italiae Latio Neo-Pragam translatum et in ecclesia s. Catharinae Virg. et Mart. Ord. Eremit. S. P. Augustini piae fidelium venerationi expositum«), v praemonstrátském klášteře Tepelském (v knihovně Strahovské jest rytinka Klauberova s nápisem »S. Maria vom guten Rath wird andächtig verehret in der Tepler Klosterkirche Ord. Praemonstr. in Böhmen«), nyní pak hlavně v kongregaci redemptoristův.

---

všecko, jen obraz onen a záclonky, jimiž byl zastřen, zůstaly neporušeny. Při obnově tvrze pak dala ona hraběnka zhotoviti pro tento obraz nový oltář a konečně dala vystavěti na kopci kapli, kam byl tento obraz přenesen. Skočice jsou poutní místo, hlavně v den Navštívení P. Marie, kdy bývá až na 1000 komunikantů. (Laskavé sdělení p. faráře Jana Soukupa.)

*) Fr. Wildmann, »Pomněnky«, str. 84.

**) Viz *Dr. A. Podlaha*, »Obrazy Mariánské v Čechách«, str. 7.

***) Srvn. Podlaha a Sittler, »O některých starých kopiích ruských obrazů Mariánských v Čechách« v časop. »Method« XXIV. (1898), str. 37 a násl.

†) Viz o originále »Method« VIII. (1882) s vyobrazením.

††) Ve Strahovské knihovně jest stará rytinka jeho s nápisem: »Die warhaffte Abbildung von dem Original der Mutter Gottes aus dem Hochlöbl. Teutschen Privilegirten Bruderschafts-Altar in der Hoch-Ritterlichen Maltheser-Ordens-Kirchen in der königl. Residenz kleinern Stadt Prag unter dem Titul des allerheiligsten Namen Mariae.«

Klatovský obraz Panny Marie, představující Bohorodičku zpříma sedící s oděným Ježíškem na klíně, jest kopií originálu chovaného v horno-italském poutnickém místě Re.*)

P. Marii v celé postavě stojící s Ježíškem na loktech představují některé staročeské sochy. Nejkrásnější sochou Marianskou v Čechách z doby Karlovy jest zajisté Madonna *Plzeňská* (viz obr. 16.). Madonna stojí zpříma, hořejší části těla značně v pravo vzad jsouc nakloněna. Uchvacujícím dojmem působí milá tvář mladistvé Matky Boží. Vysokým klenutým čelem případně charakterisována jest ta, jež nazývá se »Sedes sapientiae«; z jemných rysů tváře a z milých očí září svatost a neskonalá láska. Obdiv znalců budí Jesulátko, jehož tělíčko poměrně značně veliké, přece lehce spočívá v rukou božské Matky. Bohorodička oděna jest bohatě řasnatým rouchem. Svrchní, u krku sponou sepjatý šat splývá přes ruce Madonniny v přebohatých záhybech. Vysoké čelo Madonnino obepjato jest korunou královskou, zpod níž splývá na ramena bohatý vlas z veliké části loktuší bohatě drapovanou zakrytý. Z téže asi doby pochází soška Panny Marie v hradní kapli Zbirovské, která zejména úpravou záhybů rouch soše Plzeňské se podobá, ale tím od ní se liší, že Ježíška sedícího chová na levé ruce, kdežto v pravé drží žezlo. Rovněž ze sklonku století XIV. pochází socha Madonny v Ročově. Panna Maria stojí, v boku jsouc mírně prohnuta, na pravé ruce drží sedící Jesulátko; na levé vodorovně před sebe vztažené má ovoce.**) — Ušlechtilostí tvarů nevyniká sice milostná soška Svatohorská, za to však předčí všechny soudobé sošky Marianské slávou a oblibou u zbožného lidu. Postava Rodičky Boží jest štíhlá, poněkud vzad vychýlená. Ježíšek spočívá sedě na pravé ruce Bohorodičky, kdežto levice Panny Marie přidržuje jej pod krčkem, on pak oběma rukama drží se ruky Matčiny. Tváře jsou plné a široké, nemajíce té jemnosti jako socha Plzeňská. Ze století XVII. pocházející socha Panny Marie Vyšehradské, zvané »šancovské« (poněvadž stávala v kapličce vystavěné ve hradbách), představuje Pannu Marii zpříma stojící, držící na levém lokti

Obr 16. Madonna Plzeňská.

*) Srvn. »Soupis polit. okresu Klatovského«, str. 55.

**) Dr. B. Matějka, »Soupis okresu Lounského«, str. 66.

Ježíška, v pravé ruce pak žezlo. — O něco pozdější, ale Madonně Plzeňské veskrze podobná, ač ne tak jemně provedená, jest Madonna Suchdolská (viz obr. 17.). Na známém Vyšehradském obraze Panny Marie, t. zv. »Dešťové« ze XIV. stol. zobrazena jest Panna Maria v celé postavě, jakoby na nízkém sedátku, jehož viděti není, anebo na samé zemi sedíc a majíc na klíně Jesulátko, jež oběma rukama přidržuje. Panna Maria pohlíží v zamyšlení před sebe. Ježíšek, oděný vzorkovanou košilkou, drží oběma rukama roucho u prsu Panny Marie, maje tvářičku k němu přitisknutu; při tom však obrací očka svá stranou k divákovi ven z obrazu. Snad původně zobrazena byla tu Panna Maria dítko své kojící, a teprve později prs zamalován pláštěm. — *Panna Maria Ježíška kojící* byla zřídka zobrazována. Obraz takový uctíván byl na př. ve stol. XVIII. v kostele sv. Josefa na Malé Straně v Praze, jenž tehdáž náležel Karmelitkám (rytinky Birckhartovy ve Strahovské knihovně s nápisem: »Gnadenbild Mariae in der Kirchen des heil. Joseph bey denen W. E. E. Kloster-Jungfrauen barfüssigen Carmeliterinen in der kleinern Stadt Prag«); také v kapucínském klášteře na Mělníce jest takový obraz z konce XVII. stol.*) *Pannu Marii v celé postavě sedící s Ježíškem na klíně* spatřujeme na krásném tabulovém obraze Litoměřickém z roku 1494 (obr. 18.). Prostomilá naivnost sloučena tu s poetickým půvabem v rozkošný celek. Jen čarovné ovzduší líbezných legend středověkých mohlo dáti vznik takovéto poesii v barvách. Jako v legendách nic neměl svět v nich líčený společného s drsnou skutečností, tak i tento obraz středověkým štětcem vykouzlený povznesen jest nade všechnu realističnost a historičnost. A jako anachronismy legend středověkých nikterak nás neurážejí, nýbrž naopak jejich půvab zvyšují, tak jest i zde . . . Místo chudičké chýše Nazaretské jest tu půvabná zahrada, v nádvoří výstavného středověkého zámku, v níž sedí Madonna s Jesulátkem na klíně. Stranou v otevřeném loubí modlí se kleče z knihy sv. Josef. Svatý Jan Křtitel již jako dospělý muž, s beránkem na rukou, přichází právě po mostě zámeckém. A v pozadí zahrady procházejí se světice: sv. Dorota, sv. Anežka a sv. Kateřina. Jaké to anachronismy — a přece na tomto obraze nepůsobí nikterak rušivě, nýbrž neskonale poeticky. A ještě jednu podobnost shledáváme mezi tímto obrazem a legendami středověkými: jest to jakási primitivnost a naivnost, která však není nikterak prosta osobitého svého půvabu.**)

Obr. 17. Madonna v Suchdole.

*) Srv. »Soupis okresu Mělnického, obr. 198.
**) Srvn. »Časop. kat. duch.« 1905, str. 166—167.

Často zobrazována byla *Panna Maria pod křížem.* V nejstarším umění našem, jež ještě nedovedlo vystihnouti výrazu bolu, spatřujeme Rodičku

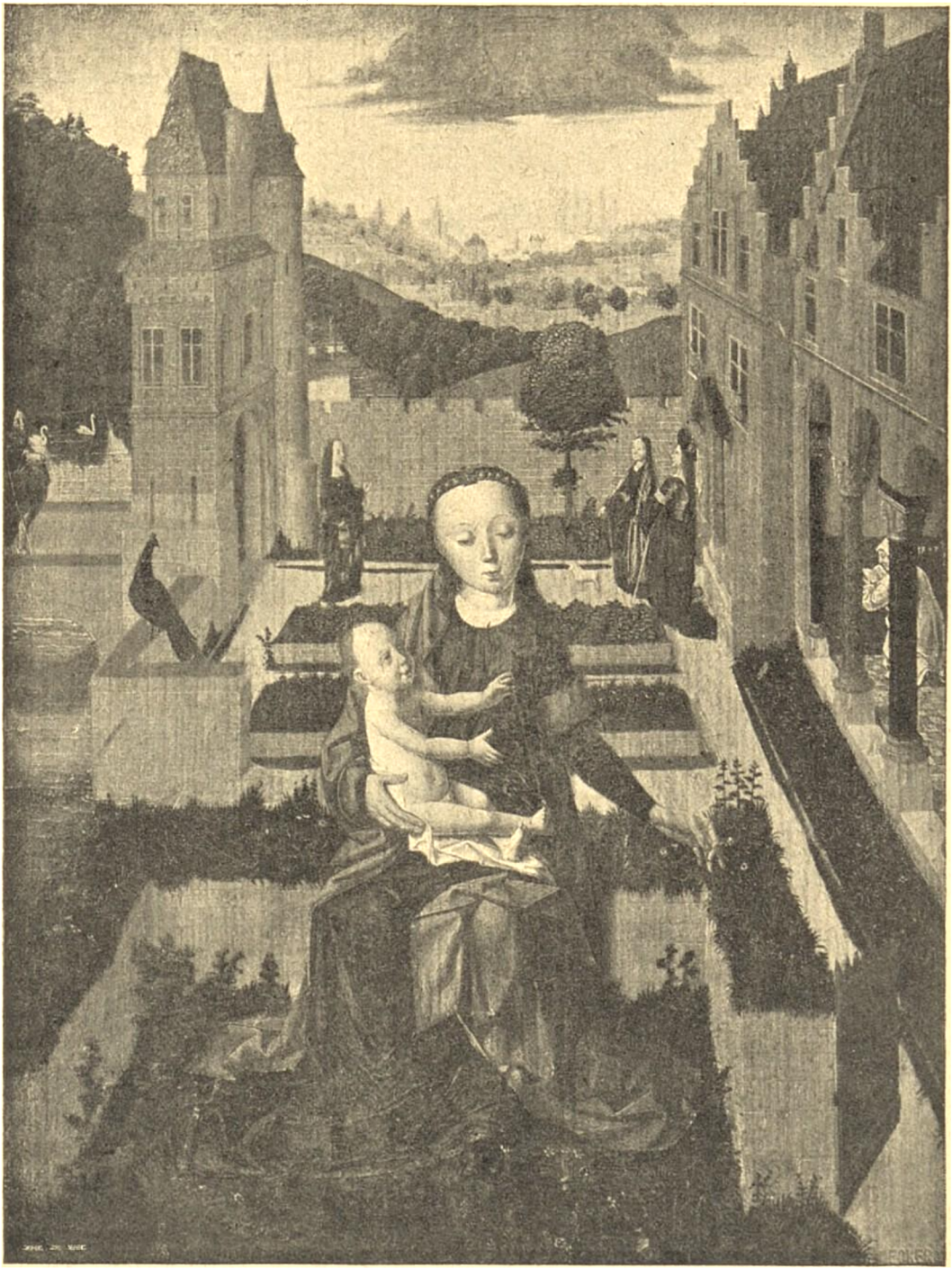

Obr. 18. Madonna Litoměřická.

Boží celkem klidně a chladně státi u kříže; tak na příklad v kodexu Ostrovském ze XIII. stol., jenž chová se v kapitulní knihovně Pražské.*)

*) Srvn. »Soupis knihovny kapitulní«, obr. 119.

Čím dále však, tím dovedněji a výrazněji znázorňovalo naše umění nesmírný bol Rodičky Boží podle kříže stojící. Již doba Karlova výrazně a rozmanitě tlumočiti dovedla tento bol. Tak spatřujeme P. Marii v němém bolu s rukama na prsa složenýma pohlížející vzhůru v tvář Syna svého na

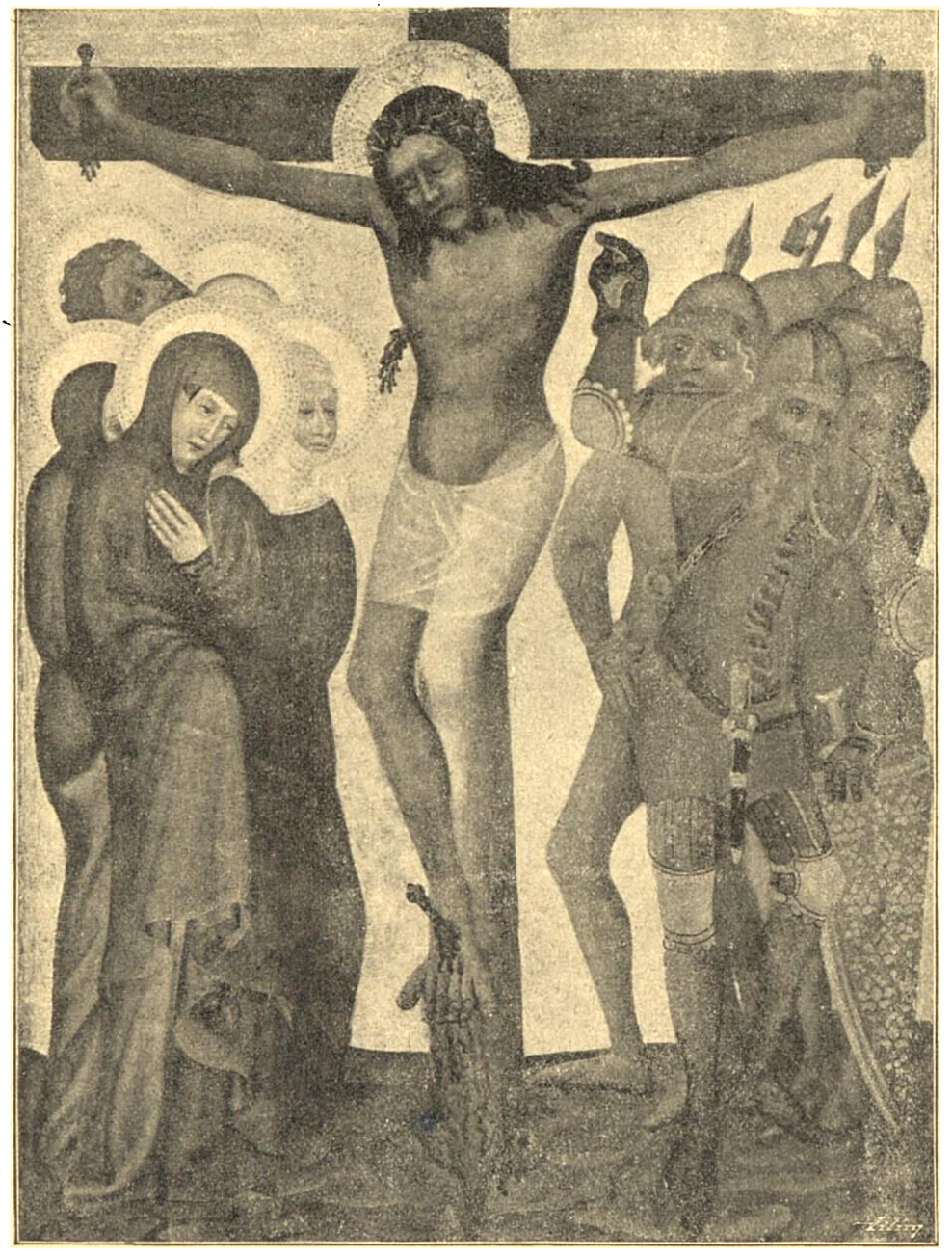

Obr. 19. Panna Maria pod křížem. Obraz ze XIV. stol.

nástěnné malbě kaple sv. Václava v metropolitním chrámu sv. Víta; žalem zlomenu vidíme ji s hlavou skloněnou na obraze kláštera Emauzského, chovaném nyní v zemském museu (viz obr. 19.). A čím dále, tím realističtěji a dramatičtěji vyjadřován byl tento bol; tak vidíme na obraze

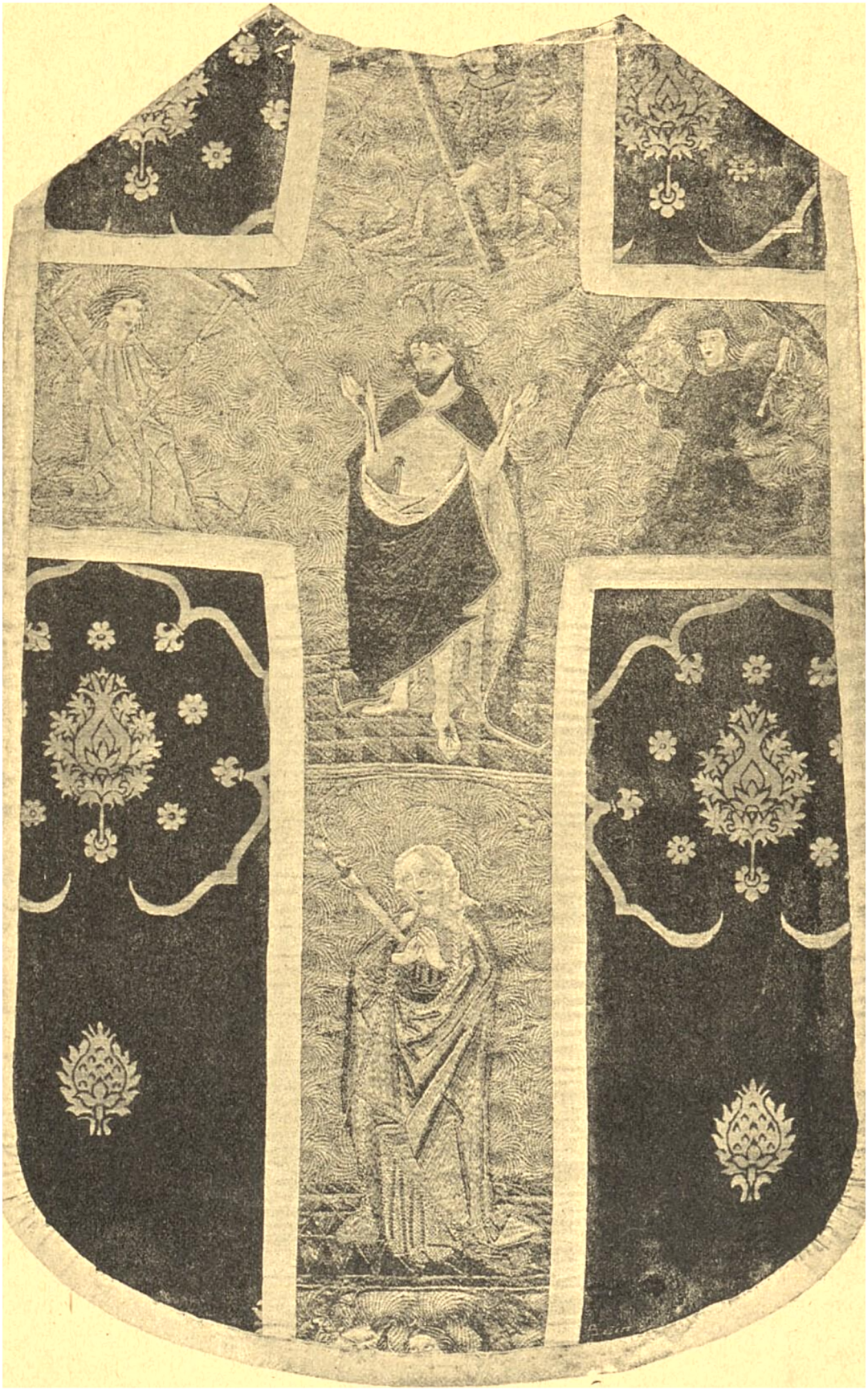

Obr. 20. Bolestná Panna Maria. Vyšívání na kasuli z konce XV. stol.

Mělnickém pocházejícím s počátku XVI. stol. Pannu Marii s tváří bolem zrůzněnou a rukama lomící; na jednom obraze Brandlově dokonce omdlelou v klíně sv. Jana.*)

S mečem v prsou shledáváme Pannu Marii zobrazenu již na konci století XV., a to dovedným vyšíváním na kasuli Rokycanské (viz obr. 20.). Podobně zobrazena jest uměním řezbářským v Račicích u Oseka.**) Malbou pak znázorněna byla tak Rodička Boží na milostném obraze v kapucínském kostele Sušickém, na němž vidíme P. Marii stojící (postava po kolena) se sepjatýma rukama a s mečem do prsou vraženým; v pozadí tři andílky.***) Panna Maria (poprsí) s tváří sklopenou, s mečem v prsou a s rukama sepjatýma, v nichž šátek drží, byla znázorněna na obraze chovaném v piaristském kostele sv. Anny v Benešově (rytinka od Augšpurského rytce M. Engelbrechta s podpisem: »Mater dolorosa vera consolatrix afflictorum in Ecclesia Cler. Regul. Paup. Matris Dei Scholar. Piarum ad S. Annam Beneschovii« v knihovně kanonie Strahovské).

Velice často byla také u nás zobrazována *Panna Maria s mrtvým tělem Kristovým na klíně* (t. zv. »Pietà«, německy »Vesperbild«). Znamenitá jakožto dílo umělecké a veliké úcty od drahných dob požívající jest socha Bechyňská.†) Krásné toto dílo pochází asi ze sklonku století XIV. Pravidelná a klidná tvář Bohorodičky jeví obvyklý ráz gotických soch Vysoké čelo jest téměř zcela zakryto těsně přiléhající loktuší, která také částečně i tváře a celý krk zahaluje. Pravá ruka Spasitelova, celku nepřiměřená, přidělána v době pozdější, kdy socha v šaty bývala oblékána. (Viz obr. 21.) Podobné, více méně umělecké sochy jsou: u svatého Jakuba v Praze,††) v Bohosudově (Šejnově, Mariaschein) a j. Veliké úcty požívaly v XVII. a XVIII. stol. podobné sochy v těchto Pražských kostelích: u sv. Jiří (ve Strahovské knihovně rytinka I. Arnolda s podpisem: »Wahre Abbildung der Schmertzhaften Bildnus Mariae bey denen wohl.-Ehrwir. geistlichen Jungfrauen Benedi. Ord. zu Prag bey St. Georgii in Chor«), u sv. Anny na Starém Městě (v téže knihovně rytinka z r. 1672 s nápisem: »Prawé Wyobrazenj Obrazu Nesspornjho B. P. M., který gest na oltáři s. Kříže w kostele So Wawřince Mučedlníka při panenském klássteře Sté Anny w Starém Městě Pražském«) a u křižovníků s červeným srdcem (v téže knihovně rytinka s nápisem: »Vera effigies pervetustae S. Statuae Matris Dolorosae in Ecclesia S. Crucis Vet. Pragae Crucigerorum cum Rubeo corde, a quinque saeculis gratiis et miraculis clarae«).

Poprsní obraz znázorňující Pannu Marii s mrtvým tělem Kristovým na klíně byl v XVIII. stol. ctěn ve Stříbře a v Přešticích. Jak ze sou-

---

*) Rytinka Rentzova dle Brandlova obrazu s nápisem »Vera effigies crucifixi in templo pontif. caesar. convict. collegii S. J. ad S. Barthol. Pragae« (Strah. knihovna).

**) Socha tato byla v XVII. a XVIII. stol. velice uctívána, jak o tom svědčí několik rytinek jejích v knihovně Strahovské: od Baltasara van Westerhauta, I. A. Pfeffela, Birckarta. Dosud k soše té konají se pouti. Srvn Mathon o. c. II, 401.

***) Rytinky tohoto obrazu zachovaly se v knihovně Strahovské od Io. Ch. Smischecka, Hillera a Birckarta. Na rytince Hillerově čteme: »Vera effigies prodigiosae B. M. V. Dolorosae Sutticii apud PP. Capucinos«.; na rytince Birckartově: »Gnadenbild der schmertzhaften M. Gottes zu Schüttenhofen bey denen P. P. Capucinern, so am grünen Donerstag 1649 auffm Schloss Elschowitz Blut geschwizet und darauf das todt gebohrne Söhnle B. V. Hiserle lebendig worden«

†) Srvn. »Soupis okresu Milevského«; *Fr. Wildmann*, »Pomněnky z českých krajů«, str. 1. a násl.

††) Srvn. *Mathon* o. c. II., 267 a násl.; Dr. *Lud. Jos. Škrda*, »Kostel svatého Jakuba v Praze«. Zachovalo se mnoho rytinek této sochy hlavně z XVIII. stol. v knihovně Strahovské od různých rytců.

Obr. 21. Panna Maria bolestná v chrámu Bechyňském.

dobých rytinek patrno, byly oba tyto obrazy navzájem sobě zcela podobné. Na rytinkách obrazu Stříbrského čteme: »Vera effigies B. V. M. Dolorosae in Regia civitate Misensi sanguinem die 20. junii anno 1737 sudantis.«

Pannu Marii při Nanebevstoupení Páně v popředí apoštolů spatřujeme na př. ve zmíněném již missálu Jana ze Středy,*) rovněž tak *při seslání Ducha svatého* zobrazována byla Panna Maria ve středověkém našem umění na prvém místě uprostřed apoštolů; tak zobrazen jest na př. ve zmíněném právě missálu (viz obr. 22.), na nástěnné malbě v kapli sv. Václava a j.

Velice často, a to způsobem originelním zobrazována byla *smrt Panny Marie.* Rodička Boží umírá uprostřed apoštolů, a to buď na lůžku ležíc,

Obr. 22. Panna Maria při seslání Ducha sv. Miniatura v missálu biskupa Jana ze Středy.

anebo na zemi klečíc. V často již vzpomenutém missálu Jana ze Středy vidíme P. Marii ležící na lůžku, za nímž shromážděni jsou svatí apoštolé, z nichž jeden štólou přepásán, z knihy nad umírající se modlí (viz obr. 23.). V hradní kapli Zvíkovské jest nástěnná malba z konce XIV století; apoštolové rozestaveni jsou tu kolkolem lůžka jednak stojíce, jednak sedíce; i tu jeden z nich nad Pannou Marií se modlí, jiný rozdmychává uhlí v kadidelnici, jiný opět drží kříž atd. Nahoře pak v oblacích viděti jest Krista uprostřed andělů odnášejícího na lokti duši Matky své v podobě malé dívky.**) Podobným způsobem znázorněna jest smrt Panny Marie na velmi jemně provedené řezbě v perleti v pokladu Svatovítském v Praze.***) Překrásná jest skupina »Smrt Panny Marie« v kostele Zálezlickém u Mělníka (viz obr. 24.). Panna Maria umírá klečíc, obklopena sv. apoštoly. Tato polovypuklá řezba náleží k nejlepším výtvorům domácího umění v prvé polovici XVI. století. Neméně vzácné jsou podobné, ač klidněji kompono-

*) Srvn. »Soupis knihovny kapitulní«, obr. 36.
**) Viz »Soupis okresu Rokycanského«.
***) Srvn. »Chrámový poklad u sv. Víta«, tab. 47.

vané dřevořezby chované v Kájově *) a v museu kláštera Vyšebrodského. Celkovým seskupením i jednotlivostmi přibližuje se k těmto skulpturám obraz na dřevě malovaný z XV. stol., chovaný v obrazárně Strahovské.

»*Nanebevzetí Panny Marie*« zobrazováno bylo zpravidla takto: dole kolem prázdného hrobu shromážděni jsou apoštolé, pohlížejíce jednak s údivem do prázdného hrobu, jednak vzhůru, kde mezi anděly vznáší se Panna Maria k nebesům. Tak zobrazen jest výjev ten na př. na vyřezávaném oltáři Marianském v Chrudimi z r. 1527, v kancionále Fabiána

Obr. 23. Smrt Panny Marie v missálu Jana ze Středy.

Puléra a Jana Táborského z r 1552, na obraze Petra Jana Brandla ve Vysokém Mýtě z r. 1728, *) na obraze Raabově v Třeboraticích (viz obr. 25.) z druhé poloviny XVIII. století a j.

Oslavu Panny Marie na nebesích velice dovedně znázornil umělec století XIV. na nástěnné malbě zámecké kaple Zbirožské. Vidíme tu Pána Ježíše, an klečící před sebou Matce své vykazuje místo po své pravici (viz obr. 26.).

Velice vděčný motiv poskytovala výtvarnému umění při obrazech

*) Srvn. Braniš, »Dějiny umění středověkého«, str. 159.
**) Soupis okr. Vysokomýtského str. 132.

Mariánských slova Zjevení sv. Jana 12, 1: »*Žena, oděná sluncem a měsíc od nohama jejíma, na hlavě její koruna dvanácti hvězd . . .*« Tak spatřujeme Pannu Marii na nástěnné malbě kostela Libíšského z konce XIV. stol. (viz obr. 27.), na tabulovém obraze kláštera Emauzského s počátku století XVI.*) a j. Mnohdy ovšem slunce v pozadí postavy Rodičky Boží

Obr 24. „Smrt Panny Marie". Polovypuklá řezba z prvé polovice XVI. stol.

chybí, a i koruna bývá jiná, nežli ze dvanácti hvězd; za to však velmi často na obrazech i sochách spatřujeme *měsíc jako podnožÍ Nebes Královny*. Obrazů a soch takových jest celá řada; uvádím jen několik z nich: tabulový obraz Sepekovský s počátku XVI. stol., dále sochy: krásnou sochu

*) »Method« XXIII. (1897) str. 42.

Tismickou z konce XIV. stol., Drahovskou z polovice XV. stol., Horaždovickou ze XVI. stol.

Panna Maria jakožto Královna nebeská na trůnu sedící jest nejstarší obraz Marianský zhotovený dlátem sochařským v Čechách. Jest to ka-

Obr. 25. „Nanebevzetí Panny Marie". Maloval J. Raab S. J.

menný relief chrámu sv. Jiří v Praze s počátku stol. XIII. (viz obr. 28.). Panna Maria trůní tu velebně na stolci královském, opřena nohama o vysoké podnoží trůnu. Tvář její vyzírá přímo z obrazu. Vlasy uprostřed rozdělené sčesány jsou souměrně na obě strany. Hlava paprskovitou aure-

olou ozářená pokryta jest těsně přiléhající loktuší. Výraz tváře vyniká pravidelným typem tradicionelním. Po obou stranách vznášejí se dva andělé v rouchu řasnatém s tvářemi rovněž ozářenými, jednou rukou korunu nad hlavou nebes Královny držíce, druhou rukou kadidelnicemi ji podkuřujíce. Ušlechtilá postava Marie Panny, výtečných rozměrů, oděna jest tunikou a pláštěm. Roucho se záhyby pěkně upravenými zahaluje tělo tak,

Obr. 26. Kristus Pán vykazuje P. Marii místo po své pravici. Malba ze XIV. stol.

že jednotlivé údy zřetelně se rozeznávají. Oběma rukama drží uctivě Vykupitele božského a milovaného Synáčka svého, na lůně jejím sedícího s hlavou paprskovitě ozářenou a pravicí žehnajícího. Celé tělo Ježíškovo zahaleno jest rovněž dvojím rouchem: spodním a svrchním. Po obou stranách u podnoží trůnu klečí dvě řeholnice: v levo blahoslavená Mlada Marie, v pravo abatyše Berta. K oběma bočním stranám středního obdélníkového reliefu pojí se dvě křídla, jež mají tvar trojúhelníku, jehož pře-

ponou jest segment. Na křídlech těchto zobrazeni jsou donátorové, jichž nákladem relief tento byl zhotoven: Přemysl Otakar I. († 1230) a sestra jeho Anežka. *)

Trůnící Madonnu spatřujeme také na krásném votivním obraze Pražského arcibiskupa Očka z Vlašimě, někdy v proboštském chrámu Roudnickém, nyní pak v obrazárně vlasteneckých přátel umění v Praze chovaný. V hořejší polovici tohoto obrazu spatřujeme trůnící Madonnu s Ježíškem, jimž klaní se císař Karel IV. a syn jeho Václav, za kterýmiž stojí svatí

Obr. 27. P. Maria na nástěnné malbě kostela Libišského.

Zikmund a Václav. Panna Maria sedí na trůně pokrytém zlatým čalounem, jejž nahoře dva vznášející se andělé drží, a v jehož dolejších rozích jest v pravo černý orel říšský ve zlatém poli, v levo pak znak s českým lvem. Madonna drží pravicí nahého Ježíška, levicí podávajíc mu jablko. Rysům překrásného jemného obličeje dodává formace úst ráz téměř bolestně trpký.**)

Velice krásně myšleny jsou posléze ony obrazy a sochy, kde zobrazena jest *Panna Maria jakožto ochránkyně* a záštita k ní se utíkajících, přikrývajíc je pláštěm svým. Tak vidíme ji zobrazenu na křídlovém oltáři

*) Srvn *F. J. Lehner* v »Methodu« 1886 str. 116; *Braniš*, »Dějiny umění středověkého v Čechách« I, 53.

**) »Katalog obrazárny v Rudolfině v Praze« č. 56.

proboštského chrámu Roudnického (viz obr. 29.). Panna Maria jest tu zobrazena v celé postavě, v ušlechtilém, nenuceném držení těla; tvář její jest velice jemná a ušlechtilá, svatou nevinností provanutá. Na rozpuštěných zlatových vlasech spočívá koruna královská. Roucho a plášť, jimiž jest oděna, splývají v ladných klidných záhybech k zemi. Roztomilý jest Je-

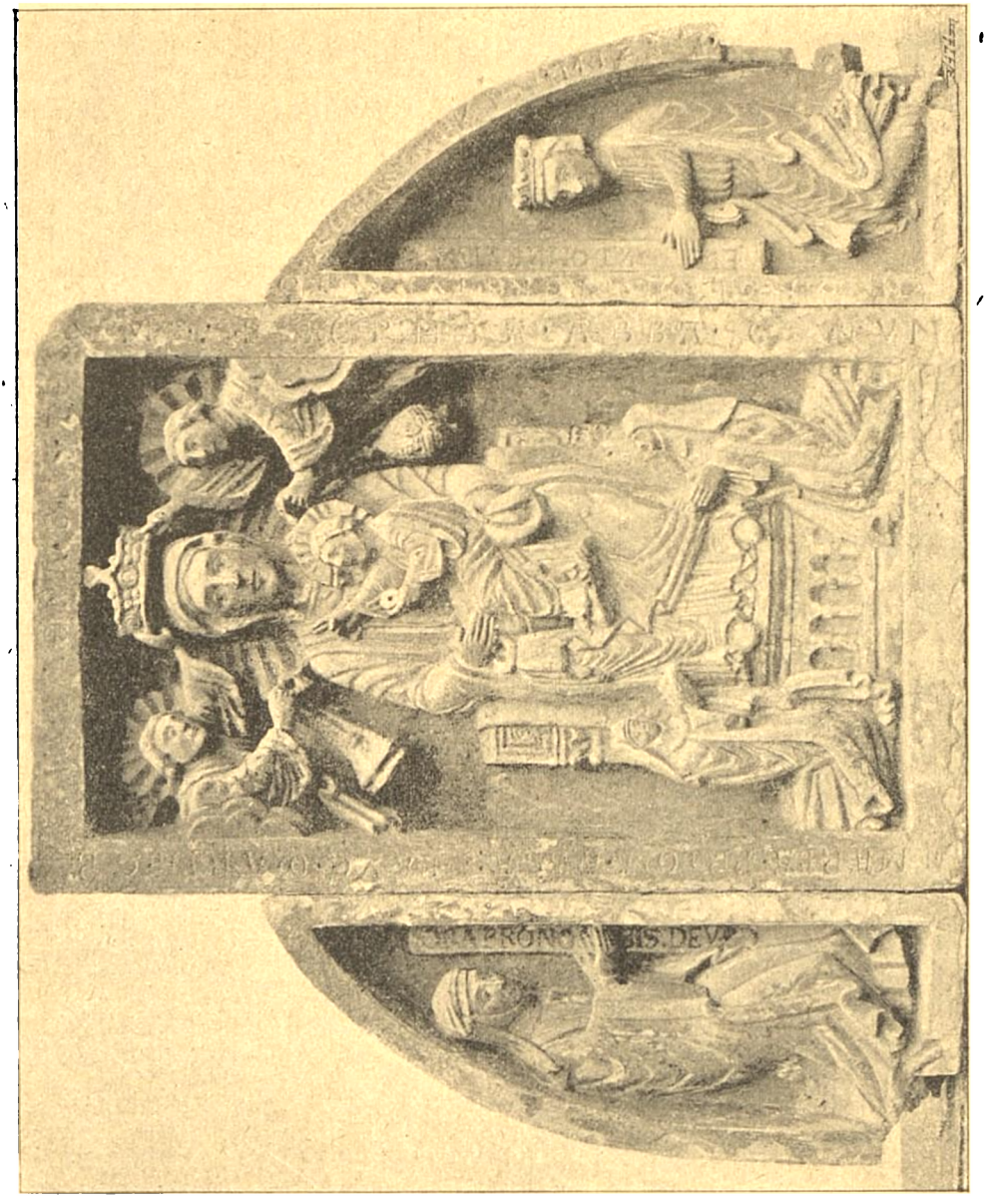

Obr. 28. Polovypuklá socha P. Marie v kostele sv. Jiří na hradě Pražském. Ze stol. XIII.

žíšek, plnou tváří k diváku obrácený. Jest to buclaté děcko s nevinnýma očkama, pohrávající si s jablkem, jež na klínu oběma rukama drží. Pod pláštěm Madonny kupí se drobné postavičky prosebníků, hledajících u ní záštity; v čele skupiny po pravici Mariině klečí papež, v čele skupiny druhé císař.*)

*) »Soupis okr. Roudnického«.

Obr. 29. Madonna v proboštském chrámu Roudnickém.

Podobně koncipována jest dřevěná gotická socha Panny Marie z Kostelce u Budyně; představuje P. Marii rovněž jakožto ochránkyni různých stavův lidských. Pod širokým pláštěm Bohorodičky, okrášlené attributy Královny nebes, spatřujeme drobné figurky, znázorňující zástupce různých stavův společnosti lidské: krále, biskupy, měšťany, měštky, sedláky i selky. — — Z tohoto stručného nástinu ikonografie Mariánské vysvítá, jak veliký poklad našeho domácího umění spočívá právě v obrazech a sochách Rodičky Boží. Myšlenkové bohatství, jevící se v původnosti a rozmanitosti invence, jest hodno obdivu. Každá perioda výtvarného umění v naší vlasti vzdala hold svůj Nebes Královně. I novější naše umění nejednou o to se pokusilo, ač ne tak často a způsobem tak šťastným, jako za dob dřívějších. Vychladl náboženský zápal, ochromen ideální vzlet, zchudla invence. Zřídka kdy bylo vytvořeno, co by předčilo vzory starší. Nejednou — i při vůli nejlepší — vznešený ideál Mariánský ve zpracování umělcově pozbyl všeho nadzemského rázu. Vidíte a cítíte, že to není již panenská Matka Boží, že není to Královna andělů, že není to Madonna — nýbrž že jest to pouhá žena, byť hlava její ozářena byla aureolou. Jsou i tu v umění našem čestné výjimky, než přesahovalo by to rámec této práce, kdybychom o nich chtěli se zmíniti. Vyslovujeme jen vroucí přání, aby ideál Matky Boží i našemu modernímu umění nepřestal býti úkolem tak vděčným a vítaným, jako to bývalo za dob starších!

SLZIČKY.

Zem kryly noci mrákoty —
šla Matka Boží s Golgoty.
Páž Janova ji vzpírala,
neb hořem Panna zmírala.
Šla s hory, kde pněl za viny
Syn její mezi zlosyny.
A plakala a plakala,
až krev jí z očí kapala.
Tam skála krví vzplanula,
kam těžká slza skanula.
Ta vypučela poupětem
a zkvetla rudým rozkvětem.
Když přišli blíže ku městu,
vstříc vyšlo dítě na cestu:
»Ach, Matko Boží, Matičko,
Ty postoj se mnou maličko.
Rci, Tvůj kde Syn je laskavý,
jenž nemoc očí uzdraví?
Ten prosbě vroucí povolí:
ať už mě očka nebolí!«
»Víc nevděk už ho netíží —
mně Syn dnes umřel na kříži.
Však Bůh kde divu neděje,
tam pomoc Matky přispěje.
Ač sama zmírá v neštěstí,
lék pro dětí má bolesti.
Květ utrhni si slziček
a potři víčka očiček.
Zrak chorý divem ozdraví
a bolest tebe ostaví.«
Hned na slib Boží Mateře,
tak činí dítě v důvěře.

A divem zdrávo — z povděku
ctí Pannu v zbožném pokleku.

Fr. Leubner.

PETR KOPAL.

POLIČEK PRO MATKU PÁNĚ.

I. Při návratu z pouti.

V Záblatově v úterý svatodušní rozezvučely se zvony, všecky zvony. Veliký »Augustin« hlásal do světa mohutnými údery, jež všecky vrabce s kostelní střechy vyplašily: *Jdou — jdou — jdou — jdou;* menší »Benedikt« již o něco rychleji oznamoval zvukem poněkud kulhavým: jedou — jedou — jedou — poukazuje bezpochyby na veliký řebřinový vůz naplněný družičkami, uprostřed nichž stála nosítka se soškou Panny Marie. A nejmenší zvonek na vížce nad oltářem hlasem pronikavým snažil se hlas velikých zvonů přehlušiti: již jsou tu — již jsou tu — již jsou tu.

To Záblatovští vraceli se z první Svatohorské pouti o letnicích.

Z kostela hlavními dveřmi vycházel pan farář v pluviále v ústrety poutníkům, kteří se přede vsí seřaďovali. Družičky slézaly s vozu a opatrně

snášely nosítka se soškou Panny Marie. Dříve však maminky neopomenuly jim narovnati pomačkané bílé šatečky.

Když se poutníci, jichž mohlo býti do několika set, seřadili, vůdce processí zanotoval: *Tebe Bože chválíme*, na poděkování za šťastný návrat z pouti a všichni poutníci zvučnými hlasy vpadli do zpěvu, a zvony ještě hlučněji zpěv doprovázely, jakoby chtěly až do nebes proniknouti. Kde kdo byl, z domu vybíhal ku přivítání poutníků, ba ani pejskové nedali se odehnati a radostně vítali své živitele. V čele processí kráčel mladší velebný pán v komži a ve štole, jemuž pan farář uprostřed návsi vpadl do náruči. Všecko se těšilo a radovalo ze šťastného návratu. Pan farář v kostele poutníky pochválil za vzorný pořádek na pouti, podle ujištění velebného pána, načež vykonav závěrečné modlitby, udělil jim velebnou Svátostí požehnání. A když se vrátil do sakristie, kázal si zavolati družičky, aby jim dal po obrázku na památku. Nebyly to obyčejné, pouze tuctové obrázky, nýbrž obrázky v pravdě umělecké, představující některý děj ze života Panny Marie.

Pan farář rozhlížeje se po družičkách, postřehl vzadu děvčátko asi osmileté, hezky učesané, ale chudě oblečené. Družičky s obrázky již odešly a zbylo jen to, jež očkama pomněnkovýma toužebně dívalo se na obrázky v rukou pana faráře.

»Pojď sem, Bětuško,« zavolal na ně, »zde máš také obrázek. Ty jsi sice na pouť nesměla, protože ti tatínek nedovolil, ty jsi ale pouť konala s ostatními duchovně. To platí před Pánem Bohem jako bys ji byla konala skutečně. Zde ti dávám obrazek sedmibolestné Panny Marie. Ulož si ho někam do knížky, aby se ti nepomačkal a neumazal.«

A dítě radostně poskočilo a obrázek z ruky pana faráře vzalo. Aby se mu nepomačkal, položilo si jej opatrně do zástěrky a neslo domů.

»Ukaž, co to máš,« vzkřikl na Bětušku na návsi chlapec o něco starší s rozcuchanou hlavou, v umazaných rukávech u košile, z nichž čouhaly mu oba lokte. Kalhoty mu visely jen na jedné šli.

»Dej to sem,« křičel na Bětušku, když tato před ním zástěrku rozhrnouti se zdráhala. — A v tom již přikročil a za zástěrku ji zachytil.

»Nechaš ji, ty nezbedo!« vzkřikl za ním pan farář, čehož uličník se zalekl a dívku pustil. A Bětuška cítíc se volnou dala se do běhu přes náves za stodoly a dále až k návrší, kdež se vypínal vysoký komín nad velikou kruhovou cihelnou.

»Však já to tátovi povím,« vyhrožoval chlapec.

Bětuška byla dítětem cihláře Nováka, nevlídného a surového to člověka, a ten nezbeda byl jejím bratrem, jenž se úplně zvedl po otci. Běžel za sestrou a když se oba blížili k cihelně, křičel zdaleka na otce:

»Bětka dostala obrázek — Bětka dostala obrázek!«

Otec za pomoci své ženy a staršího syna roznášel a rovnal cihly do sušárny z latí. Byl to vysoký, kostnatý, asi čtyřicetiletý muž, kolem něhož pobíhala malá, slabá žena, pohledu utrápeného.

»Co za obrázek?« tázal se otec.

»Obrázek od faráře — obrázek nábožný.«

»Ukaž ho,« velel otec přísně.

Děvče krokem váhavým blížilo se k otci.

»Nu, bude to hned?«

A když se děvče se zástěrkou k němu přiblížilo, rozhalil mu násilně zástěrku a spatřiv v ní obrázek, rozpřáhl se a ublácenou pravicí vyťal mu přes tvář poliček. — Dítěti vytryskla z nosu krev.

»Tak dítě zab!« vzkřikla na něho žena, přiskočivši ihned k dítěti.

»Chceš-li, vrazím ti jich taky pár,« obrátil se surovec na ni.

»Již jsem ti povídal,« pravil k děvčeti, jež s pláčem oběma rukama chytilo se za tváře, »že takové hlouposti nemáš od toho kněžoura bráti.«

Načež obrázek zmačkal a hodil vedle do jámy, do níž skočil starší chlapec a obrázek z ní zvedl.

»Dej to sem,« zvolala matka — obrázek pomačkaný a pomazaný z ruky mu vyrvouc. Na to obrátila se k děvčeti a pohladivši je po udeřené tváři stírala z ní krev. Naproti tomu chlapci své malé sestře se smáli:

»Vid, dostala jsi co proto!«

»To jsem dostala pro Pannu Marii,« pravila k matce, usmívajíc se se zaslzenýma očima.

»Však ti to Panna Maria vynahradí,« těšila ji matka, načež rozbalivši obrázek dívala se naň.

»Toť je sedmibolestná Panna Maria!« zvolala, a v tom již obrázek líbala, jakoby mu chtěla dáti zadostiučinění za hrubou urážku. A malá Bětuška taktéž obrázek políbila, při čemž naň upadla ještě kapka krve,

»Dívejte se na ty dvě modlářky,« huboval otec, »kdybyste raději roznášely cihly!«

»Již to s ním není k vydržení,« lkala utrápená žena stále ještě svého miláčka hladíc, »on je s to, dítě zmrzačiti.«

»Nebudeš-li mlčet,« rozpřahoval se muž, »tak ti jednu dám, že jí budeš míti na vždy dost«

»Nu tak jen uhoď,« odmlouvala mu žena, »bude aspoň všemu konec. Beztoho by ses mne rád zbavil. Však mi taky půjdem.«

»S takovou modlářkou nebudu žíti. Dobře ještě, že se mi kluci po tobě nezvedli.«

»Však oni se ti za to odmění, uvidíš!«

Není třeba dokládati, že cihlář Novák byl stoupencem té strany, jež popírá Boha, nesmrtelnost duše a jež ve své domácnosti nechce strpěti ani obrázku. On též podle svých zásad odchoval oba syny »Frantu« a »Jozku«, bral je do sociálně-demokratických schůzí, aby jim záhy vštípil zásady anarchistické. On byl vlastně více než sociálním demokratem, byl anarchistou, jemuž protivilo se všecko, co nějak souviselo s náboženstvím. Považoval všecko náboženství za vynález kněží.

Naproti tomu ubohá manželka snažila se svou dcerušku zachrániti před nákazou bezbožnosti. A tu v ní dnešní příhoda přivedla k dozrání úmysl dávno již pojatý, že s takovým neurvalcem, v němž bezbožnost stávala se již horečnou, domácnost sdíleti nebude. Nejbližší pohnutkou k tomu jí bylo, že její muž po manželství více než patnáctiletém se jí zpronevěřil, což ji jakožto věrnou manželku naplňovalo velikým zármutkem. Když pak z nevraživosti začínal ubližovati již i ubohému dítěti, sebrala šatstvo a prádlo, naložila do nůše a časně z rána s Bětuškou odešla. Muž když odcházela stál na prahu svého bytu a s posupným smíchem přál oběma šťastnou cestu — *nikdy na shledanou!*

Tento hrubý nevděk manžela za všecky její práce dojal ubohou ženu hluboce. Nesouc na zádech těžkou nůši, vedla Bětušku za ruku, a kolem druhé měla zavěšený růženec, kterýž tisknouc ke rtům pravila: »Vid, Bětuško, Matka Boží nás neopustí?«

»Vždyť jsem pro ni dostala poliček!« podotklo děvčátko dobrosrdečně.

»Máš pravdu,« usmála se matka, »Matka Boží nezůstane nikomu nic

dlužna. Půjdeme, kam nás povede sama.« Na to matka jala se předříkávati růženec, na nějž jí Bětuška odpovídala.

Ale sotva se začaly modliti, zaslechly za sebou vytí psa.

»To »Čuch« pro nás pláče,« pravila Bětuška.

»Chudák, tomu se bude po nás stýskat.«

»Nu a jak!« souhlasila Bětuška, »já jsem se s ním dělila o kůrky a kde jakou kůstku jsem našla, nosila jsem mu. Ten kdyby nebyl na řetěze, poskočil by za námi.« Vytí psa zatím zanikalo ve vzduchu a matka a dítě pokračovaly v modlitbě.

Bylo rozkošné jarní jitro. Slunéčko krásně svítilo, obilí na polích začínalo se již vlniti, z trávy podél silnice bzučeli cvrčci, bručeli brouci, po stromích prohánělí se ptáčkové a nad hlavami doprovázel je veselý zpěv skřivánků. Sotva jeden poustal, již spouštěl svou písničku skřivánek jiný a tak to trvalo po celou cestu.

Na čele matky pod tíhou nůše vyvstávaly perly potu, bledé, ustarané tváře se červenaly a Bětuška brzy zapomněla na všecken zármutek, začínala si cestou poskakovati a z příkopu podél silnice kytičky trhati, jež skládala si do kytice.

»Teď kdybych měla provázek,« pravila, »uvila bych z kytiček věneček.«

»A co bys s ním dělala?«

»Víte, maminko, brzy bude Božího Těla.«

»Do té doby by ti zvadl.«

»Tak udělám jiný.«

V hovoru podobném cesta jim utíkala,

II. Pod dubem Bolestné Matky Boží.

Přišli do krajiny jim neznámé blízko lesa, kdež silnice se dělila. Stál tam sloup s dvěma rameny, na jednom bylo napsáno: »Do Prahy« a na druhém byl nápis nečitelný. A porozhlédnuvše se poněkud spatřily na pokraji listnatého lesa vysoký starý dub a na něm zavěšený obrázek sedmibolestné Matky Páně.

Matka i dceruška zaradovaly se. Pod dubem byla lavička, na níž matka svou nůši složila. Slunéčko blížilo se již k vrcholu své denní dráhy. Mohlo již býti deset hodin. Matka vyndala z nůše půl bochníka chleba, z něhož Bětušce krajíc ukrojila.

»Dříve ale pomodlíme se otčenášek zde pod obrázkem,« pravila matka.

A Bětuška okamžitě vedle matky poklekla a hlasitě se s ní modlila.

Naši cestující mezi jídlem nepozorovali, že právě v tu chvíli asi sto kroků za nimi vynořil se z lesa nějaký pán v slaměném širáku a v bílém letním obleku, drže na šňůře stavěcího psa, který naše cestující rázem zvětřil.

»Ticho, Reku,« okřikl ho pán, jenž vyndav z kapsy kukátko, namířil je na ně.

»Matka s dítětem,« pravil k sobě, »jedí suchý chléb a chutná jim dobře.«

Když byli v nejlepším jídle, zaslechli najednou zdaleka štěkot psa. Pohledli do dálky a Bětuška vzkřikla: »‚Čuch' za námi běží — Čuchu — Čušičku, Čušičku drahý« — — a v tom nejsa s to se již přemoci, vybaf i Rek na pokraji lesa. Čuch mezi tím, radostně kňuče, nalézal se v objetí Bětušky, která jeho štětinatou hlavu k sobě tiskla.

»Viď, utekl jsi jim,« vítala ho matka, kteréž pes neopomenul se též představiti a v tom již hltavě polykal kusy chleba.

»Ty nám krásně od chleba pomůžeš,« domlouvala mu matka, »zbude nám sotva co na poledne.«

Výjev tento pod »dubem Matky Boží« — jak se všeobecně nazýval — patrně na pána se psem učinil příznivý dojem.

»Ta žena s dítětem,« pravil k sobě, »jde zajisté po práci. Zdá se to býti pořádná žena, protože před jídlem s dítětem se modlila. Takovou bych mohl potřebovati. Je nouze o lidi. Podíváme se na ni.«

»Čuch« mezitím ucítil Reka a postavil se do posice — cihlářský štětinatý proletář proti panskému psu.

»Čuchu, hezky stůj!« velela mu Bětuška, uchytivši ho za obojek.

»Pochválen buď Ježíš Kristus,« zdravila pána matka.

»Až na věky budiž chválen,« odpovídal pán, nadzvednuv při tom širák na hlavě.

Nastalo vyptávání, mezi nímž Rek s Čuchem po svém způsobu se obeznamovali.

»Rozumíte, matko, dobytku?« tázal se po chvilce pán.

»Jak pak bych, milostpane, nerozuměla, vždyť jsem ze statku, ovšem jen malého, ale rozumím celému hospodářství.«

»Tak bych vás udělal šafářkou v kravíně.«

»Šafářkou, šafářkou!« opakovala si matka, jakoby tím slovem byla omráčena.

»Budete míti pod sebou dvě děvečky a čeledína a budete hleděti na pořádek v kravíně a hlavně při dojení.«

»A mohla bych, jemnostpane, zde tu holku vzíti si s sebou?«

»I pro ni měl bych zaměstnání,« odpovídal pán. »Mám malého, asi tříletého klučinu, bude na něho dávati pozor, s ním si hráti, jemu zpívati — —«

»To budu, to budu!« poskočila si Bětuška.

»I toho psa zaopatřím, bude hlídati kravín.«

Naši cestující byli u vytržení.

»Tamhle jede čeledín,« pravil pán, »s prázdným vozem, hoďte si nůši na vůz a přisedněte si, je-li vám milo, na holá prkna. — Tedy na shledanou.«

Po těchto slovech pán s Rekem pustil se po mezi k nedalekému dvoru.

A nežli čeledín s vozem se přiblížil, matka s dítětem znova pod obrázkem bolestné Matky Páně poklekla na poděkování za vysvobození z bídy.

Malá Bětuška položila na lavičku pod obrázkem kytici z polních kvítků.

A nyní naše cestující na několik let opustíme, protože se o ně dále starati nemůžeme.

III. Před porotou.

Nemalý rozruch daleko široko způsobila před několika lety stávka dělníků, při níž došlo ke krvavým výtržnostem a jež měla za následek líčení před porotou u krajského soudu v N. Obviněni byli dva bratři Novákové, protože při stávce nebezpečně poranili vlastního otce cihláře.

Musili bychom v knize této nám vykázané místo příliš rozšířiti, kdybychom podrobně vypravovati měli, jak se to všecko sběhlo. Povíme to co nejstručněji.

V okolí většího venkovského města stávkovali na jaře zedníci a s nimi zároveň cihláři. Když stavitelé a majetníci cihelen požadavkům stávkujících dlouho vyhověti nechtěli, anebo snad nemohli, nastal mezi stávkujícími hlad, a to hlavně u těch, kteří měli rodiny. Starý Novák po odchodu své věrné manželky přidržel se ženy jiné, s níž oba jeho synové zdráhali se žíti ve společné domácnosti. Synové našli si práci na protější straně města, neohlížejíce se pranic na otce, jejž ovšem nemálo mrzelo, že »kluci« od něho odešli, když je vyučil cihlářství. Sešli se sice časem v hospodě, kdež ale synové otce si ani nevšimli. A otec si zase myslil, že když ti »darebáci« nestojí o otce, on zase nemusí státi o ně. Později ale starý Novák přestal nadobro chodit nejen do hospody, ale i do různých schůzí soudruhů, protože mu ta druhá »žena« nedala. Ta si ho vzala pod přísné komando, jemuž se podrobiti musil. Bezděčně tu vzpomínal si na svou pravou, věrnou a hodnou manželku, kteréž často ubližoval proto, že byla nábožná a že mu často výčitky činila proto, že hochy kazil. A tahle druhá žena — darmo povídati, na tu aby se jen od rána do večera dřel, ta neměla se k žádné práci.

»Kdo pak by se s tím blátem pořád jen mazal!« říká mu a leží raději za pecí.

»Ba, byly to hlouposti!« povzdechl si nejednou, když si na ty řeči ve schůzích a na táborech lidu pomyslil.

Poznenáhlu zmoudřel, a to nejvíce tehdy, když ho ti »kluci« opustili.

»Kam se asi poděla má dobrá žena! Hned bych za ní šel a na kolenou ji odprosil.« — — Jakoby se i s dítětem do země propadla! Ba, i »Čuch« od něho utekl! Byl ode všech opuštěn, což ho velice bolelo. Stával se vždy mrzutějším.

Přestal choditi do schůzí, přestal čísti i jejich listy, a proto nevěděl nic o tom, že nejen zedníci, ale i cihláři zastavili práci, až když soudruzi do cihelny přišli a stávkovati mu poroučeli.

»Budete taky stávkovati?« tázal se ho pán.

»My stávkovati nebudeme,« odpovídala za něho jeho druhá žena.

»Já bych taky nerad stávkoval,« souhlasil Novák a dodal: »Kdo mně má co poroučeti, abych zahálel?«

»Nu tak, když chcete, pracujte,« souhlasil pán cihelny.

»Těm mladým,« pravil Novák, »se to snadno stávkuje, ale my staří máme svou domácnost a mnozí i děti — —«

Novák tedy ještě s několika dělníky odhodlal se nestávkovati. A tu se stalo, že stávkaři se shlukli, a že, když nestávkáři práce zanechati nechtěli po dobrém, na ně se obořili a kamením je z práce vyhnali.

A tu se přihodilo, že starý Novák najednou spatřil před sebou oba své syny, kteří mu vyhrožovali zabitím, nenechá-li práce. A v té chvíli pojal starého Nováka veliký hněv, a pochytiv lopatu, hnal se na syny, kteří držíce v rukou veliké kusy cihel, vší silou po otci jimi hodili. Smrtelně zraněn do spánku a do prsou, starý Novák polomrtev na zem sklesl.

A poranění toto stalo se příčinou přelíčení před porotou.

Dodati musíme, že ta druhá žena, jakmile spatřila Nováka v krvi ležeti, sebrala, kde co měla a kde co bylo, a utekla. Přišli sice strážníci, aby stávkáře zahnali, ale nemohli s nimi nic svésti, až když na ně přišli

četníci a hotovili se ke střelbě, dali se na útěk. Nyní teprve byl starý Novák na nosítka položen a do nemocnice odnesen. Když se proneslo, že mu to udělali jeho synové, a když četníci po nich pátrali, najednou zmizeli. Byli teprve později kdes v Sasku polapeni a k soudu dodáni.

Starý Novák dlouho zápasil se smrtí, protože ztratil mnoho krve, avšak přičinění lékařskému podařilo se, jej ponenáhlu zase na nohy připraviti. Nejvíce ho pozdravilo, když u svého lože spatřil svou upřímnou manželku a dceru, z níž — po pěti letech — udělala se roztomilá dívenka.

Stará Novačka nebyla ani k poznání. Z ní zase udělala se pravá šafářka, zesílila totiž a ve tvářích zčervenala; avšak její dobré, upřímné srdce pranic se nezměnilo. Sotva z novin se dověděla, co se jejímu muži přihodilo, sebrala se i s dcerou a šla ho v nemocnici navštívit.

»Snad se teď v tom všem pozná,« pravila k dceři — a vskutku, když je před sebou spatřil, poznal nejen je, ale i sebe, poznal se ve všem, čím jim kdy ublížil, z čehož obě měly velikou radost.

Když je odprošoval a když svou zvadlou rukou hladounkou tvářičku Bětušky hladil, kterouž byl tenkráte tolik surově udeřil, Bětuška políbila tu ruku, kteráž ji udeřila, nad čímž se Novák rozplakal jako dítě.

»To Matka Boží,« zvolala Novačka, »všecko to tak řídila.«

Novák se sice pozdravil, ale předešlé síly více nenabyl. Rána cihlou do spánku a ztráta krve značně oslabily mu zrak. A když ho z nemocnice jako uzdraveného propustili, šoulal se divně o holi ke dveřím, kdež ale dva ošetřovatelé se ho ujali a ven do kočáru odvedli. U povozu na něho čekala Bětuška, kteráž jej do dvora k mamince odvezla.

Asi ve čtvrt roce po neblahé stávce došlo k líčení před porotou, k níž byl Novák jako svědek předvolán.

Oba jeho synové seděli na lavici obžalovaných. Staršímu, Frantovi, bylo již dvacet a mladšímu, Jozkovi, sedmnácte let. Oba před soudcem chovali se velmi zarputile. Starší snažil se dělati hrdinu. Nezapíral sice, ale vymlouval se, že tak udělati musil. A mladší bratr opičil se patrně po starším.

»Ale vždyť to byl váš otec!« připomenul mu předseda soudu.

»Otec sem, otec tam,« odpovídal chvástavě, »my *anarchisti*,« na kteréž slovo kladl důraz, »my anarchisti žádného otce neznáme.«

Nad slovy těmi povstalo v porotní síni všeobecné vzrušení, avšak ze zadu ozvalo se volání: »Sláva!«

»Kdo se opovážil tak volati!« vzkřikl skoro soudce.

Ukázalo se, že značný počet soudruhů obžalovaných vnikl do porotní síně.

Největší sensaci způsobilo, když byl předvolán otec obžalovaných jako svědek. Dveře se otevřely a jimi vstupoval Novák vedený manželkou a dcerou. Byl bledý, přihublý již jako stařec, ačkoliv mu nebylo ještě ani padesáte let.

Předseda soudu dovolil mu, aby směl odpovídati sedě. Načež jej upozornil, že jako otec smí se svědectví proti synům vzdáti. On však odpověděl, že svědčiti bude. Oba synové sklopili oči, styděli se přece při pohledu na otce mrzáka.

»Nu tak,« pravil předseda k otci, »co nám chcete vypravovati?«

Na to Novák, pozvednuv se se sesle a opíraje se o hůl, pravil: »Promiňte mi, pánové, nebudou-li má slova urovnána. Povím to ale krátce. Zde moji oba synové nejsou pranic vinni, vinen jsem jediné já, já *sám*. (Vzrušení všech i porotců.) Ano, já sám zasluhuji seděti na jejich

místě. Jak jsem si je vychoval, takovými se stali. Zde moje manželka je svědkem, když mi říkala: Ty ty hochy zkazíš. Ona je měla k modlitbě, já ale jim říkal: nemodlete se, nevěřte těm kněžským pověrám. A jestliže zde sedí jako lotři, tak jsem já z nich lotry udělal. Proto prosím vás sám, abyste odsoudili mne, mne, nikoho jen mne. To je moje veřejná zpověď. Však jsem za to vzal odměnu zaslouženou. Štval jsem je proti Bohu, učil jsem je rouhati se Bohu, a ruce mých synů pozvedly se proti mně. — Ba ani ten pes nechtěl se mnou žíti. Všecko mne opustilo. A nebýti zde hodné a nábožné manželky, kterou jsem já od sebe zapudil, a nebýti zde mé dcery, kteréž jsem já, když jednou přinesla si domů obrázek Panny Marie, rukou ubláčenou vyťal krutý poličeк: musil bych teď hlady zemříti.«

Tato prostá slova otce učinila na všecky hluboký dojem.

Na to soudce obrácen k synům pravil: »Co tomu říkáte? Nehýbe se ve vás srdce k odprošení otce, jenž všecku vaši vinu bere na sebe? Co vám v této chvíli praví srdce?«

Zraky všech upřeny byly na mladíky. Matka milosrdně vztahovala k nim naproti ruce.

Avšak starší syn se ani nepohnul. Sklopenýma očima hleděl na jakýsi suk v podlaze, za to ale mladší pozvedl se s lavice, a přiskočiv k otci a matce, s pláčem je odprošoval, líbaje jim ruce. A rodičové kajícího syna v největším pohnutí objímali.

Podle chování synů vypadl i výrok poroty. Nad starším synem proneseno: *vinen* a nad mladším: *nevinen*. Staršího strážník odváděl do žaláře a mladší, veda se s Bětuškou, vyšel s rodiči na svobodu.

AUG. ROZSYPALOVÁ:

MELODIE MÁJOVÉ.

JARO.

S nadhvězdných výšin
v oblaku bílém
splynulo tiše
k toužící zemi.

Hledalo koutek,
v který by vešlo
nebeským svitem
s krasami všemi.

Hledalo, našlo:
Nazaret chová
zahrádku skrytou
pod liliemi.

Zavzněla píseň
nebeských kůrů, —
ptáčkové vpadli
akkordy všemi.

Zaplálo jaro
nebeským svitem,
píseň o spáse
zapělo zemi.

»Zdrávas Maria,
milosti plna,
zvolena mezi
ženami všemi!

Zvolená Pánem
— kouteček milý
u Tebe našel
pod liliemi.«

LÁSKY PŘIŠEL ČAS.

Májovou se zvony písní
rozhoupaly zas:
Zanech, srdce, co tě tísní,
lásky přišel čas.

Každé kvítko pouvadlé
její křísí hled,
v každé srdce, mrazem zchladlé,
volá život zpět.

Krásného nám milování
květný nastal den,
Matka touží slitování
tišit srdcí sten.

Vyprýští-li divem z duše
nový žití zdroj,
zplesáš tiše v sladké tuše,
statně kráčíš v boj.

Májovou se zvony písní
rozhoupaly zas:
Zanech, srdce, co tě tísní,
lásky přišel čas.

ÚTULEK MÁJOVÝ.

Vyletěla z hrudi duše,
vlaštovičkou lítala,
útuleček sobě milý
v širém světě hledala.

Však pod krovem dobrých duší
vlaštovička stanula,
šveholíc svou píseň vděčně
hnízdečko si klenula.

Dlouhá pouť a často pusto,
bouřno v země údolí,
jaký div, že na té pouti
srdce často zabolí.

Má pak duše ve klín Matky
— Paní Máje — vletěla —
jásajíc zde své hnízdečko
s vlaštovičkou stavěla.

P. FR. ŽÁK, T. J.:

PANNA MARIA V PROZŘETELNOSTI BOŽSKÉ.

Prozřetelnost božská je vláda Boží, kterou Bůh řídí veškerý svět a každou jednotlivou bytost, zvláště člověka, k poslednímu cíli. Bůh positivní energií své vůle činí, že svět *trvá*. »Kterak by mohlo co zůstati, kdybys ty byl nechtěl,« dí kniha Moudrosti (11, 26). »Bůh nese všecky věci slovem moci své,« dí sv. Pavel (Žid. 1, 3). »Jím stojí všecky věci,« píše v listě ku Kolossenským (1, 17). Sv. Augustin dí: »Budova, když stavitel se vzdálí, zůstane státi; ale svět nemůže ani okamžik trvati, neudržuje-li ho Bůh« (De gen. ad litt. 4, 12). Dávát stavitel budově jen tvar, a tudíž jen v tom je od něho závislá; však Bůh dává světu i podstatu a bytnost, i jest na něm i bytně závislý.

Bůh *řídí* svět. Mluvíce o prozřetelnosti božské, míníme především tuto vládu Boží. Nazýváme ji přirozenou, myslíme-li pouze na přirozený účel tvorů; nadpřirozenou, máme-li na zřeteli jich účel nadpřirozený. V oby-

čejném životě jmenujeme prozřetelností Boží více *výsledky* této vlády, kterou Bůh svět spravuje, totiž všecky ty jednotlivé události našeho života, v nichž spatřujeme prst Boží. Ale vlastně leží prozřetelnost Boží v Bohu samém a to v jeho rozumu a energické, činné vůli. Rozum Boží vymyslil plán světa a dal mu poslední cíl: slávu Boží. Tohoto cíle Bůh nutně dosahuje buď naší věčnou oslavou (ve své dobrotě), nebo naším zatracením (ve své spravedlnosti). Proto bylo mu stanoviti pořádek, aby toho cíle dosáhl, a tímto pořádkem je právě »řízení k cíli«. Tato činnost vůle Boží, které věčný rozum svítí, projevuje a uskutečňuje se v prozřetelnosti. Rozum stanoví plán a prostředky k tomuto cíli, vůle je vykonává. To je prozřetelnost v Bohu; na nás, jak už podotknuto, jeví se jako výsledky této rozumem řízené, činné vůle Boží.

Písmo sv. je plno svědectví o prozřetelnosti božské. Na př.: (Mat. 10, 29 n.; Moudr. 6, 89; 8, 1. a j.) V starokřesťanských památkách zobrazena jako pravice z oblak vztažená. Život Josefa egyptského jest jedním z nejkrásnějších příkladů o ní (Gen. 38 n.), ukazující jasně plán Boží, který s ním měl, prostředky, jichž vůle Boží k uskutečnění jeho užívala, jakož i spolupůsobení Josefovo. Zároveň je patrno v něm, jak Bůh používal, zachovávaje svobodnou vůli všech súčastněných, i zloby bratří ke svým záměrům. Poněvadž člověk má svobodnou vůli, má i on vliv na řízení světa a jeho dějin, ne ovšem na cíl poslední, slávu Boží, které Bůh vždy dosahuje v každém tvoru, ale na tom, dosáhne-li ho svou oslavou a blažeností, nebo svým zavržením, a na tom, v jaké dokonalosti a míře ho dosáhne. Než i tu může Bůh ke slávě si někoho praedestinovati. Dále má člověk vliv na cíle podružné, pokud jsou jeho svobodě ponechány. Národ israelský nutně sloužil cíli Božímu jako vyvolený národ. Ale že nesloužil mu dokonaleji, že po vtělení a smrti Páně nedosáhl nových milostí, zavinil si sám. Dějiny každého jednotlivce, národa a člověčenstva vůbec vyvíjejí se tudíž z dvou hlavních příčin, z božské a lidské, a hlavní úkol a štěstí všech záleží v tom, učiniti se nástrojem úmyslů Božích. Milujícím Boha všecky věci napomáhají k dobrému. (Řím 8, 28.) Proto i dějiny jen tehdáž budou pravou a dokonalou vědou, až budou psány na základě těchto dvou principů.

Proti této pravdě stojí dva výstřední bludné názory: vše se děje s absolutní nutností, vše děje se pouhou náhodou. Onen ničí svobodu vůle, zodpovědnost, mravnost, čině ze světa stroj; tento ničí zákon příčinnosti, vědu, pořádek, čině ze světa hromadu kamení a nejsa s to, vysvětliti ni jediného zjevu života. Žádný z těchto názorů nevysvětlí zvláště křesťanství, život Ježíše Krista a P. Marie, nevysvětlí ho ani Spenzerova nauka vývinu, ni hmotného, ni sociálního. O onom dí Straus (Der alte u. neue Glaube, p. 372): Člověk vidí se v obrovském stroji světa s jeho železnými ozubenými koly, hřmotně se točícími, s jeho údery a ranami, v tomto úžasném proudění bez obrany a pomoci, stále v nebezpečí, že při nepozorném pohybu bude jedním kolem uchvácen a rozdrcen; tento cit »býti vydánu« má do sebe něco hrozného. O druhém názoru dí starý filosof Demokrit, že je útočištěm nevědomosti. (Stobaeus, Eclog. Eth., p. 344.) Bedřich II. nazval ho »bohem bláznů«. »Kde chybí pojem, najde se ve vhodný čas slovo (Faust.), jež ho nahradí,« dí Goethe, a Schiller: »hrubé, bez rozumu síly, žádný útvar nezplodily.« (Píseň o zvonu.) Ou la sagesse est infinie, il n'y a pas de place pour le hasard (Bossuet).

Útěchyplné pravdy o prozřetelnosti Boží, kterou jen několika nahodilými větami jsme vytkli a ohraničili, chceme užiti o P. Marii, Matce Boží.

Ale poněvadž naše úvaha má sloužiti také k chvále nejsv. Panny, obrátíme zřetel více k vnitřnímu jejímu životu nežli k zevnějším událostem, které ho doprovázely. Má dvě části. V prvé pozorovati chceme prozřetelnost Boží vzhledem k Matce Boží až do jejího početí (narození), v části druhé v době po jejím početí (narození). Některé milosti byly pro ni nezaslouženým darem Božím, jiné články řetězu, jež se tvořil z milosti Boží a jejího spolupůsobení s vůlí Boží. Ale obě jsou skutky prozřetelnosti božské. V prvé velikost Boží, v druhé velikost P. Marie se spatřuje; obdivuhodny jsou obě. Bez druhé nebylo by prvé, nebo aspoň ne v tom způsobě, jak se na P. Marii realisovala. Sláva prozřetelnosti božské je tudíž také slávou Matky Boží.

Jí ke cti a slávě nechť slouží nepatrné tyto řádky.

I. Prozřetelnost Boží o P. Marii do jejího narození, vlastně do jejího početí (passivního).

1. Bůh všecko, cokoliv myslí a činí, myslí a činí od věčnosti jediným věčným konem, kterým je bytost jeho sama, ale tak, že věci povstávají, rozvinují se a zanikají v čase. Tak zůstává i při proměnlivosti věcí mimo něj jsoucích nezměnitelným. Představme si ho, jak od věčnosti, sám sobě úplně dostačitelný, pozoruje sebe. Tak jest principem a quo obrazu, v němž svou bytost vidí, věčného Slova, druhé božské osoby. Vidí v něm, že je jeho bytost napodobitelna na venek, ne ovšem dokonale, jako on sám, ale z části. Vidí, že by podle své bytosti jako podle vzorné ideje, dle vzoru, mohl stvořiti světy mimo sebe existující, sděluje jim něco z dobra a krásna, která jsou v něm, totiž ne z bytosti své, jak dí emanační pantheismus, ale stvořením dobra a krásna nedokonale podobného tomu, jež v nekonečné míře je v jeho bytosti. Bůh zamiluje si tyto světy, nebo jsou odleskem jeho spanilosti, malinkými jeho podobiznami, a uzavře: učiním něco.

Ale bytost Boží je nekonečně napodobitelna, i jest Bohu voliti, jaké světy stvořiti a jakou jim dáti podobnost s ním. Mezi tisíci možnými, více nebo méně dokonalými světy zvolil svět náš, ve kterém žijeme. Ihned zjevují a rozkládají se před ním nebe a zem, zákony, jimiž se spravují, a vše, co na nich jest. Poněvadž na tomto světě, až povstane v čase, který určil, má žíti i člověk, rozumem a *svobodnou vůlí* opatřený, v němž Bůh chce dosáhnouti formálně cíle svého, slávy své zevní, vidí, že svět náš se může brániti tisícerými drahami. Vše, co se stane, nezávisí už jediné na Bohu, ale také na vůli lidské, která je svobodna, může voliti to neb ono, může volití dobré i zlé. Tak zjevily se před zrakem Božím nejen náš svět a všecky směry, jimiž mohl se brániti, ale i všichni lidé, kteří v tom kterém světě by žili, všecky jejich kony, krátce všecko. Tento obrovský, nekonečně kombinovaný obraz ležel od věčnosti do každé maličkosti skutečné i možné před jeho vševědoucností. Úkolem prozřetelnosti je, aby zákony přírodními i mimořádným zakročováním vedla vše k cíli. My všichni, co jsme žili, žijeme a žíti budeme, žili jsme od věčnosti jako božské myšlenky v rozumu Božím a prozřetelnost jeho o nás měla péči, odpovídající plánu Božímu, jež nyní v čase na nás se uskutečňuje.

Ale neskonale větší a význačnější místo měla v tomto plánu Božím P. Maria.

Na světě, který Bůh uskutečniti pojal, objevil se hřích. Člověk neobstál ve zkoušce nepatrné, kterou své povýšení do řádu nadpřirozeného

měl dědičně sobě zjednati, a vypadl z něho sám i se svým potomstvem Bůh to věděl a připustil. Není zde místa, odůvodňovati, proč tak učiniti mohl bez úkoru své svatosti a dobroty. K tomu jen obracíme zrak, co mohlo následovati. Mohl zavrhnouti lidi jako zavrhl anděly; však neučinil toho. Mohl prostě odpustiti, však i toho neučinil. Onomu zabránilo milosrdenství, tomuto svatost a spravedlnost jeho. Mohl tisícerými jinými cestami pomoci, na př. vzíti nedokonalé zadostiučinění za dokonalé, ale tomu nechtěla jeho láska. Mnohem větší, vznešenější, v pravdě božský plán měl pro případ hříchu pohotově. Chtěl dokonalého zadostiučinění křivdy, která se jeho cti stala, ale poněvadž žádný tvor, ani všickni tvorové nejsou toho schopni, jsouce a zůstávajíce vždy konečnými, nabídl božskému Synu svému, věčnému Slovu, aby on zadostiučinil, chtěje toto zadostiučinění přijmouti za lidstvo a vrátiti mu nadpřirozený stav ještě v hojnější míře než dříve. »O felix culpa . . .« zpívá církev. Druhá božská osoba to poslušně přijala. I uzavřen plán vtělení. Pýchou a neposlušností pokálena čest Boží, ponížení a poslušnost vybrána za hlavní nástroj spasení lidstva.

K zadostiučinění bylo třeba vtělení Božího, nebo Bůh nemůže se ani ponížiti, ani trpěti. Vtělení zase mohlo se státi všelijak. Věčné Slovo mohlo si tělo lidské stvořiti, nebo utvořiti ze slzy lidské, z kapky krve. Věčná láska chtěla se učiniti dokonalým bratrem naším a volila *vtělení z matky* jako dítko, podobně jako děti se rodí, aby do pokolení lidského zavštípen byl nebeský vrub. K tomu bylo tedy třeba matky. Plán vykoupení byl v radě věčné uzavřen, dí Euthymius, ale před zjevením se Panny nebylo ústroje k jeho vykonání. (Petav. de inc. II., 17) V plánu Božím, který od věčnosti jedním konem božským pojal i se všemi jeho okolnostmi, zjevil se vtělený Syn Boží na rukou matky lidské. Avšak Ježíš Kristus, vtělený Syn Boží, je středem všeho lidstva, středem plánu Božího, nebo on má provésti vykupitelské dílo pro všecky od Adama až do posledního člověka. Co z toho následuje? Nejbližší tomuto středu, první bytostí po něm nutně je jeho Matka, Panna Maria. Pán Ježíš utrpením chtěl vykoupiti svět. K utrpení vyvolena i Matka, však nikoliv bez jejího svolení. Proto před sv. týdnem slaví se svátek sedmibolestné P. Marie. Tak Maria zaujímá s Kristem i věčně centrální postavení v ekonomii spásy. Tak již nyní souditi můžeme, že bude nejprvějším odleskem Boha-člověka, ne světlem ze sebe, ale odleskem, obrazem, který Krista nejdokonaleji napodobuje. (Dante, Ráj 32, 85.) To nutně vyplývá z jejího mateřství, nebo dívka, jež měla se státi Matkou Boží, nutně byla Bohu ze všech nejbližší a nejvzácnější. Jí bylo se tedy zrovna jako vtěleným Synem Božím prozřetelnosti božské zvláště a mimořádně zabývati od věčnosti.

Na obraze slavného jakéhos mistra viděti starce, an se starostlivou tváří pohlíží na papír, na němž nakresleny rysy světa. V pravo vznáší se v polosvětle jakýsi obraz. Podpis na obraze zní: Stvoření světa. Přihlédneme-li blíže k obrazu, vystoupí z polosvětla obraz P. Marie s děťátkem, na nějž zraky starcovy jsou s vroucností obráceny. Snad znázorňuje obraz ten myšlenky Tvůrce, pohlížejícího na plán svého díla.

Z toho, že Maria vyvolena za Matku Boží, vyvozují zbožní spisovatelé a priori, že bude mistrovským dílem Tvůrcovým, na něž shrne se všecka jeho všemohoucnost a dobrota.

Však i vzhledem k nám je patrno vzácné a význačné místo Bohorodičky v plánu Božím. Náš úkol je proti ní nepatrný na světě i v mysli Boží. My všichni, abych tak řekl, jsme dle jednoho měřítka, jedné façony myšleni; i ti nejvýtečnější z nás, kterým přidělen v dějinách lidstva úkol

veliký, jako sv. Benediktu, Ignatiovi, papežům, ba i apoštolům, mají jen časovou úlohu, byť někdy i na celá století se vztahovala. Jinak P. Maria. Jestliže veškery dějiny světa do Krista nejsou než přípravou na něj, a dějiny vyvoleného národa předmluvou k němu, jsou i přípravou a předmluvou k ní. Jestliže dějiny po něm nejsou než uskutečňování lidského vykoupení, má na něm podíl i ona. Jestliže krátce Ježíš Kristus jest středem, k němuž všecko se nese a od něhož všecko se rozvinuje, nuž, tento Ježíš narodí se z Matky, která s ním sdílí i jeho postavení ústřední.

Ať tedy Bůh myslil cokoliv vzhledem k stvoření světa a k vykoupení lidstva; ať myslil na způsob, jak vtělení uskuteční, na čas, kdy se stane, na to, jak a kde ho má připravovati nebo jak do konce světa uskutečňovati, ať myslil na nejmenší milost, kterou někdy někomu udělí, vždy bylo mu mysliti na P. Marii, Matku Syna Vykupitele a Matku veškeré milosti. Věčnými svazky spojil tak už ve své mysli obraz vtěleného Krista s obrazem jeho Mateře. Jestliže Bůh tak miloval svět, že Syna svého zaň dal, jak miloval asi jeho Matku, k níž vstoupil ve svazky příbuzenské a vyhradil jí vynikající postavení v plánu vykupitelském, místo Součinitelky a Prostřednice.

Mimo to vstoupila P. Maria ve zvláštní poměr k nadpřirozenému světu. Bohoslovci nazývají ho duchovní mateřství, pravíce, že není jen mravní, ale realní. Dle sv. Pavla tvoříme, jsouce v milosti, tělo Kristovo. Milost Boží je, abych tak řekl, pojítkem, které všecky duše spojuje v ono mystické tělo, o kterém sv. Otcové tak hluboce promlouvají. Tělo Kristovo narodilo se z Marie Panny. Přivtělujeme-li se tedy skrze milost k němu, stáváme se dítkami P. Marie, a to nejen ve smyslu mravním jako se to stalo pod křížem slovy: hle syn tvůj, hle matka tvá, ale realným přivtělením. Ona porodila s Kristem i zdroj milosti. I tu tedy zaujímá P. Maria postavení zcela zvláštní v plánu Božím vzhledem k celému člověčenstvu.

Sv. církev užívá při svátcích Mariánských míst sv. Písma, která uvedené myšlenky pěkně odůvodňují. U Siracha čte se (24, 5 a n.): »Já jsem z úst Nejvyššího pošla, prvorozená před všelikým stvořením: já jsem učinila na nebesích, aby vzešlo světlo neskonalé ... já na výsostech přebývám a trůn můj jest na sloupě oblakovém ... Od počátku a před věky stvořena jsem, a až do budoucího věku býti nepřestanu, a v příbytku svatém před ním posluhovala jsem ... a kterýž mne učinil, odpočinul v stánku mém ...« V Příslovích čte se (8, 23): »Od věčnosti zřízena jsem a od pradávna, prve než země učiněna byla. Ještě nebylo propastí, a já již početa byla, aniž ještě studnice vod byly se vyprýštily: ještě hory u veliké tíži nestály: před pahrbky já jsem se zrodila: ještě byl neučinil Bůh země a řek a stěžejí okršlku zemského ...«

Přede vším stvořením pojal Bůh v mysli své obraz její. Jaké hluboké myšlenky, důstojné meditací andělských a lidských! Tak stojí Maria, dí pěkně Hettinger (III., 517), ve středu času, na hranici Starého a Nového Zákona, onen vykládajíc, tomuto předpověděna a jej zakládajíc.

2. Než pokročme dále. Když Bůh začal tvořiti svět, povstal čas, tok ustavičného vznikání a zanikání, pohybu. Postavme se na samý práh vznikajícího světa. Ať ho Bůh tvoří v šesti dnech nebo v šesti dobách, ať se vyvíjí sám z chaosu ze sil do atomů vložených, nebo tisícerým vznikáním jednotlivým, plynoucím z jednoho věčného stvořitelského konu Božího — pro naši úvahu je to lhostejno — P. Marii při tom v mysli Boží přidělen význačný úkol. Nediv se, čtenáři, nad tímto slovem! Ale pojď a medituj s námi o slovech Písma, z epištol Mariánských svátků dobře ti pově-

domých: tam čtou se slova tajemná, v nichž Duch sv. mluví, jakoby Bůh ke krásnému obrazu Matky Boží v mysli vytvořenému chodil při tvoření o radu a dle její vůle všecko pořádal. Čteme v Příslovích (8, 27 n.): »Když připravoval (Bůh) nebesa, byla jsem tu: když jistým právem a okolkem ohražoval propasti: když povětří upevňoval svrchu a odvažoval studnice vod: když vůkol kladl meze moři a zákon ukládal vodám, aby nepřestupovaly končin svých: když odvažoval základy země, *s ním byla jsem všecko pořádajíc a kochala jsem se na každý den*, hrajíc před ním každého času; hrajíc na okršlku zemském: a rozkoš má, býti se syny lidskými.«

Mluví se tu, jako i svrchu, o moudrosti věčné, ale poněvadž všeobecným zvykem užívají se slova také o P. Marii, lze z nich učiniti důsledky na úkol, který měla při tvoření. Namítne se ovšem: Kterak mohla P. Maria, ještě nenarozená, tu míti nějakého úkolu a kochati se při něm, jak se v uvedených slovech dí? Odpověď je poněkud vzdálená, ale důmyslná. Jedná se ovšem o P. Marii jako obrazu v mysli Boží. Vzpomeňme na svrchu uvedený obraz malířův. Bůh, tvoře svět, zírá jakoby na obraz Matky Boží ve své mysli, táže se ji takřka, co a jak má všecko učiniti, nebo předkládá jí jaksi své plány k nahlédnutí a ke schválení. Potom činí vše tak, jak obraz P. Marie v jeho mysli si žádá. Než jak lze říci, že se kochala při tom? Bůh představuje si jí, jak všecko se jí líbí a jak z plánů a tvoření se raduje. Představme si to v příkladě. Zámožný syn chce si vzíti svou matku k sobě. Aby se jí u něho zalíbilo, upravuje jí byt tak, jak ví, že to má ráda. Tam klade květiny, tam nábytek, tam nějaké drobnůstky. Při tom myslí na svou matku. Má ji tak živě před sebou v obraznosti, že vidí už, jak se usmívá a raduje, vidouc všecko dle oblíbeného svého pořádku. Matka v jeho mysli kochá se ze všeho. Skutečně také nutně plyne z postavení P. Marie na zemi, že i při stvoření měla zvláštní význam v rozumu Božím. Měla býti Matkou Boží a žíti s ním na světě, jejž Bůh tvořil; k ní bylo mu říditi svět, jí takové postavení dáti, aby měla onen vliv v něm, který její důstojnosti a jejímu postavení přísluší, měla se v určité době, za jistých poměrů, v jisté zemi a v určitém národě zjeviti. Všecko tedy bylo Bohu tak vymysliti a říditi, aby se plán Boží uskutečnil, a to i při svobodném spolupůsobení lidí. Celý život P. Marie je jedním článkem dlouhé řady předků, bodem za tisícerých okolností, úkolem za tisícerých spolučinitelů. Celou řadu předků, okolností, spolučinitelů s vůlí Boží, jichž nedozírná změnlivost má ihned v zápětí změnu další, bylo Bohu míti na mysli, nebo stvořením svobodného světa stal se tento ihned svobodným součinitelem při každé myšlence, slovu a skutku. Jak obdivuhodné místo zaujímala tedy sv. Panna v mysli Boží a jeho prozřetelnosti!

P. Marii lze také nazvati zosobněnou moudrostí Boží (viz Scheeben § 274. n.), a to i pokud si ji myslíme jen jako obraz v mysli Boží, i pokud již skutečnou. Jako o výborné podobizně říkáme: to je celý on; nebo o charakteristickém díle některého umělce, jejž dobře známe: to je Dvořák, to je Úprka, tak P. Maria je charakteristickým dílem Božím, kterým veškeré tvůrčí dílo Boží je charakteristické, zcela jiné na př. než stvoření andělů, u nichž vykoupení nebylo. Že Bůh je Stvořitelem a Divotvůrcem, nikdo se nediví; to patří k jeho všemohoucnosti. Ale že se vtělil, a že se vtělil z matky panny, je charakteristickou známkou jeho všemohoucnosti. Spor mohl by tedy býti, projevuje-li se v ní více nekonečná moudrost nebo nekonečná láska. I kdyby P. Maria vedle Pána Ježíše nebyla nejskvělejším dílem Božím, již okolnost, že k ní jako k bodu ústřednímu

tvorstva nutně soustřeďovala se všemohoucnost a prozřetelnost Boží, soustřeďovaly se k ní aspoň všecky nitky moudrosti Boží.

3. Učiňme další krok. Člověk je stvořen a hřešil. Bůh zvěstuje Vykupitele a volí si národ, ve kterém idea messianská má býti udržena a z něhož i Matka Messiáše má se naroditi. Prozřetelnost Boží vzhledem k Panně Marii je patrna. Ačkoliv mezi Matkou Boží a Synem jejím je rozdíl jako mezi člověkem a Boho-člověkem, týkají se předpovědění a předobrazení i jí.

Hned na začátku ve slovech zaslíbení Messiáše (Gen. 3, 15) je řeč o ženě. »Nepřátelství položím mezi tebou a ženou.« Hle, prozřetelnost Boží má ji na mysli. Dále »mezi semenem tvým a semenem jejím«; prozřetelnost týká se nejen jí, ale celého pokolení. V prvním okamžiku myslíme při těchto slovech na ženu vůbec nebo na Evu Ale obraz ženy je hned blíže určen. Prolétáme duchem dlouhý řetěz potomkyň Eviných, zpytujíce, ve které rysy předpovědění se uskutečňují, a duch náš spočine na Panně Marii. »Ona potře hlavu tvou.« (»On« původního textu na tom nic nemění.) Jak z těchto několika slov patrny jsou myšlenky prozřetelnosti Boží! Vidíme z nich, jak zabývaly se celou řadou předků a předkyň Panny Marie. Ve skutečnosti toto nepřátelství ještě Bůh mezi ženou a ďáblem nepoložil, nebo dí: »ponam, položím«, ale v mysli už ho má. Až přijde ta, kterou už vidí, položí ho.

Tato slova postačují úplně k dovození Neposkvrněného početí. Nebo kdyby toto nepřátelství nebylo úplné, kdyby P. Maria jen na okamžik měla hřích a byla tak spřátelena s ďáblem, nebyla by slova dokonale pravdiva. (Hurter, Dogmatic. II., p. 469 n.) Však není naším úmyslem, vyvozovati toto dogma.

Poukazujeme jen na to, jak prozřetelnost Boží tu měla o jedinou Pannu Marii mezi všemi lidmi světa zvláštní a jedinou péči. »Horremus dicere,« dí Dionys carth. (in 3. d. 3. q. 1.), »mulierem, quae caput serpentis contritura erat, quandoque ab eo contritam (fore) . . .« To byla myšlenka Boží, když pohlížel na všecky dcery Eviny a jeho zrak spočinul na té, jež měla se státi Matkou Boží. »Horremus . . .« řekl si nutně i Bůh.

Jako herold oznamuje příchod krále, oznamují předobrazení a předpovědění nejen Spasitele, ale i jeho Matku.

Předobrazení je galerie obrazů, v nichž různé charakteristické rysy její jsou zobrazeny. Malovala je prozřetelnost Boží. Obraz Panny Marie v mysli Boží byl vzorem, dle kterého je rýsoval Proroci jsou heroldové dvoru Božího. Zvěstovali o ní buď dle vidění, která Bůh jim dal a která, ovšem nedokonale a temně, popsali, nebo dle slov, která Bůh jim vnukl. V prvém případě i jim byla Maria ideou vzornou, ve druhém dal jim Bůh aspoň tajemné porozumění slov. Všude vidíme tedy činnost prozřetelnosti božské, jdoucí až myslí proroků i do životů a vlastností předmětů a osob, jež ji mají předobrazovati.

Přeleťme krátce slova proroků. Tu jest Isaiáš, nabízející králi Achazovi, aby žádal si znamení od Boha na důkaz požehnání. Achaz bojí se. I dí prorok (Is. 7, 14): »Pán sám dá vám znamení: aj, Panna počne a porodí syna a nazváno bude jméno jeho Emanuel, t. j. Bůh s námi.« I apoštolové dovolávají se tohoto proroctví na potvrzení, že týká se Messiáše. Dí Matouš (1, 22): »Toto pak všecko stalo se, aby se naplnilo, což povědíno bylo od Pána skrze proroka, řkoucího: aj, panna v životě míti bude . . .« (Mat. 1, 22 23.) Nový rys zjevuje tu Bůh o Matce Boží: bude

pannou, panenstvím ozdobenou. Od věčnosti tedy tak Bůh ustanovil a k tomu cíli řídí jeho prozřetelnost už nyní běh světa.

Brzy na to dí (Is. 11, 1 n.): »Vyjde prut z kořene Jesse a květ z kořene jeho vystoupí. A odpočine na něm duch Hospodinův . . .« Křesťanští i staří židovští vykladači Písma rozumějí to místo o Messiáši, jenž se měl ze zaniklého téměř kmene Davidova (Jesse) naroditi (viz Řím 15, 12; Skut. 13, 23).

Zase nové myšlenky Boží. Z královského, mocného rodu Davidova zůstane kořen, ze kterého vypučí vzácný květ. Zase vidíme prozřetelnost Boží, jak nám naznačuje zcela určité myšlenky a snahy, týkající se už určitého rodu i určité doby. V mysli Boží žije ustavičně milovaný obraz Matky Boží.

Pomíjíme Jeremiáše proroka, pomíjíme Micheáše, který (5, 2) nové rysy kreslí o budoucím králi. Poukazujeme jen na nadšeného pěvce žalmů, písně písní a moudrosti života, Šalomouna a Davida krále. Co tu rysů, jež nutno odnésti k Marii Panně! Všecka ta krásná slova, jimiž tolikráte v každém kázání, v každé Mariologii byla slavena Matka Boží, nejsou než myšlenky Boží, které jako paprsky ze slunce pronikly na svět, aby ozářily jeho plány. V pravdě lze říci se sv. Bernardem (hom. 2 super »Missus est« n. 4): »Od věčnosti zvolená, od Nejvyššího předpoznaná a sobě připravovaná, od andělů obsluhovaná, od otců předznamenaná, od proroků zaslíbená.« (Viz Žalmy: 18, 6; 45, 5 6; 86, 1—3; 131, 13; dále Píseň písní 2, 2; 4, 7; 6, 9; dále Přísl. 8, Eccl. 24, Moudr. 7.)

O předobrazeních Panny Marie jsou nesčetná díla asketická. I v nich zrcadlí se vždy nějaký rys její. V jednom z nich dává spisovatel naivně, ale pěkně Bohu do úst slova, oslovující Evu jakožto předobrazení Panny Marie: »Do tvých rukou položil jsem osud svého tvorstva, ale ty jsi mne zklamala. Ty jsi se stala matkou mrtvě narozených. Avšak vyvolím si jinou, jež bude opatrnější, silnější, jež neklesne v žádné zkoušce, povýšenou nade všecko pokušení; a ta bude Matkou živých, Matkou synů Božích.« (Vorbilder 4.) Judita jest obrazem síly, v níž celý národ došel ochrany a slávy. V tom jest obrazem Matky Boží (Jud. 15, 10 11). Esther jest obraz lásky Panny Marie k lidu a její mocné přímluvy; rovněž i neposkvrněné početí zobrazeno jest ve slovech, že zákon, hrozící smrtí každému, neplatí pro ni (Esth. 15, 12 13).

Však věc je příliš známa. Odkazujeme na př. jen na knihu: »Die biblischen Frauen des Alten Testamentes« Dra. Her. Zschokke, zvláště § 37 a 38, kde obsažena i bohatá literatura patristická, na dílo Passagliovo, kde v oddělení 3. jedná zvlášť o typech P. Marie (de immac. Deiparae V. conceptu). Zde stůjtež místo nich jen slova Damascenova (or. 1. in Deiparae dormit. n. 8, 9): Ty jsi duchovní *Eden*, světější a více božský než onen starý. V onom bydlil pozemský Adam, ale v tobě Pán, jenž s nebe sestoupil. Tebe druhdy *archa* předobrazovala, v níž uschováno símě druhého světa. Ty jsi porodila Krista, spasitele světa, který hřích potupil a jeho proudy zastavil. Tebe *hořící keř* zobrazil (Ey 3, 2), *desky od Boha zhotovené* vyslovily, archa zákona předpověděla, *nádoba zlatá, svícen, stůl a hůl Aronova*, jež rozkvetla, předobrazily. Nebo z tebe tělesně vyšel plamen božství, Slovo, nejsladší nebeská manna, jméno, které je nade všecka jména, světlo věčné a nepřístupné, nebeský chléb života, plod vydaný bez semene. Jak? Což tě nerýsovala *pec* ona (Dan. 3, 50), jejíž oheň zžírající je obrazem božského ohně v tobě přebývajícího? Ano, *stan Abrahamův* tě zjevuje. Nebo v útrobě tvé žil jako v stánku a lidská přirozenost obětovala v ní

Bohu prvotiny chleba z tvé nejčistší krve, ohněm Božím upečené, v božské osobě bytující a pravým tělem a duší opatřené. Málem byl bych zapomněl na *žebřík Jakobův*. Či neznamená každý hned, že jsi v něm předobrazena? Jako on nebe a zem spojoval a po něm andělé vystupovali a sestupovali: tak ty přijala jsi úřad prostřednice, stavši se žebříkem, po němž Bůh k nám sestoupil a slabou naši přirozenost přijal. — Proto andělé k ní sestoupili, aby Pánu svému sloužili, a lidé, již přijmou způsob života andělského, povýšeni byli do nebe. Kdo jest ono *zlaté rouno*, v které Syn Boží, Král všech, souvěčný Otci, jako zlatý déšť sestoupil ne-li ty? Kdo jest ona *Panna*, v níž Isaiáš prorokoval, že počne a porodí Boha, jenž bude s námi, nebo jenž učiněn člověkem zůstane Bohem? Kdo *hora* Daniele proroka (2, 34), s níž se utrhl kámen úhelný, Kristus, bez rukou lidských? Zdaliž ne ona, jež bez semene porodila a zase pannou zůstala? Ať vystoupí Ezechiel a ukáže *bránu uzavřenou* (44, 2), Pánu přístupnou, ale neotevřenou, jak předpověděl. Jeho slova skutkem jsou dokázána. Na tebe by bez pochybnosti ukázal, kterou prošed ten, jenž nade vše Bohem jest, a jenž přijav člověčenství, neotevřel bránu panenství tvého . . .«

Nechceme však se déle zdržeti u věci, která tolikrát a tak důkladně v nesčetných knihách je projednána. Nám stačí poukázati k tomu, kterak i Starým Zákonem jako zlatá nit táhne se péče prozřetelnosti božské, připravující její příchod a kreslící si ve slovech proroků i v osobách a věcech Starozákonních, abychom mohli říci: veliká, nade všecky veliká a vznešená jsi, Matko Boží, Maria!

II. Prozřetelnost Boží o Panně Marii od početí jejího.

Přišla doba, kdy Panna Maria jest počata a vstoupila na dějiště tohoto světa. I prozřetelnost Boží o Panně Marii nabývá zřetelnější a věcnější podoby. Všecko je tak připraveno, že jde vše tiše a klidně. Zde není žádných velikých, do očí bijících zjevů, jaké vídáváme často v žití jiných mužů a žen prozřetelnosti Boží. Tyto Bůh připravoval a vedl jakoby teprve až v žití: u Panny Marie jakoby vše bylo už hotovo předem. Však i její prostý zevní život není bez zřetelné vlády Boží. Že byla vedena hned z mládí do chrámu, že byla zasnoubena Josefovi v andělském manželství, zavázavši se slibem panenství, že anděl jí přináší poselství, ke kterému svolila, že anděl poučuje Josefa o tajemství vtělení, že je jí putovati do Betléma, že ji uctívají tři králové od východu, že je jí prchati do Egypta, že přečkává utrpení a smrt svého Syna, že je při některých zázracích, že se stává Matkou mladé církve — a jiné a jiné události z jejího života svědčí o mimořádné starosti a péči, kterou Bůh v ní měl. A co nám je z ní vůbec skryto!

Nám však nejedná se o zevní běh událostí. Na tom poli chceme hledati prst Boží v žití jejím, na kterém člověk jediné něco znamená, totiž na poli milosti Boží. Vlastně záleží prozřetelnost Boží u každého člověka hlavně ve vedení člověka k poslednímu cíli, tudíž v působení na něj milosti Boží, kterou Bůh v nás vede boj proti pokušením, ovšem zároveň s námi.

Proto chceme zde na poli milosti Boží obdivovati se prozřetelnosti božské v péči o duši Panny Marie. Pravda, i zevní všelijaké události a různá řízení jsou milost Boží, zde však jen o té je řeč, jež jest podstatou nadpřirozená.

Sv. Tomáš (3 q. 27 a 5 ad 2) rozeznává trojí stupeň milosti Boží v žití Panny Marie, bera rozdělení z poměru formy a látky. Prvý stupeň klade od početí jejího až do doby, kdy sama počala Spasitele, tedy asi do 15. nebo 16. roku. Nazývá ji milost přípravnou (gr. dispositiva), jež měla ji učiniti hodnou, aby Matkou Boží mohla se státi Druhý stupeň, vzácnější prvého, nastal z přítomnosti Pána Ježíše ve svatém jejím těle a trval až do smrti, stále ovšem vzrůstaje. Třetí stupeň milosti, dokonalejší než druhý a oba prvé, nastal, když blaženou smrtí svou dosáhla nebeské slávy, kde i její milost v patření na tvář Boží je dokonána. Milosti Boží odpovídá příslušný stupeň ctnosti a dokonalosti, v žití pak velikost vlastního spolupůsobení

1. Vizme život Panny Marie až do početí Ježíše Krista. Největší výsadou její a základ veškeré ostatní milosti jest její neposkvrněné početí, nutné dle plánu vykoupení, jak jej Bůh pojal. Podivuhodné musilo podivuhodně se naroditi, dí sv. Augustin (de civ. d. X, 29). Prvním hříchem začala se doba vypadnutí z nadpřirozeného určení člověka, adoptivního synovství Božího, trvalé viny: první bezhříšností i v početí doba reparace, nového adoptování a milosti. Neposkvrněné početí žádalo mateřství Boží. »Potuit, decuit, ergo fecit,« zní dosud nejkrásnější důvod rozumový Duns Scota, kterým při slavné disputaci tolik slávy si zjednal, položiv ve svých disputacích k třetí knize sententiarum Petra Lambarda definitivní výklad dědičného hříchu a neposkvrněného početí. My díme krátce: Každá duše, spojující se s tělem, jež od prarodičů má svůj prapůvod, měla by býti v nadpřirozeném stavu milosti Boží, jak Bůh ustanovil. Bez prvotního hříchu by se to při spojení těla s duší stávalo, ale následkem viny toho není. Při početí Panny Marie Bůh mimořádným zasáhnutím učinil, že pro důstojnost mateřství Božího zásluhou vykoupení Ježíše Krista toto povýšení do stavu milosti hned se stalo. Tak tu stojí jediná mezi všemi lidmi.

Jak veliká byla tato milost? Taková, odpovídá sv. Tomáš (l. c. a 4), aby Panna Maria byla schopna úkolu, k němuž vyvolena a důstojně k němu připravená. Tak činí Bůh v každé svátosti a v každém povolání, tedy i u ní, nečině ovšem spolupůsobení s milostí zbytečným; naopak. A poněvadž důstojnost Matky Boží je největší, jakou lze mysliti, byla její milost větší než kterýchkoli lidí. Sv. Tomáš applikuje na ni na důkaz všecka slova Písma, jež jsme už uvedli. V článku pátém uvádí tento důvod: čím kdo bližší je původu nebo principu v některém řádě, tím větší účast má na účincích jeho. Ale Kristus jest princip milosti, podle božství svého autoritativně, dle člověčenství jako nástrojná příčina. Panna Maria je mu nejbližší. Jako předmět tím více pociťuje žár slunce, čím mu je bližší, nebo sílu stroje, čím více a bezprostředněji je s ním spojen, jako dle Dionysia Coel. Hier. c. 4. andělé pro blízkost svou Bohu větší podíl mají na jeho dobrotě než lidé, tak Maria měla největší podíl na milosti Boží z Krista, který jest zdroj její, jak dí sv. apoštol Jan: »Gratia et veritas per Jesum Christum facta est.«

Sv. Tomáš nedržel neposkvrněného početí. O tom není pochybnosti, neboť výslovně uvádí jako objekci mínění opačné (l. c. a 2). Ale stačí i běžné pročtení uvedeného artikulu, aby čtenář nabyl ihned přesvědčení, že nepotírá této pravdy, ale že nedovedl ji s pojmy svými o dědičném hříchu a zastaralými dnes náhledy o animaci plodu srovnati, zvláště pak neviděl, jak by slouti mohl Kristus Vykupitelem všech, tedy i Panny Marie. Marně hájí andělského učitele ti, kteří praví, jakoby věřil, že tělo dosud duší neoživené podčiněno bylo prvotní vině, neboť dí výslovně

»quia cum sola creatura rationalis sit susceptiva culpae, ante infusionem animae rationalis proles concepta non est culpae obnoxia . . .« Na obhájení i dogmatu i sv. Tomáše stačí úplně, lze-li dostatečně odpověděti na námitku, že by Panna Maria nebyla bývala vykoupena. A to lze snadno distinkcí, že Panna Maria *quoad debitum* prvotnímu hříchu podléhala, ale pro zásluhy Spasitelovy, jak dí dogmatická bulla »Ineffabilis Deus«, v okamžiku početí před skutečnou vinou ochráněna byla.

Kdo by neobdivoval se podivuhodným cestám prozřetelnosti božské, která od věčnosti viděla i Matku Boží z oné Adamovy přirozenosti lidské vypučeti, která do viny upadla, ale hned, jakmile si ji myslila realisovanou a do života vstupující, přichystánu měla pro ni milost posvěcení.

Tato první milost byla větší než milost kteréhokoliv člověka, větší než sv. Jana Křtitele (l. c. a. 6 ad 1.), větší nežli andělů, jak dí sv. Tomáš; dle Suareza větší než všech lidí a andělů zároveň »Ty jsi převýšila všecky řády andělské,« dí Sophronius, patriarcha cařihradský ze 7. století v homilii na Matku Boží, »lesk archandělů zastínila, trůnové jsou pod tebou, ty vynikáš nad mocnosti a knížatům jdeš v čele, ty jsi silnější než mocnosti a mocnější než síly, ty stojíš nad Cherubíny a Serafíny.« Sv. Petr Chrysolog dí (serm. 143): »Ty jsi větší než nebe, silnější než zem, širší než okršlek zemský, nebo Boha, jehož svět neobsahuje, obsáhla jsi jediná. Nosila jsi toho, jenž nese vesmír, porodila jsi jeho Tvůrce, živila živitele všech živých.« Tato milost Boží byla tak veliká, že sklonnosti ke hříchu tu nebylo. Všichni sv. Otcové jsou za jedno, že Panna Maria měla tuto výsadu hned, pouze v tom se dělí, že někteří praví: v době až do početí Pána Ježíše byla tato tělesnost spoutána, úplně podrobena, po početí Syna Božího zničena a vyhubena vůbec. Ale většina z nich, zvláště ti, kteří hájili neposkvrněného početí, dí, že nebyla i v prvé době, na prvém stupni milosti, pouze spoutána, nýbrž zničena (3 q. 27 a. 3.). V každém případě vidíme tu velikou péči prozřetelnosti božské. Přidáme-li se k sv. Tomáši, že prozřetelnost Boží nedovolovala, aby nějaké nezřízené hnutí v ní povstávalo (l. c. a. 4 ad 1), lze ji nazvati ještě obdivuhodnější, neboť ponechávala si jaksi, aby ji ani na okamžik nepustila se zřetele a ustavičně zvláštní milostí předem každé možné hnutí zamezovala.

Z tohoto privilegia plyne, že ji Bůh ochránil a ochraňoval tělesných bolestí, neduhů a nemocí.

Poněvadž vlité ctnosti božské a mravní jdou v míře s velikostí milosti Boží, je patrno, že i ony byly svrchované, z mravních zvláště moudrost. Jak se rozlévaly i do sv. těla jejího, jak Maria spolupůsobením tento základ rozmnožovala, pomíjíme. O plnosti této prvé milosti a ctností s ní spojených uvádíme jen slova sv. Tomáše (opusc. 34, 320): »Panna Maria převyšovala anděly v plnosti milosti, a proto anděl ji ctil, řka: milosti plná, jakoby řekl: proto ti vzdávám úctu, poněvadž mne v milosti převyšuješ. V trojím vzhledě nazývá se milosti plná. Předně vzhledem k duši, která měla všecku plnost milosti. A to ve dvojím smyslu: více varovala se hříchu, než kterýkoliv svatý po Kristu, více vykonávala skutky ctností, neboť vykonávala všecky, kdežto svatí jen některé; a tak jest vzorem všech ctností. Za druhé nazývá se milosti plná vzhledem k přelévání se duše v tělo. Milost Boží tak naplňovala její duši, že se přelévala do těla, takže z ní počala Syna Božího. Za třetí vzhledem ke všem lidem. Veliká jest věc, má-li světec tolik milosti, že stačí na spásu několika. Pán Ježíš a Panna Maria mají jí tolik, že stačí na spásu všech. Neboť ve všech nebezpečích lze

u ní dojíti záchrany . . .« Tato poslední milost patří už do třetího stupně jejího života.

Končíme tuto část slovy Písma: »Jako skořice a balsam vydala jsem vůni. Jako myrrha výborná vydala jsem líbeznost vůně. Jako terebint rozložila jsem ratolesti své a ratolesti mé jsou ratolesti cti a milosti.«

2. Druhý stupeň milosti Boží v žití Panny Marie začíná se početím Spasitelovým. Panna Maria stala se matkou, stala se chrámem, ve kterém slunce spravedlnosti a pramen milosti vzal své přebývání . . .

Jaké tu divy prozřetelnosti božské doprovázejí každý její krok! Zasnoubení její sv. Josefovi je jeden z nejmenších z nich, a přec, jaké dílo, tento obdivuhodný svazek andělský, který již za žití jejího a zvláště po něm měl se státi vzorem a obrodnou ideou křesťanského manželství, ideálem, z něhož i na dokonané sňatky rozlévá se jas milosti Boží, chráníc je, aby nikdy neklesly na stupeň, na němž stály i v nejušlechtilejších dobách pohanských. Vzpomeňme na zkázu manželského života v době císařů římských, na Augusta, který snížen a poskvrněn nehodnou dcerou svou, chce zachránit společnost »julskými svými zákony«. Však marně; nebo právě z domu císařského leje se ničící proud zkázy. Zatím však prozřetelnost Boží zasévá v neznámé dosud rodině nové símě milosti, a brzy sv. Pavel bude psáti své poučky o manželství a panenství a křesťané upírati své zraky na andělský sňatek nazaretský a panenské duše, které váže. Tento vliv působí podnes. Věru, obdivuhodné dílo prozřetelnosti Boží, k němuž i v této na první pohled soukromé záležitosti Pannu Marii vyvolil! Patří sice až do třetí části jejího žití, trvajíc až do skonání světa, ale zde se začalo.

Sv. Tomáš dí, že zasnoubení se stalo ze tří příčin: pro Krista, pro matku a pro nás. Pro matku proto, aby nebyla ukamenována, aby neupadla v nečest a aby ve sv. Josefu měla ochránce (3, q. 29., a. 1). Kdybychom se pustili do otázky, bylo-li toto manželství skutečným sňatkem, viděli bychom novou velikou říši prozřetelnosti božské, anať připravuje v ní otázky, jež jednou vyzývati budou důmysl lidský k hlubokým studiím. A vmyslíme-li se do rodinného života dvou duší sňatkem spojených, aj, kdo nepokloní se moudrosti Boží, která z něho činí nebeskou svatyni? Jakou tu měla tajemnou, ale ustavičnou činnost!

Věděl Bůh, že P. Maria svolí ke slovům andělovým. Přece však posílá Gabriele k ní. Slušelo se, aby tak Bůh učinil, uvažuje sv. Tomáš (l. c. q. 30), aby tak učinil andělem a způsobem, jejž i zvolil. Důvody jeho jsou zajisté vážné, ale přec nutno obdivovati se šetrné úctě a pozornosti, kterou prozřetelnost Boží jí v tom projevuje, přidávajíc jí tak k nesmírné milosti i příležitost k zásluze a ctnostem. Ludvík de Ponte vyvozuje ze zvěstování a svolení Panny nejkrásnější její ctnosti: víru, naději, lásku, čistotu, pokoru, poslušnost, moudrost, statečnost a j. (Medit. de annunt.)

Pomíjejíce navštívení P. Marie, události a řeči při něm pronesené, které rovněž ukazují nám péči prozřetelnosti božské, vzpomeňme na početí P. Ježíše a jeho narození: Pannou před porodem, při porodu a po porodu! Jaké to divy! Jako Otec od věčnosti bez porušení nebe, volají sv. Otcové, zplodil Slovo; jako mysl lidská plodí čistě vnitřní pojem; jako obraz zevní oku rodí bez porušení duše vtisk v oku; jako Kristus bez porušení pečeti vstal z hrobu: tak Slovo bez porušení pečeti panenskosti, bez skvrny a vady, vyšlo vtělené z lůna Panny. Dvě věci jsou tu především zázračné: početí Duchem sv., t. j. *sestoupení* Věčného Slova do neposkvrněného lůna P. Marie, čili spojení se Boha s tělem lidským v nový plod, a *neporušenost*

při narození. V prvém klaněti se jest nám divům spojení božské a lidské přirozenosti v jedné božské osobě, které v theologii tvoří jeden z nejobdivuhodnějších traktátů; v druhém obdivovati hluboká tajemství filosofická, která v kosmologii, jednající o neproniknutelnosti těles, patří zajisté k nejhlubším otázkám vědy. S tímtéž zázrakem shledáváme se při zmrtvýchvstání Páně, při zjevení se jeho při zavřených dveřích. Však tu dělo se v těle oslaveném; zde v těle přirozeném. To vše vymyslila a vykonala prozřetelnost Boží na Matce Boží, aby uchránila její panenství. »Tu, quae genuisti, *natura mirante*, tuum sanctum genitorem,« zpívá církev.

Pomíjejíce další sledování života Matky Boží, zodpovězme ještě otázku: Když jsi tolik pro vyvolenou svou učinil, Bože milý, když od věčnosti byla rozkoší tvých myšlenek a po čtyři tisíce let jsi kreslil její rysy a život její obsypal divy, proč vydal jsi ji utrpení a potupě? I v tom viděti stopy prozřetelnosti božské! Jsou ctnosti, které jen v utrpení docházejí koruny. Chudoba, pokora, poslušnost, úplné odevzdání se Bohu jsou takovými ctnostmi, které bez utrpení nelze si mysliti. Jsou to zamilované ctnosti P. Ježíše Krista, patrně tedy ctnosti vzácné. Neměl v nich Matku sobě připodobniti? Kdyby P. Ježíš byl znal něco většího nad ně, dí svatý Bonaventura, byl by to Matce své dal. Patrně jsou větší ještě, než býti hlasatelem evangelia a divotvůrcem, nebo těchto milostí jí nedal, aspoň do své smrti ne. Odtud její pokoření. Tak stojí nad mučedníky, jsouc Královnou celého nebe a celého světa. Divné jsou cesty prozřetelnosti božské; ale nikde tak velebné, jako v tobě, Matko Boží!

Spasitel řekl, že až povýšen bude na kříž, všecko přitáhne k sobě. Svým utrpením a svou smrtí vládne nad dušemi světa. A miloval by svět jeho sv. Matku tak vroucí, procítěnou a všeobecnou láskou, kdyby nebyla Matkou bolestnou? A kde je větší útěchy v soužení lidských nežli u ní? Ježíš Kristus i bez utrpení, následkem vtělení, zasloužil svému člověčenství slávu nebeskou, jeho ponížení mělo úmysl vykupitelský, na něj nelze tedy tak pěkně poukazovati v našem utrpení, že je královskou cestou k nebi, jak Tomáš Kempenský ji zove. Mnohem zřetelněji jeví se to teprve u P. Marie, u níž utrpení nebylo vykupitelské jako u Krista, ale mělo hlavně jí připraviti jednu z korun nebeských, mučednictví. Utrpením svým také ještě druhým svazkem mateřským přirostla k božskému Srdci Páně, svazkem žalu, a novým svazkem přátelství, jež všecko chce sdílet s milovaným a milujícím.

To všecko vymyslila prozřetelnost Boží a tak všecko vedla, že při svobodné součinnosti největší lásky i nejhroznější zloby všecko provedla. Vedle Krista byla Maria středem této prozřetelnosti, myslící tu nejen na provedení osudů v žití jejím, ale už i na to, aby pro celou věčnost měly svůj význam a vliv v církvi, ve světě a v nebi.

Ačkoliv vyvolení k mateřství Božímu a k milostem s ním spojeným P. Maria nemohla si zasloužiti, ponechal jí Bůh mnoho k svobodnému spoluúčinkování při díle vykupitelském. Vidíme to z toho, že žádal její »mravní« součinění ke vtělení, totiž její svolení, dříve než dal jí součinění fysické, než totiž vzal z ní své člověčenství. Tuto svobodu součinnosti ponechal jí zajisté vždy i dále, aby oslavu svou si i zasloužila.

3. Blaženou smrtí dovršena péče Boží o P. Marii po čas pozemského žití. Matka Boží, vykonavši úkol matky pro mladou církev, odchází i s tělem do své slávy, aby se stala Královnou nebes. Dílo Boží ukončeno. Však přestává prozřetelnosti Boží péče o ni? Nikoliv! Jen jiné pole si obrala. Pohleďme na zem, na církev, všady shledáváme její stopy. Nyní stará se o to, aby

dogmatický význam P. Marie vždy více a více se určoval, úcta její aby rostla a prostředničí její činnost se uskutečňovala. Od prvního chrámu, o němž historicky víme, a jenž byl r. 222 postaven, od prvního řádu Marianského, od sněmu Chalcedonského v 5. století, kdé vysloveno dogmatické slovo *Θεοτόκος*, až do bully o Neposkvrněném Početí — to vše je dílo prozřetelnosti Boží.

P. Schweykart S. J. provedl ve své knize »Die Verehrung der Unbefl. Empfängnis Mariä« (Graz 1905) důmyslně vývin článku víry o Neposkvrněném Početí, ukazuje na jeho počátky na východě, přechod na západ, jak přijat do starých církevních řádů, jak university, papežové, učenci, ba i nepřátelé a jednotliví laici rovněž jako celé kongregace byly nástrojem prozřetelnosti Boží, až v Piu IX. našel dovršení. O starých řádech dí pěkně (p. 82): »Každý řád dal ve jménu prozřetelnosti božské křesťanskému lidu nějaký nebeský dar matky Boží. Benediktini praktickou úctu, Františkáni porciunkuli s jejími odpustky, Dominikáni růženec, Karmelitáni škapulíř . . .« v některých z nich, a zvláště v novějších, dodáváme, vypěstována úcta k Neposkvrněnému Početí. Duns Scotus, doctor subtilis, byl František, Suarez Jesuita, sv. Alfons otcem Redemptoristů, — všichni velikými nástroji prozřetelnosti Boží. Revoluce vlašská, při které bylo Piovi IX. prchnouti do Neapole, byla posledním článkem k dogmatu. Tam ve vyhnanství slíbil vše vynaložiti, aby článek byl prohlášen, bude-li mu vrácen Řím. Tehdáž poslal svůj list biskupům světa ze dne 2. února 1849, a našed pomoci a vrátiv se do Říma, přikročil k dílu. Dne 8. prosince r. 1854 se dokonalo. Tak zjevilo se uskutečněno, co viděl sv. Jan (Zjev. 12, 1): »I ukázalo se znamení veliké na nebi: Žena, oděná sluncem, a měsíc pod nohama jejíma, na hlavě její koruna dvanácti hvězd.«

Podobně vše ostatní, co v církvi týká se P. Marie, je dílem prozřetelnosti božské a bylo by lze ji v rozvíjení každé úcty Marianské vystopovati. Tak bylo by ji lze viděti v těch tisících milostných obrazů a míst, svátků, tajemství a pod. Před několika desetiletími vyšla v Paříži kniha o Panně Marii a jejích dítkách, spisovatelem jejím je Tourský kanovník Bourassé. Obsahuje vše, co po 18 století bylo o ní psáno, učeno, kázáno, malováno, stavěno atd., rovněž vše, čím učení o P. Marii, její moc, sláva, velikost, přímluva, ctnosti atd. se hájí. Jak obrovské je toto dílo, lze z toho souditi, že »Summa aurea« abbé Migneova o 12 velikých svazcích není než výtah jeho. Kolik let třeba jen k jeho přečtení! Kolik vět, tolik svědectví: to vše je dílo prozřetelnosti božské.

Zvlášť připisuje církev Panně Marii veliký vliv na potlačení kacířství. »Tu sola omnes haereses interemisti.« Výklad slov a priori podává už učený Durandus († 1296) a skutečnost dává k nim důkaz a posteriori.

A dí-li sv. Písmo (Sir. 24): »Já na výsostech přebývám a trůn můj jest na sloupě oblakovém . . . a na veší zemi stála jsem a ve všelikém lidu a ve všelikém národu přednost jsem měla . . . A v lidu uctěném vkořenila jsem se, a v částce Boha mého . . . v shromáždění svatých . . . jest zdržování mé . . . Vyvýšena jsem jako cedr na Libánu a jako cypříš na hoře Sionu. Jako oliva spanilá vyvýšena jsem na polích . . . Památka má do pokolení věku,« jest tu vysloveno dílo prozřetelnosti Boží vzhledem k Panně Marii několika slovy v celém rozsahu — od věčnosti až do věčnosti. Jsou to slova, jež tvoří předpověď k slovům Matky Boží: »od této chvíle blahoslavenou mne nazývati budou všichni národové.«

Jak daleko půjdou ještě plány prozřetelnosti Boží vzhledem k Panně Marii? Kdo poznal smysl Páně? Nezpytatelní jsou soudové jeho a nevystižitelné cesty jeho! (Řím. 11, 33.)

* * *

Zavíráme: *Velikost péče Boží o Matku Boží ukazuje její velikost.*

Je mnoho apoštolů, dí protestantský kterýsi spisovatel, ale jen jedna Matka Boží (Dietlein), a jiný dí (angl. Pusey): »Bůh vyvolil od věčnosti tu, jež měla se státi Matkou Boží. Byla to pro mne v mládí vskutku překvapující myšlenka, když jsem poprvé si uvědomil, že musí býti pravdou, aby jedna z našeho pokolení, které je nejnižším a posledním mezi rozumnými tvory, blíže k Bohu povýšena byla než všecky kůry andělů a archandělů, mocností a sil, nad Cherubiny, tak blízkými Bohu, a nad Serafíny s jich ohněm lásky.«

V katakombách nalezeny starokřesťanské kahánce, na nichž zobrazena palma s velkým plodem, z něhož mlsají holubice. Palma jsi ty, Matko Boží, plod Syn tvůj, my holubicemi, kteří přijímáme z té milosti, kterou jsi nám vydala. Napsal bych na kahánec podpis z Písně Písní jako radu všem milým čtenářům těchto řádků: Šel jsem k palmě a plod její padl mi do klína: Ježíš, můj Spasitel.

AVE!

Píseň Tvou slyším, Maria Panno,
‚ave' zní, ‚ave',
v podvečer tichý, v růžové ráno,
v luh, stepi, hory, v divoké lesy,
v závratné výše,
v nadzemské říše
dýšící štěstím, čistými plesy:
Maria ave!

Otvírám srdce, duši svou celou:
Písni má, ave!
Nad sebou nebes oblohu smělou
od země letíš v neznámé kraje,
v červánky smavé,
v západy žhavé,
v nadhvězdné dálky, ku branám ráje:
Maria ave!

Vítězná písni andělských chorů,
rájem zníš ave!
Pozdravem svatým nebeských sborů
do srdce padáš krůpějí rosy!
Ze země hloží
ku Matce Boží
s Tebou má duše plesá a prosí:
Maria ave!

Vladimír Hornov.

OBSAH.

Str.

Em. Žák: Slovo úvodní 3
Dr. Jan Lad. Sýkora: Učení o neposkvrněném početí Panny Marie ve spojení se základními pravdami zjevenými a s dílem vykupitelským 5
Xav. Dvořák: Maria. — Immaculata. — Po letech 31
Jindřich S. Baar: Do počtu »znamenaných« 33
F. Kyselý: Z legend o Matce Boží: V Heliopoli — Pšenice 38
Dr. A. Podlaha: Panna Maria v našich písních prostonárodních 39
Vl. Hornov: Píseň poutníků 47
J. Košnář: Lorettánské svatyně v Čechách 48
Miloslav Javorník: Mé královně 52
Karel Procházka: Jak se jevila a jeví úcta Marianská v životě prostonárodním lidu českého 53
P. J. Šimon: Svatá Hora. (Cyklus básní) 71
Bohumil Brodský: Letní večer 75
Dr. A. Podlaha: Panna Maria v starším českém umění výtvarném. Nástin Marianské ikonografie 78
Fr. Leubner: Slzičky 111
Petr Kopal: Poliček pro Matku Páně 111
Aug. Rozsypalová: Melodie májové 118
P. Fr. Žák, T. J.: Panna Maria v prozřetelnosti božské 119
Vladimír Hornov: Ave 133
L. Grossmannová-Brodská: Maria, milostiplná 134
Dr. František Reyl: Vliv ideje Marianské na denní tisk 136
Ant. Bulant: Dolorosa 146
Al. Dostál: Pouť k Dešenské Bohorodičce 146
Prof. J. Vávra: Vývoj kultu Marianského v koruně České 149
Dr. M. Kovář: K Panně Neposkvrněné 160
Dr. Isidor Zakrzański: Pan Bedřich z Donína, poutník Lorettánský 161
Xav. Dvořák: Salve regina 165
PhDr. Eug. Kadeřávek: Maria matkou krásného milování 166
Frant. Stejskal: Marianská výstava v Lateráně 171
O. Hostinský: O kultu Panny Marie v české hudbě 176
Josef Šauer z Augenburku: Panna Maria a konvertité 182
Sigmund hr. Ledóchowski: Patronát Mládeže pod ochranou naší milé Paní a Matky Dobrého Pastýře v Praze 190
Xav. Dvořák: Tobě, Maria 192
Prof. V. Müller: Oslavy Panny Marie v Praze 193
J. Šimon: Pod Tvou ochranu 203
Úcta Panny Marie v českých klášteřích a řeholních družinách 204
Přípis nejd. pana kardinála Merry de Val Jeho Em. nejdůst. panu kardinálu Leonu Skrbenskému v příčině Marianského kongresu v Praze 231

Obrázky na tit. listu, dále na str. 3. a 134 jsou od akad. malíře *Sig. Rudla*; obrázky na str. 75. a 166. jsou reprodukovány dle originálů *Jana Ed. Steinle*, obrázek na str. 204. dle originálu *Frant. Ittenbacha*. Originály obrazů těchto vystaveny byly na loňské výstavě Marianské v Praze.

Redaktor almanachu: Dr. Ant. Podlaha.